

◦ REPUBLIKA SRBIJA ◦ AP VOJVODINA ◦
OPŠTINA KOVAČICA

STRATEŠKI PLAN RAZVOJA OPŠTINE KOVAČICA 2010-2015

SADRŽAJ

1	POTREBA ZA IZRADOM STRATEŠKOG PLANA.....	3
2	POVEZANOST SA STRATEGIJAMA NACIONALNOG I REGIONALNOG RAZVOJA	5
2.1	STRATEŠKI CILJEVI SRBIJE DO 2012. GODINE.....	5
2.2	PRIORITETI I STRATEŠKI PRAVCI PRIVREDNOG RAZVOJA SRBIJE.....	5
2.3	MAKRO-EKONOMSKE PROJEKCIJE ZA PODRŠKU CILJEVA STRATEGIJE	6
2.4	REGIONALNA KOMPONENTA NACIONALNE STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA	7
2.4.1	Strateški ciljevi regionalnog razvoja Srbije do 2012. godine	7
2.4.2	Nova institucionalna rešenja	8
2.4.3	Uloga lokalne samouprave i regionalni razvoj	8
3	LER (LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ) – PRISTUP I METODOLOGIJA.....	9
3.1	PRISTUP	9
3.2	PRINCIPI U IZRADI STRATEGIJE.....	12
3.3	PRAVNI OKVIR.....	13
3.4	FAZE IZRADE STRATEGIJE EKONOMSKOG RAZVOJA OPŠTINE KOVAČICA	14
4	SOCIO-EKONOMSKA ANALIZA	16
4.1	OSNOVNI GEOGRAFSKI I ISTORIJSKI PODACI	16
4.2	DEMOGRAFSKA ANALIZA	17
4.3	OSNOVNI EKONOMSKI POKAZATELJI.....	21
4.4	ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	27
4.5	REGISTROVANE I AKTIVNE KOMPANIJE	31
4.6	INDUSTRIJA.....	33
4.7	POLJOPRIVREDA	34
4.8	TRGOVINA	38
4.9	TURIZAM.....	38
4.10	FINANSIJSKE INSTITUCIJE.....	47
4.11	INFRASTRUKTURA	47
4.12	OBRAZOVANJE.....	50
4.13	SOCIJALNA POLITIKA I ZDRAVSTVO.....	51
4.14	KULTURA	54
4.15	SPORT	55
4.16	MEDIJI	56
5	SWOT ANALIZA	57
6	PRIMENA PIRAMIDE LER-A	59
7	VIZIJA I MISIJA OPŠTINE	60
8	PRIORITETI.....	61
8.1	RAZVOJNI PRIORITETI	62
8.1.1	Obrazovanje u funkciji razvoja privrede.....	62
8.1.1.1	Društveno-ekonomski kontekst i razvoj obrazovanja	62
8.1.1.2	Principi unapređenja obrazovanja u opštini Kovačica	63
8.1.2	Razvoj infrastrukture	65
8.1.3	Zapošljavanje.....	68

8.1.3.1	Faktori uticaja	68
8.1.3.2	Zapošljavanje – prioriteti i mere razvoja.....	70
8.1.4	Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva.....	74
8.1.4.1	Nefinansijska podrška razvoju MSPP	75
8.1.4.2	Finansijska podrška razvoju MSPP	76
8.1.4.3	Prioriteti i mere razvoja MSPP	77
8.1.5	Investicije - stvaranje povoljnog investicionog ambijenta.....	79
8.1.5.1	Institucionalna i infrastrukturna rešenja.....	80
8.1.5.2	Prioriteti razvoja povoljnog investicionog ambijenta	81
8.1.5.3	Čiste tehnologije – investicioni prioritet	82
8.1.6	Ravnomerni razvoj Opštine.....	83
8.1.7	Zaštita životne sredine	87
8.2	SEKTORSKI PRIORITETI	90
8.2.1	Razvoj poljoprivrede	90
8.2.1.1	Prioriteti i mere razvoja poljoprivrede.....	92
8.2.2	Razvoj turizma.....	94
8.2.2.1	Prioriteti i model razvoja	94
8.2.2.2	Razvoj turističkih proizvoda	95
8.2.2.3	Ruralni turizam – šansa integrativne uloge postojećih turističkih proizvoda.....	97
8.2.2.4	Prioriteti rada turističke organizacije opštine Kovačica.....	100
8.2.3	Razvoj prerađivačke industrije	100
8.2.3.1	Razvoj zanatstva	101
8.2.3.2	Uloga trgovine u razvoju prerađivačke delatnosti.....	101
9	FINANSIJSKI IZVORI I MERE IMPLEMENTACIJE STRATEGIJE	104
9.1	MEHANIZMI, INSTRUMENTI I MERE PODRŠKE INVESTICIONIM ULAGANJIMA NA DRŽAVNOM I LOKALNOM NIVOU.....	104
9.2	INSTITUCIONALNA I FINANSIJSKA PODRŠKA ULAGANJIMA U PRIVREDU	108
10	PROJEKTI PO RAZVOJNIM PRIORITETIMA.....	111

1 POTREBA ZA IZRADOM STRATEŠKOG PLANA

Društveno-ekonomske, tehnološke i demografske promene, globalizacija ekonomije, kao i deregulacija privrednog života stvorili su okruženje sa bitno drugačijim osobinama od onih na koje su lokalne zajednice i njihova administracija navikli. Rešenja problema istovremenog obezbeđivanja opstanka, rasta, razvoja, pune zaposlenosti, socijalne pravde i mira i materijalnog i duhovnog blagostanja stanovništva, koja su važila prethodnih decenija, sve više su prevaziđena. Uspeh lokalne zajednice sve više zavisi od njene sposobnosti da se prilagodi dinamičnim uslovima državne i međunarodne tržišne privrede.

Strateško planiranje lokalnog privrednog razvoja predstavlja izuzetno važan fragment koji se pojavljuje u većini uspešnih rešenja brojnih primera iz prakse. Šta je strateški plan? Definicije iz literature su brojne, ali se vodeći autori slažu da je to vrhovni plan delovanja i dostizanja glavnih ciljeva. Ukoliko je strategija dobra, možemo praviti taktičke i operativne greške i dalje biti uspešni. Istorija nudi brojne primere gde je strateški plan formulisan u nekoliko rečenica pobedio briljantnu operativu protivnika. U kontekstu strategije lokalnog razvoja, zanimljiviji su primeri iz poslovanja poput trijumfa General Motorsa nad Fordom primenom strategije divizionalizacije ili iz svetske ekonomije, poput privrednog rasta Kine i Indije, koji ovde zbog nedostatka prostora neće biti opisani. Strateški plan ekonomskog razvoja trebalo bi da omogući opštini Kovačica povećanje ekonomskih kapaciteta, poboljšanje uslova za investiranje, povećanje produktivnost i poboljšanje konkurentnost lokalnih privrednih subjekata, preduzeća i radnika, kao i svoju konkurentnost u odnosu na druge lokalne zajednice.

Kroz te mere opština indirektno poboljšava život svojih građana i stvara nove ekonomske prilike razvoja. Poboljšanja su uslovljena pitanjem da li je rukovodstvo opštine spremno da nastupa strateški na tržištu koje se brzo menja i na kom raste konkurencija. Alat za ostvarivanje ovog cilja jeste proces Lokalnog ekonomskog razvoja (LER) koji se od šezdesetih godina prošlog veka razvio kako bi se povećao privredni kapacitet lokalnih područja, zatim poboljšala privredna perspektiva i kvalitet života svih stanovnika lokalnih zajednica. Strateško planiranje usmereno je na ujednačavanje razvoja, angažovanje lokalnih resursa, povećavanje produktivnosti, uspešnijeg nastupa na tržištu itd.

Kako uspeh na tom polju ne zavisi samo od kvaliteta pojedinačnih akcija, već i od njihove usklađenosti, u duhu sistemskog pristupa rešavanju problema posmatra se celina, koja je analizirana po nekoliko kriterijuma podele, kao što su teritorijalna podela mesnih zajednica, funkcionalna podela privrede u opštini i slično. Tada se akcije u delovima strateškim planom usklađuju sa ciljevima najvišeg hijerarhijskog reda, pre svega vizijom i misijom koje proizilaze iz dugoročnog zadovoljenja potreba koje imaju stanovnici opštine, i koje će imati tokom narednih decenija. Cilj izrade Strateškog plana ekonomskog razvoja predstavlja analiza potencijalnih razvojnih mogućnosti, njihovo vrednovanje i davanje usmerenja ka njihovom što kvalitetnijem, svrsishodnijem i boljem iskorišćenju. Izradom novog plana ekonomskog razvoja i definisanjem projekata čijom realizacijom će se zadovoljiti sadašnje i buduće potrebe poslovne zajednice, opština gradi pozitivnu poslovnu klimu i postaje konkurentnija u odnosu na druge lokalne zajednice.

Potreba za izradom dugoročnog plana ekonomskog razvoja ne proizilazi iz stepena razvijenosti opštine Kovačica u odnosu na druge opštine. Ova potreba nema veze sa tim da li je opština razvijena ili nije. Ona je jednostavno neminovnost proizašla iz decentralizacije, sve veće primene lokalnog ekonomskog razvoja i novih karakteristika poslovnog okruženja.

Strateški plan dugoročnog ekonomskog razvoja opštine Kovačica sastoji se iz četiri osnovna dela, a to su:

1. Uvodni deo;
2. Analiza postojećeg stanja;
3. Prioriteti i mere ekonomskog razvoja opštine Kovačica;
4. Programsko – projektni deo.

Strateškim planom identifikovani su kvantitativni i kvalitativni raspoloživi resursi Opštine. Prilikom prikupljanja i pripreme kvantitativnih podataka korišćeni su podaci o osnovnim prirodnim, ekonomskim, geografskim, demografskim i socijalnim faktorima. Kvalitativnom analizom, pre svega statističkim i ekonometrijskim metodama, utvrđeni su trendovi, odgovarajući podaci su stavljeni u korelaciju, objašnjena je kauzalnost i kvalitativno su opisani zaključci.

2 POVEZANOST SA STRATEGIJAMA NACIONALNOG I REGIONALNOG RAZVOJA

2.1 Strateški ciljevi Srbije do 2012. godine

U Nacionalnoj strategiji privrednog razvoja Republike Srbije za period 2006-2012. godine (NSPRRS) na konzistentan i celovit način definisani su osnovni razvojni prioriteti zemlje.

Strategija jasno sagledava puteve ostvarivanja osnovnog cilja, a to je povećanje standarda svih građana i dinamičan i održiv privredni razvoj. Operacionalizacija ovog cilja podrazumeva: visoku godišnju stopu rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP), smanjenje nezaposlenosti i povećanje međunarodne konkurentnosti. Ostvarivanje ovog cilja je direktno povezano sa stanjem i potrebama stanovništva u opštini Kovačica, imajući u vidu da Opština ostvaruje svega 71,7% u odnosu na prosečan narodni dohodak Srbije po stanovniku (Vojvodina ostvaruje 117,1%) i zbog toga spada u nerazvijenije vojvođanske opštine.

Realizacija ambicioznih ciljeva u Nacionalnoj strategiji privrednog razvoja povezana je sa velikim ekonomskim rizicima, pre svega, u privlačenju stranih direktnih investicija i aktiviranju domaće štednje, dinamičnog rasta izvoza i postepenog relativnog smanjenja svih oblika potrošnje (posebno javne) i rasta BDP. Oni se moraju analizirati i u Strategiji dugoročnog ekonomskog razvoja opštine Kovačica.

2.2 Prioriteti i strateški pravci privrednog razvoja Srbije

Ključni razvojni cilj Republike Srbije je veće blagostanje stanovništva. Za ostvarivanje ovog cilja RS svoju strategiju privrednog razvoja mora prvenstveno da usmeri na ostvarivanje dinamičnog privrednog rasta, kao osnovne materijalne pretpostavke bržeg povećanja standarda građana, kao i smanjenja nezaposlenosti i siromaštva. Imajući u vidu postojeće stanje i nalaze analize prednosti, nedostataka, šansi i opasnosti, osnovni strateški pravci ostvarivanja Nacionalne strategije privrednog razvoja RS su:

1. Stvaranje atraktivnog poslovnog ambijenta, kao osnovnog uslova za podizanje ukupne konkurentske sposobnosti srpske privrede. Ovo podrazumeva odlučno sprovođenje svih tranzicionih i reformskih procesa koji mogu da aktiviraju razvojne potencijale zemlje (ljudske, materijalne i prirodne) i da stvore bolje uslove za brži razvoj domaćeg privatnog sektora, kao i veći dolazak inostranog kapitala. Za opštinu Kovačica ovo znači poboljšanje usluga opštinske administracije privrednim subjektima, stvaranje uslova za uspešan izvoz kroz kontakte koje Opština ima sa inostranstvom i državnom administracijom na višim nivoima. Osnovni zadatak države, a na nižem nivou i opštinske administracije, je da uspostavi zdrav tržišni ambijent i da, s ciljem održanja unutrašnje i spoljne ekonomske ravnoteže, upravlja osnovnim agregatima društvenog proizvoda – investicijama i potrošnjom. Privlačenje većeg obima stranih direktnih investicija (SDI) zahteva sprovođenje razvojne politike bez administrativnih odugovlačenja pri registraciji, zapošljavanju, izvozu, repatrijaciji profita, obezbeđivanju potrebne pravne zaštite uz postojanje transparentne i korektne pravne regulative i efikasnog bankarskog, odnosno

finansijskog sistema. Za ostvarivanje dinamičnog privrednog rasta (prosečno 7% godišnje), potreban je godišnji priliv stranih direktnih investicija od oko 3 milijarde dolara. U periodu do 2012. u privredu Srbije treba uložiti oko 70 milijardi dolara, od toga oko dve trećine u samu privredu, a jednu trećinu u infrastrukturu. Drugi uslov je izvozno orijentisani privredni rast koji zahteva prosečnu godišnju stopu rasta izvoza od oko 20% u čitavom posmatranom periodu.

2. Razvoj zasnovan na znanju i upravljanju ljudskim resursima. Glavni faktori konkurentnosti u globalnom privrednom razvoju su znanje kao pretpostavka inovativnosti proizvoda, razvoja novih tehnologije i sistem usluga. Savremeni tehnološki procesi polaze i baziraju se na visoko obrazovanoj populaciji, koja je u stanju da koristi svu raspoloživu tehnologiju. To zahteva dalje reforme u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. Kako opština Kovačica nema ovlašćenja za takve zahvate, mora se fokusirati na permanentno učenje, prekvalifikacije, kurseve stranih jezika, preduzetništva i sl. Opredeljenje na državnom nivou je da obrazovanje predstavlja jedinu stavku u javnim rashodima koja povećava svoje učešće u BDP u narednim godinama.

3. Razvoj efikasne privredne infrastrukture. Sektor privredne infrastrukture, koji uključuje saobraćaj, telekomunikacije, energetiku i vodoprivredu, pruža usluge koje su od ključnog značaja za razvoj industrijskog sektora i trgovine, iz čega proizilazi i povećanje konkurentnosti preko povećanja obima usluga. Nacionalnom strategijom su predviđene investicije od oko 23 milijardi dolara u oblast privredne infrastrukture.

4. Uravnoteženost stabilizacije, razvojne i socijalne uloge države. Nacionalna strategija će se sprovoditi u okviru dubokog restrukturiranja uz veliki socijalni trošak, čime će se stvoriti pritisak na ukupnu potrošnju, odnosno na unutrašnju i spoljnu stabilnost. Zato je Strategijom predviđeno smanjivanje godišnje inflacije na 5% posle 2008. i smanjenje spoljnotrgovinskog i tekućeg platnog deficita na 16,7% BDP, odnosno 8,3% u 2012. Strategija insistira na neophodnoj meri između razvojne, stabilizacije i socijalne uloge države. Pored toga, neophodni su jaki socijalni programi, umesto subvencija preduzećima koja ekonomski ne mogu da opstanu.

5. Održivi razvoj. Srbija svoj razvoj mora da gradi na principima održivog razvoja, usaglašenog i usklađenog ekonomskog razvoja sa politikom životne sredine, socijalnom i drugim politikama. Procenjuje se da će ukupna ulaganja u zaštitu životne sredine dostići 2,8 milijardi dolara u 2012 godini.

6. Ravnomerniji regionalni razvoj. Višedecenijske nasleđene regionalne neravnomernosti, koje su kroz proces tranzicije samo povećane, zahtevaju posebnu strategiju regionalnog razvoja, kojom se podstiče razvoj nerazvijenih i devastiranih područja.

U kontekstu ovih ciljeva usmerenje dugoročnog ekonomskog razvoja lokalne zajednice ne mogu odstupati umnogome od pravaca koji su zacrtani kao strateški za razvoj Srbije u celini. Povezanost sa ciljevima na hijerarhijski višem nivou je jedna od bitnih odrednica izrade i ove strategije.

2.3 Makro-ekonomske projekcije za podršku ciljeva Strategije

U Nacionalnoj strategiji predložena su dva scenarija privrednog rasta: konzervativni sa prosečnom godišnjom stopom privrednog rasta od 5% do 2012. i osnovni scenario sa odgovarajućom stopom od 7%. Realizacija ovih scenarija nije jednostavna. Ona je povezana sa prevazilaženjem istih vrsta rizika u vezi sa obezbeđivanjem dovoljno visokog obima investicija i smanjivanja učešća potrošnje u BDP, zatim veoma brzog rasta izvoza s ciljem smanjivanja spoljno-ekonomske nestabilnosti, odnosno smanjenja spoljnotrgovinskog i platnog deficita.

Najvažniji rezultati ostvarivanja osnovnog scenarija sa stopom privrednog rasta od 7% do 2012. godine su:

- Povećanje BDP na 56,5 milijardi \$, odnosno sa 4.300 \$ po stanovniku u 2006. na blizu 8.000 \$ u 2012. godini. Izraženo u realnim kategorijama BDP bi u posmatranom periodu porastao za 61%;
- Smanjenje stope nezaposlenosti na 15,5%, odnosno otvaranje više od 700.000 radnih mesta od čega 140.000 neto novih radnih mesta;
- Povećanje produktivnosti rada za više od 40% u korporativnom sektoru;
- Prosečni realni godišnji rast potrošnje od 6%.

2.4 Regionalna komponenta Nacionalne strategije privrednog razvoja

Želja da se posle demokratskih promena 2000. godine što pre izvrši zaokret ka brzom privrednom rastu i sprovedu nužni, mada bolni, tranzicioni procesi (privatizacija i restrukturiranje), stvorilo je dodatne socijalno-ekonomske probleme. Među njima posebnu težinu dobila je regionalna komponenta zbog daljeg širenja postojećih regionalnih razlika.

2.4.1 Strateški ciljevi regionalnog razvoja Srbije do 2012. godine

Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period od 2007. do 2012. godine predstavlja prvi strateški razvojni dokument iz oblasti regionalnog razvoja, koji na konzistentan i celovit način definiše osnovne razvojne prioritete regionalnog razvoja zemlje i načine njihovog ostvarivanja u narednim godinama.

U Ustavu Republike Srbije posebno je istaknuta obaveza Države da se stara o ravnomernom regionalnom razvoju (član 94). Tako, Ustavom Republike Srbije uređuje se „razvoj Republike Srbije, politika i mere za podsticanje ravnomernog razvoja pojedinih delova Republike Srbije, uključujući i razvoj nedovoljno razvijenih područja“ (član 97, tačka 12).

Osnovni motiv za angažovanje države u ovoj oblasti su ogromni unutar-regionalni i među-regionalni neskladi koji sputavaju razvoj, a iniciraju migracione tokove. Veliki i strateški važni prostori ostaju populaciono nepokriveni, a njihovi resursi neiskorišćeni. Istovremeno, u razvijenijim centrima dolazi do prekomerne koncentracije stanovništva i privrede, što proizvodi negativne efekte u ekonomskoj, socijalnoj, prostornoj i ekološkoj sferi. U novoj regionalnoj politici uloga države svodi se na uklanjanje i ublažavanje ograničenja sa kojima su suočena ugrožena područja, odnosno njihovo osposobljavanje za autopropulzivni razvoj. To se naročito odnosi na pomoć područjima sa posebnim razvojnim problemima, kroz investicije i stimulisanje priliva kapitala, kako bi se na taj način kompenzirale strukturne slabosti. Da bi podrška države bila efikasna, neophodno je obezbediti kontinuitet i održati određeni intenzitet podrške u dužem vremenskom periodu.

Razmere regionalnih neravnomernosti ukazuju da je Republici Srbiji danas ovakav razvojni dokument neophodan, kako bi se jasno sagledali putevi ostvarivanja osnovnog cilja, a to je podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja.

Operacionalizacija ovog cilja podrazumeva, pre svega:

1. Podizanje regionalne konkurentnosti;
2. Smanjenje regionalnih neravnomernosti i siromaštva;
3. Izgradnja institucionalne regionalne infrastrukture.

2.4.2 Nova institucionalna rešenja

Institucije neophodne za usmeravanje i podsticanje ekonomskog razvoja moraju biti decentralizovane, kako bi se razvili inovativni potencijali na osnovu kojih bi projekti, koji se predlažu i implementiraju, na najefikasniji način doprineli razvoju, smanjujući dosadašnju neusklađenost aktivnosti lokalnih vlasti, republičkih institucija i međunarodnih organizacija, a sve u cilju podizanja konkurentnosti regiona.

Kao što je akcentirano u Nacionalnoj strategiji RS za pristupanje EU, "bez jakih, osposobljenih i stabilnih institucija neće biti moguće postići željene dugoročne rezultate na bilo kom drugom polju, što su uostalom pokazala i iskustva drugih zemalja u tranziciji".

2.4.3 Uloga lokalne samouprave i regionalni razvoj

Lokalna samouprava (LS) u Republici Srbiji se, kao i ostale institucije, nalazi u procesu reformi. Efikasna LS je jedan od ključnih ciljeva Saveta Evrope i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Savet Evrope (SE) položaj, obaveze i principe razvoja LS definiše Evropskom poveljom o LS (EPLS doneta još 1985. godine), koja sadrži osnovne odredbe o ulozi, položaju i organizaciji LS i naglašava potrebu za snažnim, adekvatno finansiranim i demokratskim sistemom LS. Lokalna samouprava treba da preuzme aktivnu ulogu nosioca i koordinatora lokalnog razvoja. Svaka LS nastoji da proširi okvir svoje delatnosti, a samim tim i odlučivanje o sredstvima, razvojnim projektima i svemu onome što se tiče građana. Naravno, opština Kovačica ne može u tim naporima prevazići propisane zakonske okvire.

Jedan od prioriteta Evropskog partnerstva koji se odnosi na resor državne uprave je: usvojiti i sprovesti reforme u cilju decentralizacije, kako bi se učvrstio kapacitet lokalnih vlasti. Ključna pitanja za jačanje kapaciteta LS su ostvarivanje prava na opštinsku imovinu, finansijska stabilnost LS i mogućnost planiranja investicija u komunalnu infrastrukturu. Proces decentralizacije podrazumeva kadrovsku i materijalnu osposobljenost organa LS da samostalno preuzimaju vršenje novih nadležnosti. Opština Kovačica se u tome nalazi na nivou proseka Srbije, a konkretna poboljšanja treba sprovesti kroz projekte unapređenja informatizacije procesa državne uprave i programe obuke i usavršavanja kadrova opštinske administracije, funkcionalnosti opštinskog sajta i sl.

Veliki deo aktivnosti LS treba da posveti izradi strateških planova na lokalnom nivou. Efikasnost strateškog planiranja ogleda se u samom procesu planiranja, a ne u proizvodu ili njegovom planu. Strateško planiranje forsira inovativne i korporativne pristupe rešavanju problema sa kojima se lokalna vlast suočava, težeći da u rešavanje problema uključi građane, poslovni sektor i naučne i razvojne institucije na lokalnom nivou.

S obzirom da se Kovačica nalazi u AP Vojvodini, ona ima i regionalnu komponentu nadređenosti i lociranosti, kao i potrebu za usklađivanjem ciljeva razvoja opštine Kovačica sa Programom privrednog razvoja AP Vojvodine za period od 2004-2007. godine, koji definiše tri grupe prioriteta za koje su definisane određene strategije, i to: korišćenje internih potencijala AP Vojvodine (razvoj malih i srednjih preduzeća, poljoprivrede, prehrambene industrije i turizma); poboljšanje okvira za ekonomski razvoj (komunikacione mreže, snabdevanje energijom i vodom u regionu, I&R u poslovanju, stvaranje uslova za privlačenje SDI); poboljšanje kvaliteta i upotrebe ljudskih resursa (profesionalna obuka, kursevi modernih tehnologija i podrška socijalnim grupama sa hendikepom uključivanju na tržište radne snage). Ovim programom definisana je lista od 14 prioriteta projekata privrednog razvoja. Mnogi od napred navedenih prioriteta odnose se na razvoj kapaciteta lokalne samouprave i kao takve ih je potrebno ugraditi u ovu Strategiju.

3 LER (LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ) – PRISTUP I METODOLOGIJA

3.1 Pristup

Predlog pristupa razvoju opštine Kovačica je LER pristup. LER metodologija nastala je 60-tih godina prošlog veka. Tada se počinje sa proučavanjem lokalnog ekonomskog razvoja, jer je postalo očigledno da dotadašnje zanemarivanje lokalnih mogućnosti ne samo da nije dobro za ekonomsku nauku, već ni za lokalne zajednice. Vrlo dugo su se u okviru ekonomike razvoja isključivo proučavala pitanja opšteg ekonomskog razvoja jedne države. U svom razvoju LER je prošao tri osnovne faze, koje Svetska banka opisuje kao što je prikazano u tabeli:¹

Tabela 1 Karakteristike LED pristupa

Period	Fokus	Intervencije
Prvi talas od 1960-1980.	Privlačenje mobilnih industrijskih investicija, privlačenje spoljnih ulaganja, posebno direktnih stranih investicija; Čvrsta infrastrukturna ulaganja;	Velike donacije; Dotirani zajmovi čiji su cilj bile lokalne industrijske investicije; Poreski podsticaji dotiranje investicija u tešku infrastrukturu; Skupe tehnike regrutovanja industrijskih tehnologija niskog nivoa;
Drugi talas od 1980-1990.	Očuvanje i rast postojećeg lokalnog biznisa; Nastavak orijentacije na privlačenje investicija, ali obično više targetirano ka pojedinim sektorima ili geografskim područjima;	Direktna plaćanja pojedinim firmama; Poslovni inkubatori / poslovni prostor; Saveti i trening za male i srednje firme; Tehnička podrška; Podrška u započinjanju posla; Izvesne investicije u tešku i laku infrastrukturu;
Treći talas 1990-	Sve veća deregulacija pomera fokus od finansijskih transfera pojedinim firmama ka stvaranju poslovnog okruženja koje je povoljnije za poslove. Za vreme ovog talasa LER-a fokus je posebno bio na: • investicijama u laku infrastrukturu; • javno/privatno partnerstvo; • umrežavanje i podržavanje investicija privatnog sektora za javno dobro; • visoko targetirane investicije radi unapređenja lokalnih komparativnih prednosti;	Lokalne zajednice sve više ulažu napor da bi: • razvili holističku strategiju usmerenu na rast lokalnih firmi; • obezbedili konkurentsku lokalnu investicionu klimu; • podržali i ohrabрили umrežavanje i saradnju; • ohrabрили razvoj poslovnih klastera; • ohrabрили obrazovanje i trening radne snage; • usmeravali dolazeće investicije na rast klastera; • podržali poboljšanja kvaliteta života;

Praćenje svetskih trendova bez obraćanja pažnje na aktuelnu situaciju može da rezultuje primenom pravog modela u pogrešnom kontekstu. Insistiranje na primeni aktuelnih principa LER-a može da ima negativne posledice u opštinama u kojima nije razvijena infrastruktura, ili u kojima postoji potreba za snažnim impulsom koji bi pokrenuo lokalni ekonomski razvoj.

Naziv LER potiče od engleske skraćenice LED (Local Economic Development). LER se definiše kao rast kapaciteta lokalne ekonomije za stvaranje bogatstva date lokalne zajednice, a time i unapređenje kvaliteta života stanovnika kroz povećanje zaposlenosti, realnih zarada, vrednosti lične imovine, obima i kvaliteta usluga lokalnih vlasti i slično. Takav razvoj se događa

1

<http://web.worldbank.org>

kada se ili neiskorišćeni lokalni resursi, kao što su radna snaga i zemljište, počnu koristiti ili kada se već zaposleni resursi počnu koristiti na produktivniji način, u novim sektorima i sa novim tehnologijama.

Kao proces strateškog planiranja LER je planiranje u koje su kao glavni stakeholderi uključeni predstavnici lokalnih vlasti, privatnog komercijalnog sektora i nevladinog sektora. Ciljevi takvih planova usmereni su na podsticanje investicija koje će obezbediti visok i dugoročan ekonomski rast lokalne zajednice. Svaka strategija lokalnog ekonomskog razvoja neminovno se fokusira na komparativne prednosti lokalne zajednice, na postojeća ili potencijalna tržišta i na prepreke ili slabosti unutar lokalne zajednice. Ona obično ne treba da ima uticaj samo na pojedine sektore lokalne privrede, već na celu ekonomiju zajednice i susednog područja. Osnovni cilj je jačanje konkurentnosti, što će obezbediti visok održivi razvoj.

Aktivno uključivanje stakeholdera, u prvom redu predstavnika opštinskih vlasti karakteristično za rane faze LER-a uključuje:

- Privlačenje firmi van lokalne zajednice da investiraju u datoj lokalnoj zajednici, a kroz podsticaje koje lokalna vlast daje pojedinim firmama, kao što su jeftino zemljište, poreske olakšice itd;
- Podsticanje lokalnih grupa od strane lokalne vlasti da razviju poslove i time ubrzaju ekonomski razvoj zajednice. Ova podrška je obično jednokratna, jer kasnije lokalni biznis sam nastavlja proširenje sopstvenih poslova.

Pasivno uključivanje se ne sme posmatrati u negativnoj konotaciji, i obuhvata:

- Podršku pojedinim preduzećima, stranim ili domaćim;
- Stvaranje povoljnije investicione klime, za sve potencijalne investitore.

Da bi došlo do jačanja konkurentnosti i poboljšanja lokalne investicione klime, bez direktnog uticaja predstavnika lokalne administracije na poslovanje, preporučuju se sledeće akcije:

- privlačenje investicija čiji izvori su van lokalne zajednice,
- investiranje u tešku/fizičku infrastrukturu,
- investiranje u laku infrastrukturu, uključujući ljudske resurse, regulaciju i sisteme institucionalne podrške,
- obezbeđenje da je lokalna investiciona klima povoljna za lokalni biznis,
- ohrabivanje stvaranja novih preduzeća,
- podrška malim i srednjim preduzećima,
- podrška pojedinim sektorima,
- prostorno targetiranje, odnosno podrška razvoju pojedinih delova grada ili lokalnih samouprava,
- podrška pojedinim ranjivim grupama itd.

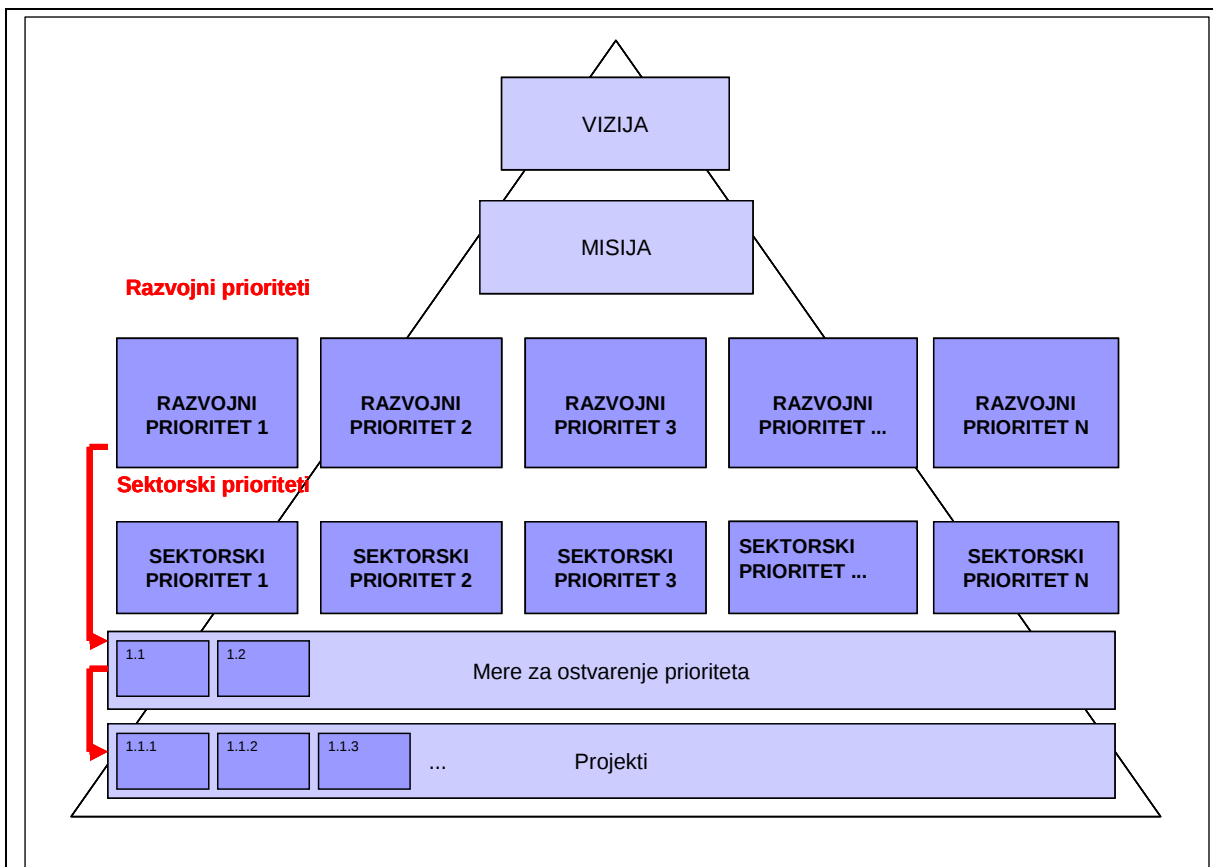
Dubinski posmatrano, u temelju strategije LER-a stoji spoznaja da je kapital vrlo pokretljiva stvar i da može lako i otići iz date lokalne zajednice i u nju doći, zavisno od lokalne poslovne klime, odnosno od uspešnosti napora lokalne vlasti i ostalih činilaca da stvore povoljnu investicionu klimu.

Trendovi u uspešnim svetskim ekonomijama su daleko od ponašanja države kao preduzetnika. Čak i u zemljama koje nisu potpuno deregulisale privredu, instrumenti uticaja su posredni i indirektni. U Srbiji su trenutno mnogi klasični instrumenti ekonomske politike vrlo centralizovani i nalaze se na višim hijerarhijskim nivoima državne uprave. Tu pre svega spadaju: opšta privredna regulacija, važni poreski oblici, državni fondovi, velika javna preduzeća, monetarna politika, politika zaduživanja u inostranstvu, carinska politika, politika obrazovanja i slično. Globalni trend deregulacije eliminiše planiranje privrede, i stari mehanizmi uticaja države na privredu i investicije se sve više sužavaju, tako da država sve manje može da na direktan način utiče na odluke preduzeća i privrede u celini. Na primer, privatizacija čini da je uticaj političke sfere na upravljanje preduzećima sve manji i manji, pošto nestaje društvena svojina i mogućnosti da politika postavlja direktore preduzeća i preko njih

donosi odluke; ili, država sve manje utiče na privredne investicije kroz sopstvene fondove, koji su nekada bili bogati, pa čak sve manje utiče i na indirektan način kroz instrumente ekonomske politike; prosto, i u Srbiji sve više preovlađuje filozofija da država vodi najbolju razvojnu politiku kada u mnogim oblastima vodi neutralnu politiku, kao kod poreza, carina ili novca.

Takva deregulacija ostavlja i lokalnu administraciju bez direktnih instrumenata uticaja na privredu, ali indirektni instrumenti kao što su oblasti urbanističkog planiranja, korišćenja građevinskog zemljišta, građevinskih dozvola, zatim kvaliteta komunalne infrastrukture, potom naknade za korišćenje i unapređenje gradskog zemljišta (sa znatnim prihodima), zatim lokalne komunalne takse, često na duže staze mogu doneti veće koristi. Uspešnim korišćenjem takvih mehanizama, lokalna vlast u Indiji je još pre nekoliko decenija, a u daleko nepovoljnijim uslovima, našla mogućnosti da podstakne razvoj malih i srednjih preduzeća; slično tome, Čačak, Novi Pazar i mnogi drugi gradovi uspeali su da izbegnu krah svojih ekonomija tokom 1990-tih godina i bar donekle očuvaju životni standard stanovništva na svojoj teritoriji.

Veliki problem može biti letargija koje je karakteristična za predstavnike lokalnih vlasti u najnerazvijenijim opštinama. Problem je mnogo više povezan sa manjkom ambicija i manjkom znanja nosilaca dotične lokalne vlasti o poslu koji pripada u njihovu nadležnost, nego sa nedostatkom mehanizama moći. Centralizacija operativnih odluka, koje bi trebalo da donose predstavnici opštinske administracije, dovodi do toga da se te odluke donose retko ili neadekvatno, jer viši hijerarhijski nivoi nemaju vremena ni informacija da se koncentrišu na probleme lokalne zajednice. Tako se održava status quo, a lokalna administracija i više instance vlasti međusobno krive jedni druge za loše stanje u privredi tog područja.

Slika 1. Piramida lokalnog ekonomskog razvoja

Osnovne komponente piramide lokalnog ekonomskog razvoja prikazane su na slici 1. Prilikom formulisanja Strategije ekonomskog razvoja opštine Kovačica polazi se od definisane vizije i

dugoročne svrhe postojanja, odnosno misije Opštine. Nakon socio-ekonomske i SWOT analize, definiše se dve grupe prioriteta: razvojni i sektorski prioriteti. Razvojni prioriteti su prioriteti koji su opštije definicije i prožimaju sve sektorske prioritete. Realizacijom jednog dela razvojnih prioriteta postižu se preduslovi (npr. razvoj infrastrukture ili razvoj obrazovanja) za realizaciju sektorskih prioriteta. Takođe, realizacijom sektorskog prioriteta dolazi do realizacije razvojnih prioriteta (npr. razvoj turizma, dovodi do razvoja MSPP, ali i do upošljavanja nezaposlenih lica). Slobodno se može reći da između razvojnih i sektorskih prioriteta ne postoji jednoznačna veza, već je ovaj uticaj dvosmeran, tačnije postoji visok stepen korelacije između ove dve grupe prioriteta. Da bi se realizovali postavljeni prioriteti, neophodno je definisanje konkretnih mera, odnosno zadataka (akcija). Mere koje proističu iz razvojnih prioriteta su opštijeg sadržaja (npr. mera Vlade Republike Srbije da se vlasnik određenog preduzeća oslobađa jednog dela poreza pri zapošljavanju novog radnika – ova mera važi bez obzira na sektor kome ovo preduzeće pripada), za razliku od sektorskih mera koje su konkretne, odnosno odnose se na egzaktno određeni sektor (npr. krediti za dugoročno kreditiranje razvojnih programa u poljoprivredi). Definisanje mere direktno utiču na definisanje projekata, kao jedinstvenog i neponovljivog poduhvata. Skup istovetnih projekata predstavljaju programe, kojih kao i projekata može biti i više u cilju realizacije jednog prioriteta. Projekti koji će biti definisani u ovoj strategiji biće orijentisani ka realizaciji razvojnih prioriteta.

3.2 Principi u izradi Strategije

Geografski, administrativni, ekonomski i društveni faktori, koji su tesno povezani i međusobno uslovljeni, relevantni su za proces strateškog planiranja, bez obzira na to da li je plan lokalnih, regionalnih ili državnih vlasti. Isti osnovni principi se primenjuju bez obzira na to koje telo vrši izradu strateškog plana:

- **Partnerstvo** u procesu izrade i implementacije plana je esencijalno zbog njegove održivosti. U tom smislu, svi relevantni učesnici, kao što su lokalne samouprave, poslovna udruženja, regionalne privredne komore, preduzeća, NVO, društvena zajednica, uključeni su u proces Partnerstva koji će se graditi na lokalnom, sub-regionalnom i na višim nivoima sa vladinim agencijama, republičkim organima i institucijama Evropske unije.
- **Integracija i koordinacija** – sve aktivnosti na implementaciji Strategije biće integrisane, dopunjavaće ciljeve Nacionalne strategije privrednog razvoja Republike Srbije 2006-2012. godine, ostale nacionalne sektorske strategije i regionalnu politiku i programe EU.
- **Zajednička odgovornost i učešće**, usmereno na uključivanje svih učesnika i obezbeđenje regionalnog vlasništva nad rezultatima.
- **Transparentnost procesa** – sve odluke procesa bi trebalo da budu predmet javnih diskusija, a rezultati predloženi javnosti.
- **Plan** predstavlja kombinaciju strateških ciljeva, prioriteta i mera za unapređenje ekonomskog razvoja Opštine.
- **Stvaranje plana je trajan proces.** Plan je neprestano podložan neophodnim prilagođavanjima.
- **Paradoks dualnosti** – sa jedne strane, plan je podložan konstantnim promenama, a sa druge, on mora biti poštovan i implementiran.
- **Promovisanje jednakih mogućnosti** – nijedna grupa neće biti isključena iz procesa implementacije Strategije, i svi aspekti zajednice će se podsticati na učešće u realizaciji Strategije.
- **Hijerarhija strateških planova** – okvir strateških planova može biti opštiji na višim nivoima, ali na nižim nivoima strateški planovi određuju okvir za konkretne aktivnosti.
- **Inovacija** - razvoj i promovisanje novih načina ekonomskog razvoja biće podstaknuto u svim aktivnostima Strategije.

3.3 Pravni okvir

Tokom procesa tranzicije doneti su zakoni koji približavaju pravni okvir Republike Srbije uslovima Evropske unije, a na poljima koja dotiču lokalne zajednice radilo se i na približavanju ciljevima evropske regionalne i kohezije politike. Pored brojnih zakona, kojima je definisan pravni okvir za ekonomski razvoj na nacionalnom nivou, za regionalni razvoj i razvoj opština, posebno su relevantni: Ustav Republike Srbije, Zakon o lokalnoj samoupravi i Zakon o finansiranju lokalne samouprave. Prema postavljenim pravnim okvirima, jedinica lokalne samouprave zauzima aktivnu ulogu u realizaciji planova regionalnog razvoja, odnosno decentralizacija vlasti dovodi do direktnog uticaja opštine na razvoj nje same, kao i na razvoj šire geografske celine.

Ustav Republike Srbije precizno uređuje teritorijalnu organizaciju RS, definišući autonomne pokrajine, lokalne samouprave i gradove, kao i njihove nadležnosti. Autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave imaju status pravnog lica (član 176), precizno su definisane nadležnosti autonomnih pokrajina i lokalnih samouprava. Posebno je naglašeno da su opštine odgovorne za svoj razvoj i da moraju doneti svoje programe razvoja (član 190). Ovim ustavom uređuje se:

- Obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti;
- Korišćenje građevinskog zemljišta i poslovnog prostora;
- Izgradnja i održavanje lokalnih puteva;
- Zadovoljavanje potreba građana u oblasti prosvete, kulture, zdravstvene i socijalne zaštite, dečije zaštite, sporta i fizičke kulture;
- Razvoj turizma, zanatstva, ugostiteljstva i trgovine;
- Zaštita životne sredine;
- Zaštita, unapređenje i korišćenje poljoprivrednog zemljišta.

Opština samostalno, u skladu sa zakonom, donosi svoj budžet i završni račun, urbanistički plan i program razvoja opštine.

Zakon o finansiranju lokalne samouprave donosi brojne pozitivne promene u cilju ravnomernijeg regionalnog razvoja i jačanja autonomije lokalne samouprave:

- U odnosu na baznu 2000. godinu, dosadašnji sistem finansiranja obezbedio je realan rast prihoda jedinica lokalne samouprave (JLS) za preko 2 puta, a učešće lokalne samouprave u BDP povećano je sa 3,8% u 2000. na 6,6% u 2004. godini. Budžet opštine Kovačica od 2000. godine pa do 2007. godine povećao se 12 puta, odnosno budžet po godinama bio je respektivno: 25.406.000; 52.119.096; 66.147.887; 98.317.049; 121.721.047; 212.126.212; 272.435.569 i 302.000.000 dinara. U 2008 godini realizovan budžet je iznosio 337.026.165,79 din u 2009 budžet je iznosio 287.959.426,11 a za 2010 315.000.000,00
- Prisutne su bile značajne razlike u visini raspoloživih sredstava između pojedinih JLS. Razlika između fiskalno najjače JLS (Novi Sad) i fiskalno najslabije JLS (Bojnik) je oko 16 puta (dodelom transfernih sredstava razlika je svedena na 9,5 puta u 2005. godini);
- Principi Zakona zasnivaju se na transparentnosti i predvidljivosti sistema, efikasnom sistemu ujednačavanja, institucionalizovanju saradnje između lokalne samouprave i nadležnih ministarstava kroz osnivanje Komisije za finansiranje lokalne samouprave i jačanju autonomije lokalne samouprave;
- Godišnji iznosi transfera po JLS sastavni su deo Memoranduma Vlade;
- Efikasniji sistem ujednačavanja svodi se na preraspodelu transfernih sredstava između fiskalno najjačih i fiskalno najslabijih JLS (planira se obim preraspodele od oko 2,8 milijardi dinara). Za opštinu Kovačicu transfer iz Republičkog

budžeta u 2004. godini iznosio je 8.032.357 dinara, u 2005. godini iznosio je 23.800.000 dinara, u 2006. godini 28.538.184 dinara, dok predviđena transferna sredstva za 2007. godinu iznose 89.507.857 dinara; za 2008 iznose: 126.919.840,00 din, transferna sredstva za 2009 su iznosila 113.818.962,00 dok su za 2010 109.700.000,00 din

- Porez na imovinu kao izvorni porez JLS značajno će omogućiti jačanje autonomije lokalne samouprave;
- Zakonom se utvrđuje jedinstvena stopa učešća JLS u porezu na zarade u visini od 40% koji se plaća prema prebivalištu zaposlenog;
- JLS se ustupa 80% prihoda od turističke naknade uvedene Zakonom o turizmu;
- Uvodi se više vrsta transfera, a dve osnovne grupe su: nenamenski i namenski transferi;
- Nenamenski transfer obuhvata transfer za ujednačavanje, opšti transfer, kompenzacioni i tranzicioni transfer. Propisano je da ukupan godišnji nenamenski transfer iznosi 1,7% ostvarenog BDP prema poslednjem objavljenom podatku statistike.
- Transfer za ujednačavanje kao osnovni nenamenski transfer dobijaju samo one JLS, čiji je prosečan iznos ustupljenih poreza po stanovniku do nivoa od 90% proseka svih opština (bez gradova);
- Nenamenski transferi omogućavaju horizontalno ujednačavanje između fiskalno najbogatijih i fiskalno najsiromašnijih opština i obezbeđuju efikasniji sistem preraspodele.
- Namenski transferi uvode se radi prenosa nadležnosti finansiranja sa nivoa Republike na nivo lokalne samouprave i mogućnosti učešća Republike u finansiranju konkretnih projekata i programa na nivou lokalne samouprave. Reč je o finansiranju pojedinih funkcija u oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne zaštite i dr.

3.4 Faze izrade strategije ekonomskog razvoja opštine Kovačica

U procesu izrade Strategije postoje tri osnovne grupe učesnika:

- Učesnici koji direktno upravljaju Opštinom, pre svega:
 - o Predsednik Opštine Kovačica
 - o Zamenik predsednika Opštine
 - o Načelnik opštinske Uprave
- Predstavnici institucija/organizacija koje imaju uticaj na proces razvoja;
- Eksperti iz različitih oblasti;
- Projektni tim za izradu Strategije.

Prva faza izrade je usmerena na uključanje svih ključnih faktora, sa naglaskom na stvaranje širokog konsenzusa i podrške za buduće aktivnosti. Na zajedničkim sastancima projektni tim je preuzeo ulogu brokera inter-organizacione mreže. Međusobno povezivanje direktnih nosilaca vlasti u Opštini, predstavnika različitih institucija i eksperata iz oblasti iz kojih su članovima tima bili potrebni saveti, stvorilo je mrežu stručnjaka i institucija koje su sposobne da reše veliki broj razvojnih problema koji se mogu pojaviti tokom implementacije.

Tokom sledeće faze funkcionalno su podeljeni zadaci među članovima projektnog tima, pri čemu je svaki član predstavljao centar radne grupe koja je uradila analizu postojećeg stanja iz date oblasti. Formirano je 6 radnih grupa:

1. Radna grupa za finansijski aspekt Strategije;

2. Radna grupa za industrijski razvoj;
3. Radna grupa za poljoprivredni i ruralni razvoj;
4. Radna grupa za kulturu, obrazovanje, zdravstvo i ostale srodne službe;
5. Radna grupa za pravne i administrativne aspekte;
6. Radna grupa za koordinaciju i objedinjavanje.

Treća faza je bila objedinjavanje parcijalnog, i tokom te faze je urađena sinteza uz maksimiziranje napora na postizanju sinergetskih efekata. Nakon toga, u četvrtoj fazi materijal analize je predat na reviziju. Posle unošenja neophodnih ispravki, Projektni tim je kroz nekoliko brainstorming sesija izradio SWOT analizu opštine Kovačica i prešao na šestu fazu, definisanje strateških pravaca razvoja i predloga novog rešenja. Nakon što je ono u sedmoj fazi verifikovano, pristupilo se odabiru predloženih projekata po kriterijumima koje su odredili strateški pravci razvoja.

4 SOCIO-EKONOMSKA ANALIZA

4.1 Osnovni geografski i istorijski podaci

Opština Kovačica se nalazi u jugoistočnom delu Vojvodine, u Južnobanatskom okrugu. Administrativni i geografski centar Opštine je mesto Kovačica, udaljeno 27 km od Pančeva i 47 km od Beograda. Opštine sa kojima se graniči opština Kovačica su: Pančevo na jugu, na istoku je Alibunar, severoistočno je Sečanj, na zapadu se nalazi Opovo, a sa severne strane je opština Zrenjanin. Nadmorska visina se kreće od 75 m oko reke Tamiš, do 125 m u istočnim i jugoistočnim delovima opštine. Tamiš protiče kroz severozapadne delove Opštine dužinom oko 15 km, a istočni deo pokriva Deliblatska peščara, koja sa mnogobrojnim dinama i uvalama, bujnom vegetacijom, pašnjacima i vinogradima pruža izuzetne turističke mogućnosti.

Opštinu čini grad Kovačica i 7 sela: Debeljača, Crepaja, Padina, Samoš, Idvor, Uzdin i Putnikovo, pri čemu su sva naselja povezana asfaltnim putevima (ukupna dužina puteva je 75 km), a teritoriju Opštine preseca i železnički pravac Beograd-Kikinda.

Klima je umereno-kontinentalna, sa dugim i snegovitim zimama, a toplim i žarkim letima. Najtopliji mesec je juli sa prosečnom temperaturom preko 22 °C, dok je najhladniji januar sa prosečnom temperaturom oko 1 °C. Prosečna količina padavina je oko 650mm, što je dvostruko manje od proseka u Srbiji. Specifičnost ovog područja je i vetar Košava, koji se naročito javlja u rano proleće i u kasnu jesen.

Poljoprivredno zemljište zauzima 90,17% ukupne teritorije Opštine. Čine ga pretežno prvoklasne oranice, u manjoj meri voćnjaci, vinogradi i livade. Preko 4/5 obradivog zemljišta je černo zem – najplodnija vrsta zemljišta u Panonskoj regiji, koja omogućava visoke prinose u poljoprivrednoj proizvodnji.

Grad Kovačica je osnovan 1802. godine. Na području Opštine, prema podacima koji se vezuju za mesto Idvor, Srbi su došli u XVII veku, u migracionom talasu, predvođeni Arsenijem Černojevićem. Pretpostavlja se da je Idvor osnovan 1690. godine. Slovaci naseljavaju područje Vojvodine u XVIII veku, donoseći sa sobom svoju kulturu i tradiciju, koju su uspeli da sačuvaju do današnjih dana.

Opština Kovačica je poznata, pre svega, po naivnom slikarstvu, i to u svetskim razmerama. Pored toga, svako naselje u Opštini ima svoju kulturnu specifičnost po kojoj je prepoznatljivo.

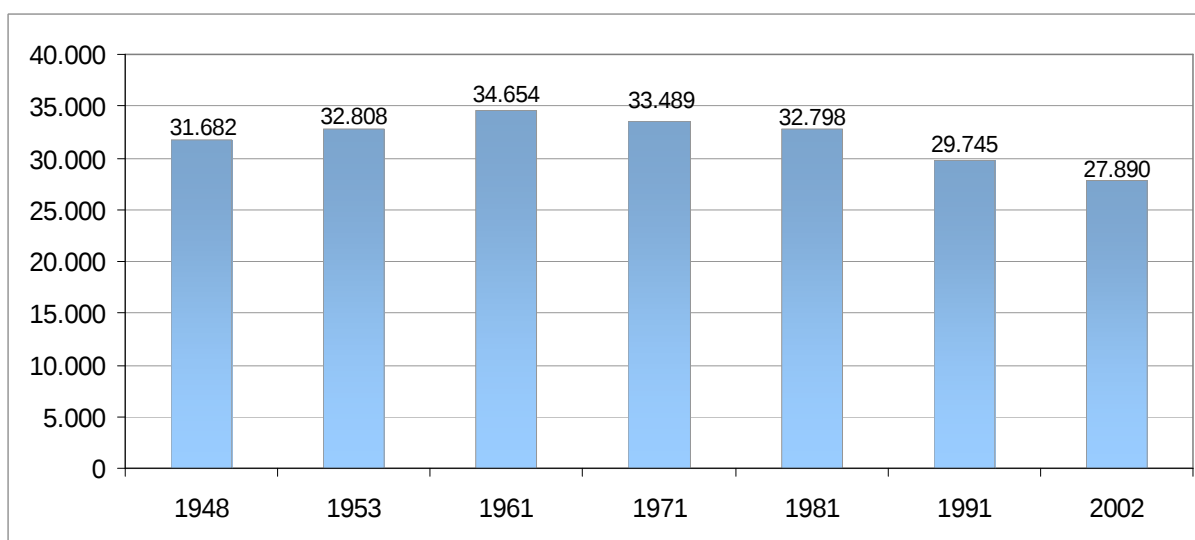
U ovom kraju, tačnije u Idvoru, rođen je i Mihajlo Pupin, naučnik svetskog glasa. Međutim, ono što je posebno značajno za Opštinu su dobri međuetnički odnosi.

4.2 Demografska analiza

Opština Kovačica obuhvata površinu od 419 km² (učešće u ukupnoj površini Srbije je 0,5%), na kojoj živi 27.890 stanovnika (0,4% ukupnog broja stanovnika Srbije) u 8 naselja, odnosno 67 stanovnika na km², što je niže od republičkog proseka koji iznosi 85 stanovnika na km².

Tabela 2. Popisi stanovništva do 2002. godine²

Okruzi / Opštine	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Republika Srbija	5.794.837	6.162.321	6.678.247	7.202.915	7.729.246	7.576.837	7.498.001
AP Vojvodina	1.640.599	1.698.640	1.854.971	1.952.560	2.034.782	1.970.195	2.031.992
Južnobanatski okrug	279.092	292.125	320.187	331.285	340.189	315.633	313.937
Opština Kovačica	31.682	32.808	34.654	33.489	32.798	29.745	27.890

Slika 2. Kretanje broja stanovnika po zvaničnim popisima

Procena broja stanovnika Republičkog zavoda za statistiku pokazuje da je procena za 2008. godinu 26.662 stanovnika tj. i dalji trend pada.

Prvi pad broja stanovnika u opštini Kovačica zabeležen je između 1961. i 1971. godine, i to za 3,4%, da bi do nešto evidentnijeg smanjenje broja stanovnika došlo između 1981. i 1991. godine, i to za 3.053 stanovnika, odnosno 9,3%. Trend opadanja broja stanovnika se nastavio i između 1991. i 2002. godine, za 168 stanovnika u proseku godišnje. Što se tiče kretanja broja stanovnika za područje Vojvodine, od popisa 1948. godine beleži se stalni porast (sa 1.640.599 stanovnika u 1948. godini broj stanovnika Vojvodine se povećao na 2.031.992 u 2002. godini). I za Južnobanatski okrug karakterističan je blagi porast broja stanovnika kroz popisne periode, uz evidentniji pad broja stanovnika između 1981. i 1991. godine za 7,2%.

Što se tiče migracija stanovništva, u opštini Kovačica nije bilo većeg doseljavanja stanovništva. Prema podacima popisa iz 2002. godine, u Opštinu je doseljeno ukupno 6.813

² Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

stanovnika, računajući period od 1940. godine i ranije, pa do 2002. godine. Pri tom, najviše doseljenika je bilo u popisnom periodu 1991-2002. godine (2.099, od toga 823 sa područja bivših republika SFRJ). Najveći deo selidbenog stanovništva je sa područja Republike (5.210 lica), a najveći procenat je iz drugih opština sa područja Vojvodine (38,6%). Za razliku od Kovačice, u susednoj opštini Pančevo je intenzivniji proces imigracije. U periodu 1991-2002. godine doseljeno je 15.658 stanovnika, pri čemu je u ovom periodu veliki procenat doseljenih lica iz bivših republika SFRJ (51,1%).

U pogledu polne strukture, odnos muškog i ženskog dela populacije u opštini Kovačica je približno jednak, tačnije ima 50,4% žena, prema 49,6% muškaraca. U Republici ovaj odnos je 48,6% muškaraca i 51,4% žena.

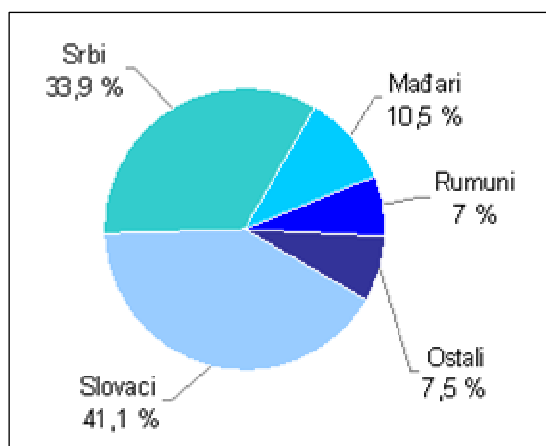
Tabela 3. Polna struktura stanovništva³

Okruzi/Opštine	Ukupno	Muškarci	Žene	% muškaraca	% žena
Republika Srbija	7.498.001	3.645.930	3.852.071	48,6	51,4
AP Vojvodina	2.031.992	984.942	1.047.050	48,5	51,5
Južnobanatski okrug	313.937	153.129	160.808	48,8	51,2
Opština Kovačica	27.890	13.846	14.044	49,6	50,4

Etnička struktura opštine Kovačica je veoma raznovrsna, zbog čega se ova opština često naziva i „Vojvodina u malom“. Najviše je Slovaka, 11.455 stanovnika opštine, odnosno 41,1%, zatim Srba 33,9%, Mađara 10,5%, Rumuna 7%, a ostale etničke grupe čine 7,5% od ukupnog broja stanovnika opštine. Kada uporedimo sa podacima o broju određenih etničkih grupa u Vojvodini i okrugu, broj Slovaka u Kovačici čini 20,2% ukupnog broja Slovaka u Vojvodini, dok 75,3% Slovaka u Južnobanatskom okrugu živi u opštini Kovačica. Što se tiče Rumuna, njihov broj u Kovačici čini 6,4% ukupnog broja Rumuna u Vojvodini, odnosno 9% svih Rumuna u Južnobanatskom okrugu. 2.935 Mađara u opštini Kovačica predstavlja 1% Mađara u Vojvodini, odnosno 19% od ukupnog broja Mađara u okrugu.

Tabela 4. Etnička struktura stanovništva

Etnička grupa	Broj stanovnika	%
Slovaci	11.455	41,1
Srbi	9.459	33,9
Mađari	2.935	10,5
Rumuni	1.950	7
Ostali	2.091	7,5

Prema podacima iz 2002. godine koji se odnose na raspored etničkih grupa po naseljima, najviše Srba ima u naselju Crepaja (4.280), Slovaci većinom naseljavaju Kovačicu (5.697) i Padinu (5.575), Mađari Debeljaču (2.836), a Rumuna najviše ima u Uzdinu (1.909).

³ Izvor podataka * popis stanovništva 2002. godine

Što se tiče starosne strukture stanovništva u Opštini, najviše je stanovništva između 40 i 59 godine života, 28,03%. Stanovništvo do 19 godina starosti čini 23,3% ukupnog stanovništva Opštine, a skoro isti procenat (22,8%) je i stanovništva iznad 60 godine života. Približno polovina stanovništva (49%) je mlađe od 40 godina.

Tabela 5. Starosna struktura stanovništva

Starosna grupa	Republika Srbija	AP Vojvodina	Južnobanatski okrug	Opština Kovačica	%
0-19	1.672.421	459.991	71.065	6.500	23,31%
20-39	1.979.451	545.908	82.856	7.128	25,56%
40-59	2.113.919	581.834	90.767	7.818	28,03%
60-79	1.538.812	396.523	61.352	5.772	20,70%
80-	145.477	39.174	5.978	597	2,14%
Neregistrovani	47.921	8.562	1.919	75	0,27%
Uupno	7.498.001	2.031.992	313.937	27.890	100,00%

Veliki broj stanovnika spada u kategoriju radno-sposobnog stanovništva (66%), što predstavlja dobar potencijal za ekonomski razvoj Opštine.

Prosečna starost u opštini Kovačica (40,2 godine) jednaka je republičkom proseku, a nešto je viša od vrednosti za Vojvodinu (39,8) i prosečne starosti karakteristične za Južnobanatski okrug (39,9).

Aktivnog stanovništva (u koje spadaju lica stara 15 i više godina koja obavljaju zanimanje, nezaposlena lica koja traže posao i lica koja su privremeno prekinula zanimanje zbog služenja vojnog roka) u Opštini ima 45%. S druge strane, neaktivno stanovništvo podeljeno je u tri grupe: stanovništvo sa ličnim primanjima (lica sa penzijom, prihodima od imovine ili drugim stalni ličnim prihodima), izdržavano stanovništvo i stanovništvo koje živi u inostranstvu manje od jedne godine.

Opšta stopa aktivnosti, kao odnos aktivnog i ukupnog stanovništva, u opštini Kovačica je nepovoljna (45%), što znači da postoji veći broj neaktivnog od aktivnog stanovništva, što je karakteristično i za Republiku (45,3%) i za područje Vojvodine (44,9%), kao i Južnobanatskog okruga (45,4%). Od 18.403 stanovnika opštine Kovačica koja pripadaju starosnoj grupi od 15 do 65 godina starosti, odnosno kategoriji radno sposobnog stanovništva, aktivno je 12.560 ljudi, odnosno stopa iskorišćenosti radno-sposobnog kontigenta je 68,3% i nešto je viša od republičkog proseka (67,5%). Stopa zaposlenosti aktivnog stanovništva, iznosi 79,9%.

Tabela 6. Stanovništvo prema aktivnosti

Okruzi/Opštine	Ukupno	Aktivno	Iznos u %	Lica sa ličnim primanjima	Izdržavano	U inostranstvu do 1 god.
Republika Srbija	7.498.001	3.398.227	45,3	1.511.816	2.570.639	17.319
AP Vojvodina	2.031.992	912.800	44,9	408.999	706.843	3.350
Južnobanatski okrug	313.937	142.506	45,4	56.699	113.988	744
Opština Kovačica	27.890	12.560	45	4.309	10.965	56

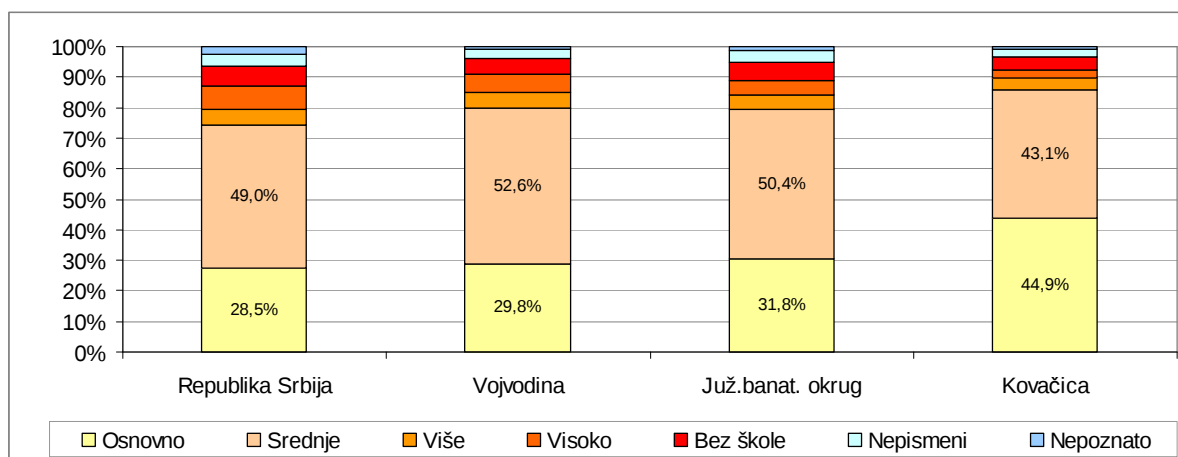
Prema popisu iz 1991. godine broj radno sposobnog stanovništva opštine Kovačica iznosio je 18.700, što je približno isti broj radno sposobnog stanovništva prema popisu 2002. godine, ali je njegov udeo u ukupnom broju stanovnika bio niži nego 2002. godine (61,4%).

Učešće poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu iznosi 24,1% (6.735 lica), dok je učešće u ukupnom aktivnom stanovništvu 31,1%.

U obrazovnoj strukturi stanovništva starog 15 i više godina, prema popisu iz 2002. godine, najveći broj stanovnika je završio samo osnovnu školu (44,9%), a približno jednak je i procenat stanovnika sa završenom srednjom školom (43,1%), dok je 6,8% sa višom i visokom stručnom spremom. Procenat više i visoko obrazovanog stanovništva je niži od vrednosti za Republiku (13,2%), kao i Vojvodinu (11,3%) i Okrug (10%).

Tabela 7. Stanovništvo preko 15 godina prema stepenu obrazovanja 2002. godine

Obrazovanje	Republika Srbija	%	AP Vojvodina	%	Južnobanatski okrug	%	Opština Kovačica	%
Bez škole	357.552	6,7%	75.377	5,3%	13.555	6,2%	755	4,4%
Nepismeni	227.039	4,3%	42.229	3,0%	7.997	3,7%	438	2,6%
Osnovno	1.509.462	28,5%	425.564	29,8%	68.951	31,8%	7.655	44,9%
Srednje	2.596.348	49,0%	751.182	52,6%	109.365	50,4%	7.337	43,1%
Više	285.056	5,4%	73.485	5,1%	10.908	5,0%	662	3,9%
Visoko	411.944	7,8%	88.596	6,2%	10.849	5,0%	489	2,9%
Nepoznato	137.895	2,6%	15.185	1,1%	3.294	1,5%	141	0,8%
Ukupno	5.298.257	100,0%	1.429.389	100,0%	216.922	100,0%	17.039	100,0%

Slika 3. Obrazovna struktura stanovništva

Bez škole je 755 lica, odnosno 4,4% stanovništva preko 15 godina, što je manje od republičkog proseka (6,7%), kao i proseka za Vojvodinu i Južnobanatski okrug (5,3% i 6,2%, respektivno). Od 755 lica u opštini koja nisu završila nikakvu školu 58% je nepismeno (2,6% od ukupnog broja). Među nepismenima je više žena (317), u odnosu na 121 muškarca. Prema popisu iz 1991. godine, u opštini Kovačica je bilo 896 nepismenih, od toga 654 žena.

Skoro polovina stanovništva opštine preko 15 godina (49,3%) je na nivou osnovnog i nižeg obrazovanja, što zahteva dodatno angažovanje na podizanju obrazovnog nivoa stanovništva.

Tabela 8. Stanovništvo po naseljima

Naselja	1991.	2002.	%	Trend	%
Debeljača	5.596	5.325	19,1%	↓	4,84%
Idvor	1.308	1.198	4,3%	↓	8,41%
Kovačica	7.249	6.764	24,3%	↓	6,69%
Padina	5.941	5.760	20,7%	↓	3,05%
Putnikovo	260	243	0,9%	↓	6,54%
Samoš	1.416	1.247	4,5%	↓	11,94%
Uzdin	2.895	2.498	9,0%	↓	13,71%
Crepaja	5.080	4.855	17,4%	↓	4,43%
Ukupno	29.745	27.890	100,0%		6,24%

Opštinu Kovačica čini osam naselja – grad Kovačica sa 6.764 stanovnika (24,3% od ukupnog broja stanovnika Opštine) i sedam sela: Debeljača, Idvor, Padina, Putnikovo, Samoš, Uzdin i Crepaja, sa ukupno 21.126 stanovnika. Ukoliko imamo u vidu podelu naselja na gradska (urbana) i ruralna, stepen urbanizacije opštine Kovačica (24,3%) je dosta ispod proseka Republike (56,4%), kao i proseka za Vojvodinu i Južnobanatski okrug koji se takođe kreće oko 56%.

Posle grada Kovačice, u ukupnom broju stanovnika Opštine najvećim procentom učestvuje naselje Padina (20,7%), dok u Putnikovu živi manje od 1% stanovnika opštine (243 stanovnika).

Podela stanovništva prema veroispovesti pokazuje da većina stanovnika u opštini Kovačica pripada protestantskoj (44,3%) ili pravoslavnoj veri (42,7%). Ovakva struktura oslikava etničku strukturu Opštine, odnosno možemo je povezati sa dve najbrojnije etničke grupe u Opštini - protestanti su većinom Slovaci (ima i Mađara), dok je među pravoslavicima najviše Srba (pored Rumuna). Što se preostalog dela stanovništva tiče, to su uglavnom neizjašnjeni, lica koja nisu vernici ili čije versko opredeljenje nije poznato.

Tabela 9. Stanovništvo prema veroispovesti

Opštine/Okruzi	Ukupno	Pravoslavci	%	Protestanti	%	Katolici	%	Ostali
Južnobanatski okrug	313.937	250.136	79,7	18.252	5,8	16.175	5,1	29.374
Opština Kovačica	27.890	11.920	42,7	12.350	44,3	698	2,5	2.922

U poređenju sa situacijom u Južnobanatskom okrugu, ono što je karakteristično je da većina protestanata koji žive u ovom okrugu naseljava opštinu Kovačica (67,7%).

Podela stanovništva prema maternjem jeziku u potpunosti odražava etničku strukturu opštine Kovačica.

Tabela 10. Stanovništvo prema maternjem jeziku

Opština/Okrug	Srpski	Slovački	Mađarski	Rumunski	Ostali
Južnobanatski okrug	80,1%	4,8%	4,2%	6,6%	4,3%
Kovačica	37,0%	41,5%	10,5%	7,1%	3,9%

U skladu sa činjenicom da su maternji jezici stanovnika ove multietničke opštine različiti, organizovan je i obrazovni sistem, odnosno predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. Nastava u školama se održava na jezicima naroda i nacionalnih manjina koji tu žive, odnosno u svakom naseljenom mestu nastava se odvija na jeziku etničke grupe koja je tu zastupljena. Statut opštine predviđa da su u jednakoj službenoj upotrebi sva četiri jezika (srpski, slovački, mađarski i rumunski).

4.3 Osnovni ekonomski pokazatelji

Duži niz godina, nakon perioda privredne recesije, u raznim strateškim i operativnim dokumentima zabeležena su negativna privredna kretanja, kako na republičkom i pokrajinskom tako i na lokalnom nivou. Značajni napor i sredstva su odvojena za prelamanje krive privrednog pada u privredni rast. Na nacionalnom nivou blaga, ali pozitivna kretanja su očigledna. Došlo je vreme kada je potrebno, naročito na opštinskom nivou, sagledavati u kojem pravcu i kojim putem se "kreće" Republika i Pokrajina i postignute rezultate na

lokalnom nivou upoređivati sa pomenutim, u cilju dostizanja i nadmašivanja širih regionalnih kretanja. U periodu koje dolazi je nedopustivo i ekonomski i društveno neodrživo zaostajanje za kretanjima okruženja, te je stoga potrebno konstantno učenje, prilagođavanje, planiranje i delovanje, tj. metaforički rečeno „trčati da bi se stajalo u mestu“. U narodnom periodu će neminovno doći do preraspodele pozicija uspešnih i neuspešnih opština, u zavisnosti od preuzetih aktivnosti na lokalnom nivou. Inventivnije, preduzimljivije i opštine spremne na strateško razmišljanje preuzeće primat razvijenih i svoju spiralu privrednog i društvenog razvoja podići će na viši nivo. Zbog toga je neophodno konstantno preispitivanje trenutne pozicije radi definisanja ispravnih budućih akcija, tako da se analiza stanja ekonomskih indikatora zasniva na tim principima.

S obzirom da se podaci za BDP (bruto društveni proizvod) u okviru zvanične statistike Republike Srbije, vode samo na nivou Republike u celini, osnovni ekonomski indikatori na nivou okruga i opština su društveni proizvod i narodni dohodak. Iako je, sa stanovišta efikasne ekonomske analize, društveni proizvod adekvatniji indikator jer predstavlja realnu ekonomsku kategoriju, nedostatak relevantnih podataka u stalnim cenama za duži vremenski period, usmerio je akcenat analize stanja na analizu narodnog dohotka, koji predstavlja novostvorenu vrednost u toku godine, kao indikatora lokalnih ekonomskih kretanja.

Analiza prema pomenutom jedinom relevantnom paramteru mogla se izvršiti samo za period do 2005. godine s obzirom da je do tada važećem Zakonu o nedovoljno razvijenim područjima Republike Srbije za period do 2005. godine ("Službeni glasnik RS", br. 53/95) Repbilički zavod za statistiku računao narodnih dohodak i prema njemu, kao jednom od 4 paramtera, računao nivo razvijenosti lokalnih zajednica. Nakon 2005. godine nadležnost za metodologiju i utvrđivanje preuzima sadašnje Ministarstvo za ekonomiju i regionalni razvoj koje je tek polovinom 2009. godine usvojilo Zakon o regionalnom razvoju, a prema njemu 2010. godinu Uredbu o metodologiji za izračunavanje stepena razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave prema kojoj će prvi rezultati biti objavljeni krajem 2010. godine. Stoga, u nepostojanju parametara za definisanje razvijenosti lokalne samouprave, do 2005. godine će se pratiti narodni dohodak a nakon toga će biti urađena analiza budžetskih prihoda i zarada u Opštini.

U analizi se period od 2000. godine u najvećoj meri koristi kao referentan za analizu ekonomskih kretanja sa povremenim osvrtima i uporednim analizama privrednih kretanja do početka devedesetih godina. Kako je u periodu nakon 2000. godine dolazilo da značajnih varijacija u pogledu kretanja inflacije, indeksa rasta cena, deviznog kursa, kao i različitog oblika monetarnih mera, apsolutni iznosi ekonomskih pokazatelja mogu posedovati skrivene mane u pogledu pružanja relevantnih informacija i opravdanih zaključaka. Iz tog razloga se u analizi, što je moguće više, koriste komparativne stope rasta i učešća ekonomskih pokazatelja na nivou opštine i užeg i šireg okruženja.

Osnov za analizu kretanja narodnog dohotka je tabela koja prikazuje kretanje apsolutnog iznosa narodnog dohotka u dinarima na nivou Republike Srbije, AP Vojvodine, Južnobanatskog okruga i opštine Kovačica iz koje se dalje u analizi izvodi kretanje ND po stanovniku, stope rasta i komparativni odnosi pokazatelja na lokalnom nivou.

Tabela 11. Analiza kretanja narodnog dohotka (ND)

u hiljadama dinara

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Republika Srbija	274.954.406	445.281.831	572.925.791	665.003.241	887.723.556	1.084.104.918
AP Vojvodina	87.985.583	154.368.558	182.975.479	207.655.036	268.201.268	343.454.904
Južnobanatski okrug	14.113.946	24.575.999	31.070.969	45.223.037	49.058.891	48.000.281
Opština Kovačica	994.995	1.684.842	1.611.546	1.515.858	2.206.513	2.856.325

Podaci iz prethodne tabele, prevedeni u stope rasta ND u dinarima iz godine u godinu, prikazani su u narednoj tabeli.

Tabela 12. Stopa rasta narodnog dohotka (ND)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Republika Srbija	61,95%	28,67%	16,07%	33,49%	22,12%
AP Vojvodina	75,45%	18,53%	13,49%	29,16%	28,06%
Južnobanatski okrug	74,13%	26,43%	45,55%	8,48%	-2,16%
Opština Kovačica	69,33%	-4,35%	-5,94%	45,56%	29,45%

U prethodnoj tabeli prikazane su stope rasta ND u dinarskoj vrednosti,. Već je pomenuto da se analiza prevashodno zasniva na poređenju trendova na opštinskom i republičkom nivou što nameće potrebu analitičkog zaključivanja. Razlog toga predstavlja zapravo situacija u opštini Kovačica koja u 2004. i 2005. ostvaruje više stope rasta od republičkog proseka, ali zbog nižih stopa prethodnih godina kumulativno zaostaje sa kretanjima na republičkom i pokrajinskom nivou. Cilj odabira ovakve analize nije kritika ostvarenih rezultata, već preispitivanje i jasno sagledavanje trenutne pozicije radi postavljanja ciljeva i potrebnih napora za ostvarivanje potrebnog nivoa privrednog rasta.

Potrebno je napomenuti da se pri evidenciji i proračunu ND obuhvata samo registrovana novostvorena vrednost na bazi godišnjih finansijskih izveštaja i druge knjigovodstvene dokumentacije preduzeća. Za individualnu svojinu (privatna poljoprivredna gazdinstva i privatne radnje) obračun se vrši na osnovu rezultata posebnih istraživanja, jednim delom baziranih na procenama. Tim proračunom su izuzeti podaci o prihodima usluga ili rada koji obavljaju meštani van Opštine, što postojeću vrednost narodnog dohotka uvećava za minimum 15% i pozitivno koriguje prikazane vrednosti. Procenjeno je da oko 700 žena radi u Beogradu kao bedinerke sa prosečnom dnevnicom oko 20 evra i oko 150 građevinskih radnika sa dnevnicom od oko 25 evra.

ND po stanovniku predstavlja odnos ukupnog dohotka i ukupnog broja stanovnika i jedan je od osnovnih indikatora razvijenosti Opštine. Kretanje ovog indikatora na svim nivoima prikazano je u narednoj tabeli i on pokazuje slične trendove kao i kretanje ukupnog ND.

Tabela 13. Kretanje narodnog dohotka (ND) po stanovniku

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Republika Srbija	35.492	57.627	76.349	88.283	118.947	145.698
AP Vojvodina	44.348	78.122	89.738	100.854	132.625	170.626
Južnobanatski okrug	44.037	76.992	98.607	142.923	156.928	154.410
Opština Kovačica	34.548	58.911	57.762	54.383	79.975	104.429

Najznačajniji pokazatelj koji odražava privredna kretanja opštine Kovačica u odnosu na kretanja na nivou Republike, Pokrajine i Okruga je kretanje nivoa narodnog dohotka po stanovniku u odnosu na nivo Republike Srbije (vrednost RS = 100).

Tabela 14. Kretanje ND po stanovniku u odnosu na ND Srbije po stanovniku

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
AP Vojvodina	1,25	1,36	1,18	1,14	1,11	1,17
Južnobanatski okrug	1,24	1,34	1,29	1,62	1,32	1,06
Opština Kovačica	0,97	1,02	0,76	0,62	0,67	0,72
RS	1	1	1	1	1	1

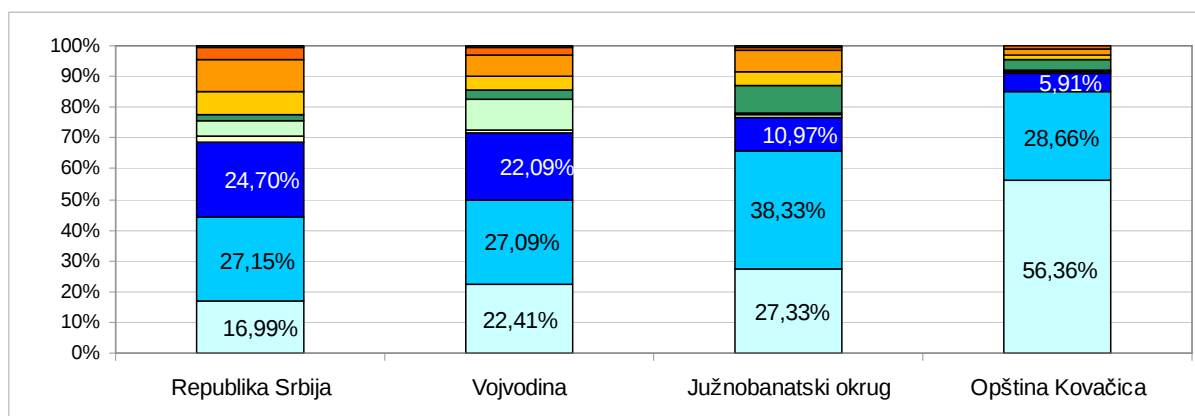
Tabela 15. Narodni dohodak po delatnostima

u hiljadama dinara

	Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda	Ribarstvo	Prerađivačka industrija	Proizvodnja i snabdevanje el.en., gasom i vodom	Građevinarstvo	Trgovina na veliko i malo	Hoteli i restorani	Saobraćaj, skladištenje i veze	Nekretnosti
Din	1.364.248	12.014	693.743	78.171	35.760	143.128	20.594	49.471	23.485
%	56,36%	0,50%	28,66%	3,23%	1,48%	5,91%	0,85%	2,04%	0,97%

Analiza strukture narodnog dohotka ističe dva kretanja: visoko učešće primarnog sektora, i to pre svega poljoprivredne proizvodnje i nizak stepen disperzije narodnog dohotka po granama.

Sa uporednom analizom pomenuta kretanja se jasnije uočavaju i ukazuju na nužnost jačanja prerađivačkog, tj. sekundarnog sektora, naročito u delu prerade poljoprivrednih proizvoda. Pored toga, i razvijanje tercijalnog sektora lokalne privrede predstavlja prioritet u definisanju razvojnih pravaca.

Slika 4. Narodni dohodak po delatnostima

Tabela 16. Narodni dohodak u opštinama Južnobanatskog okruga 2005. u hiljadama dinara

Opština	Ukupan ND	Poljoprivreda	(%)	Prerađivačka industrija	(%)	Poljoprivreda i prerađivačka industrija (%)
Alibunar	1.690.231	1.024.789	60,63	179.614	10,63	71,26

Bela Crkva	1.900.732	1.298.860	68,33	187.647	9,87	78,21
Vršac	10.231.369	1.431.297	13,99	5.974.991	58,40	72,39
Kovačica	2.420.614	1.364.248	56,36	693.743	28,66	85,02
Kovin	3.628.986	1.687.681	46,51	925.664	25,51	72,01
Opovo	1.392.629	783.028	56,23	325.810	23,40	79,62
Pančevo	18.816.195	3.264.987	17,35	7.126.239	37,87	55,22
Plandište	597.448	261.477	43,77	178.613	29,90	73,66

Granska analiza Južnobanatskog okruga u prethodnoj tabeli pokazuje da je veće učešće prerađivačkog sektora Okruga posledica razvijene industrije opština Pančevo i Vršac, što ne umanjuje značajnost konstatacije o visokom učešću primarnog sektora u opštini Kovačica. Ovo je posebno izraženo ako se podaci porede sa pokrajinskim nivou, gde poljoprivreda kvalitativno zauzima značajno mesto u privredi, ali ne samo u obliku primarne proizvodnje, već i kroz uspostavljeni balans kroz kreirani horizontalni lanac prerade.

Stepen razvijenosti Opštine prema statističkim pokazateljima

Republički zavod za statistiku prema kriterijumima utvrđenim Zakonom o nedovoljno razvijenim područjima Republike Srbije za period do 2005. godine ("Službeni glasnik RS", br. 53/95), vrši rangiranje opština prema kriterijumima iz naredne tabele. Vrednosti izabranih pokazatelja se upoređuju sa prosečnom vrednošću na nivou Republike, a prema istom pokazatelju Opština se rangira poređenjem sa svih 145 opština. Vrednosti za period 2000-2005. godine za opštinu Kovačica prikazane su u narednoj tabeli.

Tabela 17. Nivo razvijenosti opštine Kovačica do 2005. god. po metodologiji RZZS

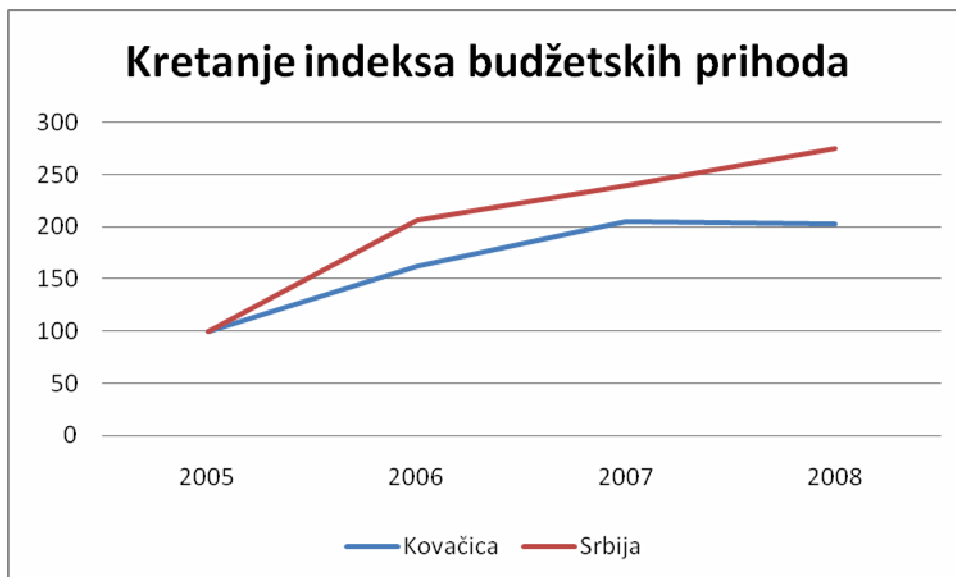
	Korigovani ND po stanovniku		Broj zaposlenih na 1000 stanovnika		Promet u trg na malo na 1000 stanovnika		Br tel pretplatnika na 1000 stanovnika	
	Nivo RS =100	Rang	Nivo RS =100	Rang	Nivo RS =100	Rang	Nivo RS =100	Rang
2000.	104	45	59,7	122	27,2	148	71,1	113
2001.	89,6	63	59,4	124	54,3	104	70,9	119
2002.	81	69	57,2	131	52,4	98	68,2	128
2003.	61,1	109	55,3	135	37,1	136	81,1	100
2004.	60,5	94	51	138	32,9	140	99,7	42
2005.	75,4	67	48,1	139	29,6	142	90,6	64

Vrednosti i kretanja pokazuju da su i pored ostvarenog rasta korigovanog ND po stanovniku vrednosti izabranih pokazatelja ispod nivoa republičkog proseka, te stoga prioritet u narednom periodu predstavlja ubrzano podizanje privredne aktivnosti kroz različite mere koje će biti definisane u delu Strategije u kojoj se razrađuju strateška usmerenja i mere za dostizanje istih.

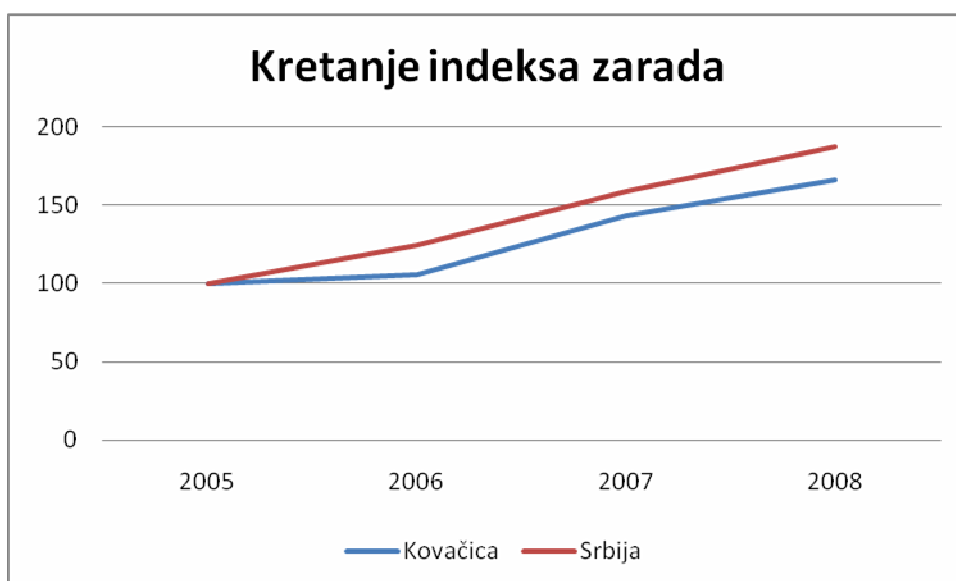
Tabela 18. Razvijenost po modelu regionalnog razvoja Ministarstva finansija

Ekonomske pokazatelj (2004. godina)	Vrednost (din)	Rang
Korigovani narodni dohodak po stanovniku	71.132	81
Ostvarene investicije po stanovniku	2.742	83
Obim prometa u trgovini na malo po stanovniku	20.955	124
Fiskalni kapacitet	52.606	85

Pomenuta zakonska nepokrivenost utvrđivanja razvijenosti lokalnih samouprava ne ostavlja mogućnost uporedne analize nakon 2005. godine. Od 2005. godine na dalje, u daljoj analizi će biti prikazana kretanje trenda budžetskih prihoda i zarada tj. njihovih apsolutnih vrednosti i indeksa, a kao jedan od segmenata razvoja lokalne samouprave.

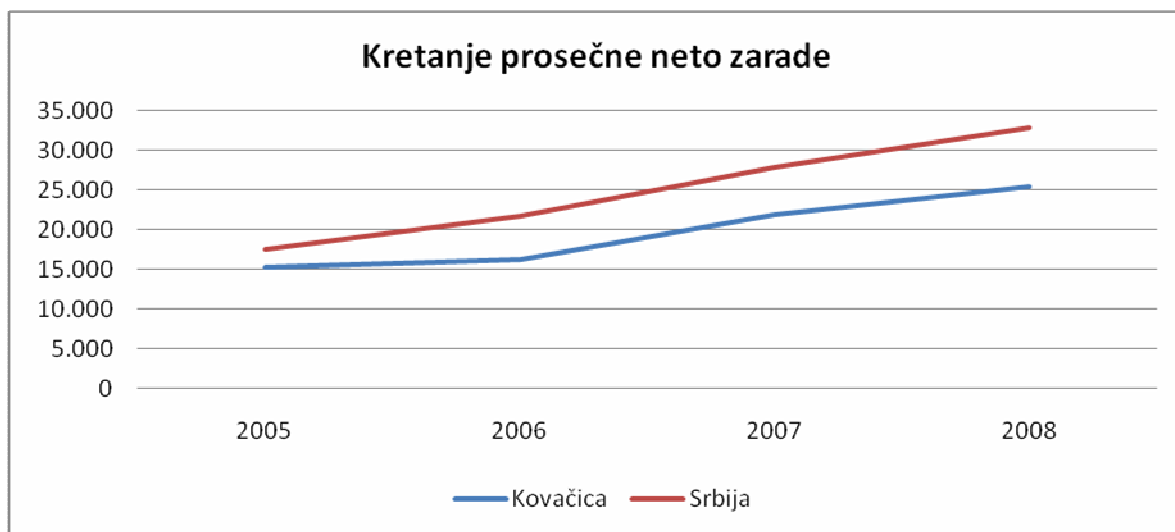
Budžetski prihodi ostvaruju rast ali ne prate nivo Republike Srbije što može ukazati na niži nivo privredne aktivnost ali na manju stopu privatizacionih prihoda ili drugih oblika prihoda. Zarade, bez poreza i doprinosa, prate rast na nivou Republike, ali na nešto nižem nivou.

U apsolutnom iznosu zarade u 2009. godini u Opštini Kovačica, kao i u Republici i Okrug su bile sledeće:

Alibunar					
- ukupno	36.541	104,2	125,2		26.248
- privreda	32.128	106,6			23.159
Bela Crkva					
- ukupno	34.134	98,2	110,9		24.478
- privreda	26.605	96,7			19.133
Vršac					
- ukupno	71.231	147,1	112,6		51.342
- privreda	72.531	151,1			52.559
Kovačica					
- ukupno	35.189	100,3	99,1		25.808
- privreda	29.029	98,5			21.696
Kovin					
- ukupno	44.099	101,8	111,6		32.173
- privreda	34.567	85,1			25.607
Opovo					
- ukupno	37.833	100,5	111,7		27.204
- privreda	29.796	99,9			21.580
Pančevo					
- ukupno	53.136	111,8	104,4		39.691
- privreda	50.518	107,1			38.489
Plandište					
- ukupno	33.942	104,6	130,9		24.527
- privreda	26.250	95,3			19.055

Podaci ukazuju da su zarade na niskom novou o odnosu na republički prosek, ali i nizak nivo u Okrugu, kao i takođe zaostajanje za Republičkim prosekom (slika).

4.4 Zaposlenost i nezaposlenost

Zaposlenost i nezaposlenost – opšti pregled

Usled pada proizvodnje i sve većih strukturnih disproporcija u privredi, kao i nasleđenog stanja iz prethodnog perioda, kada su socijalni problemi rešavani putem prekomernog zapošljavanja radnika, visoka nezaposlenost predstavlja osnovni ekonomski i socijalni problem na državnom, ali i lokalnom nivou.

U opštini Kovačica znatno je smanjen broj zaposlenih u periodu 2000-2008. godine, i to sa 4.232 na 3.464 registrovana zaposlena radnika. Osnovni razlozi za ovakvo stanje nalaze se u tome što su mnoga preduzeća prestala da rade ili su nakon privatizacije enormno smanjila broj zaposlenih.

U istom periodu broj zaposlenih u Republici Srbiji i Vojvodini porastao je za 4,8% i 3,8%, respektivno, dok je u opštini Kovačica ovaj broj smanjen za 18,1%. Pregled broja zaposlenih i nezaposlenih lica po godinama dat je u narednoj tabeli.

Tabela 19. Zaposleno i nezaposleno stanovništvo

Godina	Republika Srbija		AP Vojvodina		Južnobanatski okrug		Opština Kovačica	
	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni
2000.	1.907.533	731.320	513.482	231.434	74.938	38.404	4.232	3.520
2001.	1.904.477	780.541	505.221	243.837	73.632	40.090	4.188	3.864
2002.	1.848.531	904.494	493.898	281.025	71.501	45.423	3.932	4.224
2003.	1.813.570	944.939	482.241	296.127	69.564	45.632	3.709	4.423
2004.	2.050.854	969.888	537.146	294.071	74.492	45.724	3.868	4.604
2005.	2.068.964	895.697	544.766	273.392	76.492	40.594	3.654	3.641
2006.	2.025.627	916.257	528.096	275.490	72.109	41.609	3.387	3.969
2007.	2.002.344	785.099	529.391	215.339	72.708	34.834	3.471	3.613
2008.	1.999.476	727.621	533.343	191.609	72.310	31.147	3.464	3.336

Indeks koji pokazuje odnos broja zaposlenih i nezaposlenih lica u periodu 2000-2008. beleži slično kretanje po godinama na svim nivoima, i blagi pad, nasuprot kretanjima na višem nivou, uz to da na nivou opštine Kovačica ima znatno nižu vrednost nego na republičkom nivou.

Polna struktura zaposlenih i nezaposlenih lica u 2008. godini ukazuje na manji udeo žena u ukupnom broju nezaposlenih u opštini Kovačica, za razliku od stanja u Republici i Pokrajini, kao i u Južnobanatskom okrugu. Od zaposlenih lica u opštini Kovačica svega 36,1% predstavljaju žene, i taj pokazatelj beleži pad poslednjih godina..

Tabela 20. Polna struktura zaposlenog/nezaposlenog stanovništva

Pol	Republika Srbija		AP Vojvodina		Južnobanatski okrug		Opština Kovačica	
	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni	Zaposleni	Nezaposleni
Muški	56,3%	46%	57,2%	47,7%	57,1%	46,6%	63,9%	51,3%
Ženski	43,7%	54%	43,8%	52,3%	42,9%	53,4%	36,1%	48,7%

Zaposlenost po sektorima i vlasništvu

U strukturi zaposlenosti po sektorima u opštini Kovačica u 2008. godini značajan deo zauzima prerađivačka industrija 30,2% (pad za 8% u odnosu na 2005. godinu) i poljoprivredna proizvodnja 8,7% (još veći pad od 9%), što zajedno čini 39% zaposlenih. U 2002. godini u sektoru prerađivačke industrije radilo je 44,6% radnika. Tokom proteklih godina ovaj sektor je konstantno slabio u smislu zaposlenosti, što je izazvano ili kolapsom nekih društvenih preduzeća ili redukcijom radne snage u privatizovanim kompanijama. U sektoru vanprivrede, odnosno državnoj upravi, obrazovanju i zdravstvu u 2008. godini bilo je zaposleno oko 22,4% radnika, dok je u 2002. to iznosilo 22,85% te stoga beleži pozitivno manje smanjenje učešća.

Tabela 21.

Zaposlenost po sektorima

Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda	Ribarstvo	Prerađivačka industrija	Proizvodnja električne energije, gasa i vode	Građevinarstvo	Trgovina na veliko i malo	Hoteli i restorani	Saobraćaj, skladištenje i veze	Finansijsko posredovanje	Poslovi s nekretnostima, iznajmljivanje	Državna uprava i socijalno osiguranje	Obrazovanje	Zdravstveni i socijalni rad	Druge komunalne, društvene i lične usluge
503	28	1.097	64	94	127	32	111	33	23	172	341	222	24
8,7%	1,2%	30,06%	2 %	1,8%	4,5%	0,8%	2,5%	0,7%	0,70%	5,00%	10,2%	6,6%	0,6%

Na nivou AP Vojvodina učešće prerađivačke industrije iznosi 20,4% a poljoprivrede 5,3%.

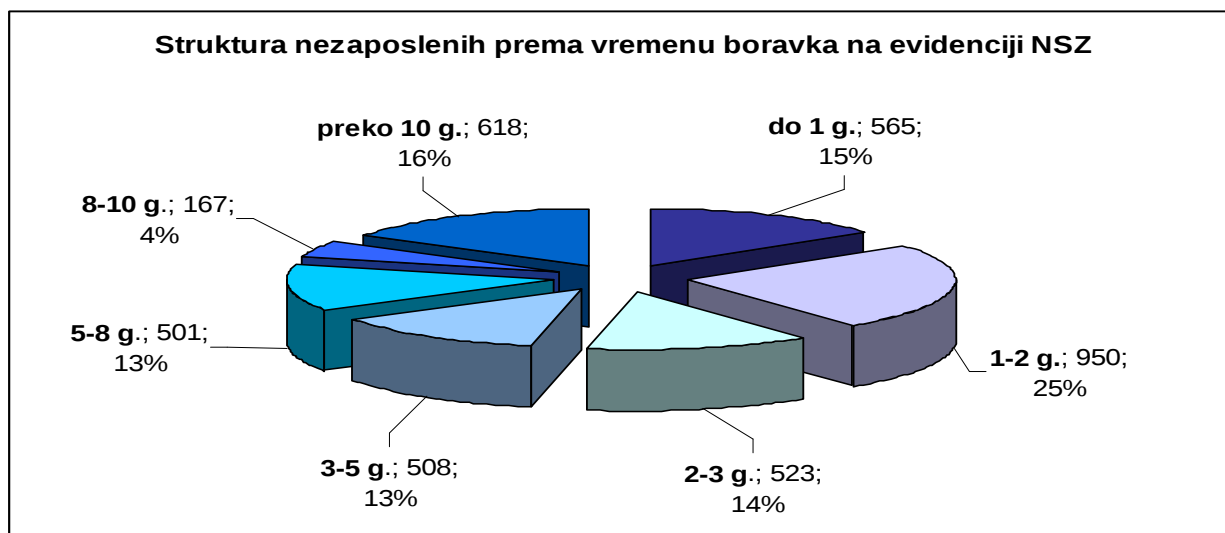
Nezaposlenost

Prema podacima regionalne privredne komore Pančevo podaci o nezaposlenosti za 2009. godinu u Južnobanatskom okrugu su sledeći:

Podaci o nezaposlenosti i zapošljavanju na nivou Okruga i opština tokom decembra 2009.god

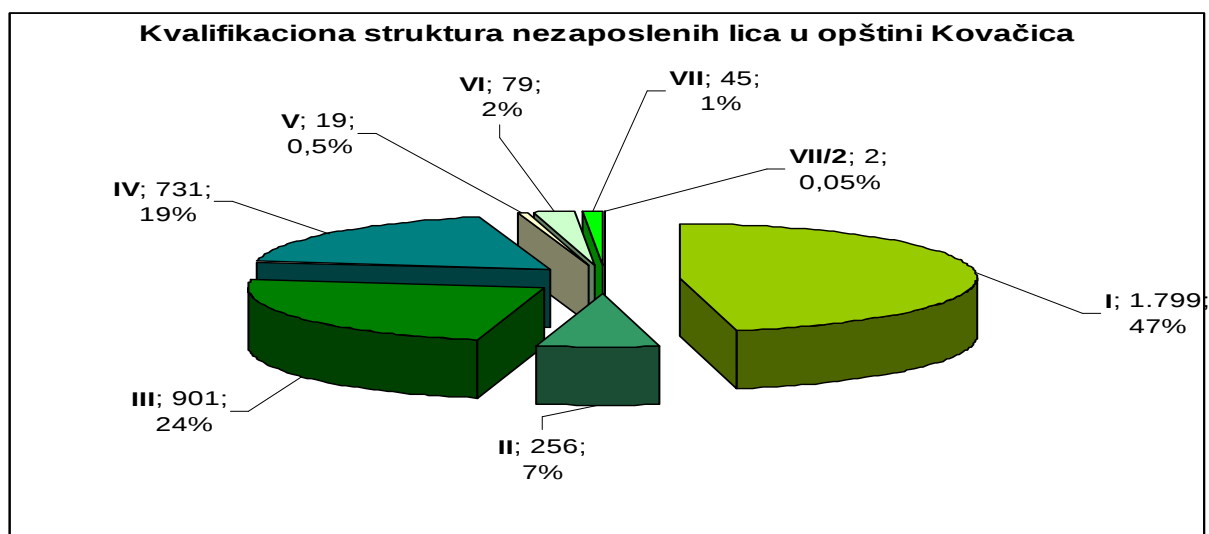
Opštine	Nezaposlena lica /stanje na kraju meseca	Novoprijavljeni / u mesecu	Prijavljene potrebe za zapošljavanjem / u mesecu	Zapošljavanje / u mesecu	Zaposleni sa evidencije / u mesecu
R Srbija	730.372	39.985	10.416	49.462	17.868
Južni Banat	32.214	1.547	175	1.698	981
Alibunar	2.770	120	17	34	29
Bela Crkva	3.251	123	1	42	22
Vršac	6.039	351	24	795	474
Kovačica	3.599	98	19	55	41
Kovin	3.233	121	0	117	62
Opovo	868	49	7	10	5
Pančevo	11.085	623	80	525	286
Plandište	1.369	62	27	120	62

Na narednoj slici prikazana je struktura nezaposlenih prema dužini boravka na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, sa koje se može primetiti da nije zanemarljiv broj ljudi koji na posao čekaju duže od 5 godina (33%), dok 16% nezaposlenih na posao čeka duže od 10 godina. Za manje od dve godine posao nađe 40% nezaposlenih lica sa prebivalištem u opštini Kovačica.

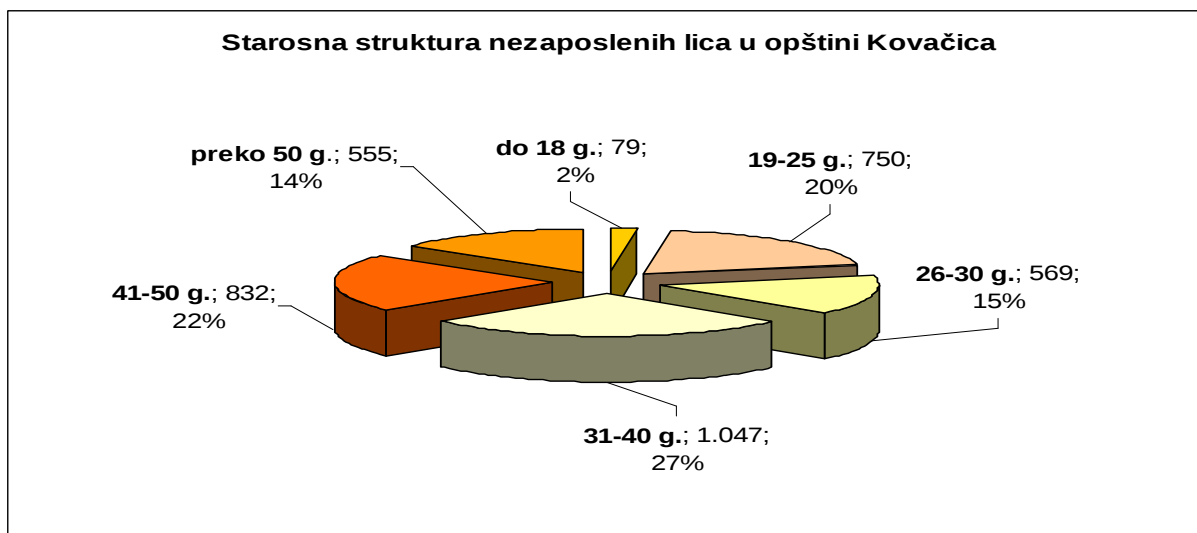
Slika 5. Struktura nezaposlenih prema vremenu boravka na evidenciji NSZ

Analizom kvalifikacione strukture nezaposlenih može se zaključiti da 47% nezaposlenih čine nekvalifikovani radnici kojima je potrebno unapređenje radnih sposobnosti, kako bi se dostigli zahtevi tržišta rada. Pored toga, 43% nezaposlenih sa završenom trogodišnjom ili četvorogodišnjom školom ukazuje na neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama privrede. Svega 3% čine lica sa višim i visokim obrazovanjem.

Slika 6. Kvalifikaciona struktura nezaposlenih lica u opštini Kovačica

Starosna struktura nezaposlenih u opštini Kovačica je izuzetno nepovoljna – 37% su lica mlađa od 30 godina. Najveći deo nezaposlenih (49%) pripada starosnoj grupi od 30 do 50 godina.

Slika 7. Starosna struktura nezaposlenih lica u opštini Kovačica

4.5 Registrovane i aktivne kompanije

Registrovana preduzeća na teritoriji opštine Kovačica

Opština Kovačica spada u red srednje razvijenih opština. U ovoj opštini u 2009. godini privrednu delatnost obavlja ukupno 460 preduzeća (pod pojmom preduzeća podrazumevaju se i ustanove, kao i druga pravna lica). U privredi svoju delatnost obavlja ukupno 154 preduzeća, gde se primećuje rast od oko 20% u odnosu na nivo od pre 3 godine dok se u vanprivrednim delatnostima nalazi ukupno 152 preduzeća. Dinamika promene broja preduzeća u opštini Kovačica istovetna je sa dinamikom promene broja preduzeća u Južnobanatskom regionu.

Pravna lica po opštinama – stanje 31.12.2009. god. –

Region, opštine	Ukupno	Privreda*	Vanprivreda**	Bez oznake
Južni Banat	7.078	2.253	1.813	3.012
Alibunar	441	183	139	119
Bela Crkva	449	161	146	142
Vršac	1.387	457	400	530
Kovačica	460	154	152	154
Kovin	615	244	156	215
Opovo	164	47	63	54
Pančevo	3.287	905	668	1.714
Plandište	275	102	89	84

Izvor: Regionalna privredna komora Pančevo

Broj preduzeća koja se nalaze u društvenom vlasništvu beleži konstantan pad, za razliku od drugih oblika svojine gde je evidentan rast. U 2007. godini u opštini Kovačica 71% od broja registrovanih preduzeća nalazi se u privatnom vlasništvu, dok je najmanji procenat registrovanih preduzeća od 6% bio u državnom i mešovitom vlasništvu. Najveće promene zabeležene su u privatnom sektoru, ali i u državnom sektoru sačinjenom uglavnom od javnih preduzeća i institucija finansiranih od strane države ili lokalne samouprave. Uzrok promene vlasničke strukture je proces privatizacije koji je još uvek u toku, kao i različite mere države u cilju podsticanja privatnog preduzetništva i razvoja MSPP sektora.

Kada se pogleda struktura preduzeća po delatnostima na teritoriji opštine Kovačica može se reći da u ukupnom broju preduzeća najveći procenat se odnosi na društveno političke organizacije, obrazovanje i kulturu, industriju i rudarstvo, poljoprivredu i trgovinu, u

opadajućem redosledu, dok su sve ostale delatnosti ispod 2%. Ono što je veoma karakteristično za ovu opštinu, a što nije slučaj sa većinom ostalih opština u Republici je relativno malo učešće trgovine u ukupnom broju preduzeća.

Dominantnu ulogu zauzimaju mala preduzeća sa 87% u ukupnom broju preduzeća, u kojima je zaposleno oko 30% zaposlenih. Velika preduzeća zapošljavaju oko 20% radnika dok u preduzećima srednje veličine svoju aktivnost obavlja preko 50% zaposlenih.

Radnje

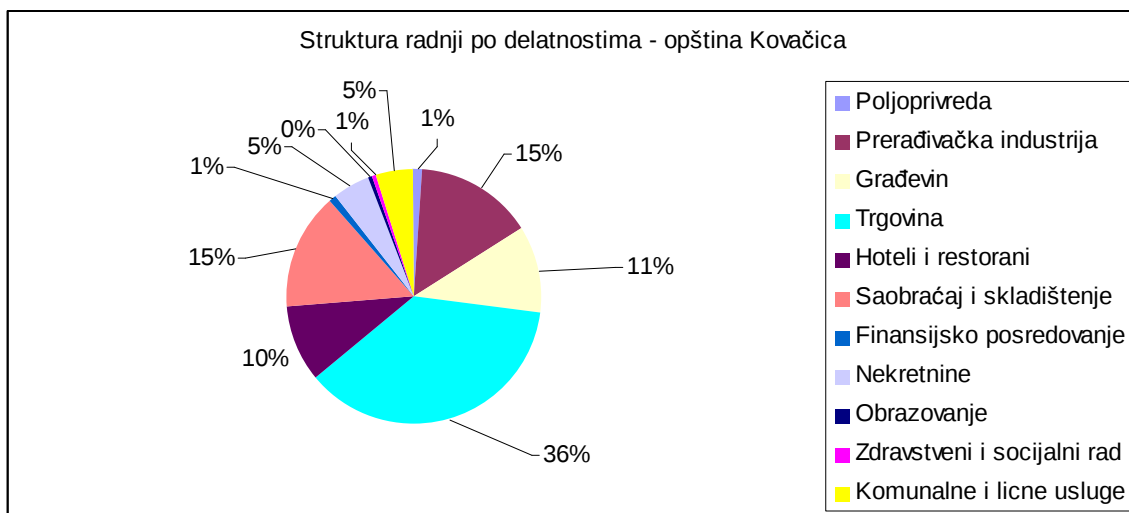
Radnje se razlikuju od preduzeća prema postupku registracije. Radnje se registruju kao "preduzetnici", i one su pored privatnih preduzeća drugi način uspostavljanja privatne inicijative. Preduzetnici se opredeljuju za ovaj vid registracije biznisa zbog mogućnosti pristupa povoljnijem poreskom sistemu. Naravno, radnje imaju i svoje nedostatke usled nemogućnosti pristupa pojedinim spoljnim izvorima finansiranja. Zbog neobaveznosti podnošenja finansijskih izveštaja, ne može se sa sigurnošću govoriti o uspešnosti njihovog poslovanja, kao i o činjenici koliki procenat radnji u ukupnom broju registrovanih zaista obavljaju svoju poslovnu aktivnost. U 2005. godini na teritoriji Južnobanatskog okruga registrovano je bilo ukupno 11.800 radnji, dok je ovaj broj u opštini Kovačica iznosio 483 (4,09% Južnobanatskog regiona). Naravno, broj radnji u opštini Kovačica je iz godine u godinu rastao, tako da u 2009 godini ukupno posluje 957 preduzetničkih radnji.

Tabela 24. Dinamika kretanja broja radnji na teritoriji opštine Kovačica

Godina	Samostalne	Ortačke	Ukupno
1990.	271	2	273
2000.	412	2	414
2001.	438	3	441
2002.	454	4	458
2003.	468	5	473
2004.	462	6	468
2005.	479	4	483
2006.	496	3	499
2007.	609	3	612
2008.	692	2	694
2009.	954	3	957

U zadnje tri godine je primetno povećanje broja osnivanja preduzetničkih radnji na teritoriji opštine Kovačica najviše zbog kreditne podrške Fondova za razvoj R.Srbije i A.P. Vojvodine i dobijanje podsticajnih sredstava za samozapošljavanje (otvaranje preduzetničkih radnji i MSP) od Nacionalne službe za zapošljavanje i Porajinskog Sekretarijata za rad i zapošljavanje.

Kao što se i iz prethodne tabele vidi najveći broj radnji u opštini Kovačica registrovan je kao samostalne, dok je zanemarljiv procenat radnji registrovan kao ortačke. Broj ortačkih radnji gotovo da se nije menjao tokom proteklih godina za razliku od samostalnih radnji gde je to povećanje bilo značajno.

Slika 8. Struktura radnji po delatnostima u opštini Kovačica

Kao što se i sa grafikona vidi, najveći broj radnji registrovan je u oblasti trgovine na veliko i malo (36%), zatim slede saobraćaj i prerađivačka industrija (15%), hoteli i restorani i građevinarstvo (10%), dok su sve ostale delatnosti ispod 5%. Ovakav odnos je i razumljiv jer se većina radnji otvara u oblasti usluga (trgovina, hoteli i restorani) koji po prirodi delatnosti zahtevaju manja investiciona ulaganja i brži obrt kapitala.

4.6 Industrija

I pored toga što se privreda opštine Kovačica u velikoj meri zasniva na poljoprivredi, s obzirom na raspoloživost i kvalitet prirodnih resursa, ne sme se zanemariti ni industrijska proizvodnja. Industrija koja je trenutno na veoma niskom nivou privredne aktivnosti u Opštini treba da ispuni svoje dve uloge: valorizacija poljoprivrednih resursa višim nivoima prerade i održavanje balansa privredne strukture kako bi postojala diverzifikovana struktura sa usklađenim učešćem primarne poljoprivredne proizvodnje, prerađivačke industrije i usluga. Iz tog razloga analiza stanja industrije se zasniva na identifikovanju značajnih odstupanja u privrednoj strukturi, stanju industrije i prerađivačkih kapaciteta, a sve u cilju identifikovanja smernica daljeg delovanja.

Lokalna privredna struktura određuje strukturu i obim potrebne radne snage. U postojećoj prerađivačkoj strukturi mogu se uočiti dominantne grupe preduzeća koji jasno oslikavaju postojeće stanje. Ove grupe se mogu okarakterisati kao ugašena društvena preduzeća, preduzeća u stečaju ili preduzeća bez privrednih aktivnosti. Privredna kretanja smanjenja privredne aktivnosti na državnom nivou u značajnoj meri su uticala na ekonomsku situaciju na lokalnom nivou, s obzirom da je u opštini Kovačica postojao relativno mali broj preduzeća sa značajnim brojem zaposlenih, pa se njihovo gašenje ili smanjenje aktivnosti u velikoj meri odražava na kreirani narodni dohodak i zaposlenost. Potencijal za razvoj predstavljaju slobodni kapaciteti ovih preduzeća, iskustvo radnika i tradicija na polju tih delatnosti. Druga grupa su privatizovana preduzeća koja su, zbog trenutne ekonomske situacije i redukovane privredne aktivnosti, smanjila broj svojih zaposlenih. Smanjeni broj zaposlenih u privatizovanim i još uvek neprivatizovanim preduzećima je približno na nivou trenutne zaposlenosti u Opštini, što govori da se broj zaposlenih u poslednjih 15 godina prepolovio. Ove promene su se desile uglavnom u okviru prerađivačkog sektora, zatim u delu prerade poljoprivrednih proizvoda, drvne industrije, klanicama, mlinovima, šećerana, zatim u oblasti proizvodnje obuće i dr. Treća grupa preduzeća su malobrojna novoosnovana preduzeća, među kojima postoje pozitivni primeri uspešne preduzetničke aktivnosti i zdravog poslovanja. Četvrta grupa su preduzeća koja posluju na teritoriji Opštine, ali se njihova sedišta nalaze u

drugoj opštini. Na taj način, poslovni rezultati koji postižu ova preduzeća se prelivaju u druge Opštine, čime su izostavljane direktne koristi za Opštinu kroz plaćanje poreza i sl. Pored toga, ovim se ne ostavlja prostor za rast i razvoj preduzeća na teritoriji Opštine, a samim tim i na rast zaposlenosti.

Osnovne karakteristike prerađivačke industrije su uzrok i odraz celokupne situacije u privredi, Nju karakterišu nizak stepen zaposlenosti, nepovoljna privredna struktura, visoko učešće primarne proizvodnje, nizak stepen prerade, odliv sirovinske baze, zapošljavanje nisko obrazovanog stanovništva, nepostojanje inicijativa na lokalnom novu i dr.

U okviru dela koji se bavi ravnomernim razvojem Opštine dat je detaljan pregled privrednih subjekata koji potvrđuje generalne zaključke analize stanja prerađivačke industrije. U ovom delu su definisane i osnove za dalji razvoj industrije, koji je baziran na prirodnim potencijalima, iskustvu i tradiciji, tržišnoj orijentaciji, višim oblicima prerade, usvajanju marketinških i menadžerskih znanja, prilagođavanju potrebama i tražnji na tržištu i finalnim proizvodima koji su napravljeni u Kovačici.

4.7 Poljoprivreda

Prema površini obradivog zemljišta, nacionalnog dohotka koji ostvaruje, kao i prema broju zaposlenog stanovništva u grani, poljoprivreda predstavlja najznačajniju privrednu granu opštine Kovačica. Prema podacima za 2009. godinu, od ukupne površine Opštine (40.709 hektara ili 407 kvadratnih kilometra), poljoprivredne površine zauzimaju 36.368 hektara, što iznosi 89,33 % teritorije Opštine. Od ukupnih poljoprivrednih površina 92,63 % su obradive površine. Kvalitet zemljišta je izuzetan, jer je 82% černozem, a od toga je najzastupljeniji karbonatni černozem odličnih morfoloških i hemijskih osobina.

Tabela 25. Poljoprivredna površina prema kulturama u 2009. godini - Kovačica

Opis	Površina u ha	%
Ukupna površina	40.709	100%
Poljoprivredno zemljište	36.368	89,33%
Oranice i bašte	33.691	92,63%
Voćnjaci	47	0,12%
Vinogradi	107	0,28%
Livade	106	0,28%
Pašnjaci	2.282	6,25%
Ribnjaci, trstici i bare	168	0,44%

Površina poljoprivrednog zemljišta je daleko veća u odnosu na prosek u Srbiji (88,92% prema 57,86%), a veće su i u odnosu na Južnobanatski okrug (88,92% prema 80,39%), koji je po prirodnim karakteristikama uglavnom homogen.

Tabela 26.

Poljoprivredna površina prema načinu korišćenja

	Poljopriv. površina	Oranice i bašte	Voćnjaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci	Ribnjaci, trstici i bare
Republika Srbija	57,86%	65,14%	4,67%	1,26%	11,92%	16,27%	0,75%
Južnoban. okrug	80,39%	87,71%	0,58%	0,87%	2,17%	7,32%	1,35%
Opština Kovačica	88,92%	93,06%	0,11%	0,29%	0,28%	6,10%	0,36%

U gornjoj tabeli su dati podaci samo za 2005. godinu, jer prema statističkim podacima za poslednjih šest godina nije bilo značajnijih promena u strukturi poljoprivrednog zemljišta. Najveći deo poljoprivrednih površina otpada na oranice i bašte, odnosno na gajenje žita, industrijskog bilja, povrtnog i krmnog bilja. U opštini Kovačica nema pošumljenih površina.

Zbog jako lošeg socio-ekonomskog položaja stanovništva Srbije, udeo poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu je preko 20%. Prosek udela poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu razvijenih zemalja je između 1,5-4%. U zemljama koje su preživele tranzicione promene, evidentan je pad učešća poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu.

Odnos broja zaposlenog stanovništva u sektoru poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i ukupnog broja zaposlenih, 3 do 4 puta je veći u opštini Kovačica nego na republičkom nivou. U tom smislu, relativna uloga ovog sektora nije se menjala tokom protekle dekade.

Po poslednjim podacima poljoprivredna populacija u Srbiji značajno stari. Izuzetno je nizak nivo obrazovanja poljoprivrednih proizvođača. Mladi i obrazovani retko nalaze interes u bavljenju poljoprivredom. Većini poljoprivredne populacije poljoprivredna proizvodnja predstavlja samo dodatni izvor prihoda. Oni svoju budućnost ne vide u bavljenju poljoprivredom kao osnovnom delatnošću, već im ona uglavnom predstavlja dodatni izvor prihoda.

Prethodno izneti statistički podaci nesumnjivo govore o značaju koji danas poljoprivreda ima za područje opštine Kovačica, ali i o tome da će i u budućnosti ona biti jedna od važnijih delatnosti u Opštini.

Zemljoradnja

Rezultati (prinosi) koji se ostvaruju od zemljoradnje, prikazani su u narednoj tabeli.

Tabela 27.

Prinosi i prosečni prinosi nekih poljoprivrednih kultura 2009.

			Srbija	Vojvodina	Kovačica	Kovačica / Srbija	Kovačica / Vojvodina
Pšenica	Prinos (t)	Ukupno	2.007.060	1.103.782	17.562		
		Preduzeća i zadruge	525.964	484.729	9.422		
		Privatna gazdinstva	1.481.096	619.053	8.140		

	Prosečan prinos (kg)	Preduzeća i zadruge	4.213	4.208	4.402	1,04	1,05
		Privatna gazdinstva	3.378	3.775	3.382	1,00	0,90
Kukuruz	Prinos (t)	Ukupno	7.085.366	4.248.695	113.794		
		Preduzeća i zadruge	877.461	828.034	19.497		
		Privatna gazdinstva	6.207.905	3.420.661	94.297		
	Prosečan prinos (kg)	Preduzeća i zadruge	7.216	7.273	8.775	1,22	1,21
		Privatna gazdinstva	5.651	6.386	6.373	1,13	1,00
Šećerna repa	Prinos	Ukupno (t)	3.101.176	2.966.316	63.360		
		Po hektaru (kg)	48.210	48.489	51.262	1,06	1,06
Suncokret	Prinos	Ukupno (t)	350.762	324.642	15.215		
		Po hektaru (kg)	1.773	1.769	2.394	1,35	1,35
Pasulj	Prinos	Ukupno (t)	58.726	10.450	166		
		Po hektaru (kg)	1.294	1.435	1.118	0,86	0,78
Krompir	Prinos	Ukupno (t)	969.562	305.099	3.242		
		Po hektaru (kg)	11.402	15.901	13.342	1,17	0,84

Gornja tabela pokazuje nekoliko bitnih informacija. Proizvodnja pšenice u opštini Kovačica čini 1,59% ukupne proizvodnje pšenice u Vojvodini, kukuruz čini 2,68%, šećerna repa 2,14%, suncokret 4,69%, pasulj 1,59% i krompir 1,06% (za poređenje, poljoprivredna površina opštine Kovačica čini 2,1% poljoprivredne površine cele Vojvodine). Prinos po hektaru koji se postiže za pšenicu i kukuruz je oko proseka koji se postiže u Vojvodini i neznatno iznad proseka za Srbiju, što je i očekivano. Isto tako, bolji prinosi pšenice i kukuruza se ostvaruju u okviru preduzeća i zadruga, usled boljeg tretiranja zemlje, racionalnije upotrebe mehanizacije i sl. Proizvodnja suncokreta je po prinosu znatno iznad proseka u Vojvodini i predstavlja najproduktivniju kulturu, što govori u prilog većem gajenju ove kulture u budućnosti. Inače 90% proizvodnje suncokreta u Srbiji se proizvodi u Vojvodini. Šećerna repa je u okvirima, a pasulj i krompir ispod prinosnog proseka. Data analiza je korisna prilikom odlučivanja o gajenju pojedinih kultura u budućnosti..

U opštini Kovačica povrtarske kulture najzastupljenijih vrsta povrća pokrivaju oko 1.200 ha obradivih površina. Krompir pokriva oko 400 ha, šargarepa 300 ha, zelen 200 ha, kupus 150 ha, pasulj oko 100 ha i lubenice oko 50 ha. Voćnjaci pokrivaju oko 43 hektara što čini 0,11% obradivih površina.

U sektoru poljoprivrede u opštini Kovačica zastupljeni su svi oblici svojine: privatni, društveni, državni i zadružni.. Kulture koje se uzgajaju (strmna žita i kukuruz) na 50% površine, dok se na ostalih 50% gaji industrijsko bilje (soja, suncokret i šećerna repa).

Pored toga što je opština Kovačica, kao i Južnobanatski okrug, prirodno bogata vodama, poljoprivredne površine koje se navodnjavaju su izuzetno male. Trenutno, navodnjavanje se vrši sporadično, malim motornim pumpama. Opština ima dva značajna rečna toka, Tamiš i kanal Nadela. Od ukupne površine, 30% obradivih površina je pogodno za navodnjavanje. Sistemi za navodnjavanje postoje samo u okviru zemljoradničke zadruge u Debeljači (250 hektara) i preduzeću „Jednota“ (100 hektara koji nije u funkciji). Navodnjavanje se vrši isključivo na oranicama i baštama, dok se voćnjaci, vinogradi i livade ne navodnjavaju. Postavljeni sistemi su veoma stari i u lošem stanju, što takođe otežava navodnjavanje.

Na teritoriji opštine Kovačica sve je veći broj instaliranih plastenika u kojima se proizvodi povrće. Proizvodnja povrća u plastenicima odgovara trenutnom stanju u poljoprivredi. Za

plastenike u kojima se proizvodi povrće dovoljne su male površine. Proizvodnja povrća u plastenicima ne zahteva krupnu mehanizaciju (traktore, oruđa, kombajne). Za obradu zemljišta dovoljni su i mali motokultivatori. Ova proizvodnja, iako radno intenzivna, ne zahteva veći broj radnika. Za održavanje plastenika od oko 100 m² dovoljan je samo jedan radnik. Jedan ili dva plastenika u domaćinstvu potpuno odgovara načinu proizvodnje kakav je zastupljen u opštini Kovačica, pa i u celoj Vojvodini. Takvu proizvodnju karakteriše visoka starosna struktura stanovništva koje se bavi poljoprivredom, proizvodnja uglavnom za sopstvene potrebe, zastarela mehanizacija, nespecijalizovanost poljoprivrednih proizvođača za konkretne kulture, nestandardizovanost proizvoda i neorganizovan sistem trgovine poljoprivrednim proizvodima.

Trenutno na teritoriji opštine Kovačica postoji oko 40 plastenika u selu Putnikovo, 10 u Idvoru, 20 u Crepaji, u Debeljači 20 i 10 u Kovačici. Njihov broj se u poslednje tri godine znatno povećao, a takva tendencija se očekuje i u narednim godinama.

Stočarstvo

Posle ratarstva, stočarstvo zauzima drugo mesto po obimu poljoprivredne proizvodnje. Prerađu osnovnih proizvoda svoje delatnosti poljoprivrednici često obavljaju samostalno. Prerađu čine klanje životinja na farmi, proizvodnja kobasica, sira, rakije i slično. Ovi proizvodi se prodaju: prijateljima i susedima, trgovcima, na zelenim pijacama i prerađivačkim ili trgovačkim kompanijama. Ovakva proizvodnja i prodaja poljoprivrednih proizvoda, mada se teško može kvantitativno odrediti, čini značajan doprinos nacionalnoj potrošnji hrane i predstavlja pretežan vid prodaje za određene proizvode. Uređenje ove materije predstavlja jedan od većih izazova za politiku razvoja, jer proizvodi često ne odgovaraju higijenskim standardima EU, a s druge strane imaju izuzetno značajan udeo u snabdevanju stanovništva hranom. Stoga je prerađu proizvoda neophodno usmeravati u one tokove kojim će se ispuniti standardi EU.

Kreditni koji se odobravaju za poljoprivredu mogu se dobiti preko poslovnih banaka i preko fondova. Bankarski sistem za sada nema značajniji plasman u poljoprivredu, kako zbog kamata koje se kreću od 12% do 15% na godišnjem nivou, tako i zbog nezainteresovanosti poljoprivrednika za investiranje uzrokovane nesigurnim plasmanom i slabim kreditnim bonitetom. Trenutno se, kao deo podsticajnih mera za razvoj poljoprivrede od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede odobravaju kratkoročni i dugoročni krediti. Dugoročni krediti odobravaju se registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima preko poslovnih banaka za izgradnju i kupovinu sistema za navodnjavanje, kupovinu mehanizacije, podizanje višegodišnjih zasada, podizanje plastenika i staklenika, kao i za kreditiranje stočarske proizvodnje. Rok otplate kredita je do 5 godina sa kamatnom stopom od 3% na godišnjem nivou. Za kratkoročne kredite, sa rokom otplate do jedne godine, kamatna stopa iznosi 5%. Takođe, Fond za razvoj AP Vojvodine i Fond za razvoj Republike Srbije imaju skoro stalno otvorene konkurse za namensku dugoročnu sredstva za razvoj poljoprivrede, sa kamatnom stopom od oko 4% na godišnjem nivou. U delu analize finansijskih institucija, dat je pregled raspoloživih podataka o odobrenim kreditima.

Registrovana poljoprivredna gazdinstva

Prema evidenciji u Opštini Kovačica postoji preko 3345 registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u 2009. godini, što ukazuje na relativno veliki broj domaćinstava koji se isključivo ili bar u nekom udelu bave poljoprivrednom proizvodnjom.

4.8 Trgovina

U 2007 i 2008 otvoreni su veliki trgovinski objekti Petraš , Gomex, koji se bave prodajom robe široke potrošnje i Padina komerc – saloni nameštaja, takođe su prisutna stovarišta građevinskog materijala, veleprodaje pića i poljoprivrednih repromaterijala.

U sektoru MSPP, ali i cele privrede, jedan od najvažnijih segmenata čini trgovina, odnosno „krvotok“ celokupnih privrednih aktivnosti. Sposobnost ovog sektora da opstaje i da se revitalizuje u bilo kojim okolnostima je ključna preporuka da se insistira na podršci i daljem razvoju. Vizija razvoja trgovine u opštini Kovačica je moderna trgovina u kontekstu savremene otvorene tržišne privrede i njen doprinos ekonomskom i društvenom prosperitetu svih građana.

Iako su negativni trendovi u trgovinskoj delatnosti bili izraženi na području cele Republike, podaci pokazuju da su ona u opštini Kovačica još izraženija i da je trgovinska aktivnost na niskom nivou.

Učešće trgovine u kreiranom narodnom dohotku u opštini Kovačica iznosi 5,91%. Na nivou Okruga učešće trgovine je 10,97%, a na pokrajinskom i republičkom nivou preko 20%, tj. 22,09% i 24,7% ostvarenog narodnog dohotka. Ovo ukazuje na nizak stepen razvijenosti trgovine kao privredne delatnosti. Razlog toga se može naći u visokom učešću primarne poljoprivredne proizvodnje i odabranoj profesionalnoj orijentaciji meštana. Izrazito veće učešće, naročito na pokrajinskom nivou, ukazuju da postoji prostor i potencijal da se u okviru trgovinske delatnosti ostvare dodatne koristi, dodata vrednost novca i uposli radna snaga.

Opština Kovačica ostvaruje veoma nizak obim prometa u trgovini na malo po stanovniku

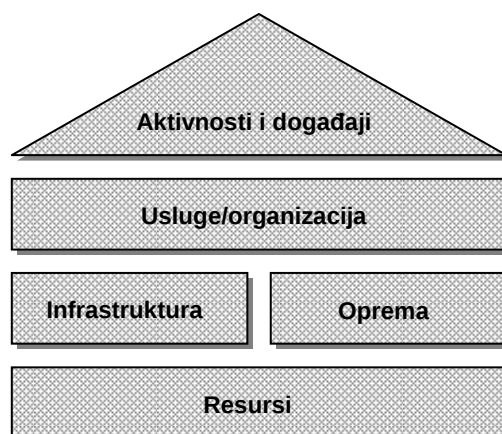
Prema modelu Analize regionalnog razvoja Republike Srbije Ministarstva finansija, opština Kovačica je po prometu po stanovniku na 124. mesto od 145 opština. Razlozi niskog nivoa ostvarenog prometa (ako govorimo o prometu na veliko i malo) nalaze se u niskoj kupovnoj moći stanovništva i visokom udelu poljoprivrednog stanovništva, ali pre svega zbog nepostojanja adekvatnih veletrgovinskih i maloprodajnih subjekata. Većina prometa se obavlja u susednim gradovima, uglavnom u Pančevu i Beogradu.

S obzirom da se broj registrovanih preduzeća i broj registrovanih radnji menja iz godine u godinu i da u registrovanom broju preduzeća i radnji postoji značajan broj neaktivnih, koji daju nerealnu sliku broja preduzeća, merodavnije je strukturu privrede oslikavati kroz učešće zaposlenih po sektorima. Prema tom pokazatelju u opštini Kovačica, u sektoru trgovina na veliko i malo, zaposleno je 4,42% od ukupnog broja zaposlenih, što je znatno manje od pokrajinskog proseka od 11,9 % i od republičkog od 13%.

4.9 Turizam

Analiza postojeće turističke ponude

Analiza stanja turističke ponude, kao i strateški deo razvoja turizma, metodološki je usmeren prema metodologiji Strategije razvoja turizma Republike Srbije i strateškim opredeljenima na nivou Pokrajine. Prema pomenutoj metodologiji, turistički proizvod je skup međuzavisnih komponenti koji se u praksi organizuje kao posebni vrednosni lanac i prikazan je grafički na narednoj šemi.

Slika 21. Komponente turističke ponude

Pri analizi stanja, svaku od komponenti turističkog proizvoda potrebno je analizirati, kako bi se u strateškom delu razvijale ka izabranom strateškom pravcu, tj. strategiji razvoja turizma opštine Kovačica. U nastavku je prikazano trenutno stanje sa uočenim nedostacima turističkih proizvoda Kovačice ili pojedinih komponenti turističkih proizvoda.

Opština Kovačica beleži značajan broj posetilaca. Posete Kovačici se najčešće organizuju kroz đačke ekskurzije, kao usputna destinacija kružnih tura i međunarodnih i poslovnih poseta. Ipak, ove posete su ređe organizovane kao turističke posete, koje u sebi uključuju noćenja i višednevna zadržavanja. Razlozi toga su višestruki: nepostojanje višednevne ponude, dovoljnog broja adekvatnih smeštajnih kapaciteta, sistema registracije turista i dr, pa stoga u zvaničnim statističkim podacima, Opština ne beleži ostvarena noćenja i posete turista. Pored toga, potencijali opštine Kovačica nisu uvršteni u turističku mapu AP Vojvodine u okviru izrade Strategije razvoja turizma RS i turističkog klastera Vojvodine, pa se to postavlja kao cilj kome treba težiti u narednom periodu.

Galerije

Kao osnova prepoznatljivosti turističke ponude opštine Kovačica, u Srbiji i u svetu, jeste naivna umetnost koja je u svetskim razmerama postala brend sa specifičnostima i osobenostima vezanim za Kovačicu. Na području opštine Kovačica postoje sledeće galerije:

- Galerija naivne umetnosti u Kovačici;
- Galerija naivne umetnosti u Padini;
- Galerija naivne umetnosti Rumuna u Uzdinu;
- Galerija „Babka“;
- Galerija Vladimir Fijat u Samošu.
- Galerija Ksenije Ilijević u Crepaji
- Privatni ateljei slikara

Galerija naivne umetnosti u Kovačici je od stane turista najposećeniji objekat na području opštine Kovačica, prvenstveno zbog slikarke Zuzane Halupove i Martina Jonaša. Prosečna posećenost Galerije je oko 6.000 domaćih i 4.000 stranih posetilaca godišnje. Pretežno se radi o đačkim ekskurzijama, kada je reč o domaćim posetiocima i dunavskih turama, kada je reč o stranim posetiocima. U funkcionisanju ove galerije uočeni su sledeći nedostaci:

- Ne postoji organizovana prodaja suvenira, naročito suvenira od 5–20 €, koji bi bili platežno prihvatljivi za turiste;
- Cena slika u Galeriji je veća nego prilikom kupovine direktno kod slikara ili u ateljeima pored galerije, gde postoji mogućnost cenkanja;

Galeriju naivne umetnosti u Padini karakteriše nenamenski iskorišćen galerijski prostor, što predstavlja prepreku za postavljanje stalnih izložbi. Kapaciteti ove galerije su značajni za izlaganja naivnih slikara koji nisu članovi kovačičke galerije naivnih slikara i koji nemaju mogućnosti da izlažu u galeriji naivne umetnosti u Kovačici, već im je ovo jedini prostor gde mogu stalno da izlažu. Primećeni nedostaci u funkcionisanju ove galerije su slični prethodno navedenim nedostacima.

Galerija naivne umetnosti Rumuna u Uzdinu predstavlja značajan potencijal razvoja naivne umetnosti kod Rumuna, a naročito uzdinske škole naivnog slikarstva. Ova galerija takođe nije dovoljno iskorišćena, u smislu turističke ponude.

Galerija Babka, u Kovačici kao jedina privatna galerija na području opštine Kovačica, svoje poslovanje zasniva na privatnom interesu. Ova galerija najveći značaj daje ekonomskom aspektu, odnosno platežnoj moći kupca – turista. S obzirom da kao galerija u privatnom vlasništvu nije u obavezi da sprovodi politiku celokupnog razvoja slikarstva kao grane za potencijalni razvoj turizma, mora joj se odati priznanje na središnjosti i održavanju unutrašnjeg enterijera. Iako Galerija radi na ekonomskim principima i ekonomskom interesu, nije dovoljno razmatrana mogućnost prodaje suvenira, kao jednog od načina sticanja profita. Takođe, ovoj galeriji je u interesu rešavanje sanitarnih prostorija za područje kompleksa galerija naivne umetnosti u kojem se i ona nalazi.

Galerija Vladimir Fijat u Samošu je osnovana radi sprečavanja daljeg otuđenja i propadanja ostavštine kolekcionara Vladimira Fijata. Svojom zbirkom slika i kopija iz različitih vremenskih perioda i slikarskih pravaca jako je interesantna za posetioce, koji su osim naive željni i druge vrste slikarske umetnosti. Galerija je u odličnom stanju, a njen glavni nedostatak jeste što nije adekvatno marketinški promovisana, kao i to da se nalazi izvan glavnih putnih pravaca.

Galerija Ksenije Ilijević u Crepaji predstavlja deo zaostavštine poznate akademske slikarke, koja je svoja dela zaveštala rodnom mestu. Galerija se nalazi u prostorijama doma kulture u Crepaji. U galeriju bi trebalo uložiti dosta finansijskih sredstava da bi mogla prihvatiti veći broj posetioaca.

Većina galerija posluje u sastavu domova kulture i često direktori nemaju razumevanje za galerijske izložbene postavke, jer su prvenstveno zauzeti kulturno-umetničkim društvima, kao osnovnom delatnošću. Često je prisutna i nekompetentnost osoblja, kao i nepostojanje međusobne koordinacije i saradnje između galerija.

Muzeji, etno domovi i izložbeni prostori

Zadužbina Mihajla I. Pupina se nalazi u Idvoru. Dolaskom novog direktora doma kulture Mihajlo Pupin značajno se uradilo na turističkoj ponudi obilaska njegove rodne kuće i muzeja. Rodna kuća je u izuzetno dobrom stanju i održava se znatno bolje od sredstava koja se za tu namenu izdvajaju. Poboľšan je rad stručnih vodiča, koji za različite uzraste posetilaca imaju razrađen različit program u zavisnosti od uzrasta posetilaca, što posetu čini interesantnom za same turiste. Muzej Mihajla Pupina trebalo bi da se renovira, a poseban problem predstavlja vlaga. Potrebno je povećati broj izloženih eksponata, naročito patenata i drugih dokumenata. Naročito slabo je prezentovan rad Mihajla Pupina kao pisca, donatora, dobrotvora, kao i ostalog njegovog nenaučnog rada. U budućnosti bi trebalo da se u Zaduzbini organizuje više naučnih skupova, seminara, stručnih predavanja, škola za talentovanu decu iz oblasti matematike, fizike, što je njegovim testamentom i predviđeno. Ovim bi Zaduzbina postala značajan faktor unapređenja nauke a samim tim i turističke ponude u oblasti naučnog turizma. Pored dobre infrastrukture, rešenog pitanja parkiranja nedostatak se uočava u pratećim sadržajima (restoran i sl.) koji bi bili na raspolaganju turistima. Problem reklamnog materijala trenutno se rešava ulaganjem u štampani propagandni materijal i izradom Internet prezentacije. Takođe je značajna primedba turista što ne postoji mogućnost kupovine suvenira.

Etno muzej u Debeljači nema stručnog vodiča koji bi bio na raspolaganju potencijalnim turistima., odnosno osim potrebe za sanacijom ovog objekta trebalo bi razmisliti i o odgovarajućoj postavci koja bi bila interesantna za masovniju posetu turista.

Etno dom u Padini je u skorije vreme adaptiran i opremljen zahvaljujući entuzijizmu stanovnika Padine. Postavka u Domu je autentična i interesantna za turiste. Etno dom kao etno celina nije završen, jer se nije nastavilo sa daljom adaptacijom pomoćnog, odnosno ekonomskog dela dvorišta u sastavu etno domaćinstva sa početka XIX veka. Etno dom u Padini nema profesionalnog vodiča, odnosno kustosa. Formalno-pravno Dom pripada crkvenoj opštini Padina i stavljen je na raspolaganje Udruženju žena iz Padine, koje ne vide svoj interes u turističkim posetama.

Na području opštine Kovačica postoje različita udruženja građana od kojih su za oblast turizma najznačajnija udruženja koja okupljaju žene. Skoro u svakom naseljenom mestu postoji udruženje žena koje neguje nacionalni vez, nacionalnu nošnju, etnologiju i sl. Jedino udruženje žena iz Kovačice ima stalni **izložbeni prostor** koji je dostupan za potrebe turista. Snabdeven je dobrim propagandnim materijalom, eksponatima i uslugom stručnog vođenja kroz izložbu. Ostala udruženja nemaju stalne postavke, već to rade periodično, često u prostorijama svojih osnovnih škola, mesnim zajednicama i drugim seoskim prostorijama koje su im na raspolaganju. Ova udruženja organizuju i brojne manifestacije, kao što su tortijade, kolačijade, štrudlijade i sl, ali često se datumski i terminski prepliću, uskolokalnog su karaktera i za turiste često neinteresantni. Pored toga radionice starih zanata, kao što je čuvena radionica za izradu violina, predstavljaju značajan potencijal za ciljnu grupu turista.

Poslovno rekreativni centar Relax

U cilju popunjavanja turističke ponude Opština Kovačica je inicirala izgradnju ovog objekta, koji je počeo kao javno preduzeće sa radom 18.06.2008 godine. Delokrug obavljanja usluga JP Relax Kovačica jeste pružanje ugostiteljskih, smeštajnih usluga i usluga rekreacije. Ovaj objekat raspolaže sa restoranom kapaciteta 130 mesta, modernom kuhinjom, kongresnom salom kapaciteta 150 mesta, koja poseduje najmoderniju prevodilačku opremu, u mogućnosti je korišćenje pomoćne sale koja može pružiti još 150 mesta. U sastavu objekta je i otvoreni i zatvoreni bazen sa pratećim sadržajem (fitnes sal, sauna, jakuzi, usluge masaže. Objekat takodje poseduje 12 bungalova za smeštaj 96 gostiju. Sobe su opremljene luksuzno sa čajnom kuhinjom, frižiderom, tv, klimom. Restoranska bašta ima kapacitet 300 osoba.

Analizom prošlogodišnjih podataka vezanih za boravak gostiju u "Relax"-u, dolazi se do zaključka da se završetkom svih smeštajnih kapaciteta krajem aprila 2009. godine poveća broj gostiju i broj noćenja

Kao zaključak, može se izvesti sledeće: Da bi "Relax" pokrio troškove poslovanja, posebnu pažnju je potrebno obratiti na popunjavanje smeštajnih kapaciteta u dužem vremenskom periodu uz kombinaciju sa blagim povećanjem cena usluga, koje bi za veće grupe morale da se ugovaraju posebno. Za individualne turiste osmisлити sadržaje unutar "Relax"-a kao kompleksa i staviti notu na porodične aktivnosti, kao i aktivnosti vezane za poboljšanje opšteg zdravstvenog stanja i telesne estetike gostiju.

I na kraju bi smo naveli **najbitniji** element koji bi doprineo kvalitetu usluge i povećanju cena, a to je **kategorizacija objekta i standardizacija usluga**, odnosno upravljanje kvalitetom. Upravljanje potpunim kvalitetom zahteva razradu standarda kojima će se pokriti celokupno poslovanje. Kvalitet se određuje dugoročnim programom održavanja i poboljšanja usluga u hotelu i obuhvata sledeće:

- identifikaciju osnovnih determinanti kvaliteta u odnosu na zahteve ciljnih segmenata;
- obezbeđenje zadovoljstva potrošača u odnosu na usluge;

- postizanje kvaliteta i u opipljivim i neopipljivim elementima usluga;
- razvijanje informisanosti klijenata;
- razvijanje kulture kvaliteta usluge u hotelu;
- tehnološko podizanje kvaliteta na bazi uvođenja automatizacije i savremene tehnologije za sve operacije;
- kontinuirano unapređenje kvaliteta usluga.

TQM (upravljanje potpunim kvalitetom) u svim procesima i odeljenjima hotela osigurava ostvarenje sledećih ciljeva i to:

- smanjenje zastoja i zakašnjenja,
- smanjenje grešaka,
- smanjenje nepotrebnih zaliha,
- smanjenje nepotrebnih režijskih troškova,
- smanjenje viška zaposlenih,
- timski rad i timski duh.

Hotelski standardi su neophodni za obezbeđenje kvaliteta usluga i racionalizaciju hotelskog poslovanja. Posle uvođenja standarda hotel može i treba da zadrži svoju specifičnost i prepoznatljivost putem diversifikacije hotelske ponude i personalizacije servisa.

Standardi omogućavaju pojednostavljenje rada i povećanje brzine u izvršavanju radnih zadataka, ostavljajući tako zaposlenim više vremena za hotelske goste u cilju zadovoljavanja njihovih potreba i zahteva. Pravilo je: ispuniti svaku želju gosta, a za posebne želje, koje odstupaju od standardne usluge hotela važi i posebna cena.

Proces standardizacije je složen, dugotrajan i stalan proces koji zahteva timski rad i ima nekoliko osnovnih faza:

- propisivanje standarda,
- obrazovanje i trening svih zaposlenih,
- primena standarda u praksi,
- permanentna kontrola primene standarda i otklanjanje odstupanja,
- unapređenje standarda.

Standardizacija je usko povezana sa uvođenjem i realizacijom programa kvaliteta hotelske usluge. Iskustva razvijenih zemalja su pokazala da sprovođenje kompletnog programa kvaliteta u hotelskim objektima ima sledeće efekte:

- povećava se prihod hotela
- raste finansijski rezultat
- smanjuju se opšti troškovi za 5-10%
- smanjuje se odlazak radnika
- poboljšava se kvalitet i tehnika rukovođenja
- povećava se zadovoljstvo gostiju i osoblja.

Manifestacije

Na teritoriji opštine Kovačica održava se značajan broj manifestacija, koje predstavljaju solidnu bazu za izgradnju prepoznatljive i turistički interesantne ponude. U narednoj tabeli dat je prikaz sa opisom aktuelnih manifestacija prema mesecima održavanja.

Tabela 29. Manifestacije na teritoriji opštine Kovačica

Vreme održavanja	Manifestacija (mesto održavanja)	Opis
------------------	----------------------------------	------

Vreme održavanja	Manifestacija (mesto održavanja)	Opis
Februar	Lisici u pohode	Sportsko-rekreativnog karaktera - Skup lovaca regionalnog značaja, na koji dolaze gosti iz cele Vojvodine, ali i Srbije. Skup se organizuje svake godine u drugom mestu Opštine.
	Vino, muzika kobasica Padina	Takmičarsko-zabavno-gastronomskog karaktera – izbor najboljeg kulena i domaćeg vina, u organizaciji Matice Slovačke u Padini
	Pavlovski večerok – Pavlovsko veče	Takmičarsko-zabavno-gastronomskog karaktera - izbor najboljih torti i kolača
Mart	Maškovi dani Kovačica	Kulturnog karaktera - festival slovačkih pozorišta Vojvodine, regionalnog značaja
	„Drumuri di spice“ - Putevi klasja u Uzdinu	Kulturnog karaktera - Festival rumunske poezije, regionalnog značaja
April	Crepajačka tortijada u Crepaji	Zabavno-gastronomskog karaktera - Humanitarna akcija, torte su poklon deci bez roditeljskog staranja - regionalnog značaja.
	Crepajački fijaker	Privredno-zabavno-rekreativnog karaktera - Revija paradnih konja, fijakera i zaprega, republičkog značaja sa tendencijom da postane od međunarodnog značaja
	Opštinska smotra dece	Kulturnog karaktera - Smotra muzičko-folklornog stvaralaštva dece opštine Kovačica. Skup se organizuje svake godine u drugom mestu Opštine. Regionalnog je značaja.
	Opštinska smotra odraslih	Kulturnog karaktera - Smotra muzičko-folklornog stvaralaštva odraslih opštine Kovačica. Skup se organizuje svake godine u drugom mestu opštine. Regionalnog značaja
Maj	Dan osnivanja Kovačice	
	Debeljačka gulašijada i karneval	Takmičarsko-gastronomsko-rekreativno-zabavnog karaktera - Vašarište u Debeljači
	Deca trče	Sportsko-rekreativnog karaktera - Dečiji kros, organizuje se u svakom naseljenom mestu. Lokalnog karaktera, s tim da kros u Kovačici ima tendenciju da postane regionalnog i republičkog značaja
Jun	Biciklistička rekreativna tura	Sportsko-rekreativnog karaktera - Biciklistička rekreativna tura na relaciji Beograd-Kovačica-Beograd
	Takmičenje u gađanju glinenih golubova	Sportsko-rekreativno-takmičarskog karaktera - regionalnog značaja
	Moto-Rock party u Debeljači	Revijalno-rekreativno-zabavnog karaktera - na moto skupu u Debeljači okupljaju se motoristi iz zemlje i inostranstva, vašarište u Debeljači
Jul	„Paleta - likovna kolonija izviđača slikara	Kulturno-umetničkog i rekreativno-zabavnog karaktera - izviđači su smešteni u kampu; svaki dan posećuju drugo selo i znamenitosti koje se u njima nalaze: galerije, muzeje, crkve i dr. koji im služe kao inspiracija za umetničke radove; međunarodnog je karaktera

Vreme održavanja	Manifestacija (mesto održavanja)	Opis
Avgust	Festival folkloru Rumuna u Srbiji	Kulturno-umetničkog karaktera - svake pete godine u Uzdinu (sledeći 2010. godine) - republičkog značaja
	Gulašijada u Padini	Takmičarsko-gastronomsko-rekreativno-zabavnog karaktera - Takmičenje u kuvanju gulaša u kotliću, regionalnog značaja, SD Dolina Padina
	Pasuljijada	Takmičarsko-gastronomsko-rekreativno-zabavnog karaktera - Takmičenje u kuvanju pasulja u kotliću, regionalnog značaja, SRC Slavija Kovačica
	Babinkove stretnutia – Babinkovi susreti	Kulturno-umetničkog karaktera - Tradicionalni susreti književnika i ljubitelja pisane reči posvećeni padinskom piscu Mihalu Babini - pokrajinskog značaja
Septembar	Mladost peva	Kulturno-umetničkog karaktera - Festival zabavne muzike na rumunskom jeziku (regionalnog značaja) DK u Uzdinu
	Padinski dani kulture	Kulturno-umetničkog karaktera - Nastupi folklornih ansambala, pozorišnih ansambala, izložbe slika, književne večeri, Festival Padina pieva (Padina peva) – manifestacija lokalnog značaja, takmičenje u pevanju slovačkih izvornih pesama, DK Michal Babinka Padina
	„Vive“	Kulturno-umetničkog karaktera - Festival mađarskih čardaša (regionalnog značaja), DK u Debeljači
Oktobar	Obeležavanje dana rođenja mihajla pupina - Narodni dom u Idvoru	Naučno-kulturno-zabavnog karaktera - republičkog značaja
	Kovačkički oktobar	Kulturno-umetničkog karaktera - Tradicionalna izložba slika; Festivali: dečji festival narodnih ("Rozspievane klenoty") i zabavnih pesama ("Leti, piesen leti"), "Zlatni akordi"-festival zabavne muzike (za odrasle) i festival narodne pesme za odrasle; Mali maraton ulicama sela (za decu i roditelje); Rolerijada i biciklijada; Dečja nedelja (organizuje škola); Pasuljijada (takmičarskog karaktera); Izložba i sajam malih životinja.
	Banatski festival	Kulturno-umetničkog-takmičarskog karaktera - festival slovačkih narodnih pesama, učestvuju pevači iz slovačkih banatskih mesta, regionalnog značaja, DK Michal Babinka Padina.
	Cacib - izložba pasa svih rasa, vašarište u Debeljači	Takmičarsko-rekreativnog karaktera -republičkog značaja
Decembar	Crkveni doček nove godine	Kulturno-umetničkog-religioznog karaktera - pevanje novogodišnjih pesama sa crkvenog zvonika slovačke crkve u Kovačici.

Pored gore navedenih manifestacija u toku godine organizuju se još brojne manifestacije po lokalnim mestima, kao što su čorbalijada, tortijada, izložba golubova i sitnih domaćih životinja, pčelarske izložbe i dr. Zajednički nedostaci koji se mogu pripisati svim manifestacijama su sledeći:

- Ne postoji prepoznatljiva manifestacija na nivou opštine - TOOK nema ingerencije niti nadležnosti da postojeće manifestacije grupiše i sačini od njih neki prepoznatljiv brend, radi formiranja zajedničke turističke ponude.

- Nedovoljna koordinacija između organizatora manifestacija (manifestacije se često ponavljaju);
- Svako mesto u Opštini samostalno organizuje svoje manifestacije, tako da ne postoje koordinirane aktivnosti u objedinjavanju sličnih događaja u veće manifestacije;
- Manifestacije ne traju duže od jednog dana, a često je njihovo trajanje ograničeno na samo nekoliko sati, što ne može da bude atraktivno za potencijalne turiste;
- Obično su manifestacije tesno povezane sa njenim karakterom i ne postoje propratni sadržaji umetničkog, zabavnog, rekreativnog i drugog sadržaja;
- Svako naseljeno mesto nema ambicije da njihove manifestacije prerastu u viši rang i dobiju veći značaj, zbog bojazni da će izgubiti kontrolu i interes nad manifestacijom;
- Neke manifestacije se održavaju samo radi svoje tradicije i pri tom ih pored nacionalnog prizvuka karakteriše i konzervativizam, koji sprečava njihovo osavremenjavanje. Primer festivala „Padina peva“ vremenom je izgubio autentično interesovanje učesnika festivala, pa je dovedeno u pitanje i samo održavanje Manifestacije;
- Mnoge manifestacije ekonomski nisu opravdane i bez donacija lokalne samouprave, odnosno finansiranja iz budžeta SO Kovačica ne bi mogle biti održane. Često se dešava da na manifestacijama ima više učesnika nego posetilaca;
- Ne postoji adekvatan marketinški pristup, osim neizostavne propagande koja se vodi putem lokalnih medija s ciljem obaveštavanja lokalnog stanovništva. Svi naponi TOOK za unapređenje marketinga ostaju nerealizovani. Prilikom doniranja manifestacija trebalo bi utvrditi stavku obaveznog izdvajanja organizatora za marketing i propagandu, kao i za izradu odgovarajućeg promotivnog materijala koji bi utvrdila TOOK.
- Neke manifestacije održavaju se istovremeno, što često nije opravdano valjanim razlozima (Gulašijada u Padini, Pasuljijada u Kovačici i dr).

Lov i ribolov

Lov i ribolov je značajna turistička grana i opština Kovačica u ovoj oblasti ima znatne potencijale, naročito zbog izgrađene infrastrukture, kao i zbog tradicionalnog organizacijskog povezivanja lokalnih lovačkih i ribolovačkih udruženja. Skoro u svim naseljenim mestima postoje udruženja sa objektima odgovarajućih kapaciteta i opremom za organizovanje lovačkih, odnosno ribolovačkih susreta. U Opštini postoje uređeni sportski tereni, kao što su streljane, tuneli za lov na lisicu, ribolovačka mesta i sl. U ovome je najdalje otišlo ribolovačko udruženje u Debeljači, uređenjem i privođenjem nameni Debeljačkih jezera, kao i izgradnjom odgovarajuće infrastrukture, pravilnim gazdovanjem i poribljavanjem ribnjaka, izgradnjom odgovarajućih restoranskih kapaciteta i ponudom ribljih specijaliteta. Ovim je zaokružena celokupna ponuda u oblasti ribolovnog turizma, kako u sferi rekreativnog, tako i u sferi ekonomskog ribolova i gastronomske ponude. Ovaj ribolovni revir već je jako dobro poznat u Srbiji, i spreman je za organizovanje takmičenja šireg značaja iz ove oblasti.

Ribolov kao značajna grana rekreativnog turizma u maloj meri je iskorišćen u delu Potamišja, koji se nalazi neposredno uz područje Opštine. Značajni turistički potencijal nalazi se i u Uzdinskom ribnjaku, kako za sportski lov, tako i za rekreativno učestvovanje u izlovljavanju ribljeg fonda.

Lovni turizam je značajna grana, koja je slabo iskorišćena na području Opštine, naročito u oblasti lova na pernatu divljač. Ostale vrste divljači nisu zastupljene u meri koja je potrebna za organizaciju komercijalnog lova. Povezivanje sa drugim lovničkim revirima, kao što su Deliblatska peščara, Carska Bara i sl, može se organizovati značajnija zajednička turistička ponuda. Iskustva iz ove oblasti postoje naročito na lovnom području Padine, gde je krajem osamdesetih godina prošlog veka, uzgojem pernate divljači i pravilnim gazdovanjem ostvaren značajan devizni priliv, naročito od italijanskih i nemačkih turista.

Ugostiteljski objekti

Na području Opštine restorani postoje najviše u mestu Kovačica. Ostali objekti ishrane mogu se svrstati u objekte brze hrane, tj. usko specijalizovane objekte ishrane jela sa roštilja, odnosno mlečno pekarskih proizvoda. Za turističku ponudu karakteristično je da postojeći restorani osim prizvuka nacionalnog po pitanju enterijerskog uređenja restorana nemaju i gastronomski meni nacionalnih jela, već su to klasični recepti uz neznatne gastronomske dodatke (Crveno Vino, Srdiečko u Susedov, Banatski salaš u Idvoru). Ostali restorani ističu se klasičnim enterijerskim uređenjem različitog stila i raznovrsnom ponudom jela. Uočeni nedostaci kod restoranske ponude jesu nekategorisanost objekata, što u mnogo čemu određuje kvalitet usluge, a naročito cenovnu klasu. Kod većine restorana je uočena problematika higijenskih i sanitarnih uslova. Poseban problem predstavlja nedostatak menija ili nemogućnost naručivanja jela koja su naznačena u meniju. Restorani se često ne drže propisanog radnog vremena. Značajan problem je i neregulisani parking prostor ispred restorana, koji nije adekvatno uređen. Primedba turista, naročito stranih jeste i to što u restoranima ne postoje posebni odeljci za pušače i nepušače.

Ostali ugostiteljski i zabavni objekti

Na području opštine Kovačica u svim naseljenim mestima postoje kafići, picerije i diskoteke kao osnovni oblik ponude za turiste, a naročito za mlađe kategorije. Neki kafići su izuzetno lepo uređeni, dok se kod drugih može videti krajnja improvizacija po pitanju enterijera. Često se u ovakvim objektima poslužuje i hrana, iako za to ne postoje adekvatni higijenski i sanitarni uslovi. Uočeno je takođe nepridržavanje radnog vremena, naročito u prepodnevnom i ranim poslepodnevnim časovima.

Analiza smeštajnih kapaciteta

Na području opštine Kovačica samo u mestu Kovačica i Debeljača postoje smeštajni kapaciteti, dok u drugim naseljenim mestima smeštajni kapaciteti nisu registrovani, niti postoji saznanje TOOK da se vrše usluge smeštaja u privatnom vlasništvu.

U samom mestu Kovačica postoje smeštajni kapaciteti ukupnog broja od 196 ležaja, od čega:

- privatni smeštaj - 56 ležaja,
- smeštaj u Relaxu -96 ležaja

Raspodela smeštaja u privatnom vlasništvu po procentima ispunjenosti i prihodima ostvarenim po osnovu smeštaja domaćih i stranih gostiju može se videti u narednoj tabeli. Dobijeni podaci pribavljeni su na osnovu analize putem sondiranja smeštajnih kapaciteta, koje je izvršila TOOK. Ovi podaci se mogu uvećati za 20–30% iz razloga ne davanja istinitih informacija od strane privatnih vlasnika, zbog bojazni od inspeksijske kontrole i eventualnog oporezivanja prihoda ostvarenih izdavanjem smeštajnih kapaciteta.

Tabela 30. Pregled smeštajnih kapaciteta u opštini Kovačica

Tip smeštaja		Kapacitet (ležaj)	Ukupno noćenja	Domaći	Strani	Poslovna noćenja	Turisti
Hotelski smeštaj		96	--	--	--	--	--
Privatni smeštaj	Kategorisani	50	1.260	882	376	1.134	126
Ukupno		140	1.980	1.458	520	1.782	198
(%)				73,64%	26,26%	90,00%	10,00%

U okviru akcije kategorizacije smeštaja u privatnom vlasništvu (kuća, soba i stanova za iznajmljivanje) TOOK je 4 domaćinstva uvrstila u drugu kategoriju, odnosno tri zvezdice.

Procenat noćenja pravih turista jako je nizak, ali tokom leta ove godine taj procenat je porastao, prvenstveno zbog reklamiranja kategorisanog smeštaja na Internetu i činjenicom da turisti mogu pojedinačno da ugovaraju smeštaj. Turisti koji putuju na relaciji srednja Evropa – Grčka, odnosno Crna Gora, uglavnom ugovaraju jedno noćenje. Kategorija poslovni turisti su pojedinci koji na području Opštine borave po osnovu poslova u lokalnim preduzećima.

4.10 Finansijske institucije

Stanovnici opštine Kovačica mogu da konkurišu za novčana sredstva kod više institucija, od kojih su najznačajnije sledeće:

1. Fond za razvoj AP Vojvodine,
2. Fond za razvoj Republike Srbije i
3. Poslovne banke.
4. Garancijski fond Vojvodine

Novčana sredstva se kod fondova mogu dobiti po daleko povoljnijim uslovima što se tiče kamatne stope i obezbeđenja kredita, s tim što su zahtevi pojedinaca i preduzeća za ovim sredstvima uglavnom veći od iznosa sredstava koja se dodeljuju. Namena ovih kredita odnosi se na start-up programe, razvoj preduzetništva i preduzeća i za razvoj poljoprivrede. U 2004. godini iz Fonda za razvoj APV odobreno je 5 kredita za mala i srednja preduzeća iz opštine Kovačica u vrednosti od 18.114.000 dinara, dok je u 2006. odobreno 10 kredita ukupne vrednosti 20.760.000 dinara.

U 2007. godini. Iz Fonda za razvoj A.P. Vojvodine odobreno je i realizovano ukupno 16 kredita (start up za preduzetnike i MSP, razvojni programi u oblasti privrede i poljoprivrede) u vrednosti od 23.469.900,00 rsd. Iz Fonda za razvoj poljoprivrede Vojvodine odobreno je 4 kredita (plastenike i sistemi za navodnjavanje) u vrednosti od 2.240.000,00 rsd.

U 2008. godini. Iz Fonda za razvoj A.P. Vojvodine odobreno je 19 kredita (nabavka osnovnih sredstava i opreme za preduzetnike i MSP, razvojni kreditni programi za MSP, kupovina nove poljoprivredne mehanizacije i opreme za registrovana poljoprivredna gazdinstva, kupovina osnovnog stada i jata za registrovana PG i ostalo) u vrednosti od 43.732.300,00 rsd. Ukupno je realizovano 18 kredita (1 podnosilac je odustao) u vrednosti od 42.232.300,00 rsd.

U 2009 godini ukupno je realizovano 10 kredita u ukupnoj vrednosti od 17.001.000,00 din, razlog smanjenog broja je zbog toga što je konkurs Pokrajinskog Fonda raspisan tek u septembru.

U opštini Kovačica postoje filijale sledećih banaka: Banca Intesa, Komercijalna banka, Privredna banka Pančevo, ali se krediti odobravaju u Pančevu. Kamatne stope na kredite koje odobravaju ove banke veće su i do nekoliko puta od kamatnih stopa fondova za razvoj. Ovlašćene menjačnice postoje u Kovačici, Debeljači, Uzdinu, Crepaji i Padini.

4.11 Infrastruktura

Infrastruktura predstavlja jedan od najvažnijih preduslova ekonomskog razvoja određenog područja. Razvijenost infrastrukture predstavlja potreban, ali ne i dovoljan uslov za ekonomski prosperitet regiona. Dinamika i intenzitet promene stanovništva u Opštini opredeljujuće utiče na potrebnu mrežu puteva, stambeni fond, promene u broju komunalnih priključaka (PTT, vodovoda, kanalizacije, energetike), lokaciju i opremljenost poslovnih i industrijskih zona, kao i

prostorno planiranje. Pod infrastrukturom se podrazumevaju sva izgrađena javna dobra i uspostavljanje institucija na lokalnom nivou, čijim je funkcionisanjem obezbeđeno pružanje usluga građanima u oblasti komunalnih delatnosti.

Saobraćajna infrastruktura

Prema podacima iz 2008. godine, opština Kovačica pokrivena je mrežom puteva u dužini od 74 km, čiju strukturu čini 37,84% magistralnih, 48,65% regionalnih i 13,51% lokalnih puteva. Do svih naseljenih mesta postoji asfaltni put.

Kvalitet železničkog saobraćaja je na veoma niskom nivou. Postoji železnička infrastruktura, ali je frekvencija saobraćaja veoma mala. Prostorni plan Republike Srbije svojim konceptom železničkog saobraćaja u okviru urbanog prostora Kovačice predviđa samo rekonstrukciju i modernizaciju pruge i poboljšanje sigurnosno-bezbednosnih uređaja, kao i iznalaženje optimalnog broja prelaza preko pruge na ataru.

Razvoj opštine Kovačica, kao i celog Južnobanatskog okruga, ograničen je činjenicom da dva najvažnija putna pravca, koridori X i VII, zaobilaze područje Južnobanatskog okruga, odnosno prolaze preko teritorija Bačke i Srema. Ovaj problem je posebno veliki kada se uzme u obzir stav da su ova dva koridora ključni infrastrukturni preduslovi za razvoj Srbije u celini. Osnovni problem puteva na bilo kom nivou posmatranja (republičkom, regionalnom, lokalnom) je merenje kvaliteta prema standardima Evropske unije. Naime, zbog lošeg održavanja putni pravci ne zadovoljavaju standarde EU i susednih zemalja po pitanju širine puteva i kvaliteta materijala od kojeg su izgrađeni. Strategijski posmatrano, regionalnu saradnju i projekti sa susednim zemljama u oblasti infrastrukture predstavljaju šansu za prevazilaženje problema putne infrastrukture.

Komunalna infrastruktura

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, od 261.295 stanova koji su stalno naseljeni u Banatu, na vodovod je priključeno 246.428 stanova, ili 94,31%. To je neznatno ispod proseka za Vojvodinu (94,71%) i znatno više od proseka za Srbiju (89,41%). U vodosnabdevanju postoji pokrivenost svih naseljenih mesta u opštini Kovačica. Postojeći vodovodni sistem je zastareo, nedovoljnog kapaciteta i lošeg kvaliteta. Isključujući Uzdin, postojeća vodovodna mreža stara je preko 30 godina. Distribuciju i upravljanje sistemom vodovoda obavlja JKP, osim u mestima Idvor i Samoš gde funkciju JKP obavlja mesne zajednice. Sve više se smanjuje pouzdanost snabdevanja vodom potrošača usled neizbežnog opadanja izdašnosti izvorišta podzemnih voda, povećanog broja kvarova na mreži i povećanih fizičkih gubitaka u dotrajanim cevima. Pored toga, postoji preopterećenost svih crpnih stanica, problemi vezani za nenamensko korišćenje vode i dr. Kvalitet pijaće vode nije zadovoljavajući u celoj Opštini i pored ugrađivanja filtera koji su dobijeni kao donacija od Slovačke. Takođe se javljaju problemi u naseljenom mestu Idvor, gde je pijaća voda potpuno nezadovoljavajućeg kvaliteta (ovu vodu treba tretirati kao tehničku, a ne kao vodu za piće), tako da se mora izvršiti rekonstrukcija vodovodne mreže (postoji plan o bušenju 200 metara dubokog bunara). Posebno treba naglasiti da je cena vode veoma mala u odnosu na standarde, odnosno da je postojeća cena vode značajno niža u odnosu na ekonomsku cenu i da se iz tih razloga često koristi za zalivanje. Dok je evropski prosek potrošnje vode od 120 do 150 litara po stanovniku, u Srbiji u ruralnim mestima, ovaj prosek dostiže čak i 500 litara po stanovniku.

Kanalizacioni sistem nije prisutan ni u jednom naseljenom mestu. Odvođenje fekalnih voda vrši se u septičkim jamama. Ove jame su uglavnom vodopropusne, pa se voda ispušta u zemljište. Pražnjenje jama vrši komunalno preduzeće. Usled postojanja potreba za uvođenje kanalizacionih sistema, u toku su pregovori oko izrade projekta, ali bitnu prepreku predstavlja nedostatak finansijskih sredstava. Odvođenje atmosferskih voda je rešeno sistemom mreže uličnih otvorenih kanala, ali su mnogi zapušteni tako da dolazi do problema u periodima velikih kiša. Trajno rešenje predstavlja izgradnja posebnog sistema kanalizacije, sa prethodnim prečišćavanjem do stepena koji uslovljava kanal "Nadel".

Odvoz smeća se vrši organizovano u svim mestima. Ovu uslugu vrši austrijsko preduzeće Brantner. Lokalne deponije su sanirane, kao prelazna deponija ostala je deponija u katastarskoj opštini Kovačica a blizu naseljenog mesta Padina.

Elektrifikacija je sprovedena u svim mestima, a prenos i upravljanje elektro-mrežom obavljaju "Elektro distribucija Pančevo" i "Elektro distribucija Zrenjanin". Sva naseljena mesta su pokrivena javnom rasvetom, ali bi trebalo uvesti moderniju mrežu javne rasvete u svim naseljenim mestima. Sigurnost i kvalitet u napajanju električnom energijom obezbediće se potpunim prelaskom na 20kV nivo napajanja i izgradnjom kvalitetne niskonaponske elektroenergetske mreže.

Zagrevanje domaćinstava, kao i drugih objekata, vrši se pećima na čvrsto gorivo, a u manjem delu električnom energijom. Centralno grejanje (kotlovi) urađeno je u pojedinim stambenim zgradama, odnosno nije objedinjeno toplovodnim sistemom na nivou cele Opštine. Kao jedan od prioriteta u zadatku u snabdevanju stanovništva toplotnom energijom, neophodno je sprovesti sve aktivnosti na gasifikaciji Opštine. Jedino je sistem gasifikacije sproveden u Crepaji, ali još uvek nije pušten u upotrebu. Sredstvima iz Nacionalnog investicionog plana predviđeno je dovođenje gasa do šećerane, a odatle u sva naseljena mesta.

Telefonska mreža funkcioniše na zadovoljavajućem nivou. Kvalitetno odvijanje telekomunikacionog saobraćaja obezbeđeno je ugradnjom digitalne automatske centrale, koja je povezana optičkim kablom sa glavnom centralom u Pančevu. Pokrivenost signalom mobilne telefonije oba operatera je zadovoljavajuća. U 2009. godini ukupan broj pretplatnika fiksne telefonije iznosio je 15.481, odnosno na jedan telefonski priključak dolazi 3,34 stanovnika, što je na nivou Južnobanatskog okruga, ali je ispod proseka Republike (2,81). U svakom mestu postoji po jedna pošta (ukupno 7 na teritoriji Opštine).

Prostorno i urbanističko planiranje

Prostorno i urbanističko planiranje predstavlja neophodan okvir za kratkoročno razvojno planiranje. Tokom 2004. godine obavljeno je istraživanje od strane Projektnog tima Programa zaštite životne sredine i održivog razvoja u gradovima i opštinama Srbije o postojanju GUP i izveden je zaključak da većina opština ima urađen GUP. U opštini Kovačica, u periodu posle donošenja novog Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o planiranju i izgradnji, pristupilo se izradi novog Generalnog plana. Za razliku od opštine Kovačica, gde je donet novi urbanistički plan, veliki broj opština još uvek koristi stare planove.

Registracija imovine je u ranijem periodu vršena kroz službe Katastra i Zemljišnih knjiga, što je umnogome otežavalo praćenje sudbine zemljišnih parcela i objekata na njima. Objedinjavanjem ove dve službe dolazi do pojednostavljenja, kako same registracije, tako i praćenja statusa zemljišta. Problem, međutim, predstavlja nemogućnost uknjiženja velikog procenta imovine zbog nerešenih vlasničkih odnosa i velikog broja nelegalno podignutih objekata, za koje ne postoji evidencija. Kao deo rešenja ovog problema u toku je legalizacija nelegalno podignutih objekata. Broj vlasnika koji su počeli da legalizuju svoju imovinu raste. Pokušaj legalizacije nelegalno podignutih objekata u 2003. godini nije doneo očekivane rezultate zbog siromaštva i nerealnih očekivanja građana, ali i zbog nedovoljno osmišljene politike na nivou Republike u vezi legalizacije. Međutim, odnos između podnetih i realizovanih zahteva za legalizaciju nije najpovoljniji (procenat realizovanih zahteva u 2003. u Republici Srbiji iznosi između 10-20%).

U opštini Kovačica izrađen je i usvojen Generalni plan 23.04.2005. godine, koji je dopunjen tokom 2005. i 2006. godine. Generalni plan grada je strateški razvojni plan, kojim se definiše nova dugoročna koncepcija uređenja, namene i organizacije prostora i izgradnje grada, granice područja, generalna regulaciona, tehnička i nivelaciona rešenja, uslovi građenja i uređenja prostora po zonama. Naravno, ovaj plan je u korelaciji u skladu sa političkim, ekonomskim i društvenim razvojem, kako same opštine Kovačica, tako i Republike Srbije kao celine. Mora se istaći da je Generalni urbanistički plan donet samo za mesto Kovačica, dok se za ostala mesta Opštine radovi obavljaju po privremenim odlukama.

U izradi Generalnog plana rukovodilo se sledećim razvojnim opredeljenjima:

- poželjne promene u privrednoj strukturi i u razvoju javnih službi i njihove potrebe u prostoru,
- prostorne potrebe za razvoj sporta i rekreacije,
- prostorne potrebe za razvoj komunalnih funkcija.

Preduslov ekonomskog razvoja su definisane industrijske (radne) zone. U Kovačici formirane radne zone nalaze se u zapadnom, severnom, severoistočnom i istočnom delu naselja, u blokovima broj 21, 2, 3, 12, i 41. U okviru ovih zona zadržavaju se svi izgrađeni radni kompleksi. Položaj radnih zona je dobar u odnosu na naselja i pravac dominantnih vetrova. Predviđa se proširenje radnih zona u severoistočnom i istočnom delu naselja (u blokovima br. 12 i 41), koja će pored postojećih sadržaja pružiti prostor i za smeštaj novih industrijskih kapaciteta, kapaciteta male privrede i skladišta. U severnom delu naselja, u blokovima br. 2 i 3 planiraju se dve nove radne zone koje će biti namenjene industriji, maloj privredi i skladištima. Evidentno je da cena zemljišta u industrijskim zonama raste, kao i da je opremljenost zona bitan faktor prilikom izbora mesta izgradnje od strane investitora. Ukoliko opština Kovačica želi da bude konkurentna sa ponudom lokacija za industrijsku gradnju, ona mora preduzeti korake koji znatno skraćuju vreme početka eksploatacije odabrane lokacije ili konačnog pokretanja pogona, te da iz svog budžeta ili iz pozajmljenih sredstava finansira opremanje ovih lokacija. Najčešće se ovakve investicije isplate privlačenjem već prvog investitora, jer su oni spremni da pokriju te troškove, svesni uštede u vremenu i organizaciji obezbeđivanja potrebnih tehničkih uslova. Svi naredni investitori imaju manje troškove tehničkog opremanja, ali je vrednost opremanja ista, tako da se opštini Kovačica isplati sa praksom ulaganja u industrijske zone. Pored toga, neophodna je i promocija izgrađenih industrijskih zona u cilju privlačenja novih investitora. U mestima u kojima i dalje nema registrovanih preduzeća sa većim brojem zaposlenih (Uzdin i Putnikovo), potencijalnim investitorima mogu se i pokloniti određene lokacije s ciljem iniciranja određenog investicionog ciklusa.

4.12 Obrazovanje

Savremene tendencije razvoja zemalja tržišne privrede pokazale su da se obrazovanje i stvaranje kvalitetnih ljudskih resursa nalaze u vrhu prioriteta nacionalnih strategija i politika društvenog, ekonomskog i tehnološkog napretka. U tom kontekstu ulaganje u razvoj ljudskih resursa treba posmatrati sa aspekta investicija, odnosno ovo ulaganje poprima karakter investicionog ulaganja. Samim tim, politika obrazovanja nije samo politika kreiranja ljudskog kapitala, već je deo ukupne razvojne politike društva. Ono što ovu politiku čini veoma specifičnom jeste njen izrazito strateški karakter. Najveći rizik za lokalnu ekonomiju opštine Kovačica predstavlja nepovoljna obrazovna struktura stanovništva, odnosno, nivo i struktura sposobnosti, znanja i veština radno aktivnog lokalnog stanovništva nisu u skladu sa potrebama privrede i tržišta rada.

Od 2000. godine pa do danas nije došlo do promena vezanih za mrežu obrazovnih institucija. Na području opštine Kovačica postoji sedam osnovnih škola, jedna srednja škola, kao i isturena odeljenja osnovne muzičke škole iz Zrenjanina. Osnovne škole postoje u svim naseljenim mestima: Kovačica, Padina, Crepaja, Uzdin, Putnikovo, Samoš, Idvor, Debeljača, dok gimnazija postoji u Kovačici. Mora se naglasiti da je gimnazija opšteg tipa. Ranije su postojale srednje škole u kojima su se obrazovali različiti kadrovi tehničkih struka. U to vreme, postojala je potreba za takvim profilima usled tadašnjih potreba lokalne industrije. Promenom privredne strukture u Opštini, prestala je i potreba za ovim školama.

Poseban problem predstavlja veliki broj đaka koji po završetku srednje škole svoje školovanje nastavljaju u Slovačkoj, Rumuniji ili Mađarskoj (tačna evidencija o broju đaka koji studiraju u inostranstvu ne postoji). Najznačajniji razlog nastavka školovanja u inostranstvu, pored

poznavanja jezika, jesu stipendije koje ovi đaci dobijaju za dalje školovanje u inostranstvu. Dodatni problem predstavlja činjenica da mnogi studenti po završetku školovanja ne vraćaju u Srbiju.

Bez obzira na stanje u privredi Opštine, postoji potencijal da se kroz obrazovanje dođe do kvalitetne ponude radne snage i da to bude komparativna prednost opštine Kovačica u odnosu na druge opštine, jer je raspoloživost radne snage bitan preduslov za privlačenje investitora.

Tabela 31. Kretanje broja đaka u opštini Kovačica

Kategorija	Broj đaka					
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Osnovne škole	2.613	2.615	2.527	2.398	2.365	2.394
Srednja škola	328	326	340	341	322	317
Specijalna škola	7	11	24	14	27	27

Stanje školskih objekata i grejnih sistema je na zadovoljavajućem nivou. Okvirno, u periodu od 2000. godine do danas, u tekuće održavanje škola investirano je 30.000.000 dinara, dok je za stručno usavršavanje radnika uloženo preko 2.500.000 dinara. U opremanje kabineta investirano je oko 1.000.000 dinara. Ova sredstva obezbedila je opština Kovačica, Pokrajina i nadležno Ministarstvo.

4.13 Socijalna politika i zdravstvo

Socijalna politika

Ključni nosilac aktivnosti iz domena socijalne zaštite i socijalne politike u Opštini je Centar za socijalni rad. Uz svrsishodno zalaganje svih zaposlenih u ovoj ustanovi, korisnici socijalne zaštite dobijaju svu neophodnu stručnu i finansijsku pomoć. **Ukupan broj korisnika socijalne zaštite na teritoriji opštine Kovačica u 2009. godini iznosio je 1785 lica, od toga deca i omladina 709 odrasla lica 715 i ostarela lica 361.**

Centar za socijalni rad u opštini Kovačica realizuje projekat pod nazivom "Nega i pomoć u kući". Cilj projekta je poboljšanje odnosa prema starim licima i njihovim potrebama, kako bi ostali u svom prirodnom okruženju. Ovim projektom se njihovim srodnicima pruža mogućnost da, ako za to imaju potrebu, pronađu zaposlenje, čime će poboljšati materijalnu situaciju u porodici. Projekat u potpunosti prati započete reformske procese sistema socijalne zaštite u Srbiji. Obezbeđivanjem usluga pomoći u kući, nege, raznih servisnih usluga, psiho-socijalne podrške, stvara se mogućnost da stari ljudi, koristeći sve svoje preostale potencijale za samostalni život, uz podršku, a ne zaštitu, što duže imaju kvalitetan život u porodici i svom okruženju.

Centar za socijalni rad u opštini Kovačica ima u planu realizaciju nekoliko projekata. Prvi projekat se odnosi na osposobljavanje korisnika za samostalni život i nosi naziv „Kuća na pola puta“, kao i izgradnja dnevnog boravka za odrasla lica sa posebnim potrebama. Osnovna ideja projekta je da korisnici, što je moguće više, ostanu vezani za ambijent odrastanja i življenja iz koga potiču, a uz odgovarajuću redovnu pomoć i podršku za to specijalizovanih službi, odnosno ustanova. Ovakvim načinom zbrinjavanja korisnika veći broj njih će rešiti svoje

neizvesno stanje, kao i potrebu za normalnim načinom života koji je svima neophodan. Sledeći projekat, „Dom za stare i penzionere“, obuhvata izgradnju doma za stara lica kapaciteta 40 mesta, čijom će se izgradnjom zadovoljiti potrebe najugroženijih stanovnika Opštine. Osnivanjem ustanove u lokalnoj zajednici obezbediće se ostvarivanje prava građana za život u prirodnom okruženju i porodici, uz razvijanje vaninstitucionalnih usluga (pomoć i nega u kući, dnevni boravak, klub za stare i penzionere).

Dalje, prevencija bolesti zavisnosti, što podrazumeva socijalnu preventivu. Pored ovih projekata, Centar planira i realizaciju projekta „Intervencija na zaustavljanju nasilja u porodici“, koji je namenjen profesionalcima koji rade u CZSR, predstavnicima lokalnog tima mreže „Život bez nasilja“, i projekat „Radionica-družionica“, koji ima za cilj da pruži psiho-socijalnu pomoć porodicama i deci sa posebnim potrebama.

Veoma je značajan projekat“ Dnevni boravak za mlade i odrasla lica – osoba sa posebnim potrebama“

Neophodno je u budućnosti povezati rad Centra za socijalni rad sa brojnim stručnim institucijama, ustanovama i organizacijama u cilju uspešne realizacije svojih osnovnih funkcija. Reforma sistema socijalne zaštite je usmerena na podizanje kvaliteta života korisnika u ustanovama socijalne zaštite i postepenu transformaciju tih ustanova, kao i na zaštitu lica koja ostanu bez posla. Ovim će se postići zaštita za lica kojima je potrebna posebna kućna nega, od kojih su većina deca sa posebnim potrebama. Izmenama Zakona o socijalnoj zaštiti unaprediće se zaštita najsiromašnijih lica. U okviru sistema socijalne zaštite, reforma obuhvata smanjenje siromaštva, pomoć porodicama i zaštitu dece, starih lica i osoba sa invaliditetom. Pored toga, reforma sistema socijalne pomoći usmerena je na smanjenje obima novčanih naknada koje se pružaju kroz široku mrežu socijalne pomoći. Cilj ovih reformi je izgradnja fiskalno održivog sistema socijalne pomoći, uz uspostavljanje ravnoteže između potreba za podrškom, kao krajnjeg sredstva za obezbeđenje određenog prihoda, i potrebe da broj korisnika pomoći ostane u prihvatljivim granicama. Politika i program socijalne pomoći prilagodiće se regionalnim standardima, uz poboljšanje strukture naknada i jačanje službi socijalne pomoći. Socijalna zaštita može biti jedna od delatnosti, kojom se vrši restrukturiranje zdravstvenih usluga u usluge socijalnog i zdravstvenog zbrinjavanja – gerontologija kao delatnost.

Tabela 32. Broj porodica sa ostvarenim pravom na materijalno obezbeđenje:

Broj porodica	2008.	2009.
Januar	296	318
Februar	293	319
Mart	297	320
April	298	327
Maj	304	330
Juni	266	278
Juli	254	273
Avgust	250	279
Septembar	282	306
Oktobar	291	330
Novembar	313	342
Decembar	313	346

Posmatrajući predhodni period može se zaključiti da je došlo do povećanja broja porodica za 25 u toku godine, a takav odnos je bio i u periodu 2007/2008 god. Broj porodica je veći u toku zimskog perioda a manji u toku letnjeg perioda, kada je moguće uzimati u obzir propuštenu zaradu iako je teško doći do povremenih sezonskih poslova jer se u poljoprivrednoj delatnosti primenjuju mašinski radovi.

Na povećanje broja korisnika uticale su nepovoljne ekonomske prilike – gašenje firmi, nakon čega je ostalo bez posla, najviše odraslih lica iznad 50 godina koja ne mogu da se zaposle. Takva lica se javljaju za pomoć posle isteka prava na materijalnu pomoć NSZ.

Tabela 33. Broj porodica kojima je u toku 2009. godine – jednom ili više puta – preko centra dodeljena jednokratna novčana pomoć

Status porodice	Broj porodica (2009).
Porodica je korisnik materijalnog obezbeđenja	102
Porodica nije korisnik materijalnog obezbeđenja	56
UKUPAN BROJ PORODICA	158

Tabela 33. Broj porodica kojima je u toku 2009. godine – jednom ili više puta – dodeljena jednokratna pomoć u naturi

Status porodice	Broj porodica (2009).
Porodica je korisnik materijalnog obezbeđenja	346
Porodica nije korisnik materijalnog obezbeđenja	54
UKUPAN BROJ PORODICA	400

Zdravstvo

Na teritoriji opštine Kovačica zdravstvene usluge pruža Dom zdravlja u Kovačici. Najbliža bolnica koja je od Kovačice udaljena 27 km nalazi se u Pančevu, dok se najbliža alternativna bolnica nalazi u Zrenjaninu, na udaljenosti od 45 km.

U opštini Kovačica u 2009. godini radilo je ukupno 28 lekara, što predstavlja 5% od ukupnog broja lekara koji rade u celom Južnobanatskom okrugu, dok u ovoj opštini živi 9,42% stanovnika okruga. Najviše ima lekara opšte i specijalne medicine (48,65%), zatim stomatologa (24,32%), podjednako lekara za lečenje predškolske dece i omladine (po 5,41%), a najmanje lekara za lečenje žena (2,70%). Osnovni pokazatelj nivoa razvijenosti kvaliteta zdravstvenih usluga i razvijenosti zdravstvene mreže je broj stanovnika na jednog lekara. U opštini Kovačica na jednog lekara dolazi 996 pacijenta, što je skoro duplo više od proseka u tom okrugu (461 stanovnik na jednog lekara). Kao rešenje ovog problema neophodno je postojanje Strategije razvoja zdravstva na republičkom nivou. Neki pomaci u prevazilaženju ovog problema su već učinjeni, pošto je Opština preuzela ulogu osnivača, ali još uvek nije preuzela ulogu planiranja razvoja.

Prema rečima zaposlenih u službi, za nesmetan rad službe hitne medicinske pomoći potrebno je nabaviti: dva namenski sanitetskih vozila; aktivirati radio-stanice..

Može se konstatovati da sa jedne strane lekari rade u veoma otežanim uslovima usled prevelikog broja građana, dok sa druge strane pacijenti ne dobijaju adekvatnu zaštitu usled

nemogućnosti stručnog kadra da na vreme odgovori na njihove potrebe. Takođe, može se napomenuti da opština u cilju poboljšanja kvaliteta i dostupnosti usluga preuzela finansiranje dolaska specijalista iz Opšte bolnice Pančevo i ti: dermatologa, oftamologa, ORL, neurologa i povremeno radiologa.

Poseban naglasak u radu ove ustanove treba staviti na prevenciju, odnosno edukaciju stanovništva o zdravoj i pravilnoj ishrani, kao i o zdravom načinu vođenja života, kao i edukaciju zdravstvenih radnika, kako bi se omogućilo praćenje i primena najnovijih dostignuća u medicinskoj nauci i terapiji. Pored toga, povezivanjem sa školskim ustanovama, obezbedila bi se edukacija đaka o različitim vrstama bolesti, načinima za prevenciju istih, kao i o značaju i razvoju rekreativnih aktivnosti za pravilan rast i razvoj organizma. U tu svrhu neophodno je pokrenuti inicijativu za povezivanje rada školskih ustanova sa Domom zdravlja u Kovačici.

4.14 Kultura

Na prostoru opštine Kovačica živi više od 16 nacija, koje su zadržale svoja kulturna i istorijska obeležja, ali su stvorile i novu specifičnu kulturu. U cilju očuvanja svog kulturnog nasleđa, jezika, običaja, kao i nacionalnog identiteta, tokom cele godine održavaju se manifestacije čime se teži očuvanju tradicije naroda koji ovde žive.

Kovačica predstavlja centar naivne umetnosti u Vojvodini, a slikari koji su odavde potekli stekli su svetsku slavu. Najpoznatiji su Martin Jonaš i Zuzana Halupova. Po preporuci IOV (International Organization of Folk Art), organizacije čije je sedište u Beču i koja okuplja 182 zemlje, na listi UNESCO-ve akcije „Živo ljudsko blago“ nalaze se Kovačica. Na području Opštine postoji šest galerija, od kojih se posebno ističe Galerija naivne umetnosti u Kovačici, koja je osnovana 1955. godine u okviru Doma kulture „3. oktobar“. Od decembra 2008 godine ova galerija posluje kao samostalna ustanova. U ovoj galeriji se organizuju različiti kulturni događaji, a najznačajniji je tradicionalna izložba slika Kovački oktobar. Galeriju „Babka“ osnovao je Pavel Babka 1991. godine i ona je 2001. godine, u okviru Etno centra „Babka“, proglašena od UNESCO-a za svetski centar izdavačke delatnosti o naivnom slikarstvu. Galerija naivnog slikarstva u Uzdinu otvorena je 1963. godine, kada su Adam Doklean i dr Petru Dimca odlučili da sva vredna dela uzdinskih slikara izlože na jednom mestu. Sadašnja galerija otvorena je 1990. godine zajedno sa Domom kulture i u njoj je trenutno izloženo oko 100 umetničkih dela. Pored prethodno navedenih, postoje još i galerije u Crepaji i Padini, kao i Legat Vladimira Fijata u Samošu.

Na području opštine Kovačica nalaze se sledeći muzeji: Zadužbina Mihajlo I Pupin u Idvoru, Etnografski muzej u Debeljači, Etno kuća i Etno muzej u Padini i Etno kuća u Uzdinu. Povodom obeležavanja 150 godina od Pupinovog rođenja, 2004. godine obnovljena je njegova rodna kuća. Pupinovi najznačajniji pronalasci su izloženi u staroj zgradi osnovne škole u Idvoru u koju je Pupin išao, a koja danas predstavlja muzej. Narodni dom u Idvoru, koji nosi Pupinovo ime, sagrađen je godinu dana posle njegove smrti. Etnografski muzej u Debeljači poseduje zbirku od preko 1.000 konzerviranih eksponata iz svakodnevnog života meštana, a najznačajniji je deo inventara preko 100 godina stare debeljačke apoteke. Etno kuća u Padini prikazuje život Slovaka u Padini u 19. veku. „Rumunska kuća“ u Uzdinu, koja je osnovana 2005. godine, poseduje biblioteku od preko 4.000 knjiga, galeriju, kolekciju starih predmeta za domaćinstvo, kolekciju narodnih nošnji i tradicionalnu sobu u uzdinskom stilu.

Opštinska biblioteka poseduje fond od 77.000 knjiga na srpskom i slovačkom jeziku, kao i zavičajni fond sa oko 500 naslova. Ogranci biblioteke postoje u svim mesnim zajednicama i u njima se nalaze knjige na slovačkom, srpskom, mađarskom i rumunskom jeziku.

Pozorište „Vladimir Hurban Vladimirov“ izvodi predstave na slovačkom jeziku i ima scene u Bačkom Petrovcu, Kovačici i Staroj Pazovi.

Pozorišna aktivnost je značajna u Padini, Uzdinu, Debeljači i Kovačici.

U Kovačici se održavaju različite kulturne manifestacije, od kojih su najpoznatiji „Kovački oktobar“, „Maškovi dani“ (festival slovačkih pozorišta Vojvodine), „Putevi klasja“ (festival rumunske poezije), „Crepajački fijaker“ (tradicionalna manifestacija paradnih konja i fijakera iz cele Vojvodine), Likovna kolonija „Paleta“, festival rumunske muzike i folklora iz Vojvodine, „Mladost peva“ (festival zabavne muzike na rumunskom jeziku), Padinski dani kulture, „Viva“ (festival mađarskih varoških pesama i čardaša)...

Svako mesto u kovačkoj opštini je specifično i zbog svog kulturnog nasleđa privlači veliki broj posetilaca svake godine, što predstavlja povod za dalja ulaganja u kulturni razvoj Opštine. Razvojem naivnog slikarstva ime Kovačica postalo je prepoznatljivo i van granica naše zemlje. Pored toga, naivna umetnost predstavlja stalan izvor prihoda za određeni broj porodica, dok indirektno koristi imaju i zaposleni u drugim sektorima delatnosti. Da bi se tradicija koja postoji na ovim prostorima održala i promovisala, neophodno je usmeriti aktivnosti na razvoj turističke ponude opštine Kovačica i određenih uslužnih delatnosti.

4.15 Sport

U opštini Kovačica sport zauzima značajno mesto. U svakom od mesta Opštine postoje sportska društva, odnosno klubovi koji omogućavaju bavljenje različitim sportovima, takmičarski i rekreativno, pre svega, stonim tenisom, fudbalom, rukometom, košarkom, šahom, karateom i kuglanjem.

Sportsko društvo „Slavija“ iz Kovačice omogućuje posetiocima rekreativno igranje fudbala, malog fudbala na veštačkoj travi (mini pič), košarke, odbojke i rukometa, kao i kuglanje, a na raspolaganju su i teniska igrališta i stolovi za stoni tenis. U 2008 godini su izgrađeni tereni za odbojku na pesku u svim naseljenim mestima, u Kovačici je izgrađen teren za košarku i odbojku, teren sa veštačkom travom kao i otvorena dečja igrališta u gimnaziji M. Pupin u Kovačici i tereni na Slaviji u Kovačici. Razvoju sporta doprinosi i PRC Relax koji u svom sastavu ima otvoren i zatvoren bazen i teretanu. Na obodu Kovačice nalazi se popularno izletišta, šuma Jarmočiško, koje raspolaže trim stazom, a pogodno je za kampovanje i rekreaciju.

Sportska društva iz Crepaje, iz Idvora, kao i iz Samoša posetiocima nude mogućnost rekreativnog igranja fudbala, a sportsko društvo iz Putnikova pored fudbala, omogućuje i rekreativno bavljenje odbojkom i stonim tenisom. Crepaja je opremljena i modernom teretanom koja je u sastavu sportskog društva.

U Debeljači postoji Sportsko društvo „Spartak“ koje nudi mogućnost rekreativnog bavljenja fudbalom, rukometom, stonim tenisom i kuglanjem, a na raspolaganju je i otvoreni olimpijski bazen. O tradiciji igranja fudbala na ovom prostoru govori i podatak da je fudbalski klub Spartak iz Debeljače osnovan 1911. godine. U Debeljači u sastavu osnovne škole započeta je izgradnja zatvorene sportske hale

U Padini, Sportsko društvo „Dolina“ pored fudbala i kuglanja, kroz postojeći karate klub nudi mogućnost bavljenja i ovim sportom.

U Uzdinu je rođen jedan od najpoznatijih stonotenisera bivše Jugoslavije, Ilie Lupulesku, koji je započeo bavljenje ovim sportom u Sportskom društvu „Unirea“, koje i danas okuplja talentovane stonotenisere. Pored stonog tenisa, u ovom mestu su zastupljeni i fudbal i rukomet.

Na osnovu dosadašnjih rezultata, naročito u malim sportovima, može se zaključiti da potencijali za razvoj sporta postoje i da za njihov dalji razvoj nisu potrebna velika ulaganja. U tom smislu, decu bi trebalo usmeravati ka bavljenju nekim od sportova još u najranijim godinama. Pri tome bi značajnu ulogu mogla da ima veća saradnja između škola i sportskih klubova (organizovanjem sportskih sekcija u školama i usmeravanje talentovane dece ka klubovima).

4.16 Mediji

Na nivou Opštine ne postoje pisani mediji. Novine na slovačkom jeziku „Hlas Ludu“, na mađarskom „Magyar Szo“ i „Libertatea“ na rumunskom jeziku izdaju se na nivou Pokrajine. Dostupnost ostalih štampanih medija je ista kao u ostalim delovima Republike Srbije.

Opština Kovačica je osnivač televizije i radija, u kojima trenutno ima 16 stalno zaposlenih i 2 privremeno zaposlenih radnika. Radio opštine Kovačica postoji od 1971. godine, dok je Televizija opštine Kovačica osnovana 2002. godine. Program se emituje na slovačkom, srpskom, mađarskom i rumunskom jeziku, koji su po opštinskom statutu službeni jezici.

Televizija opštine Kovačica u svom programu ima emisije informativnog, sportskog, obrazovnog i kulturnog sadržaja. Pored područja kovačičke opštine, program se može pratiti i u opštinama Opovo, Pančevo, Alibunar, Stara Pazova, Zrenjanin, kao i u pojedinim delovima Beograda.

Televizija predstavlja veliki resurs za ekonomski razvoj opštine, pri čemu bi akcenat trebalo staviti na emisije obrazovnog sadržaja, kao i na mogućnost emitovanja poslovnih vesti iz nacionalnih medija. Pažnju bi trebalo usmeriti na informisanje gledalaca o poslovnim prilikama u okruženju, mogućnostima za dobijanje kredita, uslovima kreditiranja, promovisanju poslovnih prilika. Takođe, emisije koje se odnose na poljoprivredu bi pored prikazivanja aktuelnih događaja trebalo da pruže informacije o potencijalima za razvoj poljoprivrede, kao i o resursima koji postoje u Opštini. S ciljem bolje povezanosti nacionalnih manjina sa zemljama maticama, pažnju bi trebalo usmeriti na aktivnosti koje se odnose na razmenu programa i zajedničko učešće u organizaciji kulturnih događaja.

5 SWOT ANALIZA

SWOT analiza predstavlja pregled privrednih snaga i slabosti opštine Kovačica, kao i šansi i pretnji koje karakterišu relevantno okruženje za njen dalji ekonomski prosperitet. Cilj analize je da se na sintetički način prikažu zaključci koji su dobijeni iz prethodne socio-ekonomske analize i ključni uticaji na dalji razvoj Opštine. Rezultati ove analize bi trebalo da usmere dalje aktivnosti ka ekonomskom razvoju Opštine, tako da se iskoriste šanse i izbegnu pretnje iz okruženja, kao i da se aktiviraju snage i prevaziđu postojeće slabosti.

U izradi SWOT analize pošlo se od identifikovanih trendova i događaja u okruženju za koje se pretpostavlja da će imati značajan uticaj na budući razvoj Opštine. Tu se pre svega misli na privredna kretanja u zemlji i Evropskoj uniji, zakonsku regulativu, razvoj regionalnog tržišta itd. Svrstavanje ovih faktora u grupu šansi ili pretnji zavisi od reaktivnog ili proaktivnog stava lokalne samouprave prema promenama koje se dešavaju u okruženju. Prilikom identifikacije šansi izdvojene su one koje Opština može odmah iskoristiti kao svoju prednost, dok pretnje mogu biti aktuelne ili potencijalne u nekom periodu u budućnosti. S druge strane, snage i slabosti utvrđene su analizom internih karakteristika, kao što su geografske i demografske karakteristike, struktura stanovništva, postojeća infrastruktura, privredna razvijenost i sl.

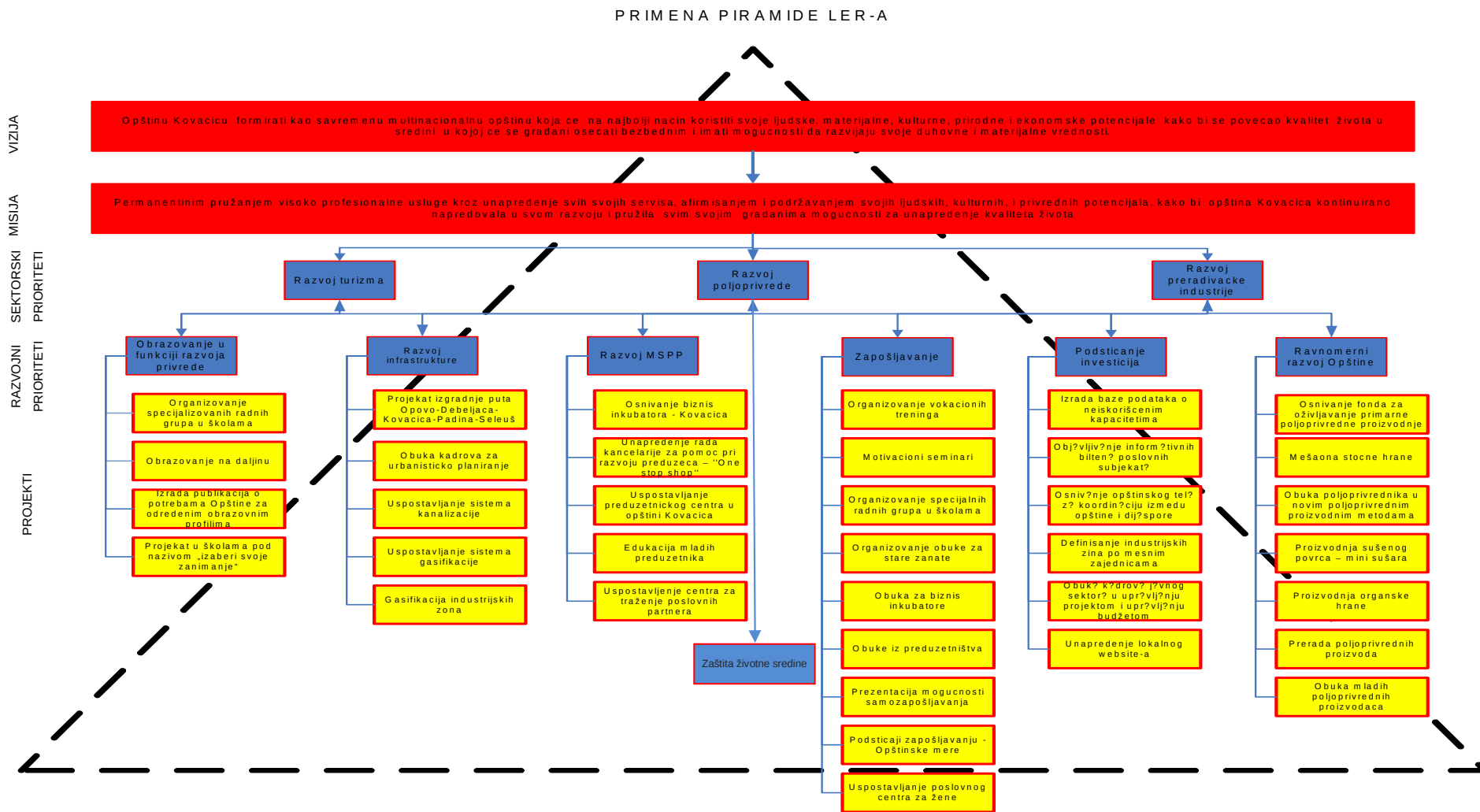
SWOT analiza će biti osnova u daljoj razradi Strategije ekonomskog razvoja Opštine, prilikom definisanja ciljeva i strateških pravaca, prioriteta i projekata, čija primena treba da obezbedi povećanje standarda svih građana i održiv privredni razvoj. U narednoj tabeli je dat pregled glavnih šansi i pretnji, kao i snaga i slabosti opštine Kovačica.

Snage	Slabosti
• Povoljan geografski položaj zbog blizine velikih gradova (Beograd, Novi Sad, Pančevo, Zrenjanin, Vršac); • Jeftina radna snaga; • Izuzetan kvalitet zemljišta za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom; • Prosečni prinosi određenih poljoprivrednih kultura znatno su veći u odnosu na prosek u Vojvodini; • Prepoznatljiv kulturni ambijent i raznovrsnost turističke ponude; • Dobri među-etnički odnosi; • Zapaženi sportski rezultati u malim sportovima;	• Negativne demografske karakteristike (negativan prirodni priraštaj i migracije stanovništva); • Nezadovoljavajuća obrazovna struktura stanovništva (blizu polovine stanovnika ima samo osnovnu školu); • Nizak stepen pripremljenosti za privlačenje novih investicija; • Visoka stopa nezaposlenosti; • Nezavršena privatizacija i restrukturiranje preduzeća u Opštini; • Zastarela tehnologija i neodgovarajući proizvodni kapaciteti u industrijskom sektoru; • Prosečni prinosi većine poljoprivrednih kultura zaostaju u odnosu na prosek EU; • Nedovoljno razvijena komunalna infrastruktura • Neusklađenost obrazovne strukture stanovništva sa potrebama privrede;

Šanse	Pretnje
• Povratak visoko-stručnih kadrova u Opštinu nakon završetka studija; • Mogućnost privlačenja većeg obima stranih investicija; • Veće iskorišćenje postojećih ljudskih resursa; • Bolje iskorišćenje makro-ekonomske stabilnosti za razvoj MSPP; • Razvoj industrijskih parkova; • Udruživanje poljoprivrednika radi stvaranja povoljnijih uslova za proizvodnju i prodaju svojih proizvoda; • Proizvodnja profitabilnijih proizvoda u većim količinama (voće, povrće,...); • Dobri potencijali za bolji razvoj turizma (galerije, manifestacije, lovni turizam); • Korišćenje potencijalnih izvori finansiranja za ulaganja u infrastrukturu; • Pобоljšanje pristupa i kvaliteta obrazovanja;	• Nepovoljni demografski tokovi (starenje stanovništva, odlazak obrazovanog kadra); • Ubrzan rast drugih opština u regionu; • Dalje povećanje broja lica koja rade na „crno“; • Nepostojanje inicijative za privatizaciju i upošljavanje neuposlenih kapaciteta; • Standardi EU vezani za poljoprivredu; • Jaka konkurencija u oblasti agrara; • Smanjivanje subvencija od strane države i njeno povlačenje sa mnogih funkcija vezanih za poljoprivredu; • Obaveza poštovanja standarda u proizvodnji hrane – HACCP, EUROGAP itd. • Odliv najobrazovanijeg kadra iz Opštine;

Cilj SWOT analize je da se na jednom mestu, ukratko, prikažu osnovne karakteristike Opštine, kako bi se lakše postavili ciljevi koji se odnose na eliminisanje i ublažavanje slabosti, iskorišćavanje snaga i potencijala za iskorišćenje šansi i definisanje mera preventivne zaštite od pretnji iz okruženja.

6 PRIMENA PIRAMIDE LER-A

7 VIZIJA I MISIJA OPŠTINE

Vizija opštine Kovačica predstavlja strateško opredeljenje koje treba da integriše napore opštinske administracije, privrednika, zaposlenih i građana za postizanjem sveobuhvatnog razvoja Opštine. Iako se Opština mora konstanto prilagođavati promenama u okruženju, ključne vrednosti moraju da ostanu relativno stabilne, kako bi se stvorila baza za strateško odlučivanje. Vizija promoviše zajedničke vrednosti, stavove i verovanja utemeljena u organizacionoj kulturi opštinske administracije kroz jasnu, snažnu i jedinstvenu sliku budućnosti i na taj način treba da motiviše sve interesne strane za ostvarivanje definisanih ciljeva. Vizija obezbeđuje da se vodeći principi Opštine shvate kao unutrašnja stvar svih građana i predstavlja efikasno sredstvo komunikacije koje treba svakom građaninu da prenese stratešku orijentaciju Opštine radi sinergetskog delovanja i da potencijalne i sadašnje stejkholdere upozna sa težnjama Opštine zbog identifikacije zajedničkih ciljeva. Vizija Opštine je u funkciji ekonomskog i društvenog razvoja Opštine i ostvarivanju planiranih razvojnih ciljeva uz poštovanje načela održivosti. Opština Kovačica je svoje strateško opredeljenje pretočila u viziju sledećeg sadržaja:

Opštinu Kovačicu formirati kao savremenu multinacionalnu opštinu koja će na najbolji način koristiti svoje ljudske, materijalne, kulturne, prirodne i ekonomske potencijale, kako bi se povećao kvalitet života u sredini u kojoj će se građani osećati bezbednim i imati mogućnosti da razvijaju svoje duhovne i materijalne vrednosti.

Misija opštine Kovačica, kao polazna determinanta dugoročnog uspeha, predstavlja internu percepciju njegove budućnosti, u odnosu na ono šta je ona danas. Vrednosti koje su inkorporirane u misiji biće glavna koheziona snaga opštinske administracije i oslonac za ponašanje u situacijama koje nisu regulisane konkretnim ciljevima. Parametri efikasnosti koji su sadržani u misiji neophodni su da trajno mobilišu napore za rast i razvoj. Nakon analize snaga i slabosti opštine Kovačica, šansi i pretnji koje okruženje nameće i analize potreba svih interesnih strana, misija kreira most koji povezuje viziju sa konkretnim prioritetima razvoja Opštine. Kroz Misiju se afirmiše kreiranje kvalitetnog opštinskog kadra, efikasna komunikacija sa svim stejkholderima i uspostavljanje partnerskih odnosa sa privrednicima. Odnosi Opštine i privrednika zasnivaju se na međusobnom poštovanju i poverenju, dok je odnos prema građanima otvoren i prijateljski, uz poštovanje njihovih potreba i očekivanja. U krajnoj instanci to ima za posledicu kreiranje sopstvenog identiteta i imidža. Timski rad treba da bude prisutan u svim sferama delovanja opštinske administracije uz apsolutnu odgovornost pri sprovođenju zadataka s najvišim stepenom integriteta i profesionalizma, jer je to jedini put ka dugoročnom uspehu. Izjavi o misiji glasi:

Permanently pružanje visoko profesionalne usluge kroz unapređenje svih svojih servisa, afirmisanjem i podržavanjem svojih ljudskih, kulturnih, i privrednih potencijala, kako bi opština Kovačica kontinuirano napredovala u svom razvoju i pružila svim svojim građanima mogućnosti za unapređenje kvaliteta života.

8 PRIORITETI

Nakon analize stanja razvijenosti opštine Kovačica (socio-ekonomske i SWOT analize) i definisane vizije i misije Opštine, definisane su dve grupe prioriteta: razvojni i sektorski prioriteti. Između razvojnih i sektorskih prioriteta ne postoji jednoznačna veza, te se između njih ne može povući jasno definisana granica. Tačnije, između ove dve grupe prioriteta postoji visok stepen međusobnog uticaja, odnosno visok stepen korelacije. Radom na realizaciji jednog dela razvojnih prioriteta postižu se preduslovi za realizaciju sektorskih prioriteta. Takođe, realizacijom sektorskih prioriteta, dolazi do realizacije razvojnih prioriteta. Ipak, između ovih prioriteta postoji razlika koja se ogleda u definiciji opštosti. Razvojni prioriteti za razliku od sektorskih su po prirodi opštiji i tiču se svih sektorskih prioriteta.

Strategija dugoročnog ekonomskog razvoja opštine Kovačica je višesektorska i oslanja se na sledeće **razvojne prioritete**:

- Obrazovanje u funkciji razvoja privrede;
- Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva;
- Investicije - stvaranje povoljnog investicionog ambijenta;
- Zapošljavanje;
- Razvoj infrastrukture;
- Ravnomerni razvoj Opštine.
- Zaštita životne sredine

Na osnovu raspoložive sirovinske baze Opštine i nasleđenog privrednog ambijenta, definisani su sledeći **sektorski prioriteti**:

- Razvoj poljoprivrede;
- Razvoj turizma;
- Razvoj prerađivačke industrije.

Da bi se realizovali postavljeni prioriteti, neophodno je definisati konkretne mere, odnosno zadatke (akcije). Mere koje proističu iz razvojnih prioriteta su opštijeg sadržaja (npr. mera Vlade Republike Srbije da se vlasnik određenog preduzeća oslobađa jednog dela poreza pri zapošljavanju novog radnika – ova mera važi bez obzira na sektor kome ovo preduzeće pripada), za razliku od sektorskih mera koje su konkretne, tj. odnose se za egzaktno za određeni sektor (npr. krediti za dugoročno kreditiranje razvojnih programa u poljoprivredi). Definisane mere direktno utiču na definisanje projekata, kao jedinstvenog i neponovljivog poduhvata. Skup istovetnih projekata predstavlja programe, kojih kao i projekata može biti i više u cilju realizacije jednog prioriteta. Projekti koji će biti definisani u ovoj strategiji biće orijentisani ka realizaciji razvojnih i sektorskih prioriteta.

8.1 Razvojni prioriteti

8.1.1 Obrazovanje u funkciji razvoja privrede

Imajući u vidu kvalifikacionu strukturu nezaposlenih, ali i zaposlenih, unapređenje stanja u procesu obrazovanja je oslonac nove konkurentnosti preduzeća na teritoriji opštine Kovačica. Bez novih znanja, novi poslovi, nove tehnologije, nove investicije su samo novi izdaci koji neće opravdati svoju svrhu, unapređenje zapošljavanja i efikasnosti privrede u celini. Pored toga, kadrovska struktura, njen kvalitet i cena, se danas smatraju segmentom poslovne infrastrukture za nova ulaganja, što je jedan od prioriteta razvoja opštine Kovačica. Nedostatak odgovarajućih kadrova je jedan od važnih faktora koji potencijalni investitori razmatraju u vezi sa ulaganjem koje može doneti značajnu korist Opštini. Kadrovska struktura koju karakteriše nizak stepen stručne spreme ostavlja prostor za radno intenzivne investicije sa nižim nivoima prerade i niskom prosečnom zaradom, a samim tim i nižim iznosom novostvorene vrednosti koja se zadržava u Opštini.

Ne treba posebno naglašavati i to da je kadrovski, odnosno humani kapital vrlo značajan segment vrednosti preduzeća. Mišljenja smo da je i to jedan od razloga što se postižu tako niske cene za privatizovana preduzeća.

8.1.1.1 Društveno-ekonomski kontekst i razvoj obrazovanja

Obrazovanje i stvaranje ljudskih resursa nalaze se u vrhu prioriteta nacionalnih strategija i politika društvenog, ekonomskog i tehnološkog napretka. Državna, korporativna i individualna ulaganja u obrazovanje iz godine u godinu beleže rast. Razvijena društva na taj način nužno postaju društva koja uče. Reč je o oblicima društvenog organizovanja koji se zasnivaju na znanju i u kojima obrazovanje i učenje imaju status osnovnih instrumenata celokupnog društvenog razvoja, rešavanja osnovnih društvenih problema i stvaranje socijalnih, ekonomskih i tehnoloških promena. Promene u ukupnom ekonomskom okruženju, potrebe privrede i tokovi razvoja novih tehnologija traže adekvatno obrazovane i osposobljene pojedince u lokalnoj zajednici.

Imajući u vidu kvalifikacionu strukturu nezaposlenih, ali i zaposlenih, unapređenje stanja u procesu obrazovanja može postati oslonac nove konkurentnosti preduzeća u Opštini. U tom kontekstu ulaganje u obrazovanje, odnosno u ljudski kapital dobija i karakter investicionog ulaganja, što je takođe jedan od prioriteta. Samim tim, politika obrazovanja nije samo politika kreiranja ljudskog kapitala, već je deo ukupne razvojne politike Opštine. Ono što ovu politiku čini veoma specifičnom jeste njen izrazito dugoročni karakter. Konceptijske greške u obrazovnoj politici rezultiraju odloženim, ali težim posledicama, koje su prvo vidljive na tržištu rada u kvantitativnom i strukturnom neskladu između ponude i tražnje rada, da bi se na kraju manifestovala u opštem privrednom zaostajanju.

„Trenutna recesiona kretanja u svetskoj i domaćoj privredi čine perspektivu ekonomskog rasta neizvesnom, uz jačanje cikličkog aspekta nezaposlenosti i ograničavanje efekata strategije na ublažavanje i smanjenje strukturne i cikličke nezaposlenosti. U tom smislu, glavni izazov predstavlja iznalaženje sistemskih rešenja za funkcionisanje otvorenog tržišta rada i smanjenje strukturne nezaposlenosti. Opšti odgovor na izazove strukturne nezaposlenosti predstavlja povećanje zapošljivosti kroz podizanje kvaliteta na strani ponude radne snage i razvoj kompetivnosti radne snage.“⁴

⁴

Radna verzija Nacionalne strategije zapošljavanja, maj 2004.

Najveći strateški rizik ekonomije Opštine predstavlja nepovoljna obrazovna struktura stanovništva, odnosno, potrebama privrede i tržišta rada neprimeren nivo i struktura sposobnosti, znanja i veština radno aktivnog stanovništva. Danas se to jasno oslikava kroz činjenicu da u Opštini nema preduzeća koje ima potrebe za visoko obrazovanim kadrom u većem obimu. Sa druge strane, obrazovna struktura je takva da ne može ni da privuče investicije koje zahtevaju visoko obrazovane kadrove.

Modernizaciju sistema usavršavanja nastavnika treba započeti poboljšanjem pedagoških sposobnosti i veština nastavnika i saradnika, kako bi bili što adekvatnije pripremljeni za primenu novog programa, gradeći istovremeno sistem koji će povezivati inicijalno i permanentno obrazovanje. Tako bi uspostavljen proces razvoja vodio punoj profesionalizaciji nastavnog osoblja i omogućio bi stalno usklađivanje sa globalnim i tehnološkim promenama u svetu rada. Na taj način, novi koncept stalnog stručnog usavršavanja nastavnika predstavlja deo razvoja ukupne politike i strategije razvoja stručnog obrazovanja i osposobljavanja.

Kako bi se što bolje povezali obrazovanje, zapošljavanje i socijalna politika definišu se sledeći ciljevi u oblasti obrazovanja:

- Povećanje ulaganja u obrazovanje na nivou opštine Kovačica;
- Smanjenje udela onih koji rano napuštaju školovanje, pre sticanja stručnih znanja;
- Programsko usmeravanje đaka i studenata prema potrebama i potencijalima razvoja lokalne privrede;
- Povećanje udela onih koji su orijentisani na doživotno učenje, kao uslova za njihovu stalnu konkurentnost na tržišnu radne snage;
- Definisanje namene sredstava za mobilnost učenika, nastavnika i zadržavanje u Opštini većeg broja diplomiranih studenata, kroz programe stipendiranja uz obavezu kasnijeg rada na teritoriji Opštine.

Preduslov za sprovođenje ovih ciljeva je povezivanje obrazovnih institucija sa ostalim interesnim grupama, pre svega:

- Povezivanje sa lokalnom zajednicom (upravljanje, investiciona politika, dodatni oblici rada, finansiranje, planiranje);
- Povezivanje sa lokalnim i regionalnim tržištem rada;
- Povezivanje sa preduzećima i kompanijama;
- Povezivanje sa profesionalnim asocijacijama;
- Povezivanje sa preduzetnicima i njihovim asocijacijama;
- Povezivanje sa institucijama i drugim oblicima neformalnog obrazovanja.

U sektoru obrazovanja uloga nadležnih službi Opštine ogleda se u iniciranju i koordinaciji ovih, uglavnom, dvostranih relacija, gde glavnu ulogu u aktivnostima treba da preuzme menadžment obrazovne institucije i menadžment privrednih subjekata. Nadležne službe u Opštini treba da vode potrebne evidencije (broj studenata, potrebe privrede, i sl.) koje će biti dostupne svim zainteresovanim stranama.

8.1.1.2 Principi unapređenja obrazovanja u opštini Kovačica

I pored brojnih teškoća, unapređenje stanja u programskom, organizacionom i finansijskom sistemu obrazovanja je neophodno. Prateći aktuelne trendove, pre svega evropske kohezije i regionalne politike, kao i pozitivne primere opština u Srbiji, mogu se dati osnovne smernice razvoja obrazovanja u Opštini.

Ukupna organizacija obrazovanja, nastave i učenja u stručnom obrazovanju i osposobljavanju bazira se na ideji o ishodima, odnosno preciznom i nedvosmislenom definisanju onoga što učenici i odrasli znaju i u stanju su da urade po završetku procesa obrazovanja ili stručnog

osposobljavanja. Trenutna situacija u opštini Kovačica je da se đacima nude deskriptivna znanja. U opštini ne postoji stručna srednja škola, koja bi trebalo da pruži znanja primenljiva u privredi Opštine. Škola jeste osnovni, ali ne i jedini institucionalni oblik stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Neophodno je omogućiti raznolike načine institucionalnog organizovanja, odnosno raznolikog pravnog statusa institucija za obrazovanje (škole, zavodi, centri i sl.). Pored toga, neophodno je i stalno stručno usavršavanje nastavnika, instruktora i koordinatora praktične nastave/profesionalne prakse u stručnim oblastima. To je neophodan proces i direktan uslov za modernizaciju stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Obrazovanje je, takođe, i partnerska delatnost i zajednička odgovornost različitih aktera određenih interesnih grupa: privredne komore (pre svega regionalna komora u Pančevu), strukovnih udruženja, obrazovnih institucija, naučno-istraživačkih organizacija i visokoškolskih ustanova u okruženju, nevladinih organizacija, samih institucija za stručno obrazovanje i osposobljavanje i njihovih asocijacija, učeničkih roditelja, đaka i studenata. Partnerstvo se manifestuje na svim nivoima društvene organizacije (nacionalnom, regionalnom, lokalnom).

Prioriteti razvoja u osnovnom obrazovanju

Potrebe za unapređenjem stanja u osnovnom obrazovanju su određene identifikovanim problemima i nedostacima u postojećem stanju. Njihovo ispunjavanje se očekuje ispunjavanjem sledećih prioriteta, vezanih za stanje u osnovnom obrazovanju:

- Opremanje škola savremenim učilima, posebno računarima i Internetom. U tom pogledu će biti pokrenut projekat obezbeđenja dovoljnog broja računara za opremanje svake od osam osnovnih škola, srazmerno broju đaka;
- Finansiranje školovanja nedostajućeg kadra (profesori engleskog) i obezbeđenje boljih materijalnih uslova za nastavno osoblje;
- Organizacija permanentnog obrazovanja za sve kategorije nastavnog osoblja (npr. u oblasti metodologije držanja nastave);

Prioriteti razvoja u srednjem stručnom obrazovanju

Da bi se u postojećim uslovima efikasno odgovorilo na potrebe ekonomije, kao i društva, stručno obrazovanje i osposobljavanje mora da bude fleksibilno i usklađeno sa novim potrebama i zahtevima. Adekvatan razvoj i unapređenje stanja u srednjem obrazovanju u Opštini će se ostvariti poštovanjem sledećih prioriteta:

- Opremanje škola savremenim učilima, posebno, računarima i Internetom;
- Razmatranje mogućnosti otvaranja strukovnih odeljenja, s obzirom na činjenicu da veliki broj srednjoškolaca školu pohađa u Pančevu i Zrenjaninu;
- Razmatranje povezivanja novih odeljenja sa preduzećima na teritoriji opštine Kovačica, radi organizacije praktične nastave i pripravničkog staža za sve koji završe srednje zanatske ili stručne škole;
- Finansiranje školovanja nedostajućeg kadra (profesori engleskog) i obezbeđenje boljih materijalnih uslova za nastavno osoblje;
- Organizacija permanentnog obrazovanja za sve kategorije nastavnog osoblja (npr. u oblasti metodologije držanja nastave);
- Organizovanje besplatne pripreme nastave za upis na fakultete za ključne predmete.

Prioriteti razvoja za visoko obrazovani kadar

Opština Kovačica na svojoj teritoriji nema institucije visokog i višeg obrazovanja, osim nekoliko otvorenih odeljenja privatnih fakulteta. Srednjoškolci koji se odlučuju za dalje obrazovanje, studiranje nastavljaju uglavnom na univerzitetima u Slovačkoj i Rumuniji i naravno u Beogradu i Novom Sadu. Razlog masovnog odlaska u inostranstvo, pored poznavanja jezika i nacionalne pripadnosti, su strane stipendije i velika mogućnost zapošljavanja nakon studija. Zapošljavanje predstavlja i osnovni razlog njihovog ostanka, tako da Opština iz godine u godinu ostaje bez visokostručnih kadrova, koji bi trebalo da budu generator razvoja. Takođe, studenti na univerzitetima u Srbiji, po završetku studiranja pronalaze bolje mogućnosti za zapošljavanje u velikim gradovima. Često je to i zbog nepostojanja radnih mesta u Opštini, koja su u skladu sa njihovim stručnim sposobnostima i aspiracijama.

U svrhu zadržavanja visoko obrazovanog kadra u Opštini, definisani su sledeći prioriteti:

- Izrada dugoročnog plana potreba Opštine za visoko obrazovanim kadrovima u sferi privrede, kao i u vanprivrednim delatnostima;
- Usmeravanje budućih studenata ka profilima koji se procenjuju kao značajni za razvoj Opštine;
- Stipendiranje studenata tokom studiranja uz primenu programa zadržavanja;
- Povezivanje privrednih subjekata sa odgovarajućim opštinskim organima po pitanju potreba i raspoloživosti kadrova.

Razvoj ljudskih resursa kroz obrazovanje

Za pojedinca, učenje za zapošljavanje znači razvoj sposobnosti da pronađe, sačuva i promeni posao ili da generiše samozapošljavanje. Takve veštine omogućavaju vertikalnu i horizontalnu mobilnost radnika na tržištu rada i njihovu adaptivnost na promene u tehnologijama i u novim formama organizacije rada.

Danas se sve više traže radnici koji imaju veći diapazon veština, koji imaju sposobnost samostalnog rada, koji su adaptivniji u procesima proizvodnje i koji su polivalentni. Samim tim je promenjen i koncept shvatanja kompetencije – posebno na njihovim sposobnostima da komuniciraju, rešavaju probleme, rade u timu, pre nego na čistim tehničkim veštinama. Obrazovanje, pored balansa znanja, veština i kompetencija koje se stiču tokom školovanja i onih koje će omogućiti mladima i odraslima da se zaposle, treba istovremeno da pruži opštu osnovu koja će omogućiti njihovo dalje obrazovanje i napredovanje.

U situaciji u kojoj po Siemens-ovim istraživanjima više od polovine diplomiranih inženjera koristi manje od 10% znanja koja su stekli tokom formalnog obrazovanja, jasno je da seminari i ostali programi dodatnog obrazovanja i obuke postaju sve važniji način spajanja potreba za znanjem i znanja radnika. U ovoj oblasti Opština bi trebalo da omogući uslove (evidencija potreba poslodavaca i radnika, prostor, pokrivanje dela materijalnih troškova, pronalaženje partnera...), ali bi glavno usmerenje ipak trebalo da pruži tržište. Aktivnu ulogu u ovom procesu treba da preuzme Regionalni centar za društveno-ekonomski razvoj – Banat, zatim kancelarija NSZ u opštini Kovačica, Regionalna privredna komora Pančevo, nevladine organizacije, udruženja preduzetnika i dr.

8.1.2 Razvoj infrastrukture

Ulaganje u infrastrukturu takođe predstavlja jedan od prioriteta Opštine. Postojeće prilike, ne samo u poslovanju preduzeća, već i u svakodnevnom životu, ukazuju da je ulaganje u infrastrukturu pretpostavka normalnog života, a samim tim i jedan od prioriteta razvoja Opštine. Prioritete infrastrukturnog razvoja je teško odrediti zbog sledećih činjenica:

- Stanovništvo, koje je duži vremenski period živelo u uslovima nerazvijene infrastrukture, očekuje poboljšanje uslova života i u tom cilju vrši pritisak na lokalnu vlast;
- Postoji veliki jaz između sadašnjeg stanja i potreba stanovništva, što je detaljnije elaborirano u analizi.

U skladu sa time, određeni su sledeći infrastrukturni prioriteti:

- Razvoj saobraćajne infrastrukture;
- Uvođenje kanizacionog sistema;
- Širenje gasifikacione mreže;
- Unapređenje sistema vodovoda;
- Rešavanje problema smeća;
- Poboljšanje sistema elektrifikacija.
- Uređenje komunalne infrastrukture – pijace, parkinzi

Rangiranje ovih prioriteta je vrlo nezahvalno obaviti. Kako bi se što realnije utvrdio značaj određenih prioriteta za stanovnike Opštine, sprovedena je anketa na sajtu opštine Kovačica. U periodu od 19.07. do 08.12.2007. godine, ukupno je anketirano 170 građana. Anketa je pokazala da 38,8% anketiranih građana Opštine misli da bi najviše koristi imali od unapređenja drumske infrastrukture, nakon čega slede rešavanje problema kanalizacije sa 31,8%, unapređenje poštanske i telekomunikacione infrastrukture sa 4,7%, rešavanje problema deponija sa isto toliko procenta, poboljšanje javnog osvetljenja sa 4,1%, pa tek onda infrastruktura železničkog saobraćaja, kao i infrastruktura koja je neophodna za privredni razvoj. S obzirom da anketa ima mali broj ispitanika i da je sprovedena na Internetu, rezultati ankete ne predstavljaju mišljenje reprezentativnog uzorka populacije, već imućnijeg i bolje obrazovanog dela, koji koristi Internet. Zbog toga, treba biti obazriv prilikom korišćenja ovih podataka u odlučivanju o rangu prioriteta infrastrukture.

Prilikom postavljanja prioriteta treba razmotriti i faktore na koje Opština ne može da utiče. Infrastrukturni problemi se mogu rešiti uz pomoć sve češćih grantova iz inostranstva ili programa pomoći Vlade Republike Srbije. Ta sredstva su u najvećem broju slučajeva namenska i ne mogu se prilagoditi infrastrukturnim prioritetima Opštine. Zbog toga je strateški, vrhovni plan delovanja da se važnost prioriteta ponderiše fleksibilno, te da se stoga naponi Opštine usmeravaju ka rešavanju onih problema za koje je moguće dobiti finansijsku pomoć. Prioriteti opštine nisu samo oni problemi koji prouzrokuju najviše neprijatnosti, već i oni koje Opština može rešiti sa što većim udelom pomoći u finansiranju.

Da bi se napravila razlika u odnosu na dosadašnji pristup, koji je stihijski primenjivan, prioriteti se moraju detaljno opisati i nabrojati, što najvećim delom već postoji u delu Strategije, koji se bavi analizom infrastrukture. Ovo će umnogome olakšati prezentaciju potreba potencijalnim donatorima. Takođe, mora se uvesti još jedan aspekt implementacije, u vidu novog radnog mesta u opštinskoj administraciji. Zahtevi ovog radnog mesta bili bi visoka stručna sprema u oblasti odnosa sa javnošću, međunarodnih odnosa ili menadžmenta, komunikativnost, poznavanje stranih jezika (pre svega zemalja koje mogu dati grantove, npr. engleski, nemački, slovački, mađarski), institucijama Evropske unije i savremenih vidova komunikacije. Osoba zaposlena na tom radnom mestu imala bi zadatak da lobira i usmerava finansijsku pomoć ka Opštini, traži nove programe pomoći i prati trenutna dešavanja u fondovima pomoći i nevladinim organizacijama, preko kojih se pomoć realizuje. Njegova efikasnost bi bila određena na osnovu količine pomoći koja će se plasirati u Opštinu, a efektivnost na osnovu usklađenosti te pomoći i strateških prioriteta, najpre infrastrukturnih. Od efikasnosti i efektivnosti direktno bi zavisila i naknada za rad tog stručnjaka. Više detalja o tom alatu implementacije strategije daće se u narednim poglavljima.

Strateški prioriteti se u skladu sa iznetim zaključcima mogu definisati kao:

- **Saobraćajna infrastruktura**, kao prioritet ograničava delovanje Opštine na lokalne puteve. Strateška orijentacija na Koridor 10 uslovia je da putni pravac od Beograda ka Temišvaru izgubi na značaju. Kako strateška infrastrukturna ulaganja nisu pod direktnim uticajem Opštine, razvoj infrastrukture bi mogao da se ubrza podizanjem industrijske razvijenosti i turističkih potencijala Opštine, koje bi uzrokovale povećanje važnosti ovog putnog pravca. Tada bi imalo mnogo više smisla lobirati za revitalizaciju pruge, koja je u izuzetno lošem stanju. Osnovnu spoljnu vezu Kovačice sa okruženjem i subregionima u budućnosti, u domenu drumskog saobraćaja će ostvarivati preko novog putnog kapaciteta - magistralni put Zrenjanin-Pančevo, koji će se pružati zapadno od naselja. Veza urbanog prostora Kovačice sa ovim putnim kapacitetom će se ostvarivati preko segmenata radijalnih pravaca regionalnih i lokalnih puteva. Prostorni plan Republike Srbije svojim konceptom železničkog saobraćaja u okviru urbanog prostora Kovačice predviđa samo rekonstrukciju i modernizaciju pruge i poboljšanje sigurnosno bezbednosnih uređaja, kao i iznalaženje optimalnog broja prelaza preko pruge na ataru.
- **Kanalizacioni sistem** predstavlja imperativ za najmanje trećinu stanovnika Kovačice. Zbog specifične konfiguracije terena, otpadne i atmosferske vode se slivaju u područje niže nadmorske visine. Rešavanje ovog problema treba tražiti preko programa pomoći

Fonda za kapitalna ulaganja AP Vojvodine, koji su namenjeni u tu svrhu. U sklopu projekta odvođenja atmosferskih voda, treba rešavati i infrastrukturne pretpostavke za problem navodnjavanja, koje je nedopustivo malo zastupljeno. Otpadne vode pretežno su fekalnog porekla i evakušu se iz naselja autocisternama na nelegalizovanu deponiju. Pošto su septičke jame vodopropusne, to i one utiču na povišenje nivoa podzemnih voda. Trajno rešenje ovog problema jeste izgradnja posebnog sistema naseljske kanalizacije, sa prethodnim prečišćavanjem do stepena koji uslovljava kanal Nadel. Redosled izgradnje bi bio najpre atmosferska, pa fekalna kanalizacija.

- **Gasifikacija** ima najviši stepen važnosti za budući razvoj Opštine, i zbog toga treba aktivnije tražiti mogućnosti za spoljnu participaciju u tom projektu (pored postojeće predviđene NIP-om). Pored čistog i jeftinog rešenja problema zagrevanja domaćinstava, gasifikacija je uslov efikasnog funkcionisanja mnogih industrijskih delatnosti: industrija šećera, plastike, stakla, boje, veštačkih tkanina, reciklaže otpada itd. Gasifikacija definisanih industrijskih zona doprineće privlačenju potencijalnih investitora, naročito onih kojima je ovo ključni izvor energije. Gasifikacijom industrijskih zona stvoriće se komparativne prednosti opštine Kovačica u cilju privlačenja potencijalnih investitora.
- **Vodovod** kao prioritet razvoja treba posmatrati dvojako. Naime, zbog cene vode koja je mnogo niža od standarda, ona se često nenamenski koristi (najviše za zalivanje zemljišta), a velika potrošnja rezultuje opterećenjem crpnih stanica i daljim problemima opisanim u delu analize. Prioritet razvoja vodovoda je određen pre svega rešavanjem problema Idvora, koji je goruće pitanje (zbog vode nezadovoljavajućeg kvaliteta), .Predloženo rešenje zasniva se na povećanju cene vode, uz obezbeđivanje alternativnih izvora koji bi se namenski koristili za poljoprivredu. Instrumenti implementacije su strane donacije koje bi dopunile raspoloživa sredstva za velike investicije i programi namenskih kredita građanima koje Opština može da sprovede uz pomoć nadležnih institucija (na primer Fond za razvoj APV, Fond za razvoj RS), koji bi se koristili za navodnjavanje, odnosno bušenje bunara, iz kojih bi tehnička voda obezbeđivala zalivanje više površina. Jedan od prioriteta unapređenja vodovodnog sistema je centralizacija preduzeća koja se bave sistemom distribucije vode, odnosno neophodno je kroz strategiju ukupnjavanja obezbediti efikasniji rad ovih preduzeća. To podrazumeva, da se od postojećih preduzeća koja se bave sistemom distribucije vode, obrazuje jedno, čija je unutrašnja organizacija takva da doprinosi efikasnijoj nabavci, upravljanju, povećanju kvaliteta, itd.
- Kao strateški prioritet **odvoz smeća** ima nizak faktor važnosti posmatran kroz potrebe građana. Sitni problemi efikasnosti vozila ne spadaju u strateška pitanja. Eventualna gradnja prolazne deponije ne bi smela da se zanemari kao ulaganje za budućnost, kada potrebe građana budu veće. Sklopljen je ugovor sa kompanijom „Branter Group“ o poveravanju poslova održavanja čistoće na teritoriji opštine Kovačica. Ovakav način odvoza smeća je pokazao pozitivne efekte i čistoća svih mesta naše opštine je vidljiva.
- **Elektrifikacija** Opštine kao strateški prioritet podrazumeva prelazak na 20kV visokonaponske vodove koji bi poboljšali sigurnost napajanja. Snabdevanje električnom energijom biće iz TS 110/20 kV "Debeljača" izgradnjom 20kV mreže i distributivnih trafostanica 20/0,4 kV, koliko to potrebe nalažu. Sigurnost i kvalitet u napajanju električnom energijom obezbediće se potpunim prelaskom na 20 kV nivo napajanja i izgradnjom kvalitetne niskonaponske elektroenergetske mreže.
- **Telefonska** infrastruktura je na zadovoljavajućem nivou. Kako pokrivenost signalom mobilne telefonije diktira tržište, a fiksna telefonija sve više gubi na značaju, Opština nema potrebe da insistira na realizaciji projekata. Sa druge strane, razvoj **telekomunikacione infrastrukture**, posebno Internet infrastrukture treba rangirati visoko. Pristup internetu se može realizovati preko različitih tehnologija: već pomalo prevaziđeni dial-up, ISDN, ADSL, kablovski Internet, bežični prenos (wireless), GPRS, kao i optika u skoroj budućnosti. Neki od njih se mogu realizovati preko mreža druge osnovne namene, na primer mreža kablovske (HFC) infrastrukture, putem koje se primarno distribuiraju kablovski TV programi, može poslužiti kao mreža za pristup brzinama 128Kbps do 1024 Kbps, čime se izbegava upotreba telefonskih linija i nema zavisnosti od Telekom i centrala. Bežični

prenos, koji se kod nas do sada realizuje uglavnom kao projekat entuzijasta u većim gradovima koji imaju visinski diferencirane tačke pristupa (npr. vrhovi solitera i sl.) sa optičkom vidljivošću je pogodniji za naselja u kojima je dominantno stanovanje u velikim stambenim zgradama, a ne porodičnim kućama, ali je zbog niske cene projekta zanimljiv kao buduća ideja. Strateški pristup koji se predlaže je da se slično Opštini Inđija razvija infrastruktura dvojne namene, koja će nakon što se monopolske pozicije u telekomunikaciji potpuno ukinu moći da koristi kao resurs koji će Opština iznajmljivati komercijalnim provajderima. Takav projekat bi se finansirao iz budžeta Opštine, jer su male šanse da zbog njegovog karaktera spoljni fondovi pomoći budu raspoloživi za učešće.

- Što se tiče **prostornog i urbanističkog planiranja**, nakon završenog generalnog urbanističkog plana, potrebno je realizovati detaljne urbanističke planove (plan detaljne regulacije, plan urbanističkih projekata i izvoda iz plana) i pripremiti osnovu za uvođenje geografskog informacionog sistema. Sistematično vođenje i upravljanje zemljišnim i infrastrukturnim resursima sa jednog mesta, omogućilo bi pružanje svih relevantnih informacija potrebnih investitoru iz jednog informacionog centra. Takav pristup poboljšava utisak koji Opština ostavlja na potencijalne investitore i olakšava izradu velikog broja manjih investicionih projekata.

8.1.3 Zapošljavanje

Zapošljavanje je tema kojom se direktno utiče na ostvarenje ciljeva ekonomske i socijalne održivosti stanovništva. Kao što je u analizi stanja uočeno, kao posledica privrednih i socijalnih kretanja, nivo zaposlenosti na području Opštine nije zadovoljavajući. Pretpostavka budućeg ekonomskog razvoja vezana je za smanjenje nezaposlenosti i unapređenje zaposlenosti, tj. broja i kvaliteta radnih mesta, kao i unapređenja ljudskih resursa. S obzirom da je proces tranzicije neminovan i da on podrazumeva proces privatizacije i umanjenje uticaja državne svojine u privredi naspram jačanje uloge privatnog kapitala, osnovne mere ekonomskog razvoja, pa prema tome i osnovne mere zapošljavanja, nalaze se u kreiranju i komercijalizaciji preduzetničkih inicijativa.

Jedna od karakteristika zapošljavanja je da većim delom predstavlja posledicu drugih kretanja, ali i da je značajan indikator za pronalaženje uzroka i mesta delovanja korektivnih akcija. Zapošljavanje se prepliće sa drugim prioritetima definisanim Strategijom, čijim realizovanjem se ostvaruju i prioriteti u zapošljavanju. Prvenstveno, pozitivan uticaj na zapošljavanje imaće razvojni prioriteti MSPP i stvaranje pozitivne investicione klime, zatim razvoj ljudskih resursa obrazovanjem oblikovanim prema potrebama i razvojnim pravcima privrede, kao i sektorski prioriteti razvoja pojedinih privrednih grana (poljoprivreda, turizam i dr). Ipak, određena poboljšanja u oblasti zapošljavanja zahtevaju poseban pristup i napore, pa zapošljavanje kao fenomen za sebe ostavlja mogućnost da se na njega utiče direktnim merama, te će se u ovom delu opisati deo tih mera.

8.1.3.1 Faktori uticaja

Kako bi došlo do poboljšanja stanja u oblasti zaposlenosti, neophodno je identifikovati sve faktore, koji su od posebnog uticaja. Obaveza lokalnih institucija je da identifikuje sve faktore, klasifikuje ih na one sa direktnim i indirektnim uticajem na zapošljavanje, kao i na one na koje se može i na koje se ne može uticati akcijama na lokalnom nivou. Identifikacija je potrebna kako bi se mere u okviru pojedinih faktora odnosile na ostvarivanje pozitivnog uticaja na zapošljavanje.

Najznačajniji faktori koji utiču na zapošljavanje na lokalnom nivou su:

- Nacionalna privredna kretanja;
- Nacionalne mere za podršku zapošljavanju;
- Primena raspoloživih podsticajnih mera zapošljavanja;

- Lokalna privredna kretanja;
- Lokalna privredna struktura;
- Postojeći nivo preduzetničkih i menadžerskih veština;
- Razvoj svesti preduzetništva i samozapošljavanja;
- Razvoj lokalnih podsticajnih mera zapošljavanja;
- Step en razvoja MSPP i turizma;
- Obrazovna struktura stanovništva.

Nacionalna privredna kretanja i nacionalne mere za podršku zapošljavanju. U sadašnjem vremenu, kada se na nacionalnom nivou čine značajni naponi u borbi protiv visoke stope nezaposlenosti, veoma je važno uhvatiti korak sa nacionalnim kretanjima, kako bi se iskoristili postojeći podsticaji koji su često raspoloživi samo u određenom trenutku. Za Opštinu, tj. za rukovodstvo Opštine i institucije koje se bave pitanjem zaposlenosti, prioritet predstavlja ulaganje napora s ciljem maksimalnog iskorišćenja raspoloživih potencijala i ostvarivanje prednosti u odnosu na druge opštine.

Primena raspoloživih podsticajnih mera zapošljavanja. Sprega lokalnih institucija (odeljenje za privredu, malu privredu i razvoj, kancelarija Nacionalne službe za zapošljavanje, lokalna televizija i dr.) trebalo bi da kontinuirano prati aktuelne podsticaje zapošljavanja, s ciljem informisanja, edukacije i podsticanja korišćenja ovih mera. Efekat se može postići samo kada nezaposleni prihvate svoju aktivnu ulogu u traženju posla i samoinicijativno počnu da koriste raspoložive povlastice i programe zapošljavanja. U tome je ključna pomenuta informativna i edukativna uloga institucija, kao i metod prikazivanja pozitivnih i uspešnih primera korišćenja podsticajnih mera prezentovanih putem medija.

Lokalna privredna kretanja. Kao što je prikazano u analizi stanja, lokalna privredna kretanja imaju direktan uticaj na zaposlenost. Investiciona klima Opštine je jedan od pokazatelja dugoročnog obezbeđenja radnih mesta. Pored toga, ona predstavlja i neophodan uslov za rast i razvoj postojećih preduzeća i preduzetnika, čime se utiče na povećani broj radnih mesta. Opštinska tela, na osnovu statističkih i drugih pokazatelja u identifikovanim situacijama stagnacije i pada privredne aktivnosti, potrebno je da alarmiraju, iniciraju i podrže korektivne i podsticajne mere.

Lokalna privredna struktura. Pretežna delatnost, način funkcionisanja, veličina preduzeća, granski sektor (primarni, sekundarni ili tercijalni) i dr, preslikava se i na zaposlenost, tj. strukturu i obim potrebne radne snage. Naime, trenutni problem u Kovačici nastaje zbog velikog broja preduzeća koja "posluju" na teritoriji Opštine i koja su nosioci razvoja, a zapravo imaju sedišta u drugoj opštini. Na taj način se crpe i iskorišćavaju, pre svega prirodni resursi, dok su izostavljene koristi za Opštinu, a naročito za stanovništvo, tj. za zaposlene. Preduzeća ovog tipa su sirovinaska baza drugih preduzeća, u kojima se vrši dalja prerada i plasman, pa se u Opštini zapošljava veoma mali broj ljudi nasuprot potencijalima koje ima Opština i koji se iscrpe i ostaju neiskorišćeni. Što je još značajnije, ovakav vid privredne strukture ne ostavlja prostor za širenje, odnosno rast preduzeća na teritoriji Opštine, pa ni za porast zaposlenosti.

Postojeći nivo preduzetničkih i menadžerskih veština. Potrebno je podsticati stručnu edukaciju menadžerske i vlasničke strukture postojećih preduzeća i preduzetnika, kako bi se prihvatila savremena i jedino održiva strategija konstantnog rasta i razvoja poslovanja i dugoročno održivi model koji će uticati na rast zaposlenosti u Opštini. Postoje mnogobrojni primeri preduzeća ili preduzetničkih radnji u opštini Kovačica koji uspešno (pozitivno) posluju duži niz godina, ali stagniraju u pogledu širenja biznisa (npr. ne povećavaju broj komercijalista u poslu koji se bavi proizvodnjom i trgovinom, iako je poznato da obim prodaje u velikoj meri zavisi od kvaliteta razvijene distributivne i prodajne mreže). Ovakav način poslovanja je veoma rizičan u kriznim situacijama uzrokovanim delovanjem konkurencije, tržišnim oscilacijama i sl, a sa druge strane ne ostvaruje se maksimum koristi koji je objektivno moguć, kako na strani preduzeća (menadžmenta i vlasnika), tako i na strani zaposlenih (stanovnika Opštine). Ne postoje objektivni razlozi za stagnaciju pomenutih, već samo prihvaćena filozofija poslovanja koja se adekvatnim programima edukacije može usmeriti ka ostvarenju višestrukih koristi.

Razvoj svesti preduzetništva i samozapošljavanja. Kako je prošlo vreme kontinuiranog zapošljavanja u preduzećima društvenog i državnog vlasništva, razvoj svesti o privatnom kapitalu, preduzetništvu, tržištu i drugim zakonitostima tržišne ekonomije, takođe je deo tranzicionog procesa koji je spor, težak, ali i neminovan. Stoga su naponi ka realizaciji ovog cilja prioritetni. Ključnu ulogu u razvoju svesti treba da odigraju institucije za razvoj MSPP i zapošljavanje kroz različite oblike programa, a lokalna samouprava treba da pruži neophodnu podršku i da pokaže spremnost za saradnju.

Razvoj lokalnih podsticajnih mera zapošljavanja. Pored nacionalnih mera za podsticaj zapošljavanja lokalna samouprava treba samoinicijativno da primenjuje, finansira i podržava podsticajne programe, obezbeđuje olakšice, subvencije, stvara pozitivnu investicionu klimu, kao i da uklanja postojeće barijere privrednom razvoju koje direktno utiču na lokalnu zaposlenost.

Stepen razvoja MSPP i turizma. Mala i srednja preduzeća i preduzetnici u razvijenim privredama predstavljaju generatore zaposlenosti, pre svoje zbog svoje usmerenosti ka iskorišćenju lokalnih resursa. Turizam takođe ostvaruje istu ulogu MSPP-a u privrednom razvoju i upošljavanju lokalne zajednice, koja se ogleda u ekonomskoj valorizaciji brojnih resursa, generatorskoj i integrativnoj funkciji u odnosu na druge delatnosti, deviznom prilivu, socijalnim i demografskim efektima i zaposlenosti. Naime, multiplikativni efekti od turizma ogledaju se u podsticanju razvoja komplementarnih sektora, pre svega poljoprivrede, trgovine, saobraćaja, komunalnih i zanatskih usluga i dr. U neprivrednim delatnostima turizam je snažni generator razvoja zdravstva, kulture i sporta. Svi navedeni benefiti MSPP-a i razvoja turizma ostvaruju svoje direktne uticaje na rast zaposlenosti na lokalnom nivou.

Obrazovna struktura stanovništva. Stepem obrazovanja stanovništva deluje dvosmerno na privredna kretanja. Sa aspekta investitora, nizak stepen obrazovanja povlači za sobom investiciju koja zahteva niže oblike prerade. To dalje za sobom povlači dugoročno "mrtvilo" na polju zapošljavanja, odnosno posledice koje su međusobno povezane (nizak stepen dodate vrednosti po zaposlenom, niske zarade bez mogućnosti velikog rasta, bez dodatnog proširenja kapaciteta preduzeća, bez dodatne zaposlenosti). Sa druge strane, postojeća i buduća obrazovna struktura, neusklađena sa potrebama u lokalnoj i regionalnoj privredi, u startu stvara veću nezaposlenost ili zaposlenost ispod nivoa stručnog obrazovanja, pa su stoga informacije iz privrede i sa tržišta obavezne pri afirmaciji mladih ka određenim stručnim profilima. Nekvalifikovano stanovništvo zasigurno je najugroženije, bez mogućnosti izbora, napredovanja, veće materijalne kompenzacije i sl. Cilj je, stoga, broj ove populacije svesti na najmanju moguću meru, koja je sada znatno lošija u odnosu na okruženje.

8.1.3.2 Zapošljavanje – prioriteti i mere razvoja

Sistem zapošljavanja ili tržište radne snage sastoji se iz tražnje (svi oni koji traže zaposlenje) i ponude za radnom snagom (poslodavci). Kao i svako tržište ono je savršeno kada postoji ujednačenost na obe strane (kvantitativno i kvalitativno). Svako odstupanje na jednoj ili drugoj strani dovodi do negativnih kretanja. Uravnoteženje tržišta radne snage zahteva politiku orijentisanu ka cilju da podrži prilagođavanje ljudskih resursa strukturnim promenama (na strani ponude) i na strani tražnje za radnom snagom s ciljem kreiranja povoljnijih uslova za nove investicije i podsticanja rasta postojećih.

Analizom stanja strukture zaposlenih, nezaposlenih, privrede i drugih faktora u opštini Kovačica uočeno je da odstupanja postoje na obe strane. Već je pomenuto da je privredna struktura nepovoljna, odnosno da je okrenuta primarnoj preradi i iskorišćenju resursa, što znači da je kvalitativno nepovoljna za dostizanje višeg nivoa zaposlenosti. Pored toga, ne postoji ni dovoljan broj privrednih lica i preduzetnika koji bi zaposlili radno sposobno stanovništvo. Sa druge strane, na strani ponude radne snage takođe se osećaju nedostaci u broju određenih kadrova za kojima dugo postoji potreba u Opštini i kvalifikacionoj strukturi većeg dela radne snage. S obzirom na navedene mere za unapređenje stanja u oblasti

zapošljavanja, tj. postizanja više stope zaposlenosti, aktivnosti su usmerene ka otklanjanju odstupanja u sledećem:

- povećanje broja i rast postojećih pravnih lica i preduzetnika registrovanih u opštini Kovačica;
- unapređenje privredne strukture ka višim nivoima prerade i
- kvantitativno i kvalitativno usklađivanje zaposlenih i nezaposlenih ka potrebama privrede.

Navedeno nivelisanje odstupanja se može smatrati strateškim i univerzalnim prioritetima u oblasti zapošljavanja, te se za dostizanje istih mogu primeniti različite mere u okviru definisane strategije (podprioriteta i ciljeva) zapošljavanja.

Posebni ili specifični prioriteti u oblasti zapošljavanja su:

Razvoj i promocija podsticajnih mera zapošljavanja. Lokalna samouprava treba da u okviru svojih ovlašćenja i budžeta definiše lokalne mere za podsticanje zapošljavanja tj. oslobađanje određenih obaveznih naknada za poslovne subjekte koji dodatno zapošljavaju radnu snagu. Naročito je bitno da se postojeći, nacionalni i lokalni podsticajni programi zapošljavanja, bespovratnih sredstava, olakšica i dr, pre svega od strane kancelarije NSZ, adekvatno promovišu na lokalnom nivou, putem lokalnih medija. Postojeći podsticaji koji su aktuelni u sadašnjoj politici zapošljavanja su bespovratna sredstva za nezaposlene koji započinju sopstveni biznis, kao i različite subvencije za preduzeća koja dodatno zapošljavaju trenutno evidentirane nezaposlene ili kod kojih volontira ili obavlja posao pripravnika određena grupacija nezaposlenih.

Programi samozapošljavanja, usmereni ka radnom angažovanju nezaposlenih lica kroz otpočinjanje sopstvenog biznisa ili udruživanje u cilju stvaranja mikro i malih preduzeća, po pravilu su zasnovani na direktnom obezbeđivanju kredita i tehničke pomoći ili u obezbeđivanju pristupa kreditnom tržištu, dok ređe uključuju uslovnu bespovratnu pomoć. Evaluacije ovih programa i dosadašnje iskustvo ukazuju na nešto povoljnije efekte u odnosu na subvencije za zapošljavanje. U uslovima restrukturiranja velikih preduzeća, okretanje samozapošljavanju za one koji gube posao, posebno u manjim industrijskim centrima sa manje poslodavaca kao što je Opština Kovačica, predstavlja često jedino praktično rešenje. Stoga bi u narednim godinama trebalo posvetiti dodatnu pažnju i konstantno razvijati nove modalitete za programe samozapošljavanja, kao i stimulisati nezaposlene da ih koriste i prihvate kao oblik zaposlenja, ravnopravan sa zaposlenjem kod poslodavca. Podsticajni programi samozapošljavanja moraju biti praćeni stručnim obukama iz biznisa i administracije, ali i iz oblasti razvoja preduzetničkog duha, edukacija u vezi sa ulaganjima – šta donose ulaganja u poređenju sa pasivnom štednjom, koji su programi ekonomski isplativi, kako da otpočnu posao, koliko to košta na startu, kada se očekuju prvi prinosi uložених sredstava i tome slično.

Unapređenje informacionog sistema i pomoć u aktivnom traženju posla. Ovo je osnovni i po mnogima najznačajniji i najefikasniji tip aktivne politike tržišta rada, u kojem ključnu ulogu ima kancelarija službe za zapošljavanje. Ekonomski cilj ovog tipa usluge je da smanji troškove i vreme pribavljanja informacija nezaposlenih lica o slobodnim radnim mestima, kao i poslodavaca o raspoloživim radnicima, te da efikasno poveže slobodna radna mesta sa licima koja traže zaposlenje. Ovaj tip aktivne politike odvija se kroz programe koji uključuju: ocenu sposobnosti i kvalifikacija, pripremu biografije i usavršavanje tehnike intervjua, savetovanje, izradu individualizovanih planova traženja posla, klubove za traženje posla, programe za posebno pogođene grupe itd.

Osnovna prednost ovog tipa aktivne politike je u tome što ima najveći obuhvat – praktično svako nezaposleno lice može da računa sa podrškom u traženju posla. Programi su po pravilu jeftini i visoko rangirani u evaluacijama efikasnosti u poređenju sa drugim tipovima programa. Pošto njihov uspeh ključno zavisi od kapaciteta, opremljenosti i ljudskih potencijala kancelarije Nacionalne službe za zapošljavanje, neophodno je navedene resurse i obezbediti.

Podrška aktivnom traženju posla ima izraženije pozitivne efekte u situacijama rastuće tražnje za radnom snagom i dobre profesionalne i prostorne mobilnosti radne snage. Uz to, ona pokazuje bolje rezultate u radu sa osobama koje prvi put traže zaposlenje i mlađim osobama, a skromnije u radu sa starijim osobama i osobama koje su izgubile posao kao višak zaposlenih. Drugim rečima, prethodno uočena strukturna osobina tržišta rada u Kovačici, koja je tipična za ranu i srednju fazu tranzicije, odnosi se na nedovoljno oslanjanje na aktivno traženje posla u skladu sa savremenim tendencijama na tržištu rada. Zbog toga je u ovom trenutku značajno oslanjanje na druge tipove aktivnih politika, kao što su samozapošljavanje, kreiranje poslova i obuka i prekvalifikacija.

Podizanje nivoa znanja i specijalnih veština. Iz analize stanja jasno proizlazi zaključak o nepodudarnosti između potreba tržišta rada (izraženih od strane poslodavaca i samozaposlenih ljudi) i nivoa obrazovanja i obučenosti radne snage. Kako bi se premostio jaz između ponude i tražnje potrebno je da se pored redovnog obrazovnog sistema uspostavi i sistem permanentnog obrazovanja, zasnovan na konceptu edukacije tokom čitavog života (edukacija odraslih). Sprega institucija poput kancelarija Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), agencija za razvoj MSPP, privredna komora kao i opštinsko telo za privredu su vodeće organizacije u ovom procesu.

Obuka i prekvalifikacija je tip aktivne politike tržišta rada, čiji je osnovni cilj povećanje zapošljivosti i produktivnosti nezaposlenih lica, kroz prilagođavanje ponude rada zahtevima poslodavaca. Obuka može biti usmerena ka pojedincima ili grupama, u formalnim učionicama ili u preduzećima, kada se sprovodi obuka na poslu. Ciljne grupe su često mladi, dugoročno nezaposleni ili otpušteni radnici sa neodgovarajućim znanjima i veštinama. Za uspeh ovih programa neophodna su ozbiljnija finansijska sredstva i veće angažovanje svih aktera – poslodavaca, nezaposlenih tokom obuke, službe za zapošljavanje i stručnih institucija za obuku.

Preispitivanje postojeće strukture raspoloživih obrazovnih institucija. Ova mera je razrađena u okviru prioriteta obrazovanja, tako da se ovde prikazuje samo osnovna ideja i značaj ove mere, kao i njen doprinos zapošljavanju. Mera podrazumeva preispitivanje obrazovnih institucija koje su raspoložive u Kovačici i bližem okruženju. Preispitivanje je potrebno sprovesti na svim nivoima obrazovanja, kako bi se utvrdili eventualni nedostaci i potrebe lokalne privrede. Ovim bi se omogućio širi izbor obrazovnih institucija, a samim tim i širi dijametar potrebnih i korisnih obrazovnih profila.

Obuka orijentisana ka potrebama tržišta radne snage. Veliki broj obuka nije direktno povezan sa potrebama tržišta radne snage. Intenzivno istraživanje obrazovnih potreba privrede među preduzetnicima je više nego potrebno. Ipak, očigledna je potreba fokusiranja na ponudu različitih kurseva iz menadžmenta i preduzetništva, podržavajući MSP i preduzetnike. Ovi kursevi bi trebalo da pruže odgovarajuće znanje preduzetnicima, podstičući ih da osnivaju nove biznise, kao i da poboljšaju znanje menadžera MSPP i drugih poslovnih stručnjaka.

Edukacija zaposlenih (obuke, seminari, prekvalifikacija). Veoma je važno stvoriti adekvatnu kratkoročnu edukaciju namenjenu zaposlenim ljudima sa tradicionalnim obrazovanjem i nedostatkom modernih znanja. Očigledno je da ova obuka mora biti povezana sa potrebama tržišta radne snage. Pored toga, trebalo bi usmeriti pažnju i na podizanje nivoa svesti poslodavaca o potrebi dodatne obuke svojih zaposlenih u cilju sticanja specijalnih veština i višeg nivoa znanja.

Edukacija preduzetnika i menadžera. Kako bi postojeći preduzetnici i menadžeri preduzeća obezbeđivali rast i uspešnost poslovanja, potrebno im je organizovati različit niz obuka i stručnih seminara.

Unapređenje pristupa tržištu radne snage. Veoma je važno unapređenje funkcionisanja tržišnog mehanizma kroz obezbeđivanje informacija i kroz pružanje pomoći u izboru poslova. Usluge i kapaciteti Nacionalne službe za zapošljavanje u velikoj meri zavise od republičkog budžeta, međutim uspešnost rada zavisi i od inicijative zaposlenih, kao i od raspoložive

podrške opštinskih organa. Aktivnosti Službe treba da budu efikasno povezane sa privrednim, ali i sa obrazovnim sistemom. Njihova aktivna uloga se ogleda kroz povezivanje ponude i tražnje na odgovarajući način. Na strani tražnje je primarno prepoznavanje realne potrebe za ljudskim resursima, što je osnovna pretpostavka za osnivanje efektivnog i efikasnog tržišta radne snage. S druge strane, na osnovu stvarnih potreba za ljudskim resursima, NSZ treba da inicira veći broj projekata u cilju razvoja ljudskih resursa, a u skladu sa zahtevima lokalne tražnje. Drugim rečima, efikasno tržište rada podrazumeva dobro organizovanu kancelariju NSZ, intenzivno uključenu u sve aspekte društva koji se odnose na ljudske resurse.

Reintegracija i fleksibilnost radne snage. Tržište radne snage je promenljivo i odražava uspeh ekonomskih politika nacionalne i lokalne vlasti, kao i dinamike preduzetnika. Promena postaje paradigma, što znači da se ljudi moraju pomiriti sa činjenicom da se moraju prekvalifikovati u cilju obezbeđivanja poslova tokom svog životnog veka. To je glavni razlog zašto je velika pažnja usmerena na povezivanje ljudi koji traže posao i preduzeća, imajući u vidu nivo njihovog obrazovanja. Ključna poruka radno sposobnim ljudima treba biti: „Spremite se za nekoliko većih promena u vašem radnom veku”. Nacionalna služba za zapošljavanje dobro funkcioniše u svojoj primarnoj ulozi, registraciji nezaposlenih ljudi. Važno je izvršiti registraciju koja odražava stvarno stanje, a zatim sa ovim informacijama sačiniti strategije razvoja, čiji se efekti mogu izmeriti i biti vidljivi u relativno kratkom vremenskom periodu.

Zapošljavanje mladih - Položaj mladih na tržištu rada karakteriše se znatno višim stopama nezaposlenosti i znatno nižim stopama zaposlenosti i učešća u odnosu na opštu populaciju u radnom dobu. Stope nezaposlenosti mladih do 25 godina su više od prosečnih, dok su stope zaposlenosti i učešća niže od proseka za sve starosne grupe. Ovi odnosi su nepovoljni u poređenju ne samo sa razvijenim, nego i sa zemljama u tranziciji. S druge strane, zbog veće prilagodljivosti i prihvatanja nižih plata (tj. najniže plate za koju su spremni da rade), mladi imaju barem jednake šanse u odnosu na druge starosne kategorije da nađu privremeno ili neformalno zaposlenje. Šanse za zapošljavanje mladih u velikoj meri zavise od kvaliteta obrazovnog sistema i njegove prilagodljivosti tehnološkim i strukturnim promenama.

Sistem mera za povećanje šansi mladih na tržištu rada obuhvata različite oblike dodatnog obrazovanja i obuke koji uključuju programe volontiranja, radne prakse i pripravnčkog rada, kao i inoviranje znanja i veština. U cilju uspešnog uključivanja u tržište rada neposredno posle završetka školovanja, ali i prevencije prevremenog napuštanja procesa obrazovanja, potrebno je široko primenjivati praksu *karijernog vođenja i savetovanja* na svim nivoima obrazovanja, uključujući i informisanje o stanju i perspektivama na tržištu rada i sadašnjim i očekivanim šansama određenih profesija na njemu.

Neki od specifičnih ciljeva koje se mogu definisati u okviru prioriteta zapošljavanja su dati u narednoj tabeli. Oni su povezani sa pratećim simptomima i preporučenim merama za njihovo dostizanje. Tabela daje sažet prikaz ciljeva, simptoma i preporučene mere za razne tipove opštih ekonomskih nedostataka, kao i nedostataka na tržištu rada.

Tabela 34. Prilagođavanje mera ciljevima politike zapošljavanja

Cilj	Simptomi	Preporučene mere
Podržati ulaganja	Nizak ND Nedostatak SDI i investicija uopšte	Razvoj infrastrukture Stvaranje dodatnih podsticaja za investitore
Ublažiti ciklična i tranziciona pogoršanja	Značajno pogoršavanje dinamičkih indikatora	Direktno kreiranje poslova Subvencije za plate Obuka i prekvalifikacija Pomoć za samozapošljavanje Podrška mobilnosti radne snage

Smanjiti strukturne neravnoteže na tržištu rada	Visok nivo upražnjenih radnih mesta u kombinaciji sa visokim nivoom nezaposlenosti	Revidiranje školske infrastrukture i programa Unapređenje rada službe za zapošljavanje Obuka i prekvalifikacija Podrška mobilnosti radne snage
Podrška posebno osetljivim grupama radnika	Rasprostranjena dugoročna nezaposlenost	Unapređenje rada službe za zapošljavanje (savetovanje, pomoć u traženju posla) Subvencije za plate Javni radovi
Poboljšati opšte funkcionisanje tržišta rada	Ispod prosečni indikatori tržišta rada	Aktivnost NSZ Obuka i prekvalifikacija Podsticanje prelaska iz škole na posao
Poboljšati sposobnosti i produktivnost radne snage	Nizak obrazovni nivo radne snage Zaposlenost koncentrisana u radno intenzivnim sektorima	Obuka i prekvalifikacija
Poboljšati demografsku situaciju	Nizak udeo mladih ispod 18 godina starosti u ukupnom broju stanovnika	Poboljšati obrazovnu infrastrukturu Započeti projekte revitalizacije

8.1.4 Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva

Jezgro ekonomske transformacije i razvoja na teritoriji opštine Kovačica trebalo bi da bude usmereno na kreiranje privatnog sektora, razvoj preduzetništva i kreiranje malih i srednjih preduzeća. Mala i srednja preduzeća i preduzetnici (MSPP) predstavljaju glavnu pokretačku snagu ekonomskog razvoja. Oni stimulišu privatno vlasništvo i preduzetničke veštine, fleksibilni su i mogu se brzo prilagoditi oscilacijama na tržištu. Pored toga, MSPP generišu zaposlenost, iskorišćavaju potencijale lokalne sirovinske baze, pozitivno utiču na diverzifikaciju ekonomske aktivnosti i stvaraju značajan doprinos izvozu i trgovini.

Period tranzicije kroz koji prolazi Republika Srbija, a čije posledice oseća svaka opština, pa i Kovačica, nosi sa sobom brojne probleme sa kojima se suočavaju predstavnici lokalne samouprave, menadžeri privatizovanih preduzeća, zaposleni itd. Privatizacija preduzeća iz opštine Kovačica, donela je sa sobom niz strukturnih promena koje su od direktnog ili indirektnog značaja za razvoj sektora MSPP. Vlasnici privatizovanih preduzeća, često se opredeljuju da jedan deo svojih poslovnih funkcija prepuste spoljnim kooperantima, što predstavlja šansu za MSPP. Sa druge strane, u cilju optimizacije i racionalizacije poslovanja, veliki broj zaposlenih je ostao bez posla, pa u cilju obezbeđenja egzistencije opredeljuju se za pokretanje sopstvenih preduzetničkih radnji ili preduzeća.

. Mala i srednja preduzeća predstavljaju okosnicu dosadašnjeg razvoja opštine Kovačica, ali i bazu za budući razvoj Opštine. Pored privatnih MSP, drugi vid privatne inicijative predstavljaju registrovane preduzetničke radnje, kojih u Opštini ima 957. U početnim periodima tranzicije postojale su brojne poteškoće prilikom registrovanja preduzeća, ali su tokom vremena one prevaziđene, tako da je ovaj postupak značajno olakšan.

U delu koji sledi biće prikazana raspoloživa nefinansijska i finansijska podrška razvoju MSPP, kao i prioriteti i mere za dalji razvoj.

8.1.4.1 Nefinansijska podrška razvoju MSPP

Za nesmetani razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, neophodna je institucionalna podrška koja ima funkciju pomoći i kanalisanja finansijskih sredstava u pravom smeru. Odlukom Vlade Republike Srbije, od 23.11.2001. godine, formirana je Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Ova agencija, u maju 2003. godine, formirala je mrežu regionalnih agencija, čija funkcija je dostizanje ravnomernog regionalnog razvoja i pomoći preduzetnicima i preduzećima u cilju dostizanja željenog nivoa efikasnosti. Institucionalna podrška je veoma bitna, jer ona predstavlja sponu između definisanih nacionalnih strategija i preduzeća, odnosno preduzetnika. Pored toga, značajnu ulogu u povećanju efikasnosti prilikom osnivanja radnje ili preduzeća ima i Agencija za privredne registre Republike Srbije. Formiranjem ove agencije, postupak registracije preduzeća znatno je skraćen, tako da se preduzetnici mnogo češće odlučuju za otpočinjanjem sa poslovanjem.

Nefinansijsku podršku razvoju MSPP na teritoriji opštine Kovačica pruža:

- Regionalni centar za razvoj Banata;
- Regionalna privredna komora Pančevo;
- Odeljenje za privredu, malu privredu i razvoj opštine Kovačica.

Regionalni centar za razvoj Banata pripada mreži Republičke agencije za razvoj MSPP i pruža pomoć ne samo preduzetnicima i preduzećima, već se njegov delokrug rada odnosi i na lokalnu samoupravu. Sektor za podršku opštinama ima za primarni cilj jačanje kapaciteta opština. Sektor za MSPP i treninge pruža širok dijapazon usluga kao što su podrška u prevođenju lokalnih strategija razvoja u operativne planove, izrada poslovnih planova, priprema potrebne konkursne dokumentacije za apliciranje na konkurse za kredite ili garancije i donacije. Pored toga, Agencija organizuje obuke za menadžment i zaposlene u MSP. Ono što se mora naglasiti, jeste potreba za unapređenjem saradnje između opštine Kovačica i Agencije.

Regionalna privredna komora Pančevo prati i analizira privredne tokove, procenjuje uslove privređivanja, utiče na donošenje mera ekonomske politike, prati njihove efekte i predlaže eventualne korekcije. Komora pruža stručnu pomoć svojim članicama u rešavanju konkretnih problema, vrši afirmaciju i promociju njihovih proizvodnih programa putem sajmovi i izložbi u zemlji i inostranstvu, povezivanjem privrednika sa inostranim partnerima kroz kontakte sa inostranim komorama, predstavništvima i ambasadama. Zastupanje interesa privrede pred nadležnim institucijama kao kreatorima privrednog sistema i mera ekonomske politike, kao i pred lokalnim organima vlasti, jedan je od osnovnih zadataka Komore. U cilju uspešnije realizacije programa edukacije i stručnog obrazovanja tokom naredne godine organizovaće se seminari i treninzi tematski posvećeni svim relevantnim oblastima od praktičnog značaja za preduzetnike, vlasnike malih i srednjih preduzeća, kao i menadžmenta u privrednim društvima. U planu su programi obuke čiji će cilj biti ovladavanje poslovnim veštinama u oblasti poslovnog rukovođenja, upravljanja tehničkim standardima, planiranja i sl., kao i informisanje o aktuelnim događajima u oblastima zakonodavstva, podsticaja stranih ulaganja, osnivanje slobodnih zona, kao i finansiranje privrednih delatnosti kroz program podrške Fonda za razvoj i međunarodnih institucija. Ona na ovaj način pruža institucionalnu, nefinansijsku podršku rastu i razvoju MSPP.

Odeljenje za privredu, malu privredu i razvoj opštine Kovačica je takođe od velikog značaja za podsticanje razvoja MSPP. Ovo odeljenje je na neki način „najbliže“ MSPP sa teritorije Opštine, jer ono vodi evidenciju o stanju ovih preduzeća. Uloga ovog odeljenja treba da bude koordinacija napora Regionalnog centra za razvoj Banata i Regionalne privredne komore Pančevo, kao i ostalih interesnih strana. Doprinos opštine Kovačica treba da se zasniva na obezbeđenju poslovnog prostora i poveravanja realizacije pojedinih projekata od lokalnog značaja regionalnim centrima (osnivanja industrijskih zona, pokretanja i vođenja inkubator centara i dr).

Uloga navedenih institucija postepeno se pomera sa pružanja konkretnih usluga na pomoć u povezivanju preduzetnika sa privatnim ponuđačima ovih usluga, kao i unapređenje ponude, asortimana i kvaliteta usluga za razvoj poslovanja na određenoj teritoriji i jačanje svesti preduzetnika o sopstvenim potrebama i značaju ovih usluga.

8.1.4.2 Finansijska podrška razvoju MSPP

Pored institucionalne podrške MSPP, veoma bitan činiac razvoja jesu i potrebna finansijska sredstva. Kombinovanje nefinansijskih i finansijskih usluga u partnerskom odnosu institucija za podršku razvoju MSPP i banaka, predstavlja efikasan način da se omogući lakši pristup MSPP finansijskim sredstvima. Svaki preduzetnik ili MSPP susreće se sa problemom nedostatka finansijskih sredstava koja su mu neophodna za prevazilaženje tekućih i/ili razvojnih problema. Problem sa kojim se suočavaju MSPP je izbor optimalnog izvora finansiranja, odnosno izvora finansiranja koji pod najpovoljnijim uslovima obezbeđuju nedostajuća finansijska sredstva. Čak i u situacijama kada vlasnici MSPP imaju dobre poslovne poduhvate, oni nisu u stanju da obezbede potrebna finansijska sredstva, uglavnom iz sledećih razloga: nedostatak odgovarajućih sredstava obezbeđenja kredita, odsustvo znanja da se projekat na odgovarajući način predstavi kreditorima, nepostojanje dokumentacije o poslovnom poduhvatu i preduzeću, orijentacija kreditora na finansiranje velikih preduzeća itd.

Optimalni model finansijske pomoći u srednjem roku treba bazirati na kombinaciji klasičnih direktnih instrumenata države sa tržišno orijentisanim merama. Potrebno je ubrzati rad na stvaranju uslova i uklanjanju barijera za brži razvoj finansijskih tržišta, jačanja konkurencije na bankarskom tržištu i osnivanje specifičnih institucija namenjenih finansiranju MSPP.

Vlada Republike Srbije i nadležna ministarstva preduzeli su brojne aktivnosti kako bi se olakšao pristup sektora MSPP izvorima kapitala, uključujući tu, pre svih, Fond za razvoj Republike Srbije i Program samozapošljavanja Republičkog zavoda za tržište rada. Takođe, osnovan je i Garancijski fond Republike Srbije, s ciljem da se olakša pristup kreditima za MSPP. Fond za razvoj Republike Srbije je za 2007. godinu obezbedio sledeće vrste kredita: kredite za privredna društva (kratkoročne kredite, kredite za izgradnju, rekonstrukciju i nabavku opreme, kredite za trajna obrtna sredstva, kreditnu liniju "National bank of Greece"), kredite za pretvaranje inovacija u gotovi proizvod, kredite za nezaposlene, kredite za preduzetnike, kredite za početnike, kredite za podsticaj razvoja preduzeća i preduzetništva u najnerazvijenijim opštinama. Visina kamatne stope na godišnjem nivou kreće se od 1% za kredite za početnike, pa do 5% za kratkoročne kredite.

Pored toga, preduzećima i preduzetnicima na teritoriji opštine Kovačica dostupni su i krediti Fonda za razvoj AP Vojvodina. Ovaj fond ima i namenske kredite za različite delatnosti, uključujući i poljoprivrednu proizvodnju koja je veoma zastupljena na teritoriji opštine Kovačica (kreditni za dugoročno kreditiranje zasada voćarske i vinogradarske proizvodnje, krediti za dugoročno kreditiranje razvojnih programa u poljoprivredi itd).

U situaciji nedovoljno razvijene konkurencije na bankarskom tržištu i relativno niskog nivoa štednje, najveći broj banaka ne pokazuje interesovanje za finansiranje malih preduzeća, pogotovo onih koja se nalaze u početnoj fazi razvoja. Međutim, veću dostupnost kredita za sektor MSPP ostvariće se posredstvom Garancijskog fonda AP Vojvodina. Garancijski fond preuzima deo rizika finansiranja, dajući garancije kreditorima za određeni deo kredita. Na ovaj način, Garancijski fond olakšava malim (mikro) i srednjim preduzećima i preduzetnicima, koji ne mogu da obezbede potrebna finansijska sredstva, dobijanje bankarskih kredita. Time Garancijski fond doprinosi povećavanju obima investicija i unapređenju ekonomskog razvoja. Međutim, kamatne stope na bankarskom tržištu još uvek su na visokom nivou, pa se može slobodno reći da ovaj vid finansiranja predstavlja „skupo finansiranje“. Kako mali broj preduzeća ima mogućnost da finansijska sredstva pribavi preko Fonda za razvoj, mnoga preduzeća su prinuđena da uzimaju kredite po kamatnim stopama koje prelaze i 10% na godišnjem nivou.

Bez obzira na navedene činjenice, evidentna je visoka stopa zaduženosti preduzetnika. Učešće sopstvenog kapitala u ukupnim izvorima finansiranja (posmatrano na nivou Republike Srbije) u 2006. godini iznosi 29,3%, što znači da oko dve trećine angažovanih sredstava potiče iz pozajmljenih izvora sredstava (70,7%). Preduzetnici imaju visok stepen zaduženosti, što ukazuje na nedovoljnu pokrivenost pozajmljenih izvora finansiranja sopstvenim kapitalom (1 dinar pozajmljenog kapitala pokriven je sa 0,41 dinar sopstvenog kapitala).⁵

8.1.4.3 Prioriteti i mere razvoja MSPP

Na osnovu analize stanja sektora MSPP u opštini Kovačica, definisani su sledeći prioriteti razvoja:

- Razvijanje partnerstva lokalne vlasti opštine Kovačica i preduzetnika;
- Izgradnja MSPP infrastrukture;
- Kreiranje afirmativnog privrednog ambijenta;
- Edukacija preduzetnika i ulaganje u ljudske resurse.

Razvijanje partnerstva lokalne vlasti opštine Kovačica i preduzetnika

Stvaranje pozitivne preduzetničke klime može se postići jedino razvojem međusobnih odnosa opštinske administracije i preduzetnika koji se baziraju na uzajamnom poverenju i poštovanju. Pozitivan odnos prema preduzetnicima i njihovim potrebama vrlo brzo dovodi do otklanjanja različitih administrativnih barijera, do zajedničkih razvojnih projekata, a samim tim i do rešavanja širih problema opštine Kovačica. Naime, odnos lokalnih administrativnih jedinica (posebno odeljenja za privredu, malu privredu i razvoj) prema preduzetnicima i njihovim razvojnim potrebama ima značajan uticaj na brzinu stvaranja novih preduzeća, usporavanje „izumiranja“ postojećih preduzeća i na efikasnost realizacije investicionih ulaganja. U krajnjoj instanci, ovakav odnos rezultira otvaranjem novih, efikasnih radnih mesta. Pобољшanje nivoa zadovoljstva preduzetnika radom uprave opštine Kovačica, odražava se u većoj dinamici razvoja MSPP, te je iz tih razloga neophodno graditi pozitivan odnos prema preduzetnicima i menadžerima MSPP na svim nivoima.

Najznačajnije aktivnosti koje vode stvaranju partnerstva lokalne vlasti opštine Kovačica i preduzetnika trebalo bi da budu:

- Razvijanje nefinansijskih oblika podrške lokalne vlasti razvoju preduzetništva;
- Pokretanje inicijative za formiranje kancelarija za obavljanje svih administrativnih poslova na jednom mestu („one stop shop”);
- Obuka osoblja u lokalnim institucijama kako bi se u najvećoj mogućoj meri pomoglo osnivanje i razvoj MSPP;
- Učestvovanje lokalne samouprave u sufinansiranju poslovnih susreta, poslovnog povezivanja i izradi promotivnog materijala;
- Promocija preduzetništva, preduzetničkih dostignuća i zajedničkih projekata i saradnje od strane predstavnika lokalne samouprave.

Izgradnja MSPP infrastrukture

Razvoj MSPP na teritoriji opštine Kovačica nije moguć bez izgradnje bazične MSPP infrastrukture. Razvijena poslovna infrastruktura povećava atraktivnost okoline i privlači MSPP i ostale investitore da dolaze i otvaraju nova radna mesta. Cilj uspostavljanja MSPP infrastrukture je jačanje ovog sektora, snižavanje opštih troškova poslovanja, te postizanje

⁵ Narodna banka Srbije, Saopštenje o ostvarenim rezultatima poslovanja preduzetnika u Republici Srbiji – podaci iz finansijskih izveštaja za 2006. godinu

višeg stepena njihove globalne konkurentne sposobnosti. Poslovna infrastruktura se sastoji iz niza institucija i preduzeća koja mogu da servisiraju razvojne koalicije na lokalnom nivou, zatim da predstavljaju lokalnu zajednicu kod drugih nacionalnih ili inostranih partnera i da kvalitetno servisiraju domaće i strane partnere, donatore, investitore i MSPP prilikom realizacije razvojnih projekata. Mere koje se odnose na izgradnju MSPP infrastrukture su:

- Uspostavljanje preduzetničkog centra;
- Uspostavljanje logističkog centra;
- Formiranje biznis inkubatora;
- Stvaranje komunalno uređenih i opremljenih industrijskih zona;
- Osnivanje Centra za razvoj seoskih područja;
- Osnivanje lokalnog finansijskog fonda za razvoj MSPP, kako bi se odobravanjem mikrokredita, subvencija i garancijskih šema podstakao privredni rast opštine Kovačica.

Kreiranje afirmativnog privrednog ambijenta

Kreiranje afirmativnog i povoljnog privrednog ambijenta u funkciji razvoja sektora MSPP ogleda se, pre svega, u stvaranju jeftine, efikasne i brze administracije, sa pojednostavljenim procedurama za registrovanje i funkcionisanje preduzeća. Takođe, predmetna mera se odnosi i na donošenje seta indirektnih instrumenata za stimulisanje novih i postojećih MSPP. Mere koje se odnose na kreiranje afirmativnog privrednog ambijenta su:

- Privremene poreske olakšice za početnike;
- Podrška projektima povezivanja individualnih poljoprivrednih proizvođača, preduzetnika i preduzeća u mreže i klastere (npr. klaster poljoprivrede);
- Organizaciona i finansijska podrška za učešće MSPP na sajmovima, izložbama i konferencijama širom AP Vojvodine i ostatka Srbije.

Edukacija preduzetnika i ulaganje u ljudske resurse

Podsticanje otvaranja novih radnih mesta za različite ciljne grupe i u raznovrsnim privrednim granama, na dugi rok rešava mnoge probleme vezane za zapošljavanje ljudi koji duži vremenski period čekaju na posao ili na zapošljavanje u privrednim granama gde inače postoji manjak kvalifikovanih radnika. Preko programa usmerenih na otklanjanje tih prepreka, može se postići kreiranje radnih mesta neophodnih za razvoj privrede i same Opštine. Podsticanjem osposobljavanja i prekvalifikacije nezaposlenih, otvara se mogućnost da nova i postojeća MSPP nađu radnu snagu odgovarajućih kvalifikacija za realizaciju sopstvenog proizvodnog programa. U ovom procesu svoju ulogu treba da prepoznaju sledeće institucije: kancelarija Nacionalne službe za zapošljavanje u Kovačici – filijala Pančevo, Regionalni centar za razvoj Banata, Regionalna privredna komora Pančevo i naravno Odeljenje privrede, male privrede i razvoja pri lokalnoj samoupravi. Neki od načina (mera) za stvaranje novih radnih mesta su:

- Promovisanje aktivne politike zapošljavanja;
- Promovisanje razvoja preduzetništva u seoskim sredinama;
- Podržavanje preduzetničkih inicijativa i obuka za žene;
- Podržavanje razvoja preduzetništva među mladima;
- Podržavanje zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova;
- Podržavanje zapošljavanja invalida i ljudi sa ograničenom sposobnošću rada.

Izlazak iz kruga nerazvijenosti nije moguć bez prioritarnog ulaganja u ljudske resurse. Nužan preduslov bržeg razvoja sektora MSPP u opštini Kovačica, odnosno prevazilaženje siromaštva koje je pojačano tranzicionim zaostajanjem, moguće je samo dodatnim obrazovanjem i obukom preduzetnika, radnika, učenika i nezaposlenih lica. Obrazovanje radnika postaje primaran uslov za jačanje i podsticanje konkurentnosti. Razvoj MSPP zavisi i od načina na koji

se učenici, studenti, nezaposleni i ostala lica motivišu da se uključe u različite programe obrazovanja sa ciljem podizanja vlastitog nivoa znanja, čime se stvaraju mogućnosti da ta lica ostvare svoju preduzetničku ideju ili da se zaposle u malom ili srednjem preduzeću u kome postoji potreba za takvim radnicima. Razvoj ljudskih resursa trebalo bi da obuhvati sledeće aktivnosti:

- Prekvalifikaciju i dokvalifikaciju kadrova kroz program obrazovanja za konkurentnost;
- Podsticanje javnih programa obrazovanja lica koja žele da steknu dodatna znanja;
- Razvoj opšteg programa obrazovanja preduzetnika početnika;
- Razvoj specijalnih programa za edukaciju preduzetnika i radnika iz različitih sektora;
- Razvoj finansijske šeme za sufinansiranje obrazovanja pojedinih ciljnih grupa.

8.1.5 Investicije - stvaranje povoljnog investicionog ambijenta

Jedan od prioriteta razvoja Opštine predstavlja i stvaranje povoljnog investicionog ambijenta. Investicije koje se realizuju na nekoj teritoriji utiču direktno na sve indikatore uspešnosti. Sa stanovišta lokalne privrede, direktne investicije predstavljaju jedan od najvažnijih instrumenata posredstvom kojih bi se podstakla proizvodnja, transfer know how-a, rast zaposlenosti, razvoj infrastrukture, smanjenje siromaštva itd. Imajući u vidu koristi koje su direktne investicije stvorile za neke opštine u okolini (na prvom mestu opština Inđija, Zrenjanin, Stara Pazova) ili čak čitave zemlje u međunarodnim i domaćim okvirima, stvoreni su konkurentski uslovi za privlačenje slobodnog kapitala, a sve u cilju privlačenja što obimnijih i raznovrsnijih investicija.

Najveće efekte i najznačajnije investicije realno je očekivati od stranih direktnih investicija (SDI ili Foreign Direct Investment – FDI). Ako se ima u vidu brojnost i minorna poslovna efikasnost postojećih preduzeća u opštini Kovačica, postaje jasno da unutrašnji pokretači ekonomskog razvoja nisu raspoloživi u dovoljnoj meri. U tom smislu, polazna hipoteza, da je razvoj zasnovan na lokalnim potencijalima i sposobnostima lokalnih preduzetnika ključ uspeha, jednostavno nije realna. Za dalji ekonomski razvoj neophodna je pokretačka snaga većih potencijala, snaga koja nije uslovljena ograničenjima i slabostima lokalnog tržišta, već snaga koja je usmerena na iskorišćavanje lokalnih prednosti i potencijala. Stoga, može se očekivati da među kapitalnim investicijama primat imaju strane direktne investicije.

Privlačenje stranih investicija definisano je kao jedan od ključnih razvojnih prioriteta, imajući na umu pozitivan efekat na pokretanje proizvodnje, stvaranje novih radnih mesta, a vrlo često i na povećanje izvoza. Verovatnoća da će SDI uticati na povećanje izvoza je tim veća što je niži nivo razvijenosti zemlje ili regiona u kome se one realizuju, jer je u obrnutoj srazmeri sa razvijenošću i apsorpcionom moći domicilnog tržišta. Iskustva i pozitivni primeri ubrzanog razvoja zaostalih regiona u "tranzicionim" zemljama i zemljama EU koje su imale problema sa nivoom ekonomske razvijenosti pre 10-15 godina, ukazuju da su eksponencijalni rast i korenite promene privredne strukture realnost, zasnovana na strategiji i sistematskom ulaganju u njenu primenu. S druge strane, ni jedan primer ubrzanog razvoja nije poznat bez spoljnog pokretača, bez inicijalnog rasta zasnovanog na liderskim preduzećima, čija proizvodna, tržišna i poslovna moć prevazilazi uslove lokalne privrede i uticaja.

Sa stanovišta Opštine, indukciju ubrzanog razvoja je moguće obezbediti i privlačenjem domaćih investitora, ukoliko imaju ozbiljne planove nastupa na regionalnim tržištima i ukoliko su zainteresovani, ne samo za pristup jeftinim resursima, nego i za transfer dela svojih ključnih aktivnosti na područje Opštine, kao i na uključivanje lokalnih dobavljača ili kooperanata u mrežu svojih ključnih plasmana izvan lokalnog tržišta, pa i same Srbije.

Najznačajnije prednosti i potencijali koje opština Kovačica (slično drugim opštinama u regionu) ima u privlačenju stranih, ali i domaćih, investicija su sledeće:

- Niski troškovi zakupa ili kupovine zemljišta, kao i mogućnost širenja poseda;
- Niski troškovi radne snage, ako se uzme u obzir prosečni nivo zarada, i mala mogućnost da one ubrzano rastu, s obzirom na postojeću stopu nezaposlenosti;

- Spremnost lokalnih preduzeća da rade u kooperaciji sa velikim kupcima koji bi obezbedili stabilnost tražnje;
- Beneficije i pristup izvorima sredstava za investiranje zasnovani na podršci Vlade ubrzanom razvoju opština i okruga.

U sklopu toga, potrebno je sprovesti niz aktivnosti koje su u nadležnosti lokalne uprave. Kao prvo, potrebno je rešiti brojna imovinsko-pravna pitanja i napraviti rešenja kroz infrastrukturno opremanje radnih zona, koja će biti daleko povoljnija za investitore. Investitorima je potrebno ponuditi greenfield zonu sa kompletnom infrastrukturom – vodom, strujom, plinom i kanalizacijom. Treba razmišljati i o mogućnosti da se investitori oslobode i nekih komunalnih naknada, odnosno da im se praktično ponudi besplatno zemljište. Potrebno je ubrzati i učiniti efikasnijim procedure za dobijanje svih potrebnih dozvola.

8.1.5.1 Institucionalna i infrastrukturna rešenja

U ovom delu Strategije ukazuje se na tipska institucionalna i infrastrukturna rešenja koja je moguće implementirati u okviru opštine Kovačica na inicijativu lokalnih vlasti. U skladu sa geografskim položajem, prirodnim karakteristikama, privrednom razvijenošću i ostalim karakteristikama Opštine, neophodno je stvoriti uslove za osnivanje i rad:

- industrijskih parkova i
- start-up centara ili biznis inkubatora.

Lokacije za formiranje industrijskih parkova u Opštini mogu biti vrlo značajne za sposobnost privlačenja spoljnih investitora. U okviru industrijskih parkova interes proizvođača postoji za izbor odgovarajuće lokacije, čija prednost je blizina dobavljača ili sirovinskih resursa, kao i blizina ciljnih tržišta. Posebnu pogodnost donose članovi industrijskih parkova koji su orijentisani na dobavljače, jer najčešće njihov dolazak i veće povezivanje sa lokalnim dobavljačima doprinosi i rastu njihove produktivnosti.

Industrijski parkovi su zone namenjene gradnji proizvođačkih kapaciteta. Opremanje tehničkih uslova za početak gradnje i proizvodnje uglavnom pada na teret i izvodi se u organizaciji samih investitora. Međutim, opštine koje žele da budu konkurentne sa ponudom lokacija za industrijsku gradnju preduzimaju korake koji znatno skraćuju vreme početka eksploatacije odabrane lokacije ili konačnog pokretanja pogona, pa na teret svojih budžeta, čak i iz kredita, finansiraju tehničko opremanje lokacija. Najčešće se ovakve investicije isplate već kod privlačenja jednog investitora, jer su oni spremni da pokriju te troškove, svesni ušteda u vremenu i organizaciji obezbeđivanja potrebnih tehničkih uslova. Svi naredni investitori imaju manje troškove tehničkog opremanja lokacija, ali je vrednost opremljenosti ista, tako da se lokalnim samoupravama isplati da nastave sa praksom predinvestiranja u opremanje lokacija. Ključna odlika industrijskih zona je dobra prethodna ispunjenost tehničkih uslova za početak gradnje, a vrlo često i postojanje industrijskih objekata (hala, parkinga,...) koji se lako mogu privesti konačnoj nameni.

Izbor lokacija industrijskih parkova zavisi od lokaliteta postojećih preduzeća čija infrastruktura i objekti mogu biti iskorišćeni kao početno jezgro, što će doprineti povećanoj zainteresovanosti investitora i smanjenju potrebnih ulaganja u zasnivanje parkova. Drugi važan faktor jeste povezanost sa saobraćajnicama i sa drugim privrednim ili turističkim kapacitetima, kako bi se postiglo snižavanje troškova povezivanja ili izbeglo narušavanje ambijenta poslovanja u drugim delatnostima. Treći uticajni faktor je pitanje vlasništva zemljišta i složenost i cena njegovog prevođenja ovim namenama. Postojeće radne zone u Kovačici određene su Generalnim urbanističkim planom i nalaze se u zapadnom, severnom, severoistočnom i istočnom delu naselja. Zona u zapadnom delu naselja je dobro saobraćajno opslužena i pored drumskog ima obezbeđen i železnički saobraćaj.

Industrijski parkovi treba da budu formirani u skladu sa postojećom i budućom prostorno-funkcionalnom strukturom naselja, sa tehnološkom povezanošću pojedinih proizvodnih

jedinica, a istovremeno u skladu sa osnovnim infrastrukturnim sistemima naselja. U okviru jedne zone treba da se grupišu preduzeća koja su međusobno tehnološki povezana, koja imaju sličan stepen štetnog uticaja na okolinu i imaju slične zahteve u pogledu saobraćajnog i drugog opsluživanja.

U Kovačici, potencijalna mesta gde bi mogli da se razviju industrijski parkovi nalaze se u okviru formiranih radnih zona. Postojeće radne zone definisane urbanističkim planom nalaze se u zapadnom, severnom, severoistočnom i istočnom delu naselja u blokovima broj 2, 3, 12, 42, 43, 44, 45. U okviru ovih zona zadržavaju se svi izgrađeni radni kompleksi. Položaj radnih zona je dobar u odnosu na naselje i pravac dominantnih vetrova. Pored daljeg razvoja postojećih kapaciteta, ove radne zone pružaju prostor i za razvoj novih industrijskih, skladišnih, saobraćajnih i drugih kapaciteta.

Industrijski parkovi, naročito u fazi proširenja, imaju uticaj na gradsku infrastrukturu (saobraćajnice, vodovod, gas, električna energija, telekomunikacije, otpadne vode, deponije čvrstog otpada), jer često zahtevaju njeno pojačavanje. U tom smislu, pre njihovog formiranja potrebno je proceniti njihove zahteve u pogledu svih tehničkog uslova u kontekstu rasta broja članova industrijskih parkova, kao i obima njihovog poslovanja.

Samo u Vojvodini postoji nekoliko dobrih primera kako se investicija u industrijske parkove, opštinama koje su investirale, višestruko isplatila. Opština Kovačica bi mogla da se u tom pogledu priključi ovim opštinama.

Start-up centri ili biznis inkubatori su još jedan vid poslovne infrastrukture koji može bolje da se iskoristi na području Opštine. Pod biznis inkubatorom podrazumeva se organizaciona jedinica, dizajnirana tako da pomogne razvoju preduzetništva i osnivanju novih kompanija tako što će im obezbediti besplatne konsultantske usluge, funkcionalni poslovni prostor, zajedničko korišćenje infrastrukture, opreme, zatim korišćenja tehničkih, informatičkih, finansijskih i marketinških programa. Njihova svrha je uspostavljanje poslovne infrastrukture koja služi preduzećima da u što kraćem vremenu postanu tržišno aktivne i profitabilne.

Biznis-inkubatori povezuju razne vrste biznisa pod istim krovom ili na širem zajedničkom prostoru. Međutim, najvažniji segment pomoći koju biznis inkubatori pružaju svojim članovima (tzv. „stanarima”) je pristup početnom kapitalu koji je potreban za pokretanje i razvoj novog preduzeća. Kada se preduzeće nađe u inkubatoru, put do potencijalnih investitora je direktniji, s obzirom da slobodni kapital, tražeći mogućnost za profitabilno investiranje, na taj način lakše prepoznaje nove preduzetničke inicijative. Samo pripadanje biznis inkubatoru je povoljan znak za potencijalne kooperante, jer se smatra da su članovi inkubatora već prošli određeni test podobnosti poslovne ideje prilikom ulaska u inkubator. Sa povoljnom cenom zakupa, zajedničkim uslužnim servisom, obezbeđenjem profesionalne poslovne podrške i obuke po beneficiranim cenama, preduzetnici stiču osećaj sigurnosti za uloženi kapital i osećaj znatno manjeg rizika nego što bi to bio slučaj u čisto tržišnom poslovnom okruženju. Statistički izveštaji daju potvrdu takvom stavu, time što pokazuju da biznis inkubatori povećavaju stepen uspešnosti novoosnovanih preduzeća sa 20% na čak 87%.

Osnivanje biznis inkubatora je u funkciji razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Pomoć koju nude biznis inkubatori u vidu početnog kapitala, prostorija i usluga, po svojoj strukturi odgovara potrebama MSPP u rešavanju početnih problema i teškoća u započinjanju i razvoju biznisa. Stvaranju povoljnog investicionog ambijenta za veće investicije, naročito za strane investicije, u većoj meri nude poslovni parkovi.

8.1.5.2 Prioriteti razvoja povoljnog investicionog ambijenta

Za razvoj povoljnog investicionog ambijenta od velikog značaja je razvoj tercijalnih usluga koje su vezane za rad privrede, kao napr. knjigovodstvene agencije, agencije za obezbeđenje, za održavanje čistoće koje već u dovoljnoj meri postoje i rade na teritoriji opštine.

Osnivanje i pokretanje industrijskih parkova zahteva ulaganje značajnih sredstava. Projektovana izdvajanja države za ubrzani razvoj opština i okruga su uvećana u odnosu na prethodni period, ali su još uvek nedovoljna. Međunarodne organizacije i fondovi za sada samo simbolično doprinose realizaciji predloženih projekata, ali se njihova pojačana aktivnost može očekivati sa ostvarivanjem prava naše zemlje da koriste sredstva pretpristupnih fondova EU (Instrument for Pre accession Assistance - IPA). Podelom rizika ulaganja između ovih sektora može se ostvariti značajni investicioni budžet i dinamika koja će posredno pokrenuti i lokalne investitore, kao i lokalne dobavljače.

Formiranje budžeta i pristupa namenjenih privlačenju značajnijih domaćih ili stranih investitora ne umanjuje aktivnosti i mere koje se od strane države i domaćih razvojnih fondova preduzimaju u pravcu oživljavanja sektora MSPP. Naprotiv, može se očekivati da sa dolaskom značajnijih investitora, bude pokrenut lanac zahteva za dodatnim, manjim, ali sada umreženim projektima lokalnih preduzeća sa delatnošću preduzeća koja imaju ulogu spoljnog inicijatora promena.

U ranijim godinama, širom Srbije se u nedovoljno razvijenim opštinama, pristupalo izgradnji infrastrukturnih objekata i industrijskih zona, kao i poslovnih centara sa namerom da oni privuku preduzeća sami po sebi. Većina od tako pokrenutih zona i centara su sada zatvoreni ili se koriste sa jako malim kapacitetom. Na osnovu tog iskustva, neophodno je stvoriti pristup gde potencijalni „članovi” parkova moraju uložiti deo sredstava od vrednosti investicije, kako bi se obezbedila motivacija za maksimiziranjem korišćenja kapaciteta i potencijala koji će biti stvoreni na bazi zajedničkog ulaganja. Čak i ta sredstva mogu biti obezbeđena iz razvojnih fondova u vidu kredita, a predmet obezbeđenja vraćanja sredstava može biti zalog samih objekata i zemljišta koja su u funkciji realizacije projekta koji se zajednički ugovori.

Da bi se izvršile adekvatne pripreme i realizovali projekti zasnivanja industrijskih parkova neophodno je sprovesti:

- Kratkoročne mere pripreme nekretnina za planirane namene u okviru industrijskih parkova, na osnovu čega će se predvideti lokacije najvišeg stepena spremnosti za realizaciju;
- Detaljno vrednovanje lokacija i potencijalnih investitora na osnovu usklađenosti sa strategijama i prioritetnim delatnostima u Opštini;
- Uvođenje inovativnih podsticajnih mera za privlačenje investitora, na osnovu podsticaja koje obezbeđuju nadležna ministarstva, lokalna samouprava ili razvojni fondovi države. Osim finansijskih, kao pogodne se sagledavaju i ostale beneficije (besplatno zemljište, ubrzani postupci odobravanja gradnje, infrastrukturno opremanje lokacija na teret sredstava lokalne samouprave i nadležnih ministarstava i javnih preduzeća);
- Prezentaciju lokalnih infrastrukturnih, resursnih, tržišnih i kadrovskih potencijala Opštine na domaćem i međunarodnom nivou, posredstvom lokalnih i nacionalnih razvojnih agencija i ministarstava.

8.1.5.3 Čiste tehnologije – investicioni prioritet

I pored toga što je u prethodnom delu koji se odnosi na stvaranje podsticajnog ambijenta za investitore, iskazana namera lokalne samouprave da privuče što je moguće veći broj investitora, potrebno je da taj proces bude usmeren u pravcu razvoja privrede kroz očuvanje životne sredine. Tu se pre svega misli na privlačenje one grupe investitora koji sa sobom donose „čiste” tehnologije, odnosno tehnologije koje nemaju negativan uticaj na životnu sredinu.

Ovakav stav treba da pruži podršku i „zaštitu” definisanim sektorskim prioritetima ekonomskog razvoja Opštine, čiji razvoj je baziran na očuvanju prirodnih potencijala. Tu spadaju prirodni

potencijali za razvoj poljoprivrede, odnosno prehrambene industrije zasnovane na zdravoj sirovinskoj bazi, kao i prirodni potencijali za razvoj turizma (flora i fauna Opštine).

U cilju ostvarenja namera u pogledu kreiranja „čiste“ investicione klime i privredne strukture potrebno je kreirati i uvesti:

- Stimulativne mere za investitore čije investicije nemaju uticaja na narušavanje životne sredine (dobijanje najboljih lokacija u industrijskim zonama, smanjenje lokalnih komunalnih taksi i dr);

Opština Kovačica, kao jedinica lokalne samouprave ima ovlašćenja da primenjuje mere iz oblasti zaštite životne sredine i da u okviru toga definiše naknade za njenu zaštitu i unapređenje. To znači da za određene delatnosti (za koje je zakonom propisana obavezna izrada analize uticaja na životnu sredinu, kao i za ostale delatnosti) lokalna samouprava može propisati naknadu u određenom procentu od predračunske investicije ili se može vezati za konkretnu učinjenu aktivnost, odnosno količinu proizvedenih predmeta koji su objekat „oporezivanja“. Navedene mere Opština može koristiti u svojoj nameri da usmerava privredu ka čistim tehnologijama i da po tome gradi brend Kovačice, a sa druge strane da ostvari fiskalni prihod koji će iskoristiti za unapređenje životne sredine.

Pored uvođenja ovih mera, Opština može određene negativne eksterne efekte neutralisati i određivanjem zona u kojima se mogu obavljati aktivnosti koje ih izazivaju, propisivanjem zabrane i kazni u vezi vršenja istih, uvođenjem režima dozvola, kao i ustanovljavanjem drugih mera kojima se može uticati na smanjenje zagađenja na području njihove nadležnosti. Naime, uvođenje određenog vida fiskalnih obaveza, odnosno sličnih vidova intervencije lokalnih vlasti kojima se reguliše ponašanje zagađivača, ne dovodi do potpunog uklanjanja negativnih eksternih efekata nastalih po tom osnovu. Jedina mera kojom se u potpunosti mogu eliminisati takvi efekti je potpuna zabrana aktivnosti kojim se izaziva zagađenje, ali ovakve mere treba koristiti samo u ekstremnim slučajevima kod delatnosti sa visokim uticajem na životnu sredinu. U ostalim slučajevima, korisnije su fiskalne mere koje će sa jedne strane kontrolisati brojnost zagađivača, a sa druge Opštini donositi prihode.

8.1.6 Ravnomerni razvoj Opštine

Opštinska uprava

Jedan od najznačajnijih prioriteta za razvoj jedne opštine jeste postojanje savremene i vrlo operativne opštinske uprave.

Da bi opštinska uprava mogla efikasno funkcionisati u cilju stalnog jačanja potencijala i razvoja cele opštine potrebno je konstantno sprovoditi određene mere.

- Osavremenjivati rad, putem novih oprema i novih metoda rada.
- Uslove rada prilagoditi tako da budu povoljni zaposlenim u upravi a isto tako i strankama koje dolaze u opštinsku upravu.
- Pratiti rad zaposlenih i konstantno vršiti edukacije zaposlenih, kako bi bili upoznati sa svakodnevnim promenama.
- Slati zaposlene na seminare u organizaciji državnih institucija, kao i evropskih fondova
- Pratiti efektivnost rada zaposlenih.

U Mesnoj zajednici ne postoje definisane industrijske zona za izgradnju novih privrednih kapaciteta (greenfield investicije), pa ih je potrebno definisati na lokacijama koje su za tu svrhu moguće i pogodne (lokacije na obodu sela površine oko 20ha). Najznačajniji infrastrukturni projekti koji doprinose kvalitetu života stanovnika, ali i koji stvaraju preduslove za privredni razvoj, odnose se na dobijanje upotrebne dozvole za izgrađeni gasovod (vrednost dokumentacije za dobijanje upotrebne dozvole je 8 miliona dinara od kojih 5 miliona nedostaje, a vrednost celokupnog projekta iznosi 36 miliona dinara). Pored toga, u narednom periodu potrebna je izrada i realizacija projekta izgradnje kanalizacionog sistema u Mesnoj zajednici, za koji je Mesna zajednica podnela zahtev za finansiranje Pokrajinskom sekretarijatu za urbanizam, koji odobrava sredstva za te namene. Takođe, u narednom periodu planirano je i asfaltiranje lokalnih ulica, u skladu sa planom definisanim na osnovu postojećeg stanja i prioriteta ulica.

U oblasti zdravstva ne postoje značajniji nedostaci osim administrativnih procedura koje prouzrokuju duga čekanja, kao i opšti utisak meštana da je snabdevenost medikamentima u drugim mesnim zajednicama bolja. U oblasti obrazovanja nedostaju pojedini kadrovi, naročito predavači stranih jezika.

Najznačajniji prirodni potencijal Crepaje je poljoprivredno zemljište pogodno za ratarstvo i voćarstvo, a trenutno je prepoznatljivo po visokim prinosima kukuruza. Prednosti u obliku kvalifikovane radne snage u oblasti poljoprivredne proizvodnje i prerade daju mogućnost da se iskoristi šansa Mesne zajednice koja se nalazi u valorizaciji sirovinke baze u prerađivačkim kapacitetima poljoprivrednih proizvoda. Neminovnost tranzicije je ukрупnjavanje poseda koje će mnoge meštane preorijentisati ka drugim izvorima osnovne zarade koji se nalaze izvan primarne poljoprivredne proizvodnje. Alternativa sitnim proizvođačima u nadolazećem periodu je ukрупnjavanje ponude preko otkupnih stanica i hladnjača, kao i usmeravanje ka preradi poljoprivrednih proizvoda, odnosno ka višim nivoima prerade. Jedna od šansi upošljavanja je iskorišćenje turističkih potencijala Mesne zajednice u okviru razvoja ruralnog turizma Opštine i dalje širenje prepoznatljivosti manifestacije „Crepajački fijaker“ i na njoj zasnovane ponude ruralnog turizma (jahanje, razgledanje i sl).

MZ PADINA

Nedefinisane industrijske zone i nepostojanje napuštenih lokacija koje mogu biti iskorišćenje za "brownfield" investicije samo je jedan od nedostataka koji potencijalne investitore odvraća od novih investicionih projekata. U tu svrhu, neophodno je pažnju usmeriti ka definisanju raspoloživih industrijskih zona i njihovoj promociji, a sve u cilju privlačenja novih investitora.

Pored definisanja industrijskih zona u narednih nekoliko godina postoji niz infrastrukturnih projekata koje treba realizovati, kako bi se život lokalnog stanovništva podigao na viši nivo. Tu se pre svega misli na projekat izgradnje puteva i trotoara, izgradnju ulične rasvete i sanaciju više objekata. Pored toga, potrebno je obezbediti deficitarne kadrove u oblasti zdravstva, kao i potrebna finansijska sredstva koja će biti usmerena u nabavku opreme za potrebe zdravstva. Situacija je ista i u oblasti obrazovanja, gde takođe postoji potreba za kadrovima pojedinih profila i opremom koja će olakšati proces odvijanja nastave i podići njenu efikasnost.

Po oceni predstavnika ove mesne zajednice, najperspektivnija privredna aktivnost je trgovina. Od prirodnih potencijala koji postoje na ovim prostorima, pored zemljišta pogodnog za poljoprivredu, najznačajniji je izvor termalne vode koji je poprilično udaljen od samog mesta i koji je van funkcije. Kvalitativne prednosti ove mesne zajednice su poljoprivredna aktivnost, relativno razvijen sektor trgovine, kao i značajna preduzetnička aktivnost kroz različite vidove zanatskih radnji. Posebne napore treba usmeriti ka objedinjavanju malih zanatskih radnji, njihovoj integraciji, a sve u cilju zajedničkog tržišnog nastupa. Naravno, i poljoprivredne aktivnosti treba usmeravati ka objedinjavanju ponude ili ka ukрупnjavanju poseda, a prevashodno ka integraciji poljoprivrednih sa trgovinskim aktivnostima.

MZ SAMOŠ

Trenutno ne postoje predloženi projekti za koje su potrebna finansijska sredstva ili bilo kakva stručna pomoć. Takođe, industrijske zone nisu definisane, pa je u tu svrhu neophodno pokrenuti akcije ka definisanju istih, kako bi se privukli potencijalni investitori. Postoji napušten magacinski prostor zemljoradničke zadruge „Obnova“, površine 600 m², koji može biti iskorišćen za neki vid jedinstvene otkupne stanice za različite vrste poljoprivrednih proizvoda, naročito za otkup ratarskih proizvoda, što je ujedno i jedan od većih nedostataka ove mesne zajednice.

Infrastrukturni projekti su usmereni na izgradnju puteva i rekonstrukciju ulične rasvete, kao i na bušenje jednog bunara koji će u mnogome doprineti boljem snabdevanju meštana pijaćom vodom.

Osnovni prirodni potencijal mesne zajednice je zemljište koje je veoma pogodno za primarnu poljoprivrednu proizvodnju, pre svega za voćarstvo. Takođe, mora se napomenuti da je tlo u ovoj mesnoj zajednici peskovito, pa je iz tog razloga veoma pogodno za razvoj vinogradarstva. Unapređenje poljoprivredne aktivnosti treba usmeriti ka organizaciji otkupa ratarskih i drugih poljoprivrednih proizvoda, kao i ka stvaranju podsticajnog privrednog ambijenta za otvaranje pogona za preradu istih. Na ovaj način uspostavila bi se horizontalna saradnja između različitih poljoprivrednih proizvođača, a takođe i vertikalna saradnja između poljoprivrednih proizvođača i preduzeća koja se bave daljom preradom.

MZ DEBELJAČA

Aktivnosti predstavnika mesne zajednice u cilju unapređenja poslovne klime i stvaranja podsticajnog ambijenta za razvoj mikro i malih preduzeća ogledaju se u izradi studije za uspostavljanje biznis inkubatora. Ono što ovu mesnu zajednicu izdvaja od drugih su aktivnosti koje su usmerene na formiranju industrijskih zona. Ako se nastavi sa postojećom dinamikom, Debeljača uz druge mesne zajednice koje su definisale industrijske zone, ima inicijalnu prednost u privlačenju novih investitora. Takođe, postoji nekoliko manjih, napuštenih lokacija koje mogu biti interesantne za nove investitore, a na čijoj promociji treba raditi.

Projekti u oblasti infrastrukture su usmereni ka izgradnji lokalnih puteva, vodovoda i kanalizacije kao i uređenje pijace. Takođe, postoji i urađena studija izvodljivosti za izgradnju ulične rasvete. U cilju unapređenja zdravstvene zaštite, neophodno je aktivnosti usmeriti ka otklanjanju značajnih nedostataka, pre svega nedostatak opreme (laboratorije) i dečijeg dispanzera, kao i određenih kadrova (ginekologa i lekara koji govore jezike nacionalnih manjina, npr. mađarski). Otklanjanjem nedostataka u oblasti obrazovanja obezbeđuje se unapređenje kvaliteta života stanovništva (opremanje adekvatnim nastavnim sredstvima, izgradnja školske kuhinje i trpezarije i obezbeđenje deficitarnog stručnog kadra za pojedine nastavne predmete).

Prirodna bogatstva Debeljače su raznolika. Zemljište je veoma kvalitetno i pogodno za razvoj poljoprivrede, naročito kada se uzme činjenica da postoji razvijena kanalska mreža koja služi za navodnjavanje zemljišta. Pored toga, postoje Debeljačka jezera koja su pogodna za razvoj turizma na ovoj teritoriji (ruralni i lovni turizam).

Generalno, može se zaključiti da je stanje privrede u ovoj mesnoj zajednici na niskom nivou, ali sa tendencijom poboljšanja. Većina preduzeća se nalazi u fazi stečaja, dok privatizacija nekih preduzeća nije donela očekivane rezultate. Povećanje broja malih zanatskih radnji u oblasti obučarstva, šanse koje se otvaraju u okviru ruralnog turizma, kao i tlo pogodno za povrtarstvo, ostavljaju prostor za donošenje niza mera i sprovođenje niza aktivnosti u cilju unapređenja stanja privrede u ovoj mesnoj zajednici. Poseban akcenat treba staviti na razvoj turizma, gde bi trebalo iskoristiti i integrisati tradicionalne manifestacije (veliki tradicionalni

vašari i motoskupovi na ovim vašarima, Debeljačka gulašijada, festival mađarskih narodnih pesmama) sa prirodnim bogatstvima (jezero) u cilju pružanja sveobuhvatnije ponude.

MZ KOVAČICA

Najznačajniji infrastrukturni projekti su izgradnja gasovoda i kanalizacije, rekonstrukcija ulične rasvete, sređivanje parking prostora, pijačnih prostora, sportska hala, autobuska stanica i dr. Potrebno je razvoj usmeriti prema investicijama koje mogu pomoći razvoju privrede i preduzetništva u mestu. To se može postići otvaranjem biznis inkubatora, agencija za pomoć malim i srednjim preduzećima. U oblasti zdravstva nedostaju pojedini kadrovi, kao i pojedine specijalističke usluge, dok u oblasti obrazovanja nema značajnih infrastrukturnih, kadrovskih i drugih nedostataka.

Prirodni potencijal opštine Kovačice na kome se do sada zasnivao razvoj mesne zajednice, pa i cele Opštine, je plodno zemljište. Dalje pravce razvoja treba zasnivati na istim osnovama i principima, ali i drugim sredstvima, odnosno jačanjem kapaciteta sekundarne prerade poljoprivrednih proizvoda zasnovanih na jakoj primarnoj bazi. Potrebno je iskoristiti i ostale prednosti blizine Beograda i Magistralnog puta. Tradicija u pojedinim delatnostima sačuvana u kvalifikovanoj radnoj snazi i široj prepoznatljivosti šansa je za razvoj privatnog preduzetništva. Turizam je takođe šansa da se lokalni potencijali valorizuju. Edukacijom ljudi, pogotovu žena za razvoj seoskog turizma, privatnog smeštaja može se doprineti ekonomskom jačanju Kovačice. Za razvoj mesta je bitna činjenica da se razne turističke manifestacije, koje su lokalnog karaktera uvrste u ponudu turističke organizacije i na taj način doprinesu razvoju Kovačice.

MZ IDVOR

Najznačajniji infrastrukturni projekti su navedeno bušenje vodovodnog bunara, asfaltiranje ulica, dovršetak kanalizacione mreže i poboljšanje snabdevanja električnom energijom. U zdravstvu nedostaje oprema, objekti i delimično kadrovi. Pored toga, zapažen je nedostatak opreme i školskih igrališta, kao i odgovarajućih kadrova.

Najznačajniji potencijali su prirodna i kulturna bogatstva, pa dalji razvoj treba zasnivati na odgovarajućim komparativnim prednostima. Potencijali postoje u oblasti proizvodnje i prerade zdrave i organske hrane, kao i u tercijalnim delatnostima, turizmu, kulturnim vrednostima i retkim prirodnim bogatstvima flore i faune. Za turizam je najvažnija rodna kuća Mihajla Pupina i spomen dom M Pupina.

MZ UZDIN (I PUTNIKOVO)

Postojeća privredna razvijenost u mesnim zajednicama Uzdin i Putnikovo je na veoma niskom nivou. Najznačajniji privredni subjekti su: „Ribokoplex“ – preduzeće iz oblasti ribarstva sa 30 zaposlenih. U poslednjih 5 godina zatvoren je mlin u okviru preduzeća „Unirea“, dok nijedno preduzeće nije otvoreno.

Nisu definisane ni predviđene industrijske zone iz razloga što su oduvek osnov razvoja bila prirodna bogatstva mesnih zajednica, pa je za investiranje atraktivan Lovački dom u izgradnji od 300 m².

Najznačajniji infastrukturni projekti su rekonstrukcija i izgradnja puteva, uređenje zgrade Mesne zajednice, izgradnja prilaznih staza i drugi manji projekti. U zdravstvu i prosveti nedostaje oprema za rad.

Stočarstvo i ratarstvo su prepoznatljivi po razvijenosti, jer su zasnovani na prirodnim potencijalima Mesne zajednice. Reka Tamiš je još jedan od potencijala koji se može iskoristi u turističkoj ponudi zajedno sa kulturno-umetničkim kapacitetima Mesne zajednice i Opštine.

Što se Putnikova tiče, može se govoriti samo o poljoprivredi kao jedinoj privrednoj grani koja je zastupljena u ovom mestu. Prirodnu osnovu poljoprivrede čini obradivo zemljište koje zahvata površinu 84,2% od ukupne teritorije. Meštani su se oduvek bavili ratarstvom i stočarstvom. Opštim padom stočnog fonda i razvojem tržišne privrede, šansa je pronađena u povrtarstvu za koje su i inostrani stručnjaci potvrdili da postoji zemlja izvanrednog kvaliteta. Buduću razvoj takođe treba zasnivati na istim osnovama, odnosno prirodnim bogatstvima, ali i tržišnoj orijentaciji ka krajnjem kupcu i proizvodnji proizvoda za kojima postoji tražnja na tržištu. Na teritoriji Putnikova je otvoren veliki broj plastenika koji plasiraju svoje proizvode izvan tržišta opštine

8.1.7 Zaštita životne sredine

Razvijanje svesti i jačanje potrebe za integrisanjem komponente zaštite životne sredine u svaku aktivnost na lokalnom nivou doveli su do toga da se ekologija i zaštita životne sredine postavi kao razvojni prioritet u strateškom dokumentu i na taj način se ekonomski razvoj utemelji na održivim osnovama.

Opšti ciljevu u oblasti ekologije i zaštite životne sredine postavljeni na nivou lokalne zajednice su:

- Zaštita i unapređenje životne sredine
- Zaštita zdravlja i poboljšanje kvaliteta života stanovništva
- Zaštita izvorišta pitke vode
- Podizanje nivoa javne svesti o značaju navedene zaštite i odgovornosti svakog pojedinca
- Implementacija principa održivog razvoja i dalja integracija brige o životnoj sredini u sektorske politike;
- Unapređenje obrazovanja o zaštiti životne sredine;
- Primena ekonomskih principa i razvoj ekonomskih pristupa u sve planove i ciljeve zaštite životne sredine.
- Zaštita životne sredine putem prerade sekundarnih sirovina , odnosno reciklažom, a u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima iz oblasti upravljanja otpadom

Svoje funkcionisanje u oblasti zaštite životne sredine Opština Kovačica temelji na **osnovnim načelima zaštite životne sredine**, primenjene na nivou lokalne zajednice, opštine i mesnih zajednica:

- Načelo integralnosti – integracija ZŽS u sve sektorske politike
- Načelo prevencije i predostrožnosti – planiranje, smanjenje rizika, potrošnje, opasnosti, povećanje reciklaže...
- Načelo očuvanja prirodnih vrednosti - racionalno korišćenje resursa, obnovljivih i neobnovljivih
- Načelo održivog razvoja – usklađenost ekonomskih interesa
- Načelo odgovornosti zagađivača i njegovog pravnog sledbenika
- Načelo "zagađivač plaća"
- Načelo "korisnik plaća" – korišćenje resursa po adekvatnoj vrednosti
- Načelo supsidijarne odgovornosti – odgovornost lokalne samouprave prema ŽS

- Načelo primene podsticajnih mera – za održivost i protiv zagađenja
- Načelo informisanja i učešća javnosti
- Načelo zaštite prava na zdravu životnu sredinu i pristupa pravosuđu

Opština Kovačica je od svih segmenata koji predstavljaju ili imaju uticaja na životnu sredinu, ugroženu pre svega ljudskim delovanjem, označila strateške segmente koje je odabrala kao prioritetne u njihovoj zaštiti tj. njihovom upravljanju, a to su:

Zaštita voda - Vode se mogu koristiti i opterećivati, a otpadne vode ispuštati u vode uz primenu odgovarajućeg tretmana, na način i do nivoa koji ne predstavlja opasnost za prirodne procese ili za obnovu kvaliteta i količine vode i koji ne umanjuje mogućnost njihovog višenamenskog korišćenja. Zaštita i korišćenje voda ostvaruje se u okviru integralnog upravljanja vodama sprovođenjem mera za očuvanje površinskih i podzemnih voda i njihovih rezervi, kvaliteta i količina, kao i zaštitom korita, obalnih područja i slivova, u skladu sa posebnim zakonom. Mere zaštite voda obezbeđuju sprečavanje ili ograničavanje unošenja u vode opasnih, otpadnih i drugih štetnih materija, praćenje i ispitivanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda, kao i kvaliteta otpadnih voda i njihovo prečišćavanje.

Upravljanje otpadom – Cilj upravljanja otpadom je da se sprovedi po propisanim uslovima i merama postupanja sa otpadom u okviru sistema sakupljanja, transporta, tretmana i odlaganja otpada, uključujući i nadzor nad tim aktivnostima i brigu o postrojenjima za upravljanje otpadom posle njihovog zatvaranja. Kao kategorija visokog prioriteta u vremenskom opsegu ovog strateškog dokumenta biće detaljno razrađena u nastavku.

Kontrolisanje i sprečavanje zagađivača – Podrazumeva kontrolisanje i sprečavanje unošenje zagađujućih materija ili energije u životnu sredinu, izazvano ljudskom delatnošću ili prirodnim procesima koje ima ili može imati štetne posledice na kvalitet životne sredine i zdravlje ljudi;

Kontrola i unapređenje kvaliteta zemljišta - Zaštita, korišćenje i uređenje tla i poljoprivrednog zemljišta i dobara od opšteg interesa obuhvata očuvanje produktivnosti, strukture, slojeva, formacija stena i minerala, kao i njihovih prirodnih i prelaznih oblika i procesa. Na površini ili ispod površine zemljišta mogu se vršiti aktivnosti i odlagati materije koje ne zagađuju ili oštećuju zemljište. U toku realizacije projekata, kao i pre njegovog izvođenja (izgradnje, eksploatacije mineralnih sirovina, i dr), obezbeđuje se zaštita tla i zemljišta.

Očuvanje biodiverziteta. - Biodiverzitet i biološki resursi štite se i koriste na način koji omogućava njihov opstanak, raznovrsnost, obnavljanje i unapređivanje u slučaju narušenosti. Zaštita biodiverziteta, korišćenje bioloških resursa, genetički modifikovanih organizama i biotehnologije vrši se na osnovu ovog zakona i posebnog zakona, kao i obaveza preuzetih međunarodnim ugovorima.

Zaštita i korišćenje flore i faune - Radi zaštite biodiverziteta i bioloških resursa, odnosno autohtonih biljnih i životinjskih vrsta i njihovo rasprostiranje, zabranjeno je uznemiravati, zlostavljati, ozleđivati i uništavati divlju faunu i razarati njena staništa. Zabranjeno je uništavati, kidati ili na drugi način pustošiti divlju floru, odnosno uništavati i razarati njena staništa. Određene vrste divlje flore i faune, njihovi razvojni oblici i delovi mogu se sakupljati i stavljati u promet na način i pod uslovima utvrđenim u dozvoli koju izdaje Ministarstvo, po prethodno pribavljenom mišljenju organizacije nadležne za zaštitu prirode.

Takođe, procena uticaja planova, programa i projekata na životnu sredinu je nezobilazna oblast dolovanja na nivou Opštine.

Upravljanje otpadom

Oblast sa najviše uticaja na sve aspekte životne sredine, a na koju se u predmetnom strateškom vremenskom period može značajno uticati, je generisanje i odlaganje otpada, i preme tome upravljanje njime. Savremeni način života, sa visokom količinom generisanog otpada, nameće potrebu organizovanog upravljanja otpadom u cilju održivosti eko sistema.

Trenutno stanje u Opštini Kovačica po pitanju otpada je sledeće: Odvoz smeća se vrši organizovano u svim mestima preko uspostavljenog partnerstva lokalne zajednice i privatnog sektora. Lokalne deponije su sanirane, kao prelazna deponija ostala je deponija u katastarskoj opštini Kovačica a blizu naseljenog mesta Padina.

Ciljevi integralnog upravljanja otpadom u najvećoj meri su:

- smanjivanje generisane količine otpada;
- smanjivanje količina otpada odloženog na deponije primenom primarnog izdvajanja korisnog otpada;
- smanjivanje udela biodegradabilnog otpada u deponovanom komunalnom otpadu;
- smanjivanje negativnog uticaja deponovanog otpada na životnu sredinu i ljudsko zdravlje;
- upravljanje generisanim otpadom po principu održivog razvoja;
- upravljanje otpadom, putem prerade sekundarnih sirovina , odnosno reciklažom, a u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima iz oblasti upravljanja otpadom
- iskorišćavanje otpada za proizvodnju energije.

Savremeni pristup upravljanja čvrstim komunalnim otpadom mora da tretira otpad od njegovog nastanka do konačnog zbrinjavanja, sa osnovnim ciljem uspostavljanjem celovitog sistema upravljanje otpadom u skladu sa Nacionalnom strategijom i postojećim evropskim zahtevima i standardima.

Globalni koraci projektovanja i primeni integralnog pristupa su:

- Primarno odvajanje na izvoru plastike, stakla, papira i kartona. Ostale količine generisanog komunalnog otpada se odnose iz svih domaćinstava u zavisnosti od udaljenosti naseljenog mesta od regionalne deponije odvoze na regionalnu deponiju ili na transfer stanicu.
- Obezbeđenje dovoljnog broja potrebnih posuda za smeće i transportnih vozila tako da se obezbeđuje efikasno i održivo prikupljanje i transport ukupne količine čvrstog komunalnog otpada generisanog u domaćinstvima, javnim institucijama, preduzećima i drugim generatorima čvrstog komunalnog otpada u regionu.
- Projektovati i formirati transfer stanicu tako da obezbeđuju privremeno skladištenje otpada generisanog u planom određenim naseljenim mestima Zatim se otpad sa transfer stanica, sabijen na veću gustinu, prevozi na regionalnu deponiju.

- Centralizacija putem regionalne deponije - Nacionalnom strategijom je predviđeno da opština Kovačica svoj otpad odlaže na buduću regionalnu deponiju koju će koristiti zajedno sa opštinama Zrenjanin, Sečanj, Žitište, Titel i Opovo. Sav otpad koji se doveze na lokaciju regionalne deponije bilo direktno iz domaćinstava bilo sa transfer stanica prvo prolazi kroz postrojenje za tretman otpada. Na ovom postrojenju otpad bi bio podložen mehaničkim i biološkim tretmanom u zavisnosti od kompozicije otpada koji se tretira. Nakon sekundarne separacije otpada zbog izdvajanja korisnih reciklabila kao što su plastika, metali, staklo i papir oni se mogu prodavati na tržištu kao sekundarne sirovine. Ostatak otpada koji je u najvećoj meri biodegradabilan otpad biva podložen biološkim tretmanom kako bi se dobili vredni produkti kao što su biogas i kompost koji imaju svoju tržišnu vrednost. Druga mogućnost tretiranja komunalnog otpada je njegovo spaljivanje i proizvodnja električne energije ili vodene pare koji se dalje mogu plasirati na tržište.
- Razvoj partnerstva za privrednim subjektima i privatnim sektorom kroz razvoj sistema ekonomski održivih komponentin integralnog sistema upravljanja otpadom

8.2 Sektorski prioriteti

8.2.1 Razvoj poljoprivrede

Razvijenost poljoprivrede u opštini Kovačica oslikava opštu razvijenost poljoprivrede u Vojvodini. U odnosu na ostali deo Srbije, Vojvodinu karakterišu najplodniji ravničarski predeli, pa je i poljoprivredna proizvodnja neuporedivo razvijenija nego u brdsko-planinskim oblastima Srbije. U Vojvodini je najveći deo pokazatelja razvijenosti poljoprivredne proizvodnje iznad republičkog proseka. Ipak, i pored svih dobrih prirodnih preduslova, poljoprivreda u Vojvodini nije na zavidnom nivou. Pored toga što se veliki broj stanovništva bavi poljoprivredom, mali broj je spreman i sposoban da primeni savremene metode i unese novine u svoju proizvodnju. Prosečni prinosi najvećeg broja poljoprivrednih proizvoda su daleko ispod evropskog i svetskog proseka.

Opšti položaj u kom se nalazi poljoprivreda uzrokovan je i činjenicom da kod poljoprivrednika ne postoji navika, a ni potreba da se udružuju radi stvaranja boljih uslova za poljoprivrednu proizvodnju i prodaju svojih proizvoda. Veoma mali broj poljoprivrednika je specijalizovan za određeni tip poljoprivredne proizvodnje.

Karakteristično je da u poljoprivrednoj populaciji Vojvodine, pa i opštine Kovačica, preovlađuju staračka domaćinstva, a veoma je mali broj domaćinstava koja se bave isključivo poljoprivredom. Poljoprivreda predstavlja uglavnom „vikend“ ili dopunsko zanimanje pored redovnog posla. Strukturu proizvodnje karakteriše izuzetna heterogenost, prisustvo svih vidova proizvodnje (tzv. „svaštarenje“) najvećim delom za potrebe samog domaćinstva. Dominiraju sitni, nespecijalizovani poljoprivredni proizvođači bez jasne poslovne i tržišne orijentacije. Prosečna veličina poljoprivrednog poseda je samo 3,9 hektara. Tipično mešovito gazdinstvo veličine od 3 do 5 hektara može da zadovolji potrebe porodice za hranom i da obezbedi mali višak za prodaju na lokalnoj pijaci. Međutim, ovakav način obrade zemlje više neće moći da pruži prihode potrebne za današnje potrošačko društvo ili da zadovolji povećane troškove energije - benzina i struje. Kako se bude oporavljao ostali deo naše ekonomije, kako zarade budu rastle, tako će zemljoradnja biti sve manje i manje zanimljiva.

Rezultat ovakve proizvodne strukture su niski i neredovni prihodi uz odsustvo ozbiljnog planiranja razvoja i većih investicija. Već duže od jedne decenije privređivanje u ovom domenu se svodi na puko preživljavanje, pa nije moglo ni biti adekvatne proste reprodukcije i

adekvatnog tekućeg investicionog održavanja objekata, mehanizacije i instalacija, niti njihove modernizacije. Fluktuacije u nivoima prinosa proteklih godina jesu rezultat klimatskih faktora, ali u velikoj meri i nepovoljnog ekonomskog položaja čitave poljoprivredne delatnosti, nedefinisane agrarne politike zemlje i prinuđenosti poljoprivrednih proizvođača da posežu za heterogenom proizvodnjom, čija je posledica odsustvo kritičnog nivoa specijalizacije.

Ograničavajući faktori razvoja poljoprivredne proizvodnje jesu visoka starost stanovništva koje se bavi poljoprivredom i izražena migracija selo-grad, zastarela mehanizacija, istrošenost zemljišta usled lošeg tretmana, nespecijalizovanost poljoprivrednih proizvođača za konkretne kulture („svaštarenje“), nestandardizovanost proizvoda, neorganizovan sistem trgovine poljoprivrednim proizvodima koji podiže cenu poljoprivrednim proizvodima, kao i još uvek nekompletirana privatizacija i usitnjenost poljoprivrednih poseda. Konačno, značajan ograničavajući faktor razvoju poljoprivredne proizvodnje jeste nepoverenje poljoprivrednika prema državi i njenim inicijativama kao posledica loših iskustava, zatim loši odnosi među poljoprivrednicima i velika rezistentnost ka bilo kakvoj modernizaciji proizvodnje.

Strategijom razvoja poljoprivrede, usvojenom 2005. godine od strane Vlade Republike Srbije, definisane su promene koje je neophodno izvršiti u poljoprivrednom sektoru, kako bi se omogućio nesmetan razvoj Srbije i integracija u EU:

- Završetak tranzicije iz socijalističkog uređenja ka tržišnoj ekonomiji;
- Integracija i pridruživanje Evropskoj uniji;
- Radikalna rekonstrukcija i modernizacija celog poljoprivrednog sektora.

Uspostavljanje tržišne ekonomije će imati snažne posledice na ulogu države u poljoprivredi, kao i na odnose između poljoprivrednog proizvođača i države. Država će se povući sa mnogo funkcija na kojima je bila, povući će se iz uloge upravljanja kombinatima i društvenim firmama kojima je dodeljivala subvencionisane inpute i kredite ili im još direktnije pomagala preko robnih rezervi. Mnoge od ovih aktivnosti će biti premeštene u privatni sektor, a sadašnje državne ustanove i institucije moraće da prođu kroz velike promene. U isto vreme, država će morati da preuzme ili ojača mnoge druge funkcije koje su neophodne da bi tržište funkcionisalo i da bi svi koji u njemu učestvuju imali pristup informacijama i resursima potrebnim za uspešno poslovanje. Ovo podrazumeva sistem tržišnih informacija, jačanje i reorganizaciju sistema obrazovanja, edukacije i savetodavstva, kao i novo zakonodavstvo koje mora da osigura uslove za slobodnu i poštenu razmenu i takmičenje, ali u isto vreme da spreči monopolско ponašanje na tržištu i ispravi greške tržišta.

Sve više ima mladih poljoprivrednih proizvođača koji obrađuju veće površine zemlje.

Pred poljoprivrednim proizvođačem postoje tri moguća izbora. Prvo, da nastavi da se bavi poljoprivredom na tradicionalan način, dok će budžet domaćinstva dopunjavati zaradama na nekom drugom poslu. Ova opcija je prilično zastupljena i doživljava rast u zajednici evropskih poljoprivrednika. Drugo, može da intenzivira proizvodnju i da se povodi zahtevima tržišta za skupljim proizvodima, kao što su voće i povrće i tako ostvaruje veću dobit sa iste površine. Treće, on može da poveća svoju zemljišnu površinu i na taj način obezbedi prihvatljivu dobit proizvodeći osnovne proizvode kao što su pšenica, mleko ili govedina.

Opcija da nastavi da živi na tradicionalan način i da se nada velikoj podršci od države, je opcija koju Srbija danas ne može sebi da priušti. Kako realne cene poljoprivrednih proizvoda budu padale, a standard ostalih delova društva bude rastao, ovakav pristup bi zahtevao sve veći nivo subvencionisanja, a to bi bio veliki pritisak na ekonomiju države koji je neprihvatljiv. Zapadna društva su koristila poljoprivrednu strategiju da zadrže neke aspekte tradicionalne poljoprivrede, ali i pored toga u Evropi opada broj ljudi koji rade u poljoprivredi, a veličina prosečne farme se udvostučuje svakih 25 godina. U Srbiji je slična situacija, zbog čega će Srbija morati mnogo brže da se prilagođava zahtevima EU.

Srbiju i Vojvodinu čeka budućnost sa manje poljoprivrednika, većim gazdinstvima, proizvodnjom koja je više specijalizovana i fokusirana na zahteve tržišta. Pravi je izazov kako

najbolje upravljati tranzicijom, kako napraviti ravnotežu između ekonomskih sila brze rekonstrukcije poljoprivrede nasuprot ekonomskim i socijalnim potrebama onih ljudi čija se budućnost više neće oslanjati na zemljoradnju. U uspešnosti ovog procesa će se ogledati umešnost državnih institucija.

Ekonomija opštine Kovačica ne zavisi samo od poljoprivrede. Razvoj drugih sektora u Opštini bi trebalo da obezbedi posao za ljude koji moraju da napuste poljoprivredu, da održe socijalnu sigurnost i obezbede podršku ostarelim poljoprivrednicima. To su pitanja koja se tiču drugih delova ove strategije, a čija bi rešenja trebalo da budu integrisana sa tendencijama koja se javljaju u sektoru poljoprivrede.

Drugi deo rešenja je u obuci, obrazovanju i savetima za poljoprivrednike, kao i u njihovom udruživanju, kako bi se poljoprivrednici modernizovali i unapredili proizvodnju, bolje ispunili zahteve tržišta i sustigli svoje konkurente u Evropi.

Tržište zemljišta, koje bi trebalo da omogući prilagođavanje u pogledu veličine zemljišta, kao i efikasniju strukturu gazdinstava, ne funkcioniše na zadovoljavajući način. Razlozi leže u zastarelom registru zemljišta i katastarskom sistemu, nemogućnosti da se ponudi na prodaju ili u zakup zemljište državnih poljoprivrednih gazdinstava, nedostatak dugoročnog kreditiranja za kupovinu zemljišta, neuspešna primena zakona kojim se reguliše plaćanje zakupa, kao i neizvesnost u širem ekonomskom smislu koja obeshrabruje dugoročno ulaganje. Na žalost, Opština u ovom pogledu nije nadležna da donosi odluke kojim bi se poboljšalo postojeće stanje.

8.2.1.1 Prioriteti i mere razvoja poljoprivrede

Na osnovu analize stanja poljoprivrede u opštini Kovačica definisani su sledeći prioriteti razvoja koji se mogu realizovati na nivou Opštine:

- Ulaganje u prerađivačke i skladišne kapacitete poljoprivrednih proizvoda;
- Edukacija poljoprivrednika.

Generalno, poljoprivredno-prerađivačka delatnost se može podeliti na: primarnu preradu i čuvanje poljoprivrednih proizvoda, preradu stočarskih proizvoda i preradu ribe (mlinovi, silosi, klanice, hladnjače, šećerane, uljare, sušare), kao i proizvodnju prehrambenih proizvoda za široku potrošnju.

U strukturi narodnog dohotka i prema drugim pokazateljima, poljoprivredno-prerađivačka industrija i pored potencijala za njen razvoj nije značajnije razvijena u Opštini. Što se tiče Srbije, ta industrija učestvuje sa četvrtinom u kreiranju narodnog dohotka, kao i ukupnoj zaposlenosti. Od značajnijih prerađivačkih kapaciteta u opštini Kovačica nalaze se šećerana u Kovačici, silosi u Kovačici, Debeljači, Idvoru i Padini i mlin u Debeljači koji je u sklopu silosa. Kapaciteti navedenih objekata jako su skromni u poređenju sa obimom proizvodnje poljoprivrednih proizvoda u regionu. Dodatno, većina prerađivačkih kapaciteta pripada preduzećima koja su registrovana i čije se sedišta nalazi u drugim opštinama, tako da se bilansi njihove proizvodnje, kao i prihodi od poreza ne odnose na opštinu Kovačica, već na Zrenjanin, Pančevo i opštine gde su ta preduzeća registrovana.

Takođe, u Opštini, kao i u ostalim delovima Vojvodine, nema organizovanog otkupa i skladištenja proizvedenih proizvoda, već prodaju i preradu većine proizvoda svoje delatnosti poljoprivrednici najčešće obavljaju samostalno. Samostalnu preradu čini klanje životinja na farmama, proizvodnja kobasica, sira, rakije i sl. Ovakvi proizvodi se prodaju na različite načine: prodaja na zelenim pijacama ili nakupcima; prodaja prijateljima i susedima; prodaja prerađivačkim ili trgovačkim kompanijama. Iako se teško može kvantitativno odrediti, ovakva prerada i prodaja poljoprivrednih proizvoda čini značajan udeo u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji Opštine. Ipak, na ovaj način proizvedeni proizvodi često ne odgovaraju higijenskim standardima, njihova proizvodnja nema standardan kvalitet, cena otkupa je relativno niska, a i

po svom kvalitetu proizvodi ne odgovaraju standardima koji važe u Evropskoj uniji, tako da nije omogućen njihov izvoz na ovo tržište.

Razlog za ovakvo stanje jeste nedostatak predstavničkih organizacija privatnog sektora koje bi zastupale interese pojedinih grupacija – poljoprivrednih proizvođača, prerađivača, izvoznika i davalaca usluga podrške. Iako uloga Opštine nije da stvori ovakve organizacije, ona bi trebalo da podrži njihov razvoj. Opština bi trebalo da podrži i ohrabri formiranje u privatnom sektoru zastupničkih organizacija poljoprivrednika, prerađivača i davalaca usluga. Primetno je kod voća i povrća da tržište veleprodaje jedva postoji, ako i postoji, ona funkcioniše „na zadnjem delu kamiona“. Ne postoji stalno tržište gde se neprekidno može naći širok niz proizvoda za trgovce u maloprodaji ili ugostitelje i gde bi poljoprivredni proizvođači mogli da prodaju svoje proizvode na komisionoj osnovi. Postojeća prodajna mesta ne funkcionišu ni približno po standardima modernih veletrgovina i više su u funkciji služenja prekupcima nego proizvođačima.

Kod nas, kao i u EU, takvim veleprodajnim tržištima upravljaju opštine, mada je zastupljeno i privatno vlasništvo. U oba slučaja, veletrgovac uzima u zakup prostor za smeštaj svoje robe i prodaju. Lokalne vlasti obezbeđuju sredstva i objekte (obore, mesta za izlaganje i aukciju) dok same funkcije marketinga, oglašavanje, administracija, aukcije i finansije, preduzimaju privatne kompanije. S obzirom na veliki broj malih gazdinstava i verovatnoću da će njihov broj i dalje biti znatan i kroz deset godina, potrebno je da se organizuju slična tržišta. Takav put razvoja potrebno je ostvariti u dogovoru sa poljoprivrednim proizvođačima i trgovcima, jer će oni kao korisnici tržišta određivati njegov uspeh ili neuspeh.

Ovako definisan prioritet ne odnosi se samo na opštinu Kovačica, već je deo šire strategije Republike Srbije, kojom su podržani projekti koji se odnose na razvoj prerađivačkih kapaciteta poljoprivrednih proizvoda, uvođenja sistema sertifikacije i registracije koje povećavaju vrednost proizvoda (HACCP, EUROGAP, organska sertifikacija, Košer i sl). Ovo treba imati u vidu kada se bude postavljalo pitanje finansiranja ovih projekata. Interes za njihov razvoj ima ne samo Opština, već i Republika Srbija, tako da je izvore sredstava moguće očekivati i od nadležnog ministarstva, raznih fondova i sl.

Drugi prioritet u oblasti poljoprivrede odnosi se na edukaciju poljoprivrednih proizvođača. Tendencija ka uspostavljanju tržišne ekonomije će imati snažne posledice na odnose između poljoprivrednog proizvođača i države. Uspostavljanje tržišne ekonomije odraziće se na privatnika-poljoprivrednog proizvođača ili trgovca na taj način što će on imati više slobode, a pravila koja mora da poštuje biće jasnija, objektivnija i primenljiva na sve. S druge strane, on neće više moći da se oslanja na državu u tom smislu da očekuje da mu se kaže šta da proizvodi ili da mu država kupuje sve što proizvede.

Poljoprivredni proizvođač postaje preduzetnik, i njegov profit ili gubitak će zavisiti od kvaliteta njegovih sopstvenih odluka. Za mnoge proizvođače, ova promena je velika. Zbog nje mnogi poljoprivrednici imaju i imaju osećaj nesigurnosti i zastrašujuće perspektive. Međutim, tokom proteklih godina proizvođači u mnogim zemljama širom sveta prošli su kroz ovakav proces promena i suočili se sa sličnim strahovima, ali posle toga su se našli u uslovima u kojima je poljoprivreda efikasnija, produktivnija i profitabilnija nego što je to ikad bila.

Opština bi mogla da kroz osmišljavanje različitih edukativnih programa, čiji bi cilj bio prenos znanja, informacija i veština, pomogne proizvođačima da lakše prođu uspešno kroz tranziciju. Deo edukacije bi se odnosio na tehnička i naučna dostignuća u oblasti poljoprivrede, ali bi se dobar deo odnosio i na savete o upravljanju poslovanjem, tržištu, komercijalnim aktivnostima i sl. Principi koji se odnose na obrazovanje već su izneti u ovoj strategiji u delu razvojnih prioriteta.

8.2.2 Razvoj turizma

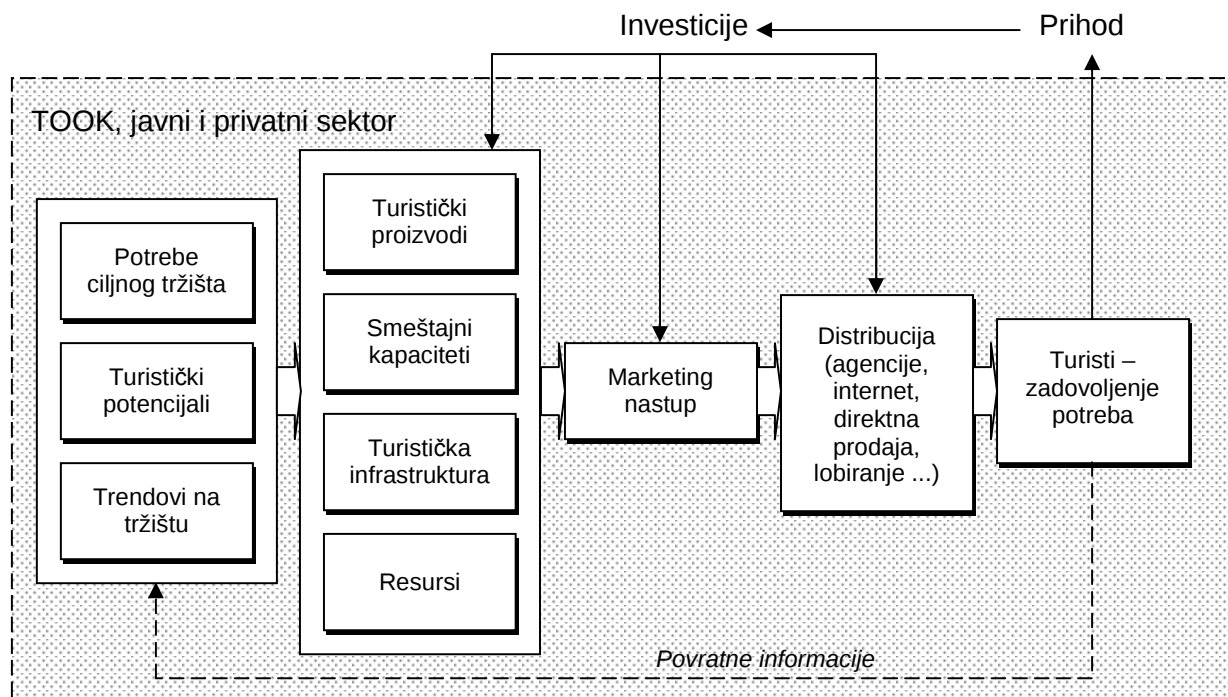
Turizam je veoma bitna komparativna prednost svake lokalne zajednice koja poseduje preduslove za njegov razvoj. Preduslovi, odnosno potencijali opštine Kovačica za razvoj turizma iskazani su u analizi stanja i nalaze se u prirodnim i kulturno-umetničkim potencijalima. Uloga turizma u privrednom razvoju lokalne zajednice ogleda se u ekonomskoj valorizaciji brojnih resursa, generatorskoj i integrativnoj funkciji u odnosu na druge delatnosti, deviznom prilivu, socijalnim i demografskim efektima, zaposlenosti i dr. Naime, multiplikativni efekti od turizma ogledaju se u podsticanju razvoja komplementarnih sektora, pre svega poljoprivrede, trgovine, saobraćaja, komunalnih i zanatskih usluga. U neprivrednim delatnostima turizam je snažni generator razvoja zdravstva, kulture i sporta. Zahvaljujući turizmu, ove delatnosti mogu znatno proširiti materijalnu bazu, kao i strukturu sadržaja i usluga koje, pored turista može koristiti i lokalno stanovništvo.

8.2.2.1 Prioriteti i model razvoja

Iz analize postojećeg stanja u sektoru turizma Opštine, uočavaju se dalji neophodni koraci u unapređenju postojeće ponude. Pored postojećeg stanja za koje je neophodno strateško preispitivanje i unapređenje, potrebno je i definisati nove smernice i konkretna rešenja u okviru prioriteta. Potrebno je da sve akcije imaju oslonac u čvrsto utvrđenim osnovnim prioritetima razvoja turizma, koji se odnose na:

- Centralizacija aktivnosti – strateških, informativnih i promotivnih i objedinjavanje ponude; Izrada modela organizacije na relaciji Lokalna uprava – TOOK – mesne zajednice – menadžment javnih i privatnih turističkih lokaliteta i smeštajno-ugostiteljskih objekata.
- Izrada strategije razvoja turizma opštine Kovačica sa osnovnom svrhom da se analizira i segmentira tržište i identifikuje ciljno tržište, odnosno njegove karakteristike, kako bi se turistički proizvodi dizajnirali prema identifikovanim potrebama;
- Preispitivanje postojećih i razvoj novih turističkih proizvoda prema izabranom cilnom tržištu, a na osnovu potencijala koje poseduje Opština;
- Izrada marketing strategije čiji će cilj biti unapređenje imidža opštine Kovačica kao turističke destinacije i adekvatno pozicioniranje na turističkoj mapi Srbije i Vojvodine;
- Obezbeđivanje kritične mase znanja kroz konstantno usavršavanje postojećih i angažovanje novog stalnog, kao i konsultantskog osoblja;
- Obezbeđenje dovoljnog broja programa obuke i usavršavanje postojećeg turističkog osoblja, kao i promocije turističke svesti među meštanima.

Ispunjavanjem prethodno navedenih prioriteta stvoriće se neophodni uslovi da se razvoju turizma priđe strateški usmerenim delovanjem nasuprot stihijskom i da se u radu poštuje sled događaja sa naredne šeme, kao i da se obuhvate svi relevantni činioци. Preduslov realizacije ovih aktivnosti je podrška i volja na nivou lokalne zajednice da se naponi i sredstva usmere ka razvoju turizma i već pomenuti prioritet delegiranja ovlašćenja telu koje će koordinirati razvojem, kreirati strateške pravce i usmeravati akcije.

Slika 9. Model razvoja turizma opštine Kovačica

Koncept prikazan na prethodnoj šemi prikazuje da je pre marketing nastupa potrebno kreiranje adekvatne turističke ponude i smeštajnih kapaciteta kreiranih prema ciljnom tržištu, pa bi tek onda trebalo pokrenuti intenzivnu promociju. Marketinška promocija koju prati nedovoljno pripremljena ponuda, mogla bi da izazove dodatne negativne efekte time što se ne bi na adekvatan način odgovorilo na očekivanja turista. To bi za sobom moglo da aktivira poznato marketinško pravilo da „jedan nezadovoljan turista za sobom povlači novih 25“. Stoga je potrebno tek nakon temeljno pripremljene ponude prema prethodno definisanim parametrima, započeti intenzivnu promociju i stvaranje dugoročne tražnje.

8.2.2.2 Razvoj turističkih proizvoda

Kulturni i etno turizam

Najvrednije kulturno-umetničko blago Kovačice predstavljaju slike i slikari naivnog slikarstva, poznati u svetskim razmerama. U cilju razvoja turizma potrebno je kreirati ponudu interesantnu turistima i maksimalno je komercijalizovati. Galerijsku ponudu bi trebalo objediniti na jednom mestu barem informativno, ako ne i organizaciono. Galerija naivne umetnosti u Kovačici trebalo bi da bude nosilac celokupne galerijske ponude na području opštine Kovačica.

Prioriteti unapređenja galerijske ponude su:

- Centralizacija upravljanja kulturnim centrima;
- Izrada promotivnog materijala i marketing strategije galerija i naivnog slikarstva i Internet prezentacije Galerije, kao oblik promocije sa mogućnošću prodaje slika putem Interneta;
- Konstantno obezbeđivanje izložbenih postavki atraktivnih za posetioce.
- Uspostavljanje veze sa ostalom turističkom ponudom Opštine, proizvodima i uslugama (lokaliteti, restorani, suveniri ...);
- Uspostavljanje partnerske saradnje sa slikarima u cilju izlaganja i prodaje slika;
- Investiranje u eksterijer i enterijer galerija, kao i prilazne i sanitarne infrastrukture.

- Obogaćivanje turističke ponude formiranjem novih destinacija u opštini
- Investiranje u nove turističke destinacije

Na osnovu urađene analize stanja i uočenih nedostataka u ponudi kulturnog i etno turizma, potrebno je preduzeti određene aktivnosti na prevazilaženju postojećih problema. Stoga je neophodno da se muzej Mihajla Pupina renovira, prvenstveno zbog problema vlage u objektu. Pored toga, potrebno je upotpuniti postojeći sadržaj povećanjem broja izloženih eksponata, uvođenjem projekcija filmova o Mihajlu Pupinu, organizacijom naučnih skupova, seminara, stručnih predavanja, organizovanjem škola za talentovanu decu iz oblasti matematike, kao i drugim zanimljivim sadržajima koji bi unapredili turističku ponudu.

Pored ove rekonstrukcije, potrebno je izvršiti sanaciju postojećih etno bunara u Padini, kao jako interesantnog turističkog lokaliteta. Udruženja žena mogla bi biti dobar osnov za razvoj etno turizma ukoliko bi se turistima ponudilo učešće u izradi predmeta u smislu oslikavanja suvenira, tkanja, učenja veza, pravljenja kolača, torti i sl. U tom smislu, poznat je primer Bačkog Petrovca koji je na ovaj postao jedna od najznačajnijih destinacija u okviru turističke ponude Vojvodine. Za ovakav vid turizma zainteresovano je udruženje žena u Kovačici, za šta je neophodno obezbediti i adekvatan prostor za rad. Pored toga, neophodno je:

- Uspostavljanje partnerstva između TOOK i udruženja žena, kao i zajednički rad zasnovan na komercijalnim i turističkim principima;
- Kreiranje turističkih programa vođenih adekvatnim profesionalnim vodičima;
- Ulaganja u infrastrukturu i opremanje etno domova;
- Komercijalizacija putem prodaje suvenira i povezivanjem sa etno restoranima.

Manifestacioni turizam

I pored velikog broja manifestacija, Kovačica nema prepoznatljivu manifestaciju kao turističku atrakciju, koja bi bila prepoznatljiva na nivou Srbije i šire. Trenutno se suprotstavljaju interesi lokalnih zajednica i TOOK u pogledu promena organizacije manifestacija utemeljenih na tradiciji i kulturi meštana. U cilju komercijalizacije tradicije i kreiranja turistički atraktivne ponude neophodna je:

- Centralizacija planiranja manifestacija i koordinacija sa celokupnom turističkom ponudom;
- Izbor prepoznatljive manifestacije za svaku mesnu zajednicu ili Opštinu sa potencijalom za širu prepoznatljivost;
- Povezivanje srodnih manifestacija i organizacija i uklapanje sa drugim manifestacijama u višednevnu turističku ponudu;
- Utvrđivanje stalnih datuma održavanja izabranih manifestacija;
- Kreiranje vizuelnog identiteta i marketing plana manifestacija;
- Povezivanje sa ostalim sadržajima i važnim datumima (izložbe, takmičenja u ribolovu i sl) u cilju obogaćenja ponude.

Lov, ribolov i rekreativni turizam

Prema urađenoj analizi može se reći da su potencijali ribolova i ribarstva u Opštini veliki i da su jezera, reke i ribnjaci u Opštini tradicionalno poznati. Daljim investiranjem i širenjem ponude mogu se ostvariti značajne koristi u oblasti turizma, odnosno kreiranjem ponude koja će zainteresovati veći broj posetilaca. U tom cilju potrebno je:

- Izgraditi odgovarajuće puteve i druge infrastrukturne objekte, kao podsticaj privatnim investitorima;
- Realizovati održivo gazdovanje i poribljavanje u smeru potreba ljubitelja ribolova (kreiranje poznatog ribolovačkog brenda);
- Uspostavljanje saradnje između TOOK i udruženja/gazdinstava u cilju organizovanja ribolovačkih susreta i takmičenja;

- Osmišljavanje odgovarajuće marketing strategije i identifikovanje potencijalnih ciljnih tržišta i širih interesnih grupa (udruženja, specijalizovani časopisi i emisije, sajmovi, proizvođači opreme i dr);
- Promovisanje šansi ove grane turizma i mogućnosti ostvarivanja dodatnih prihoda u cilju stimulisanja otvaranja restoranskih kapaciteta, kao i ostalih oblika sticanja prihoda;
- Zaokruživanje celokupne ponude u oblasti ribolovnog turizma u sferi rekreativnog i ekonomskog ribolova, kao i gastronomske ponude.

U oblasti lovno turizma potrebno je prvenstveno povratiti prepoznatljivost u oblasti uzgajanja i lovno turizma pernate divljači. S tim u vezi trebalo bi podsticajnim merama omogućiti razvoj lovačkih udruženja, izgradnjom uzgajališta pernate divljači i podizanjem odgovarajućih zasada za njihovo prirodno uzgajanje. Ulaganjem i opremanjem lovačkih domova mogu se dobiti značajni kapaciteti za ishranu i smeštaj ne samo turista lovaca i ribolovaca, već turista uopšte, sa odgovarajućom ponudom specijaliteta od divljači. Problem u vezi sa tim predstavlja nestabilnost u upravljačkim strukturama ovih udruženja, odnosno česta previranja u borbi za vlast i pozicije.

Potamišje je značajan turistički potencijal razvoja opštine Kovačica, prvenstveno zbog kvaliteta voda i prirodnog potencijala vegetacije. Za oblast rekreativnog turizma, plivanja, veslanja, sportskog ribolova, a naročito foto-turizma, jer je ovo područje bogato ptičijim i životinjskim svetom, naročito rodama koja osim u ovim područjima imaju gnezdišta i u samim naseljenim mestima Idvor i Uzdin. Ova mesta su izuzetna za kampovanje u prirodi, ali im nedostaje odgovarajuća infrastruktura, kao što je dovođenje kvalitetnog puta, struje i vode. Plavna područja reke Tamiš značajna su mrestilišta za riblji svet. Ulaskom Rumunije u Evropsku uniju i instaliranjem uređaja za prečišćavanje vode u toku kroz Rumuniju, reka Tamiš ima preduslov da u budućnosti bude jedna od najčistijih reka u području dunavskog sliva.

Druga značajna oblast je oblast oko mesta Padina gde postoji prirodna depresija „dolina“, koja sa severoistočne strane prolazi kroz sredinu padine i proteže se ka jugoistočnom delu atara padine ukupne površine oko 200 hektara, s prirodnom autentično stepskom vegetacijom i delimičnom pošumljenošću.

Obogaćivanje ponude i pružanje raznorodnih mogućnosti posetiocima i turistima, omogućiće se izgradnjom trim staze u Kovačici, ucrtavanjem i obeležavanjem biciklističke staze po izgrađenim lokalnim putevima oko Kovačice, izgradnjom kompleksa bazena sa pratećim sadržajima u njima i oko njih, izgradnjom teniskih terena, adaptacijom kuglane, sanacijom fudbalskog terena i pratećih malih terena na SC Slavija Kovačica.

8.2.2.3 Ruralni turizam – šansa integrativne uloge postojećih turističkih proizvoda

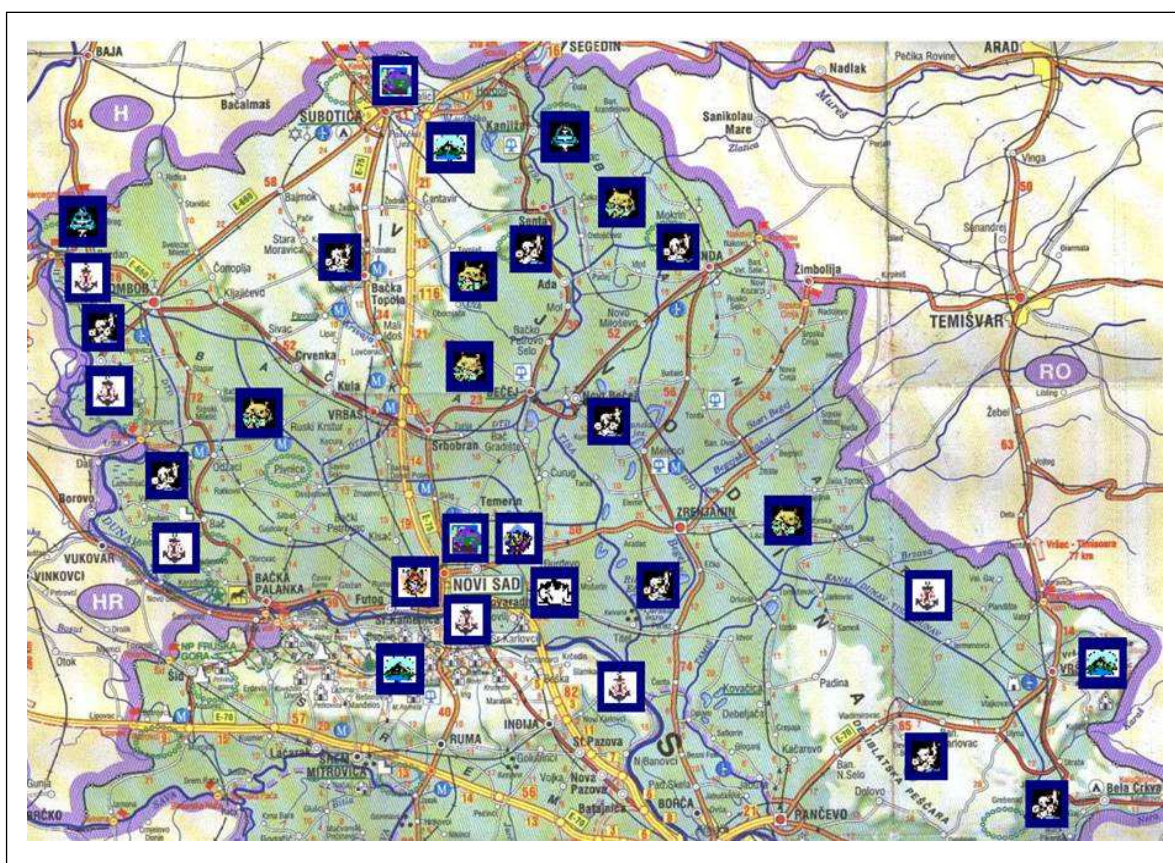
Ruralni turizam je turistički proizvod relativno novijeg datuma i posledica promena u turističkim potrebama. Danas su u Evropi izrazito poznate turističke ruralne marke Francuske (Gites de France), Austrije (Urlaub am Bauernhof) i Italije (Agroturismo). Ruralni turizam je identifikovan u okviru Strategije razvoja turizma RS, kao jedan od proizvoda koji poseduje razvojne potencijale zbog očuvanih tradicionalnih i prirodnih vrednosti. Bogatstvo, očuvanost i atraktivnost prirodnih resursa, veliki broj tradicionalnih poljoprivrednih domaćinstava, postepeni rast životnog standarda domaće populacije, kao i sve veći interes međunarodnog turističkog tržišta za doživljajima ruralnog turizma, prilično su čvrsta podloga za razvoj ruralnog turizma u Kovačici. Potrebno je da se iskoristi šansa da se u okviru ruralnog turizma integriše postojeća ponuda i na taj način zaokruži jedinstven nastup. To znači da će se teško doći do rentabilnog broja turista ukoliko se zadrži na postojećoj usitnjenosti ponudi, koja je pojedinačno usmerena na mala ciljna tržišta. Međutim, ukoliko se postojeća ponuda „upakuje“ u ponudu za ruralnog turistu koji je došao da svoje potrebe za odmorom zadovolji u tradicionalnom

domaćinstvu i kome se pored toga u ponudi rekreacija, lov i ribolov, poseta galerijama itd, šanse za zadovoljnim turistom se značajno uvećavaju.

Ruralni turizam podrazumeva i uključuje spektar aktivnosti, usluga i dodatnih sadržaja koje organizuje lokalno, pre svega ruralno stanovništvo na porodičnim gazdinstvima u cilju privlačenja turista i stvaranja dodatnog prihoda. Ovaj proizvod nudi turističkoj tražnji najčešće seosku sredinu, reke ili jezera, a gostima prezentuje tradicionalnu gostoljubivost i životne vrednosti lokalnog stanovništva. Na ovaj način on predstavlja polugu ekonomskog razvoja i podizanja životnog standarda u ruralnim zajednicama na principima održivog razvoja i očuvanja prirodnih resursa.

Opština Kovačica ima sve predispozicije za razvoj ruralnog turizma, jer ispunjava sve neophodne uslove. Ključni elementi ruralnog turizma su naselja manja od 10.000 stanovnika, prirodna okolina, slaba infrastruktura, snažne individualne aktivnosti, mali objekti, posed u privatnoj svojini lokalnog stanovništva, ostali interesi (poljoprivreda), sezonski karakter, personalizovani odnosi s gostima, etika očuvanja/ograničenja rasta, eko i etno okvir.

Ruralni turizam uključuje različite oblike turističke aktivnosti, kao što su: agroturizam, seoska gazdinstva, farme – turisti posmatraju i učestvuju u tradicionalnim poljoprivrednim radovima; aktivnosti u prirodi - rekreacija i odmor (lov, ribolov, jahanje, biciklizam, pešačenje); eko-turizam - turizam koji podržava zaštitu prirodnih resursa, ruralno iskustvo (seoski turizam) - turisti se uključuju u svakodnevni seoski život, kulturni turizam - odnosi se na kulturu, istoriju, arheologiju i ostale karakteristike ruralnog područja; ostali kombinovani oblici turizma posebnih interesa - događaji, festivali, manifestacije, rekreacija na otvorenom, proizvodnja i prodaja lokalnih suvenira i poljoprivrednih proizvoda.

Slika 10. Turistička mapa Vojvodine – Kovačica i postojeća mesta ruralnog turizma

Nažalost, na turističkoj mapi Vojvodine kreirane u toku izrade Strategije razvoja turizma RS, Kovačica i okolina nisu upisane kao mesto razvijenog ruralnog oblika turizma. Razlog tome je,

pre svega, još uvek nedovoljno razvijena ponuda turističkih proizvoda i smeštajnih kapaciteta. Pretnju i konkurenciju u toj oblasti predstavljaju već pozicionirani „salaši“ širom Vojvodine. U oblasti ruralnog turizma smeštajni kapaciteti su direktno povezani sa većim delom ponude i boravka u okviru uređenog prostora poljoprivrednog domaćinstva.

Ciljno tržište ruralnog turizma

Generalno gledano, tipični ruralni turist je osoba srednjih godina, obrazovana i zainteresovana za kulturu, ekologiju, a često i za gastronomiju (posebno vina). Glavni motivi putovanja u ruralno područje su: odmor, „utapanje“ u prirodu i gastronomija, dok su sekundarni motivi aktivnosti na selu i posebni interesi. Ruralni turista će najčešće odvojiti vikend za odmor u ruralnom području, dok su duži ostanici ređi. Ruralni turizam predstavlja obično drugi ili treći odmor. Ovaj turistički proizvod ima sezonski karakter, a vrhunci potražnje su u proleće (mart - maj) i jesen (septembar - oktobar). Cenovno je izrazito elastičan.

Kovačica ima potencijale da zadovolji veći deo potreba ruralnog turiste. Iz svetskih istraživanja sprovedenih među ruralnim turistima tokom 2001. godine, proizlazi da su za ruralni odmor tipične sledeće aktivnosti:

- Uživanje u ruralnoj scenografiji (75%);
- Gastronomija (70%);
- Odlazak na jezera i reke (58%);
- Obilazak istorijskih i kulturnih atrakcija (41%);
- Ribolov-lov-ploviti čamcem (32%);
- Biciklizam-jahanje-planinarenje-pešačenje (24%).

U Kovačici postoje potencijali za sve navedene aktivnosti.

Potrebno je da TOOK, u okviru definisanja strateških pravaca, navedene aktivnosti uvrsti u turističku ponudu unapređenjem postojećih proizvoda, kao i osmišljavanjem i kreiranjem novih.

Glavni klijenti ruralnog turizma su: porodice sa decom, bračni parovi bez dece (penzioneri), individualci/grupe koje dolaze radi aktivnosti i posebnih interesa (biciklizam, jahanje, lov, ribolov, umetnici, posmatrači prirode).

Pravci daljeg razvoja ruralnog turizma

Naredni koraci opštine Kovačica u pogledu razvoja ruralnog turizma su:

- Kreiranje sistema standarda ponude ruralnih objekata (kvalitet smeštaja, hrana, zaposleni, stavljanje ponude na Internet).
- Razvoj inicijalne kulture i afirmacije ovog proizvoda, kao i početna edukacija lokalnog ruralnog stanovništva kao nosioca.
- Kreiranje kalendara i vremenskog rasporeda lokalnih događaja, slavlja i festivala, s ciljem unapređenja prodaje na domaćem tržištu.
- Pokretanje međuregionalne (i/ili prekogranične) saradnje.

Osnovne komponente ruralnog turizma koje treba aktivirati ili kreirati prikazane su u narednoj tabeli i predstavljaju smernice za TOOK u razvoju ovog segmenta turizma.

Tabela 35. Komponente ruralnog turizma

Naziv proizvoda	Segmenti proizvoda	Turistička substruktura / infrastruktura	Promocija i distribucija
Ruralni	- Agroturizam, seosko	- Ambijentalna okolina;	- Brošure;

turizam	gazdinstvo, farme; - Aktivnosti u prirodi; - Eko-turizam; - Ruralno iskustvo;	- Ruralne kuće za smještaj; - Prirodne i kulturne atrakcije; - Tradicionalni restorani i barovi;	- Internet; - Direktna prodaja (preporuke);
---------	--	--	--

8.2.2.4 Prioriteti rada turističke organizacije opštine Kovačica

U cilju centralizacije i koordinacije ideja i aktivnosti potrebno je značajnije učešće TOOK u ulozi inicijatora i realizatora aktivnosti. Stoga su prioriteti rada u narednom periodu:

- Uključivanje u programe izgradnje turističke infrastrukture i uređenja prostora - aktivna uloga TOOK u realizaciji projekata;
- Koordiniranje aktivnosti i saradnje između privrednih i drugih subjekata u turizmu koji neposredno i posredno deluju na unapređenje i promociju turizma. Ove aktivnosti obuhvataju:
 - o podsticaj i pomoć za kategorizaciju restorana ,
 - o podsticaj i pomoć za kategorizaciju smještaja
 - o podsticaj i pomoć za razvoj seoskog (ruralnog) turizma,
 - o podsticaj i pomoć zainteresovanim lovačkim i ribolovačkim udruženjima za razvoj i unapređenje lovno i ribolovnog turizma,
 - o podsticaj i pomoć za unapređenje kvaliteta ponude i pružanje usluga galerijama, etno kućama, zadužbinama, muzejima i sl;
- Rad na donošenju strategije razvoja turizma u opštini Kovačica u skladu sa Strateškim planovima i programima Turističke organizacije Srbije i Turističke organizacije Vojvodine;
- Prikupljanje i objavljivanje informacija o celokupnoj turističkoj ponudi, kao i druge aktivnosti značajne za turizam - ove aktivnosti obuhvataju pravljenje jedinstvenog registra kulturnih sportskih i drugih manifestacija i takmičenja po naseljenim mestima, sa tačnim datumima, njihovo povezivanje u jedinstvenu jednodnevnu, dvodnevnu i višednevnu turističku ponudu.
- Obezbeđivanje informativno-propagandnog materijala kojim se promovišu turističke vrednosti opštine Kovačica – ove aktivnosti obuhvataju štampane publikacije, audio i video promotivni materijal, Internet prezentaciju, izradu suvenira itd, a u saradnji sa RTV Kovačica, udruženjima žena na teritoriji opštine Kovačica, slikarima, umetnicima, ugostiteljskim objektima i sl;
- Organizovanja i učešća u organizaciji turističkih, naučnih, stručnih, sportskih, kulturnih i drugih skupova i manifestacija – Turistička organizacija opštine Kovačica uzeće aktivno učešće u organizaciji i pružanju organizacione, stručne, marketinške i druge pomoći pri organizaciji manifestacija na području Opštine. Ove aktivnosti treba sprovesti u cilju promocije unutar i izvan teritorije Opštine, sa ciljem omasovljenja i podizanja kvaliteta. Turistička organizacija opštine Kovačica uzela je aktivno učešće na sajmovima turizma u 2007. godini i izvršiće adekvatne pripreme za nastup na sajmovima u 2008. godini;
- Formiranja turističko-informativnog centra – formiranje Info centra neophodno je za prihvatanje turista, pružanje besplatnih informacija turistima, prikupljanje podataka za potrebe informisanja turista, upoznavanje turista sa kvalitetom turističke ponude, upoznavanje nadležnih organa sa pritužbama turista i dr;
- Druge aktivnosti u cilju unapređenja turističke ponude opštine Kovačice.

8.2.3 Razvoj prerađivačke industrije

8.2.3.1 Razvoj zanatstva

Pored toga, u međuvremenu pojavio se niz zanatlija koji se bave poslovima iz sektora metalo-prerađivačke industrije, čije je poslovanje šaroliko, kao i uspešnost. Ova preduzeća su manje ili više uspešno pronašla svoje mesto u lancu vrednosti metalo-prerađivačkog sektora.

Iako postoje značajni problemi u ovoj delatnosti, postoje i realne osnove na kojima je zasnovan razvoj metalo-prerađivačke delatnosti. To su:

- Realne potrebe lokalne i domaće privrede za proizvodima i uslugama ovog sektora;
- Realno rastuća i stalna tražnja na svetskom tržištu (šansa za izvozno orijentisana preduzeća);
- Relativno dobra upotrebljivost postojećih potencijala najvećeg dela ove industrije;
- Tradicija, znanje i iskustvo;
- Relativno dobro očuvani kadrovski potencijali;
- Uverenje da će se stvoriti i održati proizvodno i izvozno stimulativan ambijent.

Strateški ciljevi i prioriteti su:

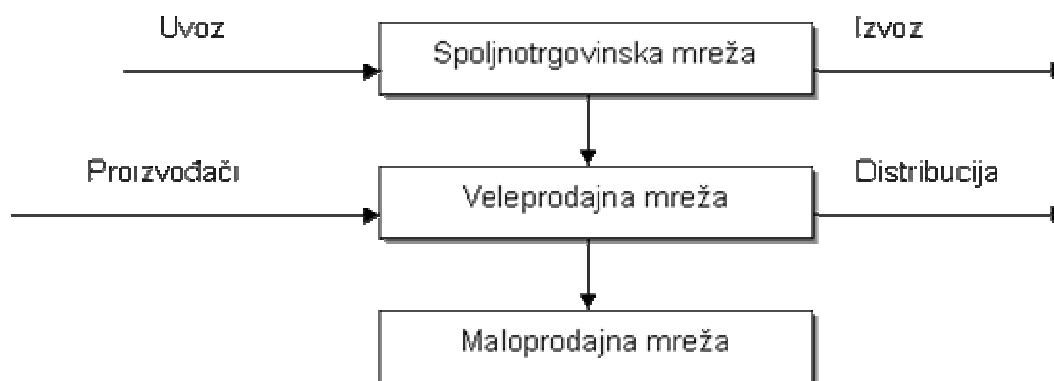
- Privatizacija i finansijska konsolidacija postojećih preduzeća;
- Povećanje tehnološkog nivoa i konkurentnosti postojećih preduzeća;
- Povećanje broja novih MSP;
- Usmeravanje proizvodnog programa na potrebe domaće industrije i izvoz;
- Visoka specijalizacija malih preduzeća i umrežavanje sa granskim liderima.

Mere i instrumenti dostizanja ovih ciljeva su:

- Formiranje udruženja malih i srednjih metalo-prerađivačkih preduzeća;
- Formiranje udruženja zanatlija koji se bave metalo-preradom (esnafsko udruženje);
- Uključivanje u aktivnosti Privredne komore Pančeva i povezivanje sa klasterima metalske industrije Srbije (proizvođači poljoprivredne mehanizacije, auto klaster, brodogradnja i sl);
- Stvaranje pozitivne investicione klime kroz različite vidove povlastica i olakšica;
- Rekonstrukcija i modernizacija postojećih kapaciteta i usaglašavanje proizvodnog programa sa potrebama domaće i inostrane industrije;
- Organizacija adekvatne stručne obuke u skladu sa zahtevima i tražnjom na tržištu metalske industrije;
- Obezbeđivanje subvencija za izvoz u cilju osvajanja inostranih tržišta i promocija izvoza preko Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza - SIEPA;
- Obezbeđivanje povoljnih kreditnih linija i bespovratnih sredstava za rast i razvoj postojećih i osnivanje novih MSP i radnji u sektoru metalo-prerade.

8.2.3.2 Uloga trgovine u razvoju prerađivačke delatnosti

Pri analizi i definisanju strateških pravaca trgovinske mreže kao segmenta privrede koji predstavlja "krvotok" privredne aktivnosti, potreban je sistemski pristup kako bi se analizirao ceo sistem i otklonili nedostaci koji sistem čine neefikasnim, a tek onda vršiti unapređenja sistema, parcijalno po delovima. Sistem trgovine ili trgovinske mreže prikazan je na sledećoj slici gde se uočavaju neophodne veze između komponenti. Uočavanjem veza i prirodom funkcionisanja sistema uočavaju se nedostaci u sistemu, nedostaci između pojedinih elementa, u vezama između njih, a u ekstremnom slučaju i nedostaci pojedinih delova sistema.

Prioriteti i mere po navedenim segmentima i načini njihovog unapređenja su:

- U oblasti spoljnotrgovinske razmene, a pre svega izvoza, potrebno je promovisati pre svega postojeće podsticaje izvoznim preduzećima, a u okviru ovlašćenja lokalne samouprave formirati lokalne podsticaje osnivanja preduzeća čiji je asortiman izvozno orijentisan sa prioritetom na izvoz prerađenih poljoprivrednih proizvoda.
- U oblasti veleprodaje, opština Kovačica svojim geografskim položajem ima komparativne prednosti za razvoj distributivnih centara. Naime, slobodni prostor u industrijskim zonama, nadomak magistralnog puta, nedaleko od industrijskih centara (Beograd, Pančevo i Vršac) je primamljiv za distributere, uvoznike i druge, pa ga treba promovisati i iskoristiti prednosti.
- Maloprodaju je potrebno modernizovati, osavremeniti i proširiti dostupan asortiman, kako bi se stanovništvo vezivalo za svoju opštinu. Modernizacija trgovine je višestruk i kontinualan proces. Na kratak rok, kao najrealnija opcija začetka osavremenjivanja trgovine bio bi dolazak nekog od velikih trgovinskih lanaca ili izgradnja novih, na primer supermarketa. Opština bi mogla podsticajno delovati davanjem nekih ustupaka investitorima (zemljište, oslobađanje poreza i sl). Proces modernizacije obuhvata i objedinjavanje malih privatnih preduzeća i radnji na principima franšizinga i povezivanja sa velikim trgovinskim lancima. Ovim bi se obezbedila standardizacija ponude robe, povećao i održavao kvalitet usluga, obezbedili niži troškovi snabdevanja usled objedinjene kupovine i dr.

Tokom proteklog perioda trgovinska delatnost na prostoru Vojvodine, kao i na celokupnom prostoru Srbije i u opštini Kovačica, razvijala se stihijski i neplanski, bez odgovarajuće koncepcije i strategije. Dalji razvoj trgovine na području Vojvodine treba da bude u skladu sa strategijom i politikom razvoja trgovine Republike Srbije. U razvoju trgovine na području svoje opštine, svaka lokalna zajednica, pa i opština Kovačica, treba da prati prioritete razvoja trgovine preporučene na republičkom nivou i da u ti okvirima definiše svoje pravce razvoja. Takođe, osobenosti regiona i lokalne sredine uslovljavaju i određene specifičnosti u razvoju trgovine. Osnovni strateški pravci buduće izgradnje i razvoja trgovine, između ostalog, trebalo bi da budu sledeći:

- Osposobljavanje trgovine za aktivnu ulogu u oživljavanju i restrukturiranju privrede, kao i njenom prilagođavanju zahtevima domaćeg i svetskog tržišta. Proteklu deceniju na globalnom svetskom tržištu karakteriše ubrzan rast tražnje prehrambenih proizvoda, a opština Kovačica ima prirodne pogodnosti za proizvodnju hrane. Uloga države je da stvori, a lokalne zajednice da promoviše, uslove i podstiče izgradnju industrijalizovane i savremeno organizovane trgovine koja može da pokrene proizvodnju i optimalno koristi prirodne potencijale Opštine;
- Transformacija trgovinske mreže i optimalno usklađivanje sa tržišnim potencijalom. Neophodno je ukupnjavanje trgovinske mreže, što podrazumeva izgradnju prodajnih i skladišnih kapaciteta većih površina i savremeno opremljenih. Treba kreirati optimalni balans, jer se pri ovom tržišno neminovnom procesu, može otvoriti problem višestrukog smanjenja broja malih prodajnih objekata, koji sada dominiraju na tržištu. U

opštini Kovačici ne bi trebalo da se jave ovakvi efekti zbog toga što se i do sada veći deo maloprodajne trgovine realizovao u većim mestima, pa će stoga prevagnuti pozitivni efekti za stanovništvo valorizovani kroz dodatno zapošljavanje, niže cene, dostupnost maloprodajne robe, efekte zdrave konkurencije i dr;

- Definisanje novog mesta i uloge trgovine u agrobiznisu, gde trgovina treba da preuzme aktivnu ulogu u reproduktivnom lancu, od primarne poljoprivredne proizvodnje, prerade, skladištenja, do plasmana finalnih proizvoda. Država i lokalna zajednica treba da u okviru razvoja poljoprivrede u regionu stimulišu trgovinu da preuzme značajan deo klasičnih proizvodnih funkcija u agrobiznisu;
- Aktivna uloga trgovine u procesu angažovanja ino-kapitala za brži ekonomski oporavak i uključivanje u svetsko tržište. Iskustva razvijenih zemalja pokazuju da jedan od prioriteta kod ulaganja na nova tržišta jeste proizvodnja hrane, gde su izražene trajne komparativne prednosti Kovačice;
- Uvođenje koncepcije razvoja sistema fizičke distribucije koji bi obezbedio efikasan i racionalan protok robe na tržišnom području Opštine i Vojvodine. Ekonomske potrebe Vojvodine su da u većem obimu i kontinuirano obavlja robni promet sa ostalim regionima i da na taj način prenosi pozitivna iskustva i prednosti koncepcije fizičke distribucije i podstiče prelazak sa klasičnog na koncept marketing logistike i na drugim prostorima u Srbiji.

9 FINANSIJSKI IZVORI I MERE IMPLEMENTACIJE STRATEGIJE

9.1 Mehanizmi, instrumenti i mere podrške investicionim ulaganjima na državnom i lokalnom nivou

Poreske olakšice i druge mere koje su uvedene od strane države imaju značajnu ulogu za podsticanje privrednog razvoja i unapređenje investicione klime. Državni podsticaji takođe imaju implikacije koje se odnose na povećanje zaposlenosti, kao i na ravnomerniji regionalni razvoj. S ciljem unapređenja privrednog razvoja neophodno je formirati mehanizme za čije uspostavljanje bi, pored državnih institucija, bile zadužene i jedinice lokalne samouprave.

Reforma poreskog sistema predstavlja ključni element podsticanja novih ulaganja. Na raspolaganju su razne vrste podsticaja, od niskih korporativnih poreskih stopa do posebnih podsticaja za otvaranje novih radnih mesta u siromašnim područjima. Izuzeća od oporezivanja su jedan od najčešće korišćenih opštih podsticaja, naročito u zemljama u razvoju. Ovo može poprimiti oblik povećanih poreskih olakšica koje kao neto efekat imaju smanjenje poreskih obaveza preduzeća i u tom kontekstu predstavljaju značajne elemente podsticajnog poslovnog okruženja, kako bi se ostvarili nacionalni ciljevi porasta zaposlenosti i izvoza. Na ovaj način stvoreni fiskalni ambijent u Republici usmeren je na ubrzani razvoj privrede i privlačenje stranih direktnih investicija.

Poreske stope

Srbija ima najnižu poresku stopu na dobit preduzeća u Evropi od 10% (dok je u Mađarskoj 16%, Poljskoj 19%, Bugarskoj 19,5%, Hrvatskoj 20%, Češkoj 28%)⁶.

PDV stopa u Srbiji od 18% je među najnižim u okruženju i Evropskoj uniji (u Grčkoj i Nemačkoj je 19%, Sloveniji i Bugarskoj 20%, Hrvatskoj 22%).

Izuzeća od oporezivanja

Poreski obveznik koji, prema propisima kojima se uređuje podsticanje ulaganja u privredu Republike, uloži u svoja osnovna sredstva, odnosno u čija osnovna sredstva drugo lice uloži više od 600 miliona dinara, koji ta sredstva koristi u registrovanoj delatnosti u Republici i u periodu ulaganja dodatno zaposli na neodređeno vreme najmanje 100 lica, oslobađa se plaćanja poreza na dobit preduzeća u periodu od deset godina srazmerno tom ulaganju⁷.

Poreski obveznik koji, prema propisima kojima se uređuje podsticanje ulaganja u privredu Republike, obavlja delatnost na području od posebnog interesa za Republiku, oslobađa se plaćanja poreza na dobit preduzeća za period od pet godina, pod sledećim uslovima:

⁶

Izvor: www.siepa.sr.gov.yu

⁷

Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 50a (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

1. Da je uložio u svoja osnovna sredstva, odnosno u čija osnovna sredstva je drugo lice uložilo iznos veći od šest miliona dinara;
2. Da koristi 80% vrednosti osnovnih sredstava u registrovanoj delatnosti na području od posebnog interesa za Republiku;
3. Da u periodu ulaganja obveznik dodatno zaposli na neodređeno vreme najmanje pet lica;
4. Da najmanje 80% zaposlenih na neodređeno vreme ima prebivalište i boravište na području od posebnog interesa za Republiku⁸.

Ako se posebnim zakonom utvrdi opšti interes za stimulisanje razvoja određene delatnosti, Vlada Republike Srbije može propisati dodatne poreske podsticaje za stimulisanje razvoja te delatnosti⁹.

Poreski krediti

Obvezniku koji izvrši ulaganja u osnovna sredstva u sopstvenoj registrovanoj delatnosti, priznaje se pravo na poreski kredit u visini od 20% izvršenog ulaganja, s tim što ne može biti veći od 50% obračunatog poreza u godini u kojoj je izvršeno ulaganje¹⁰.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, obvezniku koji je prema zakonu kojim se uređuje računovodstvo razvrstan u malo preduzeće, priznaje se pravo na poreski kredit u visini od 40% izvršenog ulaganja u osnovna sredstva u sopstvenoj registrovanoj delatnosti, s tim što ne može biti veći od 70% obračunatog poreza u godini u kojoj je izvršeno ulaganje¹¹.

Izuzetno od člana 48. st. 1. i 2. ovog zakona, obvezniku se priznaje pravo na poreski kredit iz tog člana u visini od 80% od ulaganja izvršenog u toj godini u osnovna sredstva za obavljanje delatnosti, pod uslovom da je, u skladu sa zakonom kojim se uređuje klasifikacija delatnosti i registar jedinica razvrstavanja, razvrstan u jednu od sledećih delatnosti: 01 - poljoprivreda; 05 - ribarstvo; 17 - proizvodnja tekstilnih prediva i tkanina; 18 - proizvodnja odevnih predmeta, dorada i bojenje krzna; 19 - prerada kože i proizvodnja predmeta od kože; 27 - proizvodnja osnovnih metala; 28 - proizvodnja standardnih metalnih proizvoda; 29 - proizvodnja mašina i uređaja; 30 - proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina; 31 - proizvodnja električnih mašina i aparata; 32 - proizvodnja radio, TV i komunikacione opreme; 33 – proizvodnja medicinskih, preciznih i optičkih instrumenata; 34 - proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica; 35 - proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava; 37 - reciklaža; 92 - grupa 9211 - kinematografska i video proizvodnja. Obvezniku iz st. 1. i 2. ovog člana poreski kredit se priznaje bez ograničenja u odnosu na obračunati porez u godini u kojoj je izvršeno ulaganje i u narednih 10 godina u koje se može preneti neiskorišćeni deo poreskog kredita¹².

Fiskalno rasterećenje zarada

Poslodavac koji zaposli lice koje se, u smislu zakona kojim se uređuje rad, smatra pripravnikom, koje je na dan zaključenja ugovora o radu mlađe od 30 godina i koje je kod Nacionalne službe za zapošljavanje prijavljeno kao nezaposleno lice, oslobađa se obaveze plaćanja obračunatog i obustavljenog poreza iz zarade novozaposlenog lica, za period od tri godine od dana zasnivanja radnog odnosa tog lica¹³.

Poslodavac koji zaposli na neodređeno vreme lice koje je na dan zaključenja ugovora o radu mlađe od 30 godina i koje je prijavljeno kao nezaposleno lice kod Nacionalne službe za

⁸ Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 50b (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

⁹ Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 50i (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

¹⁰ Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 48., stav 1. (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

¹¹ Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 48., stav 2. (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

¹² Zakon o porezu na dobit preduzeća, član 48a (Službeni glasnik RS 80/02, 43/03, 84/04)

¹³ Zakon o porezu na dohodak građana, član 21v (Službeni glasnik RS 80/02, 135/04, 62/06)

zapošljavanje najmanje tri meseca bez prekida pre zasnivanja radnog odnosa, oslobađa se obaveze plaćanja obračunatog i obustavljenog poreza iz zarade novozaposlenog lica, za period od dve godine od dana zasnivanja radnog odnosa tog lica¹⁴.

Poslodavac koji na neodređeno vreme zaposli lice sa invaliditetom u skladu sa zakonom koji uređuje sprečavanje diskriminacije lica sa invaliditetom, za koje odgovarajućom pravno-medicinski validnom dokumentacijom dokaže invalidnost, oslobađa se obaveze plaćanja obračunatog i obustavljenog poreza iz zarade tog lica, za period od tri godine od dana zasnivanja radnog odnosa¹⁵.

Poslodavac koji zaposli lice koje je na dan zaključivanja ugovora o radu starije od 45 godina i koje kod Nacionalne službe za zapošljavanje ima status korisnika novčane naknade za vreme nezaposlenosti ili je kod te službe prijavljeno kao nezaposleno lice najmanje šest meseci bez prekida, oslobađa se obaveze plaćanja obračunatog i obustavljenog poreza iz zarade tog novozaposlenog lica. Pravo poreskog oslobođenja u skladu sa stavom 1. ovog člana poslodavac ostvaruje u periodu od dve godine od dana zasnivanja radnog odnosa zaposlenog¹⁶. Poresku olakšicu iz ovog člana ne mogu ostvarivati državni organi i organizacije, javna preduzeća, javne službe i drugi direktni ili indirektni budžetski korisnici.

Takođe, propisano je oslobođenje od plaćanja doprinosa za obavezno socijalno osiguranje na teret poslodavca (zbirno 17,9%), za novozaposlena lica starija od 50 godina u celosti – 100%, a za novozaposlena lica starija od 45 godina – 80%. To oslobođenje od plaćanja doprinosa primenjuje se u periodu od 2 godine od dana zasnivanja radnog odnosa zaposlenog¹⁷.

Podsticaji SDI

Za investicije u proizvodni sektor kojima se obezbeđuje otvaranje najmanje 50 novih radnih mesta u periodu od tri godine od dana dodele sredstava, država će obezbediti od 2.000 do 5.000 evra po svakom novom radnom mestu, pri čemu bi minimalna vrednost investicije trebalo da bude:

- 1 milion evra investicije u opštinama u kojima je stopa nezaposlenosti u prethodnoj godini najmanje 30% viša od prosečne stope nezaposlenosti u Republici Srbiji za prethodnu godinu,
- 1,5 miliona evra investicije u opštinama u kojima je stopa nezaposlenosti u prethodnoj godini najmanje 20 % viša od prosečne stope nezaposlenosti u Republici Srbiji za prethodnu godinu,
- 2 miliona evra investicije u opštinama u kojima je stopa nezaposlenosti u prethodnoj godini najmanje 10% viša od prosečne stope nezaposlenosti u Republici Srbiji za prethodnu godinu,
- 2,5 miliona evra investicije u opštinama u kojima je stopa nezaposlenosti u prethodnoj godini jednaka ili veća od prosečne stope nezaposlenosti u Republici Srbiji za prethodnu godinu,
- 3 miliona evra investicije u opštinama u kojima je stopa nezaposlenosti u prethodnoj godini manja od prosečne stope nezaposlenosti u Republici Srbiji za prethodnu godinu.

Za investicije u sektor usluga koje mogu biti predmet međunarodne trgovine, čija je minimalna vrednost 500.000 evra i kojima se obezbeđuje otvaranje najmanje 10 novih radnih mesta u

¹⁴ Zakon o porezu na dohodak građana, član 21v (Službeni glasnik RS 80/02, 135/04, 62/06)

¹⁵ Zakon o porezu na dohodak građana, član 21g (Službeni glasnik RS 80/02, 135/04, 62/06)

¹⁶ Zakon o porezu na dohodak građana, član 21d (Službeni glasnik RS 80/02, 135/04, 62/06)

¹⁷ Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, član 45 (Službeni glasnik RS 84/04)

periodu od tri godine od dana dodele sredstava, investitor će dobiti od 2.000 do 10.000 evra za svako novo radno mesto. Prilikom investiranja u sektor istraživanja i razvoja od najmanje 250.000 evra, pri čemu se obezbeđuje otvaranje najmanje 10 novih radnih mesta u periodu od tri godine od dana dodele sredstava, investitor će dobiti od 5.000 do 10.000 evra po svakom novom zaposlenom radniku¹⁸.

Sredstva budžeta jedinice lokalne samouprave obezbeđuju se iz izvornih i ustupljenih prihoda, transfera, primanja po osnovu zaduživanja i drugih prihoda. Postoji mogućnost direktnog oslobađanja od plaćanja lokalnih taksi i prinadležnosti u cilju podsticanja zapošljavanja i investiranja u privredu i infrastrukturu. Olakšice su jedan od jako bitnih elemenata, kojima se može voditi fiskalna, ali i drugi vidovi politike na lokalnom nivou vlasti. Njima se mogu isticati, odnosno podsticati konkurentne prednosti jedinica lokalne samouprave, kao i štititi, razvijati, ali i sankcionisati pojedini modeli ponašanja u svakodnevnom životu građana i privrednih subjekata na području njihove jurisdikcije. One mogu poslužiti i kao instrument pomoću koga se može vršiti preraspodela fiskalnog opterećenja između određenih grupa poreskih obveznika unutar lokalne zajednice (na primer između ekonomsko jačih i slabijih, odnosno poreskih obveznika čije su aktivnosti i rad od većeg, odnosno manjeg značaja za život, odnosno normalno funkcionisanje Opštine).

U skladu sa sada važećim Zakonom o finansiranju lokalne samouprave otvaraju se mogućnosti za oslobađanje od plaćanja lokalnih komunalnih taksi, naknada za korišćenje i uređivanje gradskog građevinskog zemljišta, naknada za zaštitu i unapređenje životne sredine i dr. Jedinica lokalne samouprave može samostalno utvrditi različite nivoe lokalnih komunalnih taksi u zavisnosti od:

- vrste delatnosti,
- površine i tehničko-upotrebnih karakteristika objekata,
- kao i po delovima teritorije, odnosno po zonama u kojima se nalaze objekti.

Takođe, jedinica lokalne samouprave utvrđuje obveznike, visinu, olakšice, rokove i način plaćanja lokalne komunalne takse. Lokalne komunalne takse mogu se uvoditi za: isticanje firme na poslovnom prostoru i van poslovnog prostora, korišćenje prostora na javnim površinama, zauzeće javne površine građevinskim materijalom, izvođenje građevinskih radova i sl. Osim toga, lokalne samouprave iz svojih budžeta mogu da finansiraju izgradnju poslovne infrastrukture i opremanje industrijskih parkova, čime doprinose smanjenju početnih troškova poslovanja preduzetnika i stranih investitora i područje čine privlačnijim za privrednu aktivnost.

Opština može lokalnim komunalnim taksama podsticajno da deluje tako što će, na primer, propisati sledeće mere (ilustrativni primer za komunalne takse): srednjim pravnim licima taksa se umanjuje za 20%, a malim pravnim licima za 40%; pravnim licima iz oblasti industrije i rudarstva, poljoprivrede i ribarstva, građevinarstva, trgovine i ugostiteljstva, kao i pravnim licima iz oblasti zanatstva i ličnih usluga taksa se umanjuje za 40%; preduzećima koja redovno snabdevaju grad poljoprivredno-prehrambenim proizvodima i izvršavaju obaveze iz bilansa potreba za osnovnim prehrambenim i drugim proizvodima za široku potrošnju taksa se umanjuje za 60%; preduzetnicima (radnjama) taksa se umanjuje za 80%; pravnim licima koja se nalaze na seoskim područjima gradskih opština taksa se umanjuje za 40%; pravnim licima kojima je kao osnovna delatnost registrovana trgovina na malo prehrambenim proizvodima, auto-transport, uzgoj stoke i gajenje useva i zasada, prerada drveta i tekstila, proizvodnja opreme i uređaja za poljoprivredu utvrđuje se dodatno smanjenje takse za 35%. Samostalne radnje sa statusom fizičkog lica i slobodne profesije za isticanje firme ili naziva na poslovnim prostorijama, plaćaju umanjenu taksu za 80%; svim pravnim i fizičkim licima koja u određenoj godini kao osnovnu delatnost registruju neku od proizvodnih delatnosti, auto-transport ili uslužno zanatstvo, taksa se umanjuje za 50%. Ukoliko se delatnost obavlja u kioscima ili na tezgamama, taksa se umanjuje za 90%.

¹⁸ Uredba o uslovima i načinu privlačenja direktnih investicija (Službeni glasnik RS 56/06, 50/07)

Instrumenti koje lokalna samouprava opštine Kovačica može da preduzme, a sve u cilju sveobuhvatnog ekonomskog razvoja Opštine su:

- Definisane komunalno opremljenih industrijskih zona i ubrzavanje procesa dobijanja dozvola neophodnih za obavljanje privredne delatnosti. Domino efekat ove mere ogleda se u činjenici da raniji početak rada određenog privrednog subjekta obezbeđuje i ranije ostvarivanje njegovih prihoda, što u krajnjoj instanci dovodi do bržih prihoda Opštine po osnovu poreza;
- Posebne stimulativne mere za preduzeća koja svoju delatnost registruju na teritoriji opštine Kovačica;
- Definisane posebne uslove za oslobađanja lokalnih taksi i naknada prema kriterijumima broja novozaposlenih, nivoa implementirane tehnologije i dr, kao i zadržavanja prava na ove beneficije tokom celokupnog životnog ciklusa ovih preduzeća.

9.2 Institucionalna i finansijska podrška ulaganjima u privredu

S ciljem olakšanog pristupa sredstvima neophodnim za finansiranje projekata ekonomskog razvoja, kao i pružanja adekvatne stručne podrške, osnovane su određene institucije na republičkom i pokrajinskom nivou.

Fond za razvoj Autonomne Pokrajine Vojvodine vrši kreditiranje razvojnih programa i projekata u oblasti poljoprivrede, proizvodnje, prerade i usluga. Za kredite mogu konkurisati mala i srednja preduzeća, preduzetnici, zemljoradničke zadruge, nosioci individualnih poljoprivrednih gazdinstava i fizička lica radno neaktivna koja su registrovana kod Nacionalne službe za zapošljavanje. Fond za razvoj AP Vojvodine vrši kreditiranje putem konkursa. U toku godine Fond objavljuje više konkursa i svaki je namenjen različitim kategorijama korisnika. Konkursi se objavljuju u dnevnoj štampi i štampi na jezicima nacionalnih manjina, postavljaju se na sajtu Fonda www.vdf.org.yu i otvoreni su od 30 do 45 dana. U tekstu konkursa navede se svi uslovi kreditiranja. Podnošenje zahteva i predaja dokumentacije vrši se u lokalnim kancelarijama Fonda u 45 opština u AP Vojvodini. Nakon završetka konkursa vrši se revizija dostavljenih zahteva u trajanju od 30 dana. Predlog za odobravanje sredstava razmatra se na Komisiji za plasmane, a konačno odobrenje sredstava utvrđuje se odlukom Upravnog odbora Fonda.

Aktivnosti Fonda za razvoj Republike Srbije u 2007. godini usmerene su na ostvarivanje sledećih ciljeva: podsticanje privrednog razvoja, podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja, unapređenje konkurentnosti domaće privrede, podsticanje razvoja proizvodnog zanatstva i uslužnih delatnosti, podsticanje zapošljavanja i podsticanje razvoja tržišta kapitala. Pravo na korišćenje sredstava Fonda imaju investitori na području Republike Srbije, i to:

- Pravna lica, privredna društva, u privatnom vlasništvu;
- Akcionarska društva, sa većinskim privatnim vlasništvom;
- Novoprivatizovana preduzeća, sa otplaćenim društvenim kapitalom;
- Preduzetnici.

Krediti Fonda se mogu koristiti za kreditiranje svih privrednih grana, uključujući i trgovinu. Krediti Fonda se ne mogu koristiti za kreditiranje primarne poljoprivredne proizvodnje i infrastrukture.¹⁹ Kamatne stope, rokovi otplate, instrumenti obezbeđenja kredita i drugi posebni zahtevi su različiti po programima, zbog čega je neophodno proveriti uputstva za pripremu dokumentacije svakog programa. Sve neophodne informacije i uslovi konkursa nalaze se na sajtu Fonda www.fondzarazvoj.sr.gov.yu.

¹⁹

<http://www.fondzarazvoj.sr.gov.yu/files/program2007.pdf>

Garancijski fond Autonomne Pokrajine Vojvodine osnovan je s ciljem obezbeđenja uslova za podsticanje razvoja i poslovanja malih i srednjih preduzeća, preduzetnika i individualnih poljoprivrednih proizvođača na teritoriji AP Vojvodine. Krajem 2006. otvorena je kreditna linija za podršku razvoju ženskog preduzetništva na teritoriji Banata. Rok otplate kredita je 5 godina, sa jednom godinom grejs-perioda, kamatna stopa na godišnjem nivou je 6,95% i postoji mogućnost odabira različitih sredstava obezbeđenja. Garancijski fond AP Vojvodine odredio je garantni potencijal u vrednosti od 30 miliona dinara namenjenih finansiranju start-up programa za radno neaktivne žene na teritoriji Banata i 20 miliona dinara namenjenih za nabavku opreme za obavljanje registrovane delatnosti u malim preduzećima čiji su osnivači žene sa teritorije Banata, koje delatnost obavljaju manje od tri godine. Prema izveštaju iz juna 2007. godine, Garancijski fond APV odobrio je, od novembra 2006. godine kada je raspisan konkurs, 8 garancija za start-up programe i 15 garancija za razvojne programe, što znači da garantni potencijal nije potrošen i da je konkurs još uvek otvoren. Ovo je prvi projekat za kreditiranje ženskog biznisa, a početkom jula 2007. proširen je i na druge delove AP Vojvodine. Pored napred navedenih programa postoji i program odobravanja garancija za obezbeđenje dugoročnih kredita namenjenih finansiranju nabavke nove poljoprivredne mehanizacije. Sve neophodne informacije o uslovima konkursa mogu se naći na sajtu Fonda www.garfondapv.org.yu.

Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva osnovana je s ciljem stvaranja stimulativnog institucionalnog i pravnog okruženja, poboljšanog pristupa informacijama i poslovnim uslugama, pružanja stručne podrške, lakšeg pristupa kapitalu i podrške finansijskih institucija MSPP. Agencija koordinira mrežom od 13 regionalnih agencija i centara, čime se stvaraju uslovi za lakši pristup izvorima finansiranja. Regionalni centar u Zrenjaninu poseduje kancelarije u Vršcu, Pančevu i Kikindi.

Kao značajni izvori finansiranja lokalnog ekonomskog razvoja mogu se navesti:

- tekući prihodi lokalne vlasti,
- prodaja imovine i prihodi od privatizacije,
- sredstva komunalnih preduzeća,
- privatni sektor,
- NIP,
- donatori,
- pretpristupni fondovi EU.

Budžet lokalne zajednice je značajan za finansiranje projekata ekonomskog razvoja, ali zbog svog obima ne može biti osnovni izvor finansiranja, pogotovo ne za veće komunalne i investicione projekte.

Privatizacioni prihodi i prihodi od prodaje imovine predstavljaju jednu od mogućnosti finansiranja ekonomskog razvoja, koja je karakteristična za period tranzicije, ali na koju se ne treba dugoročno oslanjati.

Sredstva komunalnih preduzeća mogu biti usmerena na finansiranje unapređenja komunalne infrastrukture, čiji zadatak i jeste da iz sopstvenih izvora finansiraju sopstveni razvoj. Međutim, usled dosadašnje politike niskih cena komunalnih usluga, kako se ne bi ugrozio životni standard građana, znatno su umanjene mogućnosti za ovaj vid finansiranja.

Partnerstvo privatnog sektora i lokalne zajednice je u razvijenim zemljama široko rasprostranjen način finansiranja razvojnih projekata, koji može biti zasnovan na zdravim komercijalnim interesima privatnog investitora. Koncesije predstavljaju značajan model finansiranja izgradnje i eksploatacije infrastrukturnih i komunalnih objekata, pri čemu javni sektor daje tržišnu moć, dok privatni sektor obezbeđuje neophodna finansijska sredstva i dobija pravo na eksploataciju objekta u određenom periodu. Nakon isteka ugovorenog perioda, imovina prelazi u državno vlasništvo. Koncesije koje su od značaja za lokalne

zajednice mogu se davati u sledećim oblastima: komunalije, putevi, vodoprivreda, telekomunikacije, zdravstvo, prosveta, sport i dr.

Prilikom finansiranja projekata iz Nacionalnog investicionog plana u 2008. prednost će imati projekti od regionalnog značaja u kojima zajedno učestvuje više opština. Kada je reč o finansiranju projekata NIP-a u lokalnim samoupravama, uvedena je obaveza lokalnih samouprava, koje ne spadaju u nerazvijene opštine, da sa 30% novca učestvuju u finansiranju lokalnih projekata.

Donacije su poslednjih godina predstavljale značajan izvor finansiranja, kako na državnom, tako i na lokalnim nivou. Prilikom predlaganja projekta neophodno je imati informaciju o zahtevanoj formi projekta, vrsti projekta/programa koje ove organizacije finansiraju (humanitarni, razvojni), ciljoj grupi, geografskoj oblasti koja je naznačena u uslovima konkursa, finansijskim okvirima u kojima se kreću projekti i dr. Takođe je poželjno da se lokalne vlasti upoznaju sa najprisutnijim donatorima u zemlji. Jedan od važnijih kriterijuma ocene projekata je održivost projekta, odnosno mogućnost samostalnog finansiranja po završetku perioda za koji je predviđen priliv donatorskih sredstava. Pored toga, pozitivan efekat može imati i sufinansiranje projekta od strane lokalne zajednice.

U novom budžetu EU 2007-2013. predviđena su i sredstva od 10 milijardi evra za novi pretpriprustupni instrument (Instrument for Pre-accession Assistance - IPA), koji će zameniti dosadašnja tri pretpriprustupna fonda. IPA sadrži ukupno pet specijalizovanih komponenti: a) pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija, s ciljem ispunjavanja kriterijuma približavanja EU i jačanja administrativnih i pravosudnih kapaciteta; b) pomoć za regionalnu i prekograničnu saradnju; c) regionalni razvoj; d) razvoj ljudskih resursa; i e) razvoj sela i poljoprivrede. Srbiji su trenutno dostupne prve dve komponente. To su sredstva namenjena podršci reformama i tranzicionom procesu, jačanju domaćih institucija i prekograničnoj saradnji. Ova vrsta podrške trebalo bi da doprinese razvoju kapaciteta za upravljanja evropskim fondovima na državnom i lokalnim nivou.

Veoma je važno da u organima lokalne samouprave postoji jasna predstava o tome šta se želi postići, kolika sredstva su potrebna za to i koji su mogući izvori finansiranja. Naime, potrebno je da lokalna samouprava ima aktivnu ulogu u sopstvenom ekonomskom razvoju, čemu bi znatno doprinelo preduzimanje sledećih aktivnosti:

- Trebalo bi podići kapacitete lokalnih vlasti za planiranje, operativno upravljanje i monitoring korišćenja EU i domaćih fondova, uključujući NIP;
- Komunikaciju sa potencijalnim investitorima treba podići na viši nivo i voditi računa da su oni obavešteni o poreskim olakšicama na državnom nivou, kao i podsticajima za ulaganje koji se nude od strane lokalne samouprave;
- Neophodno je da informacije o podsticajima ulaganju u privredu budu objavljene na sajtu Opštine na sva četiri službena jezika i da se redovno ažuriraju;
- Informacije o mogućim izvorima finansiranja treba približiti građanima Opštine i na lokalnom nivou organizovati edukaciju u pogledu uslova konkursa koji su u toku, pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti zahtevanoj formi projekta, visini sredstava za koja se može aplicirati, specijalnim zahtevima i ograničenjima;
- Organizovana promocija svakog potencijalnog izvora finansiranja, kao i redovno objavljivanje informacija na sajtu Opštine i na oglasnoj tabli u opštinskoj zgradi bi sigurno dali pozitivne efekte u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu;
- Neophodno je da postoje emisije edukativnog karaktera i da se stanovnici Opštine redovno obaveštavaju o trenutno otvorenim konkursima, kao i o najavama za buduće konkurse, pri čemu bi značajnu ulogu imala RTV Kovačica;
- Trebalo bi snimati emisije o ljudima koji su već dobili kredite i o daljem toku razvoja i implementacije njihovih poslovnih ideja;
- Unaprediti prekograničnu saradnju, pogotovo sa zemljama maticama nacionalnih manjina.

10 PROJEKTI PO RAZVOJNIM PRIORITETIMA

U nastavku teksta dati su projekti koji implementiraju strateške opcije. Negi projekti se mogu smatrati za generičke i dati su u celini. Neki su dati parcijalno ili samo kao naznaka, te u skladu sa trenutnom situacijom na terenu organi lokalne samouprave treba da definišu detalje onako kako im trenutno najviše odgovara po resursnim kapacitetima i mogućnostima koje su se ukazale. Listu projekata ne treba posmatrati kao finalno rešenje, već kao moguć predlog rešenja na kom je moguće vršiti fina podešavanja.

Tabela 36.

Red.br.	Naziv projekta	Period realizacije	Vrsta projekta
Prioritet 1. Obrazovanje u funkciji razvoja privrede			
1.1	Izrada publikacije o potrebama opštine Kovačica za određenim obrazovnim profilima	2010-2015	Planiranje ljudskih resursa
1.2	Projekat u školama pod nazivom „Izaberi svoje zanimanje“	2010-2015	Planiranje ljudskih resursa
1.3	Osnivanje Edukativnog centra	2010-2015	Unapređenje obrazovanja i smanjenje nezaposlenosti
1.4	Organizovanje specijalizovanih radnih grupa po školama	2010-2015	Obrazovanje i razvoj ljudskih resursa
1.5	Izgradnja novog ili rekonstrukcija postojećeg objekta predškolskog vaspitanja u Debeljači	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.6	Dogradnja sale u predškolskoj ustanovi u Padini	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.7	Adaptacija krova u P.U. u Kovačici i Crepaji	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.8	Rekonstrukcija fasada u PU u naseljenim mestima	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.9	Sanacija sala za fizičko vaspitanje u svim školama	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.10	Opremanja objekata u PU	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.11	Adaptacija prostora za muzičku školu i njeno opremanje	2010-2015	Unapređenje obrazovanja u opštini
1.12	Rekonstrukcija grejnog sistema u školskim i predškolskim	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata

	ustanovama u svim naseljenim mestima		
1.13	Rekonstrukcija sanitarnih čvorova u objektima školskih i predškolskih ustanova u svim naseljenim mestima	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.14	Opremanje školskih objekata nastavnim sredstvima i učilima	2010-2015	Poboljšanje infrastrukture i opremljenosti školskih objekata
1.15	Osnivanje regionalnog saveta za poboljšanje uslova prevoza srednjoškolske omladine	2010-2015	Unapređenje uslova školovanja
1.16	Podizanje svesti o potrebi uvođenja vannastavnih aktivnosti u osnovne škole	2010-2015	Unapređenje obrazovanja
Prioritet 2. Razvoj infrastrukture			
2.1	Projekat izgradnje puta Opovo-Debeljača-Kovačica-Padina-Seleuš	2010-2015	Unapređenje putne infrastrukture
2.2	Izgradnja glavne autobuske stanice u Kovačici	2010-2015	Unapređenje saobraćajne infrastrukture
2.3	Izgradnja novih i uređenje postojećih autobuskih stajališta po naseljenim mestima	2010-2015	Unapređenje saobraćajne infrastrukture
2.4	Izgradnja novih i uređenje postojećih parking prostora u svim naseljenim mestima	2010-2015	Unapređenje saobraćajne infrastrukture
2.5	Uređenje vertikalne i horizontalne saobraćajne signalizacije po naseljenim mestima	2010-2015	Unapređenje saobraćajne infrastrukture
2.6	Izgradnja kanizacionog sistema u svim naseljenim mestima	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.7	Uređenje atmosferske kanalske mreže u svim naseljima	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.8	Izgradnja javnih toaleta u naseljenim mestima	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.9	Izgradnja privremene deponije za odlaganje smeća	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.10	Širenje gasifikacione mreže po svim naseljima opštine Kovačica	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.11	Unapređenje sistema vodovoda u svim naseljima opštine	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.12	Izgradnja 20 kv visokonaponske mreže	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture

2.13	Modernizacija elektromreže	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.14	Uređenje mesnih pijaca u svim naseljenim mestim	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.15	Uređenje centra mesta Kovačica i ostalih naselja	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.16	Restauracija zgrada MZ I lokalne samouprave	2010-2015	Unapređenje komunalne infrastrukture
2.17	Izgradnja ledene dvorane u Kovačici	2010-2015	Investicije u sportsku infrastrukturu
2.18	Izgradnja sportskih hala u naseljenim mestima	2010-2015	Investicije u sportsku infrastrukturu
2.19	Planovi generalne regulacije za naseljena mesta	2010-2015	Izrada urbanističke dokumentacije
2.20	Planovi detaljne regulacije u naseljenim mestima	2010-2015	Izrada urbanističke dokumentacije
2.21	Izrada katastarskih podloga za naseljena mesta	2010-2015	Izrada katastarske dokumentacije
2.22	Izrada projektne dokumentacije za lokalnu infrastrukturu	2010-2015	Izrada urbanističke dokumentacije
2.23	Obezbeđivanje stambenog prostora za izbeglice	2010-2015	Infrastrukturne investicije
2.24	Poboljšanje Internet infrastrukture	2010-2015	Unapređenje infrastrukture
2.25	Razvoj centralizovanog geografskog informacionog sistema	2010-2015	
2.26	Otvaranje radnog mesta u opštinskoj administraciji – „Koordinator za programe podrške razvoju	2010-2015	Unapređenje planiranja razvoja infrastrukture
Prioritet 3. Zapošljavanje			
3.1	Obuke iz preduzetništva	2010-2015	Razvoj preduzetništva
3.2	Obuka za biznis inkubatore	2010-2015	Razvoj preduzetništva
3.3	Organizovanje vokacionih treninga	2010-2015	Razvoj ljudskih resursa
3.4	Motivacioni seminari za nezaposlene	2010-2015	Razvoj ljudskih resursa
3.5	Organizovanje obuka za stare zanate	2010-2015	Razvoj ljudskih resursa
3.6	Podsticaji zapošljavanju - opštinske mere	2010-2015	Razvoj preduzetništva
3.7	Uspostavljanje poslovnog centra za žene	2010-2015	Razvoj preduzetništva

3.8	Prezentacija mogućnosti samozapošljavanja	2010-2015	Razvoj preduzetništva
Prioritet 4. Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva			
4.1	Osnivanje biznis inkubatora - Kovačica	2010-2015	Uspostavljanje infrastrukture za razvoj MSPP sektora i stvaranje povoljnog investicionog ambijenta
4.2	Unapređenje rada kancelarije za pomoć pri razvoju preduzeća – "One stop shop"	2010-2015	Razvijanje partnerstva lokalne vlasti i preduzetnika (privrednih subjekata)
4.3	Uspostavljanje preduzetničkog centra u opštini Kovačica	2010-2015	Razvoj MSPP i stvaranje centralne baze podataka za preduzetnike
4.4	Edukacija mladih preduzetnika	2010-2015	Podrška razvoju MSPP preko edukacija
4.5	Uspostavljanje centra za traženje poslovnih partnera	2010-2015	Podrška razvoju MSPP povezivanjem preduzetnika
4.6	Obuka osoblja u lokalnim institucijama za rad sa preduzetnicima	2010-2015	Podrška razvoju MSPP poboljšanjem komunikacije sa državnim službama
4.7	Uspostavljanje logističkog centra	2010-2015	Razvoj MSPP i stvaranje centralne baze podataka za preduzetnike
4.8	Osnivanje Centra za razvoj seoskih područja	2010-2015	Razvoj MSPP i stvaranje centralne baze podataka za preduzetnike
Prioritet 5. Stvaranje povoljnog investicionog ambijenta			
5.1	Izgradnja industrijskih parkova	2010-2015	Stvaranje povoljnog investicionog ambijenta uređenjem industrijskih zona
Prioritet 6. Ravnomerni razvoj opštine			
6.1	Modernizacija rada lokalne samouprava	2010-2015	Poboljšanje usluga koje se pružaju građanima
6.2	Modernizacija rada komunalnih organizacija	2010-2015	Poboljšanje usluga koje se pružaju građanima
6.3	Podrška saradnji između nevladinog sektora i lokalne samouprave	2010-2015	Poboljšanje usluga koje se pružaju građanima
6.4	Podrška održavanju dobrovoljnih vatrogasnih društava	2010-2015	Poboljšanje usluga koje se pružaju građanima
6.5	Podrška reagovanju u kriznim situacijama	2010-2015	Poboljšanje usluga koje se pružaju građanima
6.6	Podrška lokalne samouprave socijalnim projektima	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.7	Renovacija zdravstvenih	2010-2015	Poboljšanje zdravstvenih usluga

	ustanova u svim naseljenim mestima		građanima
6.8	Osnivanje službe nege i pomoći u kući u Idvoru i Samošu	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.9	Osnivanje dnevnih boravaka za omladinu i lica sa posebnim potrebama	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.10	Osnivanje ustanove za osobe sa invaliditetom (stanovanje uz podršku)	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.11	Otvaranje doma za stare	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.12	Otvaranje klubova za stare	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.13	Edukacija stručnih radnika u polju socijalne pomoći	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
6.14	Prekvalifikacija postojećeg kadra	2010-2015	Poboljšanje usluga građanima
6.15	Opremanje ustanova socijalne zaštite	2010-2015	Poboljšanje socijalnih usluga građanima
Prioritet 7. Zaštita životne sredine			
7.1	Održavanje i očuvanje biodiverziteta na lokalitetima sa retkim vrstama flore i faune	2010-2015	Zaštita životne sredine – očuvanje prirode
7.2	Projekti pošumljavanja, revitalizacije i održavanja šumskih površina	2010-2015	Zaštita životne sredine - pošumljavanje
7.3	Projekti istraživanja i korišćenja obnovljivih izvora energije na teritoriji Opštine	2010-2015	Zaštita životne sredine – istraživanje alternativnih izvora energije
7.4	Edukacija u cilju razvijanja svesti o očuvanju životne sredine	2010-2015	Edukacija o zaštiti životne sredine – podizanje svesti stanovništva
7.5	Mere eko-sanacije zagađenih stajaćih i tekućih voda	2010-2015	Zaštita životne sredine – mere eko-sanacije
7.6	Mere eko-sanacija zemljišta na mestima gde je to potrebno (nekadašnje deponije itd.)	2010-2015	Zaštita životne sredine – mere eko-sanacije
7.7	Uvođenje ekoloških standarda za proizvodne i prerađivačke pogone	2010-2015	Zaštita životne sredine – uvođenje standarda
7.8	Rešavanje problema pasa lualica	2010-2015	Zaštita životne sredine – mere bezbednosti
Sektorski prioritet : Razvoj poljoprivrede			
8.1	Formiranje opštinske poljočuvarske službe	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – mere obezbeđenja
8.2	Edukacija poljoprivrednika putem predavača o aktuelnim	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – edukativne mere

	poljoprivrednim pitanjima		
8.3	Otvaranje centra za podršku poljoprivrednicima	2010-2015	Razvoj poljoprivrede i stvaranje centralne baze podataka za poljoprivrednike
8.4	Uređenje atarskih puteva – sanacija oštećenja i ravnanje	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – poboljšanje infrastrukture u poljoprivredi
8.5	Uređenje otresišta – prilaznih puteva sa poljskih na asfaltne	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – poboljšanje infrastrukture u poljoprivredi
8.6	Komasacija u dosad nekasiranim Katastarskim opštinama	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – preraspodela zemljišta
8.7	Uređenje vetrozaštitnih pojaseva uz puteve	2010-2015	Razvoj poljoprivrede– mere eko-sanacije
8.8	Ulaganje u prerađivačke i skladišne kapacitete poljoprivrednih proizvoda	2010-2015	Razvoj poljoprivrede – poboljšanje prerađivačkih i skladišnih kapaciteta
Sektorski prioritet: Razvoj turizma			
9.1	Izrada strategije razvoja turizma opštine Kovačica	2010-2015	Strategija razvoja turizma
9.2	Izrada marketing strategije čiji će cilj biti unapređenje imidža opštine Kovačica	2010-2015	Strategija razvoja turizma
9.3	Usavršavanje postojećih i angažovanje novih kadrova, kao i konsultantskog osoblja za poslove turizma	2010-2015	Razvoj turizma – usavršavanje kadrovskog potencijala
9.4	Centralizacija upravljanja kulturnim centrima	2010-2015	Razvoj turizma i kulture
9.5	Izrada promotivnog materijala i marketing strategije galerija naivnog slikarstva	2010-2015	Strategija razvoja kulturnog turizma
9.6	Internet prezentacija Galerije, kao oblik promocije sa mogućnošću prodaje slika putem Interneta	2010-2015	Razvoj kulturnog turizma putem interneta
9.7	Konstantno obezbeđivanje izložbenih postavki atraktivnih za posetioce	2010-2015	Razvoj kulturnog turizma putem izložbi
9.8	Investiranje u eksterijer i enterijer galerija, kao i prilazne i sanitarne infrastrukture	2010-2015	Razvoj kulturnog turizma – infrastrukturni radovi
9.9	Rekonstrukcija muzeja Mihajla Pupina	2010-2015	Razvoj kulturnog turizma – radovi na rekonstrukciji
9.10	Rekonstrukcija etno bunara u Padini	2010-2015	Razvoj kulturnog turizma – radovi na rekonstrukciji
9.11	Kreiranje turističkih programa vođenih adekvatnim profesionalnim vodičima	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja

9.12	Ulaganja u opremanje etno domova	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.13	Povezivanje srodnih manifestacija i organizacija i uklapanje sa drugim manifestacijama u višednevnu turističku ponudu	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.14	Kreiranje vizuelnog identiteta i marketing plana manifestacija	2010-2015	Razvoj turizma – marketing aktivnosti
9.15	Realizovati održivo gazdovanje i poribljavanje u smeru potreba ljubitelja ribolova (kreiranje poznatog ribolovačkog brenda)	2010-2015	Razvoj lovnog i ribolovnog turizma
9.16	Organizovanje ribolovačkih susreta i takmičenja	2010-2015	Razvoj lovnog i ribolovnog turizma
9.17	Osmišljavanje odgovarajuće marketing strategije i identifikovanje potencijalnih ciljnog tržišta za lov i ribolov	2010-2015	Strategija razvoja lovnog i ribolovnog turizma
9.18	Ulaganje u opremanje lovačkih domova	2010-2015	Razvoj lovnog i ribolovnog turizma – infrastrukturni radovi
9.19	Unapređenje i razvoj lovnog turizma	2010-2015	Razvoj lovnog i ribolovnog turizma
9.20	Ucrtavanjem i obeležavanjem biciklističke staze po izgrađenim lokalnim putevima	2010-2015	Razvoj sportskog turizma - infrastrukturni radovi
9.21	Izgradnja, adaptacija i sanacija sportskih terena: Izgradnja teniskih terena, adaptacijom kuglane, sanacija fudbalskog terena i pratećih malih terena na SC Slavija Kovačica	2010-2015	Razvoj sportskog turizma - infrastrukturni radovi
9.22	Kreiranje sistema standarda ponude ruralnih objekata (kvalitet smeštaja, hrana, zaposleni, stavljanje ponude na Internet)	2010-2015	Razvoj turizma – uvođenje standarda
9.23	Pokretanje međuregionalne (i/ili prekogranične) saradnje	2010-2015	Razvoj turizma – saradnja sa partnerima iz okruženja
9.24	Formiranja turističko-informativnih centara	2010-2015	Razvoj turizma - stvaranje centralne baze podataka za turiste
9.25	Izgradnja golf terena	2010-2015	Razvoj sportskog turizma - infrastrukturni radovi
9.26	Adaptacija salaša i vinograda turističke organizacije	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.27	Uređenje postojećih zelenih površina	2010-2015	Razvoj turizma – uređenje naseljenih mesta

9.28	Formiranje novih zelenih površina	2010-2015	Razvoj turizma – uređenje naseljenih mesta
9.29	Formiranje škola jahanja u postojećim ergelama	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.30	Formiranje tradicionalnih škola veza, ručnih radova	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.31	Adaptacija kuće Martina Jonaša i pretvaranjem iste u muzej	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.32	Virtuelna prezentacija turističke ponude u svrhu promovisanja turizma opštine Kovačica	2010-2015	Razvoj turizma putem promotivnih materijala
9.33	Uređenje potamišja na mestim pogodnim za turističke aktivnosti	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
9.34	Odrediti mesta za kamp-naselje i izgraditi prateću infrastrukturu	2010-2015	Razvoj turizma – obogaćenje turističkih sadržaja
Sektorski prioritet: Razvoj prerađivačke industrije			
10.1	Formiranje udruženja malih i srednjih metalo-prerađivačkih preduzeća	2010-2015	Razvoj prerađivačke industrije – formiranje udruženja
10.2	Formiranje udruženja zanatlija koji se bave metalo-preradom (esnafsko udruženje)	2010-2015	Razvoj prerađivačke industrije – formiranje udruženja
10.3	Organizacija adekvatne stručne obuke u skladu sa zahtevima i tražnjom na tržištu metalske industrije	2010-2015	Razvoj prerađivačke industrije – edukacija preduzetnika
10.4	Obezbeđivanje subvencija za izvoz u cilju osvajanja inostranih tržišta i promocija izvoza preko Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza - SIEPA	2010-2015	Razvoj prerađivačke industrije – promocija izvoza